

**KANSAN KUNTO KORKEALLE - PUOLUSTUSVOIMIEN
LIIKUNTAKASVATUSIDEOLOGIA 1918-1939**

Ville Lindholm

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syksy 2001

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lindholm, V. 2001. Kansan kunto korkealle - Puolustusvoimien liikuntakasvatusideologia 1918-1939. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma, 175 s.

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten puolustusvoimien liikuntakasvattajien ylin johto pyrki edistämään liikuntakasvatusta sekä puolustusvoimien sisällä että tavallisten kansalaisten keskuudessa maan puolustuskuntoisuuden kehittämiseksi vuosien 1918-1939 välisenä aikana.

Tavoitteena on selvittää puolustusvoimien liikuntakasvatusjohdon liikuntakasvatusideologisten tavoitteiden historiallisia lähtökohtia, sisältöä, tavoitteita, keinoja ja sitä, miten näissä tavoitteissa onnistuttiin. Tutkimus perustuu kvalitatiivisille metodeille ja pääasiallisena aineistona käytetään puolustusvoimien liikuntakasvatustoimiston asiakirjoja vuosilta 1918-1939.

Lähestymistapa tutkimuksessa on sekä aate- että kasvatushistoriallinen. Koska tutkimuksessa perehdytään puolustusvoimien liikuntakasvatusjohdon ideologisiin lähtökohtiin ja aatteelliseen toimintaan, apumenetelmänä käytetään tiedonvälityksentutkijoiden propagandatutkimuksen menetelmiä. Lisäksi kasvatustieteellisenä analyysimenetelmänä on käytetty menetelmää, joka pohjautuu Reijo Wileniuksen kasvatustaateellisen tiedon käsitteistöön.

Tutkimuksessa ilmenee, että kansalaisten maanpuolustuskuntoisuutta edistämään pyrkivällä kasvatusajattelulla oli juurensa 1800-luvun Euroopan kansallisuusaatteiden nousussa. Myös Suomessa erityisesti fennomaanien piirissä oli havaittavissa kyseistä ajattelua jo itsenäisyyttä edeltävällä ajalla. Suomen itsenäistyminen, traumaattinen sisällissota, Neuvosto-Venäjän ekspansion pelko ja puolustusvoimien resurssien puute olivat keskeisiä syitä siihen, miksi Lauri "Tahko" Pihkalan johdolla puolustusvoimat alkoi luoda maanpuolustuksellista liikuntakasvatusideologiaa. Vaikka se voidaan nähdä paljolti sisällissodan voittaneen valkoisen Suomen ideologiana, sen ihanteellisena päämääränä oli yhdistää sisällissodassa kahtiajakautunut kansa ja lisätä erityisesti nuorten miesten puolustuskuntoisuutta jo lapsuudesta lähtien leikin, urheilun ja voimistelun avulla. Puolustusvoimat pyrki toimintansa tehostamiseksi saamaan valtion liikunta-asiat sotaministeriön alaisuuteen. Läheistä yhteistyötä varsinkin 1920-luvun alussa tehtiin myös Suojeluskuntajärjestön ja porvarillisen urheilujärjestön SVUL:n kanssa. Työväen Urheiluliiton tavoitteet eivät sen sijaan saaneet Pihkalan hyväksyntää, vaan liike toimikin vasemmiston eräänä tärkeänä ideologisena välineenä Pihkalan johdolla luotua valkoisen Suomen liikuntakasvatusideologiaa ja valkoisen Suomen ideologiaa vastaan ylipäätään. Vaikka Lauri Pihkalan luomat idealistiset tavoitteet eivät sellaisenaan toteutuneet, maanpuolustuksellisuus näkyi vahvasti 1920-1930 -lukujen liikuntakasvatuksessa maassamme, mikä heijastui myös koulujen opetussuunnitelmiin.

Avainsanat: puolustusvoimat, liikuntakasvatus, ideologia, Lauri Pihkala, maanpuolustuskuntoisuus, valkoinen Suomi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Sotilasliikuntakasvatus Suomessa ennen itsenäistymistä - kansallisen puolustuskuntoisuuden ideologista taustaa	1
1.2 Aikaisemmat tutkimukset	6
1.3 Tutkimustehtävä	12
1.4 Keskeiset käsitteet	16
1.5 Tutkimusmenetelmät	19
1.6 Lähteet	26
2 1918-1922 - PUOLUSTUSVOIMIEN LIIKUNTAKASVATUS HAKEE PAIKKAANSA	29
2.1 Puolustuslaitos organisoituu ja liikuntakasvatustyö alkaa	29
2.1.1 Pihkalan mietinnön kasvatusideologian tulkinta	33
2.1.2 Pihkalan liikuntakasvatusideologian lähtökohdat	47
2.2 Puolustusvoimien liikuntahallinnolliset tavoitteet - valtio-ohjattuun kansalaisyhteiskuntaan	55
2.2.1 Urheiluopistokomitean perustaminen ja tavoitteet	58
2.2.2 Oeschin komitean perustaminen ja tavoitteet	61
2.2.3 Ministeriöiden komiteataistelun ratkaisu - liikunta-asiat opetusministeriölle	66
2.3 Puolustusvoimien sisäinen liikuntakasvatus vuosina 1918-1924	72
2.3.1 Voimistelu- ja urheiluohjesäännöt laaditaan	72
2.3.2 Liikunta- ja urheilumuotojen painopisteet kenttäkoulutuksessa	76
2.4 Puolustusvoimien suhde suojeluskuntien liikuntakasvatukseen	85

3. 1923-1933 - IDEOLOGINEN TYÖ PIRSTOUTUU ERI SUUNTIIN	91
3.1 Puolustusvoimien liikuntakasvatustoiminta vakiintuu - mutta mihin suuntaan?	93
3.2 Liikuntakasvatuspäälliköiden kasvatustavoitteet suhteessa Pihkalan liikuntakasvatusteorioihin	98
3.3 Massaliikuntaa kaikille - suojeluskunnat etulinjassa	102
3.4 Muut propagandavälineet - lehdistö ja radio	111
3.5 Puolustusvoimien yhteistyöpyrkimykset koululaitoksen kanssa	119
4 1934-1939 KILPAKENTILTÄ SOTAKENTILLE	125
4.1 Puolustusvoimien liikuntakasvatuksen viimeiset vuodet ennen sotaa - toiminnan kriittistä uudelleenarviointia ja järjestelmän tehostamista	125
4.2 Konkreettisiin toimenpiteisiin kohti alkuperäisiä tavoitteita	131
4.3 Puolustusvoimien ideologiset yhteistyöpyrkimykset koululaitoksen kanssa	142
5 POHDINTA	150
LÄHTEET	160

1 JOHDANTO

1.1 Sotilasliikuntakasvatus Suomessa ennen itsenäistymistä - kansallisen puolustus- kuntoisuus-ajattelun ideologista taustaa

Suomalaisen sotilasurheilun juuret löytyvät ruotsinvallan ajalta, sillä jo vuonna 1779 perustetun - sittemmin kadettikouluna jatkaneen - Haapaniemen sotakoulun toiminnassa huomioitiin ruumiinharjoitusten ja sotilaskunnan yhteys. Kilpaurheilu ei näytä vielä tuolloin kuuluneen kadettien ohjelmaan, vaan ohjelmassa oli lähinnä upseereille perinteisiä lajeja kuten ratsastusta, miekkailua, tanssia, uintia ja voimistelua, niiden osuuden vaihdellessa eri ohjesääntöjen mukaan. (Römpötti 1988, 11; Suomela 1944, 105; Vasara 1997, 45; Wuolio 1982, 61.) Vuonna 1878 perustetun oman kansallisen asevelvollisuusarmeijan koulutukseen se sen sijaan kuului lähes alusta asti. Ensimmäiset urheilukilpailut pidettiin Oulun ja Hämeen pataljoonissa 1883. Oulussa lajina oli hiihto ja Hämeen pataljoonassa luistelu. Seuraavana vuonna innostus levisi myös muihin pataljooniin lajimuotojen samalla monipuolistuessa. (Wuolio 1982, 63.)

Maanpuolustuskuntoisuus -ajattelun, sotilasliikuntakasvatuksen ja samalla koko kansallisen liikuntakulttuurin taustalla on huomioitava yleiseurooppalaiset suuntaukset, jotka viime vuosisadan loppupuolella vaikuttivat suomalaisessa liikuntaelämässä. Keskeisimpiä näistä olivat liikunnan ja sotilaskunnan yhteyttä painottava saksalainen jahnilainen turnariliike, lingiläinen voimistelujärjestelmä ja englantilainen yläluokan gentlemanniurheilu, jonka piirteitä oli nähtävissä erityisesti suomalaisessa säätyläisurheilussa. Myös kansallisuusaatteen vahvistuminen Euroopassa vaikutti kehitykseen. Suomalaisen sivistyneistön asenteista kertoo se, miten fennomaaninen liike huomioi urheilun kansallisen merkityksen ja miten esimerkiksi koulumaailman piirissä suomalaisen kansakoululaitoksen isänä pidetty Uno Cygnaeus toi varsin rohkeasti esiin liikuntakasvatuksen merkityksiä myös kansan puolustuskuntoisuuden kannalta. (Hentilä 1989, 216-217; Suomela 1944, 163). Fennomaanien kansallisissa tavoitteissa

ja Kansanvalistusseuran sanomassa yhdistyivät urheilu ja maanpuolustus isänmaallisuutta korostavassa hengessä. On kuitenkin huomioitava, ettei liikunnalla ja sen organisoimisella ollut vielä samanlaista radikaalin uudistus- ja vapausliikkeen luonnetta kuten esimerkiksi "Saksan voimistelun isän" Fr. L. Jahnin perustamalla turnareilla, joiden liikuntakasvatustoiminta pohjautui Napoleonin vastaiseen maanpuolustusaatteeseen (Hentilä 1989, 216-217, Suomela 1953, 152-155). Fennomaanien liikuntakulttuuriset tavoitteet olivat sopeuttavia ja maanpuolustuskunnan edistämispyrkimyksetkin liittyivät olemassa olevan valtiojärjestyksen tukemiseen. Oleellista on kuitenkin se, että liikuntakulttuurimme saamat vaikutteet muualta Euroopasta kytkeytyivät alusta alkaen suomalaiskansalliseen herätykseen. (Hentilä 1982, 30.)

Kaikesta huolimatta säätyläisten kiinnostus alempien säätyjen ruumiinkuntoisuuteen säilyi pitkään varsin vähäisenä. Muutoksen aiheuttivat oman asevelvollisuusarmeijan ensimmäiset kutsunnat vuonna 1878. Tuolloin jopa puolet miehistä jouduttiin luokittelemaan palvelukseen kelpaamattomiksi. Kansalaisten fyysisen kunnon nostaminen annettiin Kansanvalistusseuran ja suomalaiselle yhteiskunnalle ominaisten vahvojen vapaaehtoisjärjestöjen tehtäväksi. (Ibidem, 217.) Vasara (1997, 46) korostaakin Kansanvalistusseuran voimistelun ja urheilun propagoimistehtävää juuri kansalaisten sotilaskuntoa silmällä pitäen, kuten myös Laine (1984, 48-49), joka viittaa tässä tarkoituksessa tehtyyn fennomaanien lehtipropagandaan maan puolustuskyvyn kohottamiseksi.

Kansallisten valistajien huolta ihmisten rappeutuvasta terveydestä vahvistivat hygienia- ja rotuopit, jotka tekivät läpimurtonsa 1800-luvun lopulla. Ensimmäisissä kutsunnoissa paljastunut alempien säätyjen fyysisen heikkouden mittavuus vahvisti omalta osaltaan hygieniaoppien suosiota ja samalla hygieenisten strategioiden läpimurron merkitys oli suuri myös kansalaisten puolustuskuntoisuus-käsitteen kannalta. Suomalaisen yhteiskunnan kiinnostuksesta armeijan liikuntatoiminnan kehittämiseksi ja kansallisen maanpuolustuskuntoisuuden kohottamiseksi kertoo se, että tärkein tekijä yliopiston voimistelulaitoksen perustamiseen oli Ilmasen (1982, 55-56) mukaan oman kansallisen asevelvollisuusarmeijan saaminen. Ilmanen ei mainitse ajan terveyshygieenisten virtauksien vaikutuksesta voimistelulaitoksen perustamisen taustalla, mutta se innokkuus, jolla

laitoksen perustamista ajettiin asevelvollisuusarmeijan tarpeiden takia, viittaa vahvasti näiden oppien herättämään huoleen kansalaisten kunnan kelvollisuudesta. Hygieenikkojen ja urheilumiesten näkökulmasta suomalaisten fyysis-moraalinen tila näytti vuosisadan vaihteeseen tultaessa edelleen huonontuneen (Halmesvirta 1995, 174-175). Ilman tällaista pelottavaa uhkakuvaa kansan kunnan rapistumisesta ei yhteisymmärrys terveys-hygieenikkojen ja urheilumiesten välillä olisi ollut Halmesvirran mukaan mahdollinen. Taustalla oli myös voimakas imperialistinen ajanjakso, joka korosti kansakuntien voimasuhteiden mittaamisessa enemmän miehistä sotilaskuntoisuutta, kuin esimerkiksi taloudellisia tekijöitä. (Halmesvirta 1995, 175.)

Varsinainen rodunjalostus ankarimmassa mielessä, esimerkiksi pakkosteriloituneen, ei saanut laajaa suosiota, vaan suomalainen rotuhygieniä oli ennen kaikkea ehkäisevää, valistavaa, taudeilta ja paheilta suojaamaan pyrkivää hygieniää (Halmesvirta 1996, 143). Koska tällainen tervehtyminen merkitsi luonnollisesti myös hyväkuntoisia, raittiita, suorituskykyisiä ja vastuullisia esivaltaa puolustavia kansalaisia on ymmärrettävää, että liikuntakasvatuksen maanpuolustuksellisista hyötynäkökohdista kiinnostuneet ammattilaiset tulivat jatkossakin tukeutumaan tällaisiin puhtausoppeihin. Kehitys jatkui edelleen siten, että tämä terveys- ja mielenhygieeninen käsitys liitettiin 1920-luvulla, suomalaisen yhteiskunnan ja tieteen yhä militarisoituessa, entistä kiinteämmin puolustuskuntoisuuteen. (Halmesvirta 1996, 146.)

Ensimmäisen sortokauden seurauksena suoritettu asevelvollisuusarmeijan lakkauttaminen (vuonna 1901) kuitenkin keskeytti hyvään alkuun päässeeseen sotilasurheilun lähes kahdeksi vuosikymmeneksi. Samanaikaisesti kansallinen urheilutoiminta eli kiihkeintä organisoitumisvaihettaan. Voimakkaasta organisoitumisprosessista, sekä Suomessa laittomina pidettyjen kutsuntojen aloittamisesta vuonna 1902, käynnistyi seuraava aalto kansalaisille suunnatulle urheilupropagandalle. Laineen (1992, 124) mukaan sortovuosien aikana Suomessa kehittyi poliittiseen kriisiin liittynyt urheilun sotilasmobilisaatio, jossa oli sekä spontaaneja että järjestäytyneitä piirteitä. Koska omaa armeijaa ei voitu käyttää huolehtimaan kansalaisten puolustuskuntoisuudesta, valistus kehoittikin vapaaehtoisia kansalaisjärjestöjä edistämään erityisesti sotilastaitojen kannalta hyödyllisiä urheilumuotoja. Vaikka urheiluseurat eivät järjestöinä osallistuneetkaan ensimmäi-

*Terveystieteiden
Matti Laine
Jouko
+ Hygieniä*

sen sortokauden poliittisiin offensiiveihin, niin autonomian puolustustaistelun asetelmat vaikuttivat selkeästi urheiluliikkeen valtakunnalliseen organisoitumiseen vuosisadan vaihteessa (Hentilä 1989, 221).

Toisen sortokauden (v. 1908-1917) poliittinen ilmapiiri vahvisti ja tuki osaltaan vielä yhden merkittävän ilmiön läpimurtoa kansalliseen liikuntakulttuuriimme, joka Suomen itsenäistyttyä valjastettiin palvelemaan myös maanpuolustuksellisia tavoitteita. Iskulauseisiin "suomalainen Suomi voittoon" ja "Suomi juostiin maailmankartalle" sisältyi se tosiasia, että suomalaiset ensimmäisenä kansakuntana alkoivat määrätietoisesti käyttää kilpaurheiluvoittoja kansallisen pätemisen välikappaleena. Suomalaisten olympiamenestykselle annettiin ensisijaisesti Venäjään suuntautuva poliittinen tarkoitus. Hentilä kuitenkin varoittaa yhdistämästä kilpaurheilun isänmaallista henkeä itsenäisyysliikkeeseen, varsinkin kun itsenäisyysliikkeestä puhuminen on ongelmallista aina Venäjän lokakuun vallankumoukseen 1917 asti. (Hentilä 1989, 224; Laine 1992, 124.) Esimerkiksi aatteellisesti porvarillisen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton suhde järjestönä Suomen mahdolliseen irtautumiseen Venäjästä onkin varsin heikosti tunnettu. SVUL:oon kuului kuitenkin henkilöitä, joiden voidaan katsoa toimineen hyvin lähellä aktivisteja. Esimerkiksi järjestön urheilukouluttaja Lauri "Tahko" Pihkala kiersi keväällä ja kesällä 1917 ympäri Suomea propagoimassa aseellisten suojeluskuntien ja palokuntien perustamisen puolesta ja värväämässä miehiä E.E. Kailan johtaman äärintationalistisen järjestön Uuden Metsätoimiston toimesta (Hentilä 1989, 224; Hentilä 1982, 32.)

Puolustuskuntoisuuteen tähtäävä urheilu oli kuitenkin alkanut radikalisoitumaan jo vuosina 1905 ja 1906, jolloin aktivisteja lähellä toiminut Voima-liitto pyrki järjestämään jäsenilleen urheilu-, hiihto- ja ampumaharjoituksia sekä sotilaallista koulutusta. Tämän urheilujärjestönä esiintyneen liiton tavoitteena oli "kehittää kansalaisten ruumiillista voimaa ja siveellistä tarmoa, sekä samalla kansan yhteistuntoa kansanvapauden turvaamiseksi ja yhteiskuntaa hajottavien voimien vastustamiseksi". Järjestö siirtyi suhteellisen viattomasta fennomaanis-terveydellis-siveellisestä kansalaiskasvatuksesta poiketen astetta kovempiin tavoitteisiin. (Vasara 1997, 49.) Osmo Jussilan (1979) mukaan 1920-1930 -lukujen suojeluskuntalehdistön maalailuihin sen itsenäisyystavoitteista on kuitenkin suhtauduttava varoen, kyseessä näyttäisi pikemminkin olleen kaipuu perustus-

lailliseen autonomiaan (Jussila 1979, 103, 190-191). Tosiasia kuitenkin on, että liike varsinkin loppuaikanaan v. 1906 oli venäläisvastainen ja siinä ilmenivät niin urheilu, politiikka kuin sotilaallisuusluontoiset toiminnot, ja sen toiminnassa oli mukana järjestäytyntä urheiluväkeä, vaikkei SVUL ollutkaan järjestönä mukana (Salimäki 2000, 192; Vasara 1997, 49-50). Samoin suojeluskuntalehdistön viittaukset Voima-liiton tavoitteisiin kertovat ainakin siitä, miten sen toiminnasta haettiin innoittavaa esimerkkiä maanpuolustuksellista henkeä vahvistamaan, riippumatta mikä sen todellinen päämäärä oli ollut.

Maanpuolustuksen ja urheilun yhdistäminen selkeämmin itsenäistymispyrkimyksiin ja vastakkainasettelu Venäjän suuntaan näyttää jyrkentyneen viimeistään vuosina 1917 - 1918, kun itsenäistyminen tuli konkreettisesti mahdolliseksi. Tähän ajankohtaan liitetään yleisesti myös käsitteen "ryssäviha" muodostuminen, joka esimerkiksi Klingen (1972, 52; ks. myös Nygård 1982, 6) mukaan syntyi lähinnä poliittis-ideologisista lähtökohdista. "Ryssävihan" juuret juontavat Tarkiaisen (1986, 316) mukaan kuitenkin jo 1500-1600-luvuilta ja sen taustalla oli ainakin Ruotsin hallintovallan toimesta harjoitettua harkittua propagandaa, uskonnollista suvaitsemattomuutta vierasuskoisia ortodokseja kohtaan, sekä kulttuurisen outouden synnyttämiä ennakkoluuloja.

Ryssäviha ja ryssän pelko konkretisoituvat 1920-1930-lukujen poliittisessä kirjoittelussa, jolloin pelättiin Neuvostoliitosta tulevaa hyökkäystä ja uutta kansallista sisäistä kumousta. Tämä idän uhka näkyi erittäin vahvana perusteltaessa sotilaallisen liikuntakasvatuksen asemaa ja tukemista sotien välisessä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kun ennen itsenäisyyttä kansalaisten puolustuskykyisyydellä ja sotilaallisella liikuntakasvatuksella oli lähinnä autonomiaa ja kansakunnan kaikinpuolista terveyttä korostava merkitys, perustelujen taustalle tuli vuoden 1917 jälkeen konkreettinen uhka itsenäisyyden menettämisestä. Se, että maan puolustuslaitos perustettiin sisällissodan voittaneen Suomen Valkoisen armeijan pohjalta, vahvisti maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen porvarillista ja oikeistolaista hegemoniaa. Itsenäistymisvaihe muodostaakin tutkimusajanjakson kannalta viimeisen ideologisen rajapyykin, joka osaltaan täydensi niitä ideologisia virtauksia, jotka jo siihen mennessä sisältyivät maanpuolustuskuntoisuutta kohottavaan liikuntakasvatukseen.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Puolustusvoimien liikuntakasvatukseen perehtynyttä historiantutkimusta on tehty vain vähäisessä määrin. Aihetta on käsitelty lähinnä muuta puolustusvoimia käsittelevän ja toisaalta lajihistorioihin keskittyneen tutkimuksen ohella. Tässä suhteessa esimerkiksi suojeluskuntaurheilu on ollut huomattavasti suuremman mielenkiinnon kohteena. Perusteellisin suojeluskuntaurheilututkimus on Erkki Vasaran vuonna 1997 valmistunut väitöskirja *Valkoisen Suomen urheilevat soturit*. Tutkimuksesta ilmenee, kuinka urheilun avulla pyrittiin rekrytoimaan mahdollisimman suuri joukko nuoria miehiä vapaaehtoiseen sotilaalliseen maanpuolustuskoulutukseen (Vasara 1997, 676). Tässä mielessä puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteet erosivat Suojeluskuntajärjestön lähtökohdista, puolustusvoimien asevelvollisuuden ollessa pakollinen. Tällöin liikuntakasvatuksella on ollut ensisijaisesti jokin muu päämäärä kuin uusien jäsenien houkuttelu. Vasara rajaa kuitenkin tutkimuksensa ulkopuolelle puolustusvoimien tekemän liikuntakasvatustyön yksityiskohtaisemman tarkastelun. Tutkimuksen kysymyksenasettelun eräänä tavoitteena on arvioida sitä, kumpi kahdesta järjestelmästä onnistui paremmin miehille annettavassa sotilaskoulutuksessa. Laaja tutkimus antaa tilaa tämän ongelman pohtimiselle hyvin niukalti. Vasaran johtopäätökseksi muodostuu lähinnä varusmiesten palvelusajan suppeuteen tukeutuen se, että Suojeluskuntajärjestön merkitys kaksi- ja kolmekymmenlukuisten urheiluvaikuttajana oli selkeästi suurempi kuin vakinaisen armeijan. Kysymyksenasettelua tässä muodossa on pidettävä yksiulotteisena. Tutkimus ei pyri vakavasti selvittämään, missä määrin suojeluskuntaurheilun vahva vaikutus tietoisesti tai tiedottomasti vaikutti niihin resursseihin, sen työn vakavuuteen ja intensiteettiin, joilla puolustuslaitoksen liikuntakasvatuksesta huolehdittiin. Suojeluskuntatoiminnassa urheilu oli kaiken primus motor - liikkeelle paneva tekijä, jonka toimintaan uhrattiin varoja ja miestyötunteja.

Sekä puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön ensisijainen tehtävä oli maanpuolustuksesta huolehtiminen, mutta tavoitteen toteuttamisstrategioissa oli eroja. Puolustusvoimien ei tarvinnut kosiskella koulutussisällöillään ja sotilaskoulutuksella olikin tärkein asema. Vasaran näkökulmaan on suhtauduttava kriittisesti, vaikka ennen Suojeluskunta-

järjestön liittämistä puolustusvoimien alaisuuteen (v. 1928), niiden välillä oli nähtävissä myös keskinäistä kilpailuasetelmaa (ks. esim. Nygård 1982, 56). Liikuntatoiminnan kannalta Suojeluskuntajärjestöä on kuitenkin tarkasteltava paremminkin puolustusvoimien alaisena ja sen liikuntakasvatustyötä tukevana ja täydentävänä järjestönä. Toimivathan puolustusvoimien keskeisimmät liikuntakasvattajat, kuten Lauri Pihkala ja Kustaa Eemil Levälahti, sotien välisenä aikana myös Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatuspäällikköinä ja heillä voidaan katsoa olleen melko vapaa asema suunnitella, tutkia ja pitää yhteyksiä yli organisaatorajojen myös siviilipuolelle (Klemola 1962, 383).

Vasaran tutkimus lähenee aatehistoriaa, jossa pyritään selvittämään millä mielellä ja filosofialla suojeluskuntaurheilua vietiin vuosina 1918-1944 maassamme eteenpäin. Samalla se on laeva selvitys myös koko Suojeluskuntajärjestöstä ja sen organisoitumisesta, sekä sen liikuntakasvatustoiminnan kytkeytymisestä laajempiin yhteiskunnallisiin kehyksiin. Vasara tarkastelee esimerkiksi suojelukuntaurheilun yhteyksiä koululaitokseen ja vapaaehtoisjärjestöihin. Tässä mielessä tutkimuksen kysymyksenasettelu lähenee tämän työn ongelma-asettelua.

Jarl Kronlundin yleisesitys *Suomen puolustuslaitos 1918 - 1939* antaa selkeän ja laajan katsauksen puolustusvoimien toiminnasta tutkimusajanjaksolta. Kirjassa käsitellään myös sotilasurheilua ja sotilasliikuntakasvatusta, lähinnä sen organisoitumista 1920-luvun vaihteessa, vakiintumista ja organisaatiomuutoksia ja henkilömuutoksia, sekä keskeisimpiä lajeja ja liikuntakasvatusmuotoja. Liikuntakasvatusosuuden lähteenä on käytetty Jarmo Matikaisen tutkimussuunnitelmaluonteista yleisesitystä puolustusvoimien urheilu- ja kilpailutoiminnasta vuosina 1918-1939. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimpia ovat viittaukset näkemyseroihin, jotka vallitsivat tuolloin armeijan liikuntakasvatusupseerien välillä koulutuksen painopisteistä. Esille nousevat kiistat kilpaurheilun ja muun liikuntakasvatuksen välisestä vastakkainasettelusta. Syvällisempään liikuntakasvatuksen tavoitteiden analysointiin tutkimuksessa ei kuitenkaan ryhdytä. Siihen ei esityksen suppeuden ja kuvailevan otteen puitteissa ole pyrittykään, vaan liikuntakasvatusta esitellään pääpiirteittäin, keskittyen lähinnä organisaatio- ja henkilövaihdoksiin, sekä harrastettuihin liikunta- ja urheilumuotoihin.

Henkilöhistoriallisista tutkimuksista tärkein tämän tutkimuksen kannalta on Harri Salimäen vuonna 1996 valmistunut lisensiaattitutkimus *Urheilun ja urheilu-uskon mies*. Se auttaa laajentamaan näkökulmaa Lauri "Tahko" Pihkalan persoonasta ja samalla hänen urheiluideologiansa lähtökohdista. Tutkimus keskittyy ennen kaikkea hänen nuoruusvuosiinsa ja liikuntakasvatusta koskevien käsitystensä muodostumiseen, auttaen näin ymmärtämään syvällisemmin Pihkalan toimia sotilasliikuntakasvatuksen kehittäjänä. Tutkimuksessa on huomioitu samasta syystä myös Harri Salimäen syksyllä 2000 valmistunut väitöskirja *Isänmaan ja urheilu-uskon mies*, joka kertoo Lauri Pihkalasta modernin urheiluaatteen esitaistelijana.

Lajihistoriallisista tutkimuksista tärkeimmät ovat Erkki Laitisen *Pesäpallo - kansallispelejä 60 vuotta* (1983) ja Antero Heikkisen hiihdon historiaa käsittelevä *Kansallisurheilun suuri nousu* (1981). Laitinen on perehtynyt Lauri Pihkalan elämänuraan ja urheilufilosofiaan ja lisäksi pesäpallon merkitykseen suojeluskuntaurheiluna ja armeijan koulutuslajina. Laitinen painottaa puolustusvoimien ja suojeluskuntien merkitystä pesäpallon keskeisinä levittäjinä, sillä armeija otti lajin välittömästi ohjelmaansa ja loi selkeän sisäisen hierarkkisen kilpailujärjestelmänsä. Samalla hän tuo esiin Lauri Pihkalan keskeiset tavoitteet liikuntakasvatuksen saralla. Pesäpallon merkitys massaurheiluna, kahtiajakautuneen kansan yhdistäjänä ja maanpuolustuskunnan kehittäjänä käy tutkimuksesta hyvin ilmi. Koska kyseessä on lajihistoria, Pihkalan urheilufilosofiaa tarkastellaan nimenomaan suhteessa pesäpalloon. Samoin käsitteiden määrittelyä ei tehdä kovin tiukasti, vaan termejä filosofia ja ideologia käytetään osin rinnasteisina. Pesäpallon arvostusta ja arvostelua käsitellään huolellisesti suhteessa muihin lajeihin ja lajiliittoihin. Tarkemmalta analyysiltä välttyvät yllättäen suojeluskuntien ja armeijan piirissä ilmenneet mielipide-erot lajin merkityksestä koulutuksessa. (Ks. esim. Laitinen 1982, 44-69, 85, 133-136.)

Hiihtourheilun laajuutta, yhteiskunnallisia tavoitteita ja merkitystä Suomessa vuosina 1918-1940 tutkinut Antero Heikkinen osoittaa teoksessaan *Kansallisurheilun suuri nousu* urheilun merkityksen porvarillisessa Suomessa maanpuolustukselliselta kannalta. Siirtymistä tasamaahiihdosta murtomaalle vauhdittivat maanpuolustukselliset näkökohdat vähintään yhtä voimallisesti kuin kansainvälisessä kilpaurheilussa tapahtunut

murtomaatekniikan läpimurto. Myös armeijassa hiihdon merkitys korostui alusta alkaen niin kantahenkilökunnan kuin asevelvollistenkin harjoitusohjelmissa, lähinnä Lauri Pihkalan voimakkaan propagandatyön ansiosta. Heikkinen osoittaa selkeästi hiihdon nousevan maanpuolustukselliselta merkitykseltään keskeisimmäksi lajiksi 1920-1930-lukujen Suomessa. Hän nostaa keskeiseksi Lauri Pihkalan väsymättömän työn murto-maahiihdon puolestapuhujana. Samalla tutkimuksesta käy ilmi, että olennaisin syy murtomaan läpimurtoon oli sen sotilasstrateginen tärkeys. Heikkinen painottaa tutkimuksessaan sotilashiihdon volyymiä erityisesti suojeluskuntien piirissä. Armeijan hiihtotoiminnan merkittävimäksi puoleksi Heikkinen mainitsee sen merkityksen lupaavien asevelvollisten kilpahiihtäjien motivaation vahvistamisessa matkalla maailman huipulle. (Heikkinen 1981, 48-57, 198-199.) Tämän tutkimuksen kannalta Heikkisen huomio synnyttää lisäkysymyksen: missä määrin puolustusvoimien hiihtokoulutus- ja kilpailujärjestelmä tavoitti "tavalliset" varusmiehet, joilla ei ollut kilpailullisia tavoitteita. Raskaan valtakunnallisen kilpailujärjestelmän purkaminen 1930-luvun alussa, johon myös Heikkinen viittaa (1981, 56), sekä puolustusvoimien liikuntakasvattajien tyytymättömät lausunnot kilpaurheilun korostuneesta asemasta viittaavat edustusurheilun kirkastamiseksi tehtyihin ylilyönteihin puolustusvoimissa perusliikuntakoulutuksen kustannuksella.

Joel Juppi (1995) tarkastelee väitöskirjassaan *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtiovallan näkökulmasta vuosina 1917 - 1994* historiasosiologista lähestymistapaa käyttäen valtiovallan toimenpiteitä julkisen liikuntapolitiikan ohjaamiseksi. Puolustusvoimien liikuntakasvatuksen kannalta on mielenkiintoista, kuinka tutkimus käsittelee mm. valtion liikuntahallinnon organisoitumista itsenäisyyden alkuvaiheissa, ja sotaministeriön ja kirkollis- ja opetusministeriön välistä taistelua siitä, kumpi ministeriöistä saisi liikuntakulttuuriin sisältyvät asiat alaisuuteensa. Jupin tutkimuksessa korostuu myös se, kuinka itsenäistyneen Suomen valtiolta näki urheilussa erityisesti sotilaallismaanpuolustukselliset funktiot, tavoitteena yhtenäinen Suomi ja henkisesti ja sotilaallisesti voimakas kansa (Juppi 1995, 144-145). Jupin looginen tarkastelutapa, sosiologiassa suosittua parsonsilaista funktioanalyysiä käyttäen, antaa tärkeää taustatietoa valtiovallan liikuntapoliittisista tavoitteenasetteluista myös tämän tutkimuksen kannalta. Ongelmia aiheuttaa kuitenkin Jupin tutkimukselleen asettama aikarajaus, joka ulottuu itsenäistymisestä vuoteen 1994 asti. Sosiologisten tutkimusmetodien puitteissa lähesty-

mistapa on toimiva, mutta historiantutkimuksen kannalta se jää tulkinnaltaan suppeaksi jättäen liikaa tulkinnanvaraa ja avoimia kysymyksiä. Keskeisten henkilöiden, kuten esimerkiksi Pihkalan liikuntakasvatustavoitteet, pelkistyvät liikaa aatehistoriallisen tutkimuksen kannalta. Ministeriöiden välinen kädenvääntö liikunta-asioiden saamisesta hallintaansa pelkistyy kahden eri kasvatuslinjan taisteluksi: opetusministeriö-ratkaisua kannattaneiden ja maanpuolustusnäkökohtia ajavien sotaministeriön miesten väliseksi mitteloiksi. Joka tapauksessa Jupin työ antaa hyvän lähtökohdan pyrittäessä selvittämään puolustusvoimien liikuntakasvatusjohtajien ideologisia tavoitteita.

Liikuntatieteellisen Seuran (LTS) yleisesitys, 1992 julkaistu *Suomi uskoi urheiluun* käsittelee myös tämän tutkimuksen teemoja, auttaen ymmärtämään maanpuolustuksellisuuden korostunutta merkitystä urheilussa 1920-1930-luvuilla. Leena Laine tarkastelee kyseisessä teoksessa esisotilaallisen kasvatuksen merkitystä partiojärjestöjen työskentelyssä, erityisesti äärioikeiston nuorisjärjestöissä ja suojeluskuntien poikatyössä. Laine korostaa Suojeluskuntajärjestön laajaa merkitystä nuorten miesten liikuntakasvattajana. Muista LTS:n projektin tuloksena syntyneistä ja tämän tutkimuksen kysymyksenasettelua sivuavista töistä on syytä mainita Leena Laineen lisensoitu työ *Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa 1854 - 1917 (1984)*. Tutkimus tuo esille varhaisemmat, esimerkiksi suomalaisuusliikkeen, käsitykset ruumiinharjoituksesta puolustuskuntoisuuden kannalta. Jo 1800 -luvulla heräsi ajatuksia propagoida ruumiinharjoituksia kansan sotilaskuntoisuuden ylläpitämiseksi.

Seppo Hentilän (1982) kolmiosainen tutkimus *Suomen työläisurheilun historia* tarkastelee koko suomalaista urheiluelämää ja siten myös porvarillisen urheiluliikkeen suhdetta työväen urheiluliikkeeseen. Hentilä arvioi suojeluskuntien ja SVUL:n yhteistyön olleen avainasemassa armeijan liikuntakasvatustoiminnan kehittämisessä. Eräs tärkeimmistä asiaan vaikuttavista tekijöistä oli se, että monet SVUL:n johtomiehet olivat organisoimassa suojeluskuntien urheilutoimintaa ja samoin suojeluskuntien merkittävimmät liikuntakasvattajat toimivat keskeisillä paikoilla SVUL:ssa ja vuorollaan myös puolustusvoimien liikuntakasvatusorganisaation johdossa. Porvarillisen urheiluliikkeen Hentilä arvioi ideologialtaan olleen maailmansotien välillä kansalliskiihkoista ja urheilua militarisoivaa. (Ks. esim. Hentilä 1982, 99-100, 373.) Hentilä katsoo sekä TUL:n että

koko maan urheilupolitiikan kehityksen kytkeytyvän kiinteästi Suomen poliittisen historian yleisiin kehyksiin ja suhdanteisiin. Tärkeä on myös Hentilän huomio siitä, kuinka työväestön ja porvariston väliset urheilupoliittiset vastakohtaisuudet muodostuivat kummallakin taholla huomattavaksi ideologiaa luoviksi tekijöiksi. Hänen mukaansa urheilu oli maailmansotien välisen ajan Suomessa poikkeuksellisen tärkeä ideologisen taistelun välikappale. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista keskittyä puolustusvoimien liikuntakasvatusteorian ja työväen urheiluliikkeen välisiin liikuntapoliittisiin vastakkainasetteluihin kovin yksityiskohtaisesti, mutta on tärkeää huomioida tämä lähtökohtatilanne ja ymmärtää vastakkainasettelun ideologiaa luova merkitys. (Ibidem 1982, 310, 316.)

Henrik Meinanderin väitöskirjassa *Towards a Bourgeois Manhood. Boy's Physical Education In Nordic Secondary Schools 1880 - 1940* (1994) perehdytään poikien liikunnan opetukseen pohjoismaiden oppikouluissa. Meinander pyrkii selvittämään miten oppikoulut ja erityisesti voimistelunopetus muokkasivat poikien kasvatuksessa porvarillisia arvoja. Meinander kiinnittää huomion siihen, miten Suomi muodosti 1920-1930-luvuilla poikkeuksen muista Pohjoismaista. Suojeluskunta-aatteen vaikutus liikunnan opetukseen oli tuolloin huomattava järjestössä toimivien reserviupseeriopettajien ansiosta (Meinander 1994, 164-167). Meinanderin näkemys on, että suojeluskuntien poikaosastot toimivat eräänlaisina "sotataidon lastentarhoina". Edelleen Meinander katsoo niiden tehneen tiivistä yhteistyötä paikallisten urheiluseurojen kanssa ja levittäneen militaristisia näkemyksiä Suomen urheiluliikkeeseen ja koko porvarilliseen ruumiinkulttuuriin. (Ibidem 1994 164-165.)

Kalervo Ilmasen osuus suomalaisen voimistelunopettajakoulutuksen satavuotishistoriasa *Jumpasta tiedekunnaksi* käsittelee samoja teemoja. Ilmasen (1982) mukaan yleisen asevelvollisuuden toteutumisella vuonna 1878 oli keskeinen merkitys maan voimistelunopetuksen kehittymiselle. Kun suomalaismiehiä koski asevelvollisuus, senaatti katsoi, että kouluvoimistelu vaati uudelleenjärjestelyjä siten, että voimistelu oli saatava pakolliseksi aineeksi ja että maan kaikkiin kouluihin tulisi yhtenäinen voimistelun opetussuunnitelma. Viikkotuntimääriä tuli lisätä ja opettajien palkkausta korottaa, jotta alalle saataisiin mahdollisimman kyvykkäitä henkilöitä. Kaikkein kiireellisimmäksi tehtäväksi

mainittiin kuitenkin voimistelunopettajien koulutuksen järjestäminen, joka toteutettiin vuonna 1882 keisarillisella julistuksella. Näillä järjestelyillä pyrittiin takaamaan "hyvä ja oivallinen perusta kansalaisen toiminnalle valtion sekä isänmaan palveluksessa". Ilmanen korostaa, että juuri kansallisen asevelvollisuuden koulujen liikuntakasvatukselle asettamat vaateet oli se lopullinen tekijä, jonka johdosta alan koulutus aloitettiin. (Ilmanen 1982, 55-56.) Kun arvioidaan 1920- ja 1930-lukujen sotilaallisen liikuntakasvatuksen ideologisia lähtökohtia, ei voi jättää huomioimatta sitä tosiasiaa, että liikuntakasvatuksella koettiin jo 1880 -luvulla olevan tärkeä maanpuolustuksellinen tehtävä.

1.3 Tutkimustehtävä

Kun Suomi itsenäistyi Venäjän vallankumouksen pyörteissä, aiheutti maan geopoliittinen sijainti Venäjän naapurina sille suuren turvallisuusongelman. Suomen itsenäisyyden pahimpana uhkana nähtiin sekä alueellisesti että ideologisesti idän paine. Venäjänkuvan korostuminen Suomen poliittisessa elämässä oli peräisin viimeistään autonomia- ja sortokaudelta, mutta myös isovihan kaltaisilla ruotsinvallan aikaisilla tapahtumilla on ollut mitä ilmeisimmin sille omat vaikutuksensa. Eräänlaiseksi ulkopoliittiseksi perusdoktriiniksi muodostui Suomen virallisen ulkopoliittisen suunnan määränneissä porvarillisissa puolueissa käsitys, että Suomi ennen pitkää saattaisi joutua sotaan Neuvostoliiton kanssa. Venäjän kanssa solmittu Tarton rauha tajuttiin maassamme syntyneen kompromissina Venäjän sisä- ja ulkopoliittisesti hädänalaisen heikkoudentilan aikana. Tätä epäluuloa piti yllä myös ideologinen vastakohtaisuus. Varsin yleistä oli ajattelu, jossa Suomi nähtiin lännen etuvartiona. Kun Suomessa koko itsenäisyyden alkuajan ja varsinkin Venäjän alkaessa voimistua oltiin vakuuttuneita Venäjän ekspansiohalusta länteen, myönnettiin tilanne strategisesti epävarmaksi. (Soikkanen 1983, 9; Paasivirta 1988, 196; Klinge 1972, 159.) Suomen sotilaspolitiikassa Venäjä nähtiin keskeisenä ja käytännössä ainoana itsenäisyyttä uhanneena tekijänä (Saarikoski 1997, 174).

Vuoden 1918 sisällissota oli iskostanut valkoiset-punaiset -vastakohtaisuutta hyvin erilaisille aloille suomalaiseen yhteiskuntaan. Liikuntakulttuurin alueella se johti työväen ja porvarillisen urheiluliikkeen välisen vastakkainasettelun kärjistymiseen ja urheilujärjestökentän kahtiajakautumiseen. (Paasivirta 1988, 195; Hentilä 1982, 100.) Sisäpolitiikassa vastakkainasettelu ei ollut yhtä yksiselitteistä, sillä keskustan ja vasemmistovoimien lisääntynyt vaikutusvalta vähensi oikeiston voimaa ja näillä tahoilla pyrittiin poliittiseen eheytymiseen. (Paasivirta 1988, 195). Toisaalta on huomioitava äärioikeistolaisuuden aktivoituminen erityisesti vuosikymmenen lopussa ja seuraavalla vuosikymmenellä, johon vaikuttivat yleismaailmallisen talouspulan lisäksi ainakin osittain kommunismin kiihtynyt toiminta maassamme (Nygård 1982, 78). Suomen valtiollisesta elämästä ei siten itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä puuttunutkaan kansalliskorostuneisuutta eikä maanpuolustustahtoa. Poliittisen oikeiston, varsinkin Suojeluskuntajärjestön, toiminta tähtäsi sekä ulkoisen vaaran eli Venäjän uhkan, että uuden kapinan ehkäisemiseen äärivasemmiston suunnalta. Oikeistopiirit olivatkin erityisen halukkaita ohjaamaan määrärahoja sotalaitoksen ja maanpuolustuksen kehittämiseen. (Paasivirta 1988, 195; Heikkinen 1981, 13.)

Näissä olosuhteissa vahvistui myös halu turvata maan puolustuskykyisyys kansalaisten fyysisiä ominaisuuksia parantamalla. Kansalaisten puolustuskuntoisuus-käsite tunnettiin jo 1800-luvulta ja nyt sitä tarvittiin sekä ulkoista että sisäistä uhkaa torjumaan. Tätä tavoitetta pyrkivät edistämään erityisesti puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvattajat propagoiden fyysisen kasvatuksen ja kuntoisuuden merkityksestä. Vuoden 1918 suojeluskunta-asetuksessa järjestön tarkoituksiksi määriteltiin kansan puolustuskuntoisuuden edistäminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen (Nygård 1982, 55-56). Sama ajattelutapa oli nähtävissä vahvana myös muiden poliittista oikeistoa lähellä olevien tahojen, kuten lukuisten liikunnanopettajien ja porvarillisten urheilujärjestöjen, lähinnä SVUL:n, johtohenkilöiden ajattelussa. Hentilän (1982, 99) mukaan suojeluskuntien ja SVUL:n suhteet muodostuivat alusta lähtien kiinteiksi, sillä useat SVUL:n johtomiehet olivat organisoimassa myös suojeluskuntien urheilutoimintaa. Fyysisen kasvatuksen ja siihen sisältyvän kansallismielisen nuorisokasvatuksen tarkoituksena oli kohottaa puolustuskuntoisuutta ja johdatella nuorten miesten kehitystä

yhteiskunnallisesti toivottaviin uomiin ja päämääriin. (Halmesvirta 1995, 13-14; Klinge 1972, 159; Suomela 1944, 163; Vasara 1997, 518-521.)

Tämä tutkimus keskittyy maailmansotien väliin sijoittuvaan ajanjaksoon, päättyen syksyyn 1939. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää Suomen puolustusvoimien liikuntakasvatusta vuosina 1918 - 1939. Tutkimuksen aikarajaus voidaan alkaa vuodesta 1918, koska maan itsenäistyessä ja puolustuslaitosta luotaessa organisoitiin myös sen liikuntakasvatustoiminta. Sotilasliikuntakasvatuksella oli tutkimusajanjaksona erityisesti maanpuolustusvalmiutta edistävä ja valmentava tehtävä. Sodan syttyä sotilaiden puolustuskuntoisuus koeteltiin todellisessa tilanteessa. Aikarajauksen kannalta on huomioitava myös se, että puolustusvoimien alaisuuteen kytketty Suojeluskuntajärjestö eli toimintansa merkittävimmät vaiheet pääosin 1920- ja 1930 -luvulla, urheilun ollessa keskeinen osa sen toimintaa. Aikarajausta puoltaa sekin, että ajanjakso oli merkittävää kansallisen itsetunnon kohoamisen aikaa myös siviilielämän liikunta- ja urheilukulttuurin puolella. Suomalaiset kokivat tällöin huippu-urheilun suuruudenvuotensa ja samalla näitä voittoja käytettiin häpeilemättä kansallisen päämäärän ja jopa maanpuolustuksen edistämiseksi. Myös koululaitos kytkettiin puolustuskuntoisuustavoitteisiin, kun esimerkiksi koulujen hiihtoloma, joka saatiin aikaan 1930 -luvulla, sisälsi selkeästi maanpuolustuksellisen päämäärän. (Vasara 1999, 20.)

Tutkimuksen kysymyksenasettelu rakentuu pääongelmittain seuraavasti:

1. Selvittää, mistä puolustusvoimien liikuntakasvatuksen ja sen johdon ideologiset tavoitteet olivat lähtöisin ja mikä oli niiden sisältö.
2. Minkä vuoksi ja keille tämä kasvatustyö ja -tavoitteet suunnattiin?
3. Miten nämä tavoitteet pyrittiin toteuttamaan?
4. Kuinka puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteet käytännössä toteutuivat?

Pääongelmista tämän tutkimuksen kannalta keskeisin on ensimmäinen, eli puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteiden tausta ja sisältö. Toisessa pääluvussa keskitytäänkin erityisesti näihin kysymyksiin, samoin kuin toiseen pääongelmaan - minkä vuoksi

kasvatustyötä tehtiin ja keille kasvatustyö suunnattiin. Kolmannessa ja neljännessä pääluvussa keskitytään selkeämmin ideologisten tavoitteiden toteuttamispyrkimyksiin ja niiden onnistumisen arviointiin. Tutkimusongelmia lähestytään päälukujen osalta kronologisesti ja alalukujen osalta systemaattisesti. Kronologisella otteella pyritään tavoittamaan ideologisen työn muotojen, painopisteiden ja intensiteetin eroja ja puntaroimaan mahdollisia havaittavissa olevia muutoksia suhteessa muihin suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuviin aatteellisiin ja poliittisiin ilmiöihin sotien välisenä aikana.

Alalukujen systemaattisella käsittelyllä pyritään yksityiskohtaisempaan analyysiin siitä, millaisin päämäärin, sisällöin ja argumentein puolustusvoimien liikuntakasvattajat esittivät tavoitteitaan, keille tämä propagointi suunnattiin ja mitä väyliä, menetelmiä ja koulutusmuotoja ideologian edistämiseksi käytettiin. Tavoitteena on myös selvittää, missä määrin tavoitteissa onnistuttiin ja mitä vaikutuksia sillä oli koko suomalaiseen yhteiskuntaan ja mitä lopulta puolustusvoimien omaan liikuntakasvatustyöhön.

Jotta tähän päästäisiin, on tarkasteltava niitä toimenpiteitä, joilla puolustusvoimat pyrki vaikuttamaan koko valtion liikuntatoimintaan ja toisaalta omaan liikuntakasvatukseensa. Samalla tutkitaan, mitkä ja mistä syystä eri lajimuodot nousevat sotilaskoulutuksen kannalta merkityksellisiksi ja mitkä niin keskeisiksi, että niiden hallitseminen katsotaan kansalaisvelvollisuudeksi. Mielenkiinnon kohteena on myös se, kuinka puolustusvoimien keskuudessa suhtauduttiin Suojeluskuntajärjestön organisoimaan urheilutoimintaan. Koettiin se kilpailijaksi vai oman koulutuksen täydentäjäksi ja tueksi? Päättäntöjaksossa pyritään lopulta pohtimaan sitä, miksi liikuntakasvatus nousi merkittävään osaan kansallisen olemassaolon turvaajana suomalaisessa yhteiskunnassa.

1.4 Keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kannalta olennaisia määriteltäviä käsitteitä ovat aatteet, ideologia, liikunta-kasvatus ja puolustusvoimat sekä Suojeluskuntajärjestö.

Aate tarkoittaa yleisimmin käytettynä ajatusta tai käsitystä, joka hallitsee yksilön maailmankatsomusta ja joka voi johtaa yksilön ja joukkojen toimintaa kohti sellaisia henkisiä, poliittisia ja yhteiskunnallisia tavoitteita, jotka eivät perustu ensi sijassa etunäkökohtiin. Aate voi myös tarkoittaa pelkästään uutta ajatusta, jota käytetään hyväksi tietyn tehtävän ratkaisemiseksi. (Nygård 1982, 18.)

Ideologia on tutkimuksen ongelmallisin määriteltävä. Se on käsitteenä hyvin laaja-alainen ja siitä on omaksuttu tieteenalasta riippuen hyvinkin erilaisia teoreettisia lähtökohtia ja metodisia näkemyksiä. Ideologiasta ei olekaan helppoa antaa selvää ja riidatonta yleistä määrittelyä. (Borg 1964, 4-5.) Halmesvirta (Halmesvirta, Ojala, Roiko-Jokela & Vilkuna 1997, 64-65) määrittelee ideologian symbolisesti ladatuksi uskomusten ja ilmausten (kielelliseksi) kokonaisuudeksi, joka esittää, tulkitsee ja arvottaa maailmaa samalla muokaten, mobilisoiden ohjaten ja oikeuttaen tiettyjä (poliittisia) toimintatapoja ja syrjäyttäen toisia. Nykyään sillä viitataan oppeihin ja aatteisiin, jotka liioittelevat osuuttaan maailmankuvan rakentamisessa. Ideologioihin liittyy lisäksi usein se, että ne pyrkivät vääristelemään informaatiota ja manipuloimaan mielipiteitä.

Borgin (1964) mukaan valtio-opin piirissä ideologia on määritelty jossain määrin ylimalkaisesti joukoksi mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, jotka ainakin tietyin osin muodostavat rakenteellisen kokonaisuuden ja joihin poliittisen ryhmän katsotaan perustavan toimintansa. Määrittelyn heikkoutena on ollut se, että ideologia on nähty yksipuolisesti kollektiiveihin liittyvänä ilmiönä, vaikka on selvää, että mikään ideologia ei voi syntyä ilman yksilöiden kokemuksia ja henkistä toimintaa. (Borg 1964, 5.)

Tämän tutkimuksen kannalta on huomioitava Borgin (1964, 5) muistutus siitä, että ideologioita voidaan tarkastella yhtä hyvin yksilöiden kuin kollektiivien kannalta.

Tutkimus on ennen muuta kasvatusteorioita keskittävää ja siksi on perusteltua, että se pyrkii selvittämään tutkimusajankohdan merkittävien liikuntakasvattajapersoonien aatemaailman yhtenevyyttä, mutta myös mahdollisia eroja. Tästä johtuen on tärkeää analysoida joukon ja myös yksilöiden historiallista traditiota ja kokemusta. Nygårdin (1982, 5) mukaan tätä historiallista taustaa tutkien päästään huomattavasti lähemmäksi sitä tasoa, jolla voidaan osoittaa jonkun yrittäneen saada tai todella saaneen aikaan jotakin.

Tässä mielessä nousee käsitteenmäärittelyn kannalta tärkeäksi Borgin esittämä Parsonsin määrittely ideologiasta (1964, 5-6), jonka mukaan ideologia on jonkin kollektiivin, toisin sanoen sen yhteiskunnan tai jonkin sen osaryhmän jäsenten yhteinen uskomusjärjestelmä, joka pyrkii takaamaan kollektiivin arvoyhtenäisyyden. Tutkimuksen osaryhmän muodostavat siis liikuntakasvatusupseerit, sijoittuen samalla lähelle kahta suurempaa osaryhmää, eli koko tuon ajankohdan suomalaista porvarillista urheiluliikettä ja toisaalta puolustusvoimien organisaatiojohtoa. Mannheimin (1976, 57-62) mukaan ideologia-käsitteisiin liittyy lisäksi poliittisen vastustajan käsitysten epäily, sekä jonkin ryhmän tai aikakauden ajattelun kokonaisrakenne ja ajattelun lähtökohdat. Ideologian käsite muodostuu näin ollen varsin laaja-alaiseksi. Huomion keskipisteenä saattavat olla yhtä hyvin yksilö kuin sosiaaliset ryhmät ja luokat tai kokonaiset aikakaudet ja yhteiskunnat. Ideologialla onkin tarkoitettu yhtä lailla yksilön kaikkien arvojen ja asenteiden muodostamaa kokonaisuutta kuin yleensä poliittista maailmankatsomusjärjestelmää. (Borg 1964, 4.)

Toisaalta ideologiat voidaan nähdä yhteiskuntaan vaikuttavina reaalina voimina, joiden sisältö koostuu sosiaalisten ryhmien vaatimusten ja tarpeiden ilmaisuista, toimintaan kannustavista myyteistä ja tunneilmaisuista, joskus jopa laskelmoiduista valheista. Niiden valta ihmisiin perustuu siihen, että ne vetoavat tunteisiin ja etunäkökohtiin, ei niiden teoreettiseen tarkkuuteen. (Borg 1964, 10; Jansson 1993, 31) Siten tässäkin tutkimuksessa joudutaan kiinnittämään huomiota siihen, mitkä ideologialle ominaiset seikat vetoavat ihmisten psyykkiseen perustaan, ja erityisesti, mitkä ovat ne yhteiskunnalliset olosuhteet, jotka edesauttavat ideologian leviämistä ja vaikutusta (vrt. Borg 1964, 10). Tältä pohjalta voidaan pohtia lopulta mitkä tekijät mahdollistivat sen,

että liikuntakasvatus ja urheilu nousivat keskeiseen asemaan yhteiskunnan eheyden ja säilymisen kannalta.

Liikuntakasvatuksella ymmärretään tavallisimmin käytännön liikuntakasvatus ja opetustoimet (Telama 1989, 32). Tämän tutkimuksen päätehtävänä on kuitenkin puolustusvoimien liikuntakasvatuksen ideologisten tavoitteiden tarkastelu eikä liikuntakasvatuksen yksityiskohtien pedagoginen tai didaktinen arviointi. Sen vuoksi liikunnan käsitteen määrittely tässä tutkimusasetelmassa on syytä tehdä liikuntakulttuuri-käsitteen kautta. Liikuntakulttuuri käsittää laajemman alueen kuin pelkästään urheilun. Liikuntakulttuurin historiassa otetaan huomioon paitsi sääntöjä noudattava kilpaurheilu myös luonnonkansojen ritualistinen liikunta. (Halmesvirta, Ojala, Roiko-Jokela & Vilkuna 1997, 117) Tässä tutkimuksessa liikuntakulttuuriin ja liikunta-käsitteen sisälle katsotaan kuuluvan urheilun lisäksi myös ne liikunnan muodot, joilla on pyrkimys yhdenmukaistaa toimintatapoja ja kohottaa fyysistä ja henkistä kuntoisuutta, jolloin sen ei välttämättä tarvitse sisältää kilpailullista päämäärää. Näin ollen tutkimuksessa käytetty liikunta-käsite sisältää sekä sotilaskuntoisuuden edistämiseksi harjoitetun urheilun että erikseen erityisesti taistelukuntoisuuden kohottamista varten suoritettua liikunnan (esim. sotilasvoimistelu).

Tässä tutkimuksessa käytetään liikunta -käsitettä, vaikka tutkimusajankohtana liikunta-, liikunto- ja urheilu -käsitteitä käytettiin arkikielessä myös toistensa synonyymeinä. Julkisessa keskustelussa liikunta- ja urheilu -käsitteiden erottaminen tapahtui selkeämmin vasta 1960 -luvulla, jolloin liikunnan yhteiskunnallinen merkitys kilpa- ja huippu-urheilun lisäksi tuli voimakkaammin esille (Laine 1992, 198; Juppi 1995, 20).

Puolustusvoimat -käsitettä käytetään yhdenmukaisuuden vuoksi, sillä Suomen asevoimia tarkoittava termi on muuttunut ajan kuluessa. Tutkimusjakson aikana nimikäytäntö ei ehtinyt täysin vakiintua (perustettaessa 1918 Suomen Sotaväki) ja vielä 1940 -luvulla käytettiin vaihtelevia nimityksiä. Puolustusvoimat -nimitys on käyttökelpoinen yhdenmukaisuuden vuoksi. Sen käyttö yleistyi tutkimusajanjakson aikana ja esim. vuosien

1918-1945 puolustuslaitosta tutkinut Jarl Kronlund (1989, 10) käyttää tutkimuksessaan tätä käsitettä.

Suojeluskuntajärjestöllä tarkoitetaan itsenäistymisen tapahduttua Suomen suurinta vapaaehtoista maanpuolustusjärjestöä, jonka toimintaan maanpuolustustyön ja sotilaskasvatuksen lisäksi kuului erityisesti voimistelun, urheilun ja kansalaiskunnan edistäminen sekä tarvittaessa varsinaisen armeijan tukena toimiminen ja pyydettyä järjestysviranomaisten avustaminen. Sen jäsenmäärä vakiintui noin 100 000. Noin 50% suojeluskuntalaisista oli talonpoikaisväestöä ja 40% virkamiehiä ja toimihenkilöitä. Myös työläisiä kuului liikkeeseen muutama tuhat, joihin työväenliike suhtautui "luokkapettureina" tuomitsevasti. Vuonna 1928 se liitettiin suoraan Puolustusvoimien alaiseksi organisaatioksi ja se lakkautettiin välirauhan sopimuksen nojalla 1944. (Halmesvirta, Ojala, Roiko-Jokela & Vilkuna 1997, 205; Nygård 1982, 56.)

1.5 Tutkimusmenetelmät

Lähestymistavaltaan tutkimus on pääosin aatehistoriallista tutkimusta, sisältäen kasvatushistoriallisen näkökulman. Nygårdin (1982, 5) mukaan aatehistoria tutkii paitsi tosiasioita (miten on) ja normeja (miten pitäisi olla) myös toimintasuunnitelmia (miten siihen päästään eli ideoita siitä, mihin pyritään). Lähtökohtana voidaan pitää Sakari Suutarisen (1992) väitöskirjassaan esittämää ontologista lähtötilannetta tutkimukselle, jossa ihminen koetaan "aatteita luovaksi" ja "aatteita tarvitseväksi olennoksi". Ihmisen toiminta voidaan nähdä pohjaavan joihinkin ajatuksiin ja ajatusrakennelmiin, joissa eräät kerrokset ovat toisia tärkeämpiä. Tässä mielessä ideologialla ja maailmankuvalla on taipumus ohjata käytäntöä. (Suutarinen 1992, 34.) Samalla on huomioitava, ettei aatteellisten järjestöjen ideologioita voida tutkia kiinnittämättä huomiota itse toimintaan. Käytännön toimintaehdotukset, suunnitelmat ja teot voivat nimittäin paljastaa selvemmin

ne piilevät käsitykset, joihin nojataan, kuin ainoastaan juhlapuheet ja julkilausumat. (Nygård 1982, 6)

Tämän tutkimuksen kohteena on puolustusvoimien ylin liikuntakasvatusjohto. Puolustusvoimien eräs perustehtävistä on turvata olemassa oleva yhteiskuntajärjestelmä ja sen tulisi olla puoluepoliittisesti sitoutumaton. Tutkittaessa 1920 - ja 30 lukujen puolustusvoimia, on kuitenkin nähtävä, että vuonna 1918 muodostetun armeijan syntyhistoria merkitsi sitä, että ainakin vasemmiston ja työväenluokan keskuudessa se koettiin porvarillisena organisaationa (Saarikoski 1997, 178). Lisäksi useiden puolustusvoimien liikuntakasvatusupseereiden yhteydet Suojeluskuntajärjestöön ja porvarillisena urheilujärjestönä pidettyyn SVUL:oon olivat varsin kiinteät. Samalla maanpuolustuskykyä kohottamaan pyrkivä liikuntakasvatuspropagointi näkyi voimakkaimmin juuri puolustuslaitosta, suojeluskuntia ja SVUL:oa lähellä olevissa piireissä. Näistä lähtökohdista katsoen voidaan aatehistoriallisen tutkimuksen olevan perusteltu lähestymistapa tälle työlle.

Koska kyseessä on puolustusvoimien liikuntajohdon ideologisiin lähtökohtiin tutustuminen ja aatteellinen toiminta, tutkimuksen apumenetelmänä on käytetty tiedonvälityksen tutkijain propagandatutkimuksen kaavaa: kuka sanoo kenelle, mitä, koska, miten, miksi ja millä vaikutuksella. (Nygård 1978, 17; Perko 1974, 11.) Tässä tutkimuksessa kysymykset asettuvat muotoon: *mistä puolustusvoimain liikuntakasvatusjohdon ideologiset tavoitteet olivat lähtöisin ja mikä oli niiden sisältö, minkä vuoksi ja keille kasvatustyö ja -tavoitteet suunnattiin, miten nämä tavoitteet pyrittiin toteuttamaan ja miten siinä lopulta onnistuttiin?*

Tämän pro gradu-työn puitteissa ei pyritä liikuntakasvatusjohdon tavoitteiden toteutumisen analysointiin yksityiskohtaisen analyttisesti, vaan sen avulla pyritään selventämään ja tukemaan vastausta pääongelmaan: mitkä olivat puolustusvoimien liikuntakasvatusjohdon ideologiset tavoitteet ja niiden sisältö. Tavoitteiden toteutumisen suhteen voidaankin lähdeaineiston rajoitetuissa puitteissa tehdä vain suuntaa antavia johtopäätök-

siä ilman kvantitatiivista vertailua, mm. asianosaisten ja aikalaisten lausuntoihin perustuen.

Analyysissä on lisäksi käytetty soveltaen Sakari Suutarisen (1992, 37) väitöskirjassaan käyttämää analyysimenetelmää, joka pohjautuu Reijo Wileniuksen (1987, 26-38) kasvatusaatteellisen tiedon käsitteistöön. Se tuo tarkemman välineistön tarkasteltaessa puolustusvoimien liikuntakasvattajien, erityisesti sen pääideologi Lauri Pihkalan, kasvatusideologista sisältöä ja ennen kaikkea niitä aatteellisia ja ideologisia taustavirtoja, jotka puolustusvoimien liikuntakasvatustyössä 1920-1930-luvuilla oli nähtävissä.

Wileniuksen (1987, 22) mukaan tällaisen kasvatusaatteellisen tiedon käsitteistö voidaan johtaa Aristoteleen käytännöllisen päättelyn ideasta, joka pyrkii kuvaamaan tietoisin ihmillisen toiminnan yleistä rakennetta. Tässä yhteydessä sitä käytetään sovellettuna kasvatusideologisen sisällön yksityiskohtaisemmaksi selvittämiseksi. Kasvatustiedolla tarkoitetaan tässä ensi sijaisesti kasvattajalla itsellään olevaa käytännöllistä tietoa toimintansa päämääristä, tilanteesta ja menetelmistä. (Ibidem 22, 26.)

Suutarisen analyysimenetelmän kasvatustieteellisen tiedon käsitteistö rakentuu seuraavasti:

A) PÄÄMÄÄRÄTIETO Kasvattaja tietää reaalisesti minkälaisen ihmisen haluaa.

Tätä varten kasvattajan tulee tuntea

1. ihanneyksilön kuva tulevaisuuden yhteiskunnassa
 - mihin ihminen kasvaa
2. käsitys ihmisen olemuksesta
 - mikä ihminen on
3. käsitys siitä miten ihminen kasvaa
 - kasvun tien tunteminen
4. käsitys siitä, millaiseen tulevaisuuden yhteiskuntaan ihminen kasvaa
5. epäonnistumisen mahdollisuus
 - väärän kasvatuksen vaarat

- B) **TILANNETIETO** Kasvattaja tietää kasvatettavan ihmisen historian, eli miten nykytilanteeseen on tultu. Tämän vuoksi kasvattajan tulee tuntea
1. miten kasvatettava on kehittynyt sen hetkiseksi persoonaksi
 2. miten ympäristö, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat vaikuttaneet kasvutapahtumaan
 3. ja tiedostaa, millainen on kasvavien kehitystila ja riippuvuus ympäristöstään
- C) **MENETELMÄTIETO** Kasvattaja tietää kasvatettavan nykytilan ja keinot, joilla yksilö siirtyy toivottuun tilaan. Kasvattajan tulee tuntea
1. yksilö yleisten sisäisten ja ulkoisten vaikuttimiensa alaisena kasvatustilanteessa
 - kasvatustilanteen lähtökohta yksilössä
 2. oppisisältöjen erilainen arvo ihmisen olemuksen ja ja kasvatuksen päämäärän kannalta
 - oppisisältöjen ja oppiaineiden tärkeysjärjestys
 3. kasvatustapahtuman menetelmällinen rakentaminen
 - oikeat menetöt ja työtavat
 4. opettajan ihanteelliset ominaisuudet
 - opettaja kasvatusteorian toteuttajana

(Suutarinen 1992, 37; Wilenius 1987, 26-38.)

Inhimillisen toiminnan (tässä tutkimuksessa liikuntakasvatuksen) loogisena lähtökohtana on tieto toiminnan päämäärästä eli tarkoituksesta. Tässä yhteydessä sitä kutsutaan päämäärätiedoksi, jota esimerkiksi Wilenius pitää kasvatustoiminnan ensimmäisenä edellytyksenä. Kasvattajan päämäärätieto perustuu abstraktisti sanottuna tietoon kasvatustapahtuman seuraavasta tilasta. Tämän tiedon kasvattaja voi saavuttaa perehtymällä ensinnäkin inhimillisen kasvuprosessin rakenteeseen ja lainmukaisuuksiin, jota voidaan kutsua sanan laajassa merkityksessä kehitysantropologiaksi. Se muodostuu sekä kehityspsykologisesta että ihmisen fysiologisen kehityksen tiedosta. Tämän tiedon taustalla on, Wileniuksen käyttämää termiä lainaten, aina jokin ihmisen "esiymmärtäminen", eli

ennakkokäsitys siitä, mitkä ovat ihmisen oleellisia piirteitä ja mikä on näiden piirteiden ontologinen luonne (esim. sosiaalidarwinistinen ihmisen tulkinta). Pihkalan kasvatusideologian tulkinnan kannalta tärkeää on Wileniuksen näkemys, että kasvattaja joutuu aina muodostamaan jonkinlaisen peruskäsityksen "ihmisen olemuksesta". Se tapahtuu joka tapauksessa, joko tiedostaen tai tiedostamattomasti. Niin kauan kuin ei ole saavutettu perusteltua yksimielisyyttä siitä, mitä ihminen perimmiltään on, tulee olemaan toisistaan enemmän tai vähemmän poikkeavia "kasvatustietoja". Tällainen taustanäkemys on huomioitava tarkasteltaessa esimerkiksi Pihkalan liikuntakasvatusideologisia näkemyseroja suhteessa työväen liikuntaideologiaan. (vrt. *Ibidem*, 22, 28-29.)

Kasvatuksen päämäärää ei kuitenkaan säätele jokin ihmisolemus irrallaan muusta todellisuudesta, vaan myös ihminen jossakin ennakoidussa tilanteessa. Toisin sanoen kasvatuspäämäärä edellyttää käsitystä myös siitä, millainen on se yhteiskunnallinen tilanne, jossa kasvava joutuu elämään ja toimimaan. Kasvattajalla tulisi siksi aina olla jokin käsitys yhteiskunnan oleellisista rakenteista, sekä tulevaisuuteen suuntautuva näkemys niiden toivottavaista kehityspiirteistä. Lopulta kasvattajan on konkreettisesti tiedostettava, mitkä ovat kasvatettavien kehityspyrkimykset ja -tarpeet, ja mikä on todennäköinen yhteiskunnallinen tilanne, johon juuri hänen kasvatettavansa joutuvat. (*Ibidem*, 30-31.)

Osa kasvattajan tilannetiedosta puolestaan liittyy läheisesti yhteen päämäärätiedon kanssa. Erona on, että päämäärätieto kohdistuu kasvutapahtuman tulevaan tavoiteltavaan tilaan, kun taas tilannetieto kohdistuu kasvutapahtuman nykytilaan ja sen taustaan. Kun päämäärätiedolla on tulevaisuuteen suuntautuva luonne, on tilannetiedon luonne puolestaan historiallinen. Näiden yhteytenä on se, että kumpikin edellyttää kasvutapahtuman lainmukaisuuksien tiedostamisen: kasvun nykytila ei ole syntynyt sattumalta, eikä tulevaa muodosteta mielivaltaisesti. Tilannetieto on pelkistetysti sanottuna tietoa siitä maailmantilasta, johon kasvattajan toiminta kohdistuu ja jossa se pyrkii aikaansaamaan muutoksen. Kuten päämäärätietoon, myös tilannetietoon liittyy kehitysantropologinen tieto, joka kuitenkin liittyy kasvutapahtuman sisäisten lainmukaisuuksien tiedostamiseen,

jotka ovat johtaneet kehityksen nykyvaiheeseen. (Tässä tutkimuksessa esimerkiksi niihin seikkoihin, jotka Pihkalan käsityksen mukaan ohjasivat työväen liikkeen nuorison punakapinaan) Läheisesti tähän liittyy myös kasvu- tai kehityssosiologinen näkemys siitä ympäristövirikkeiden, sosiaalisen ja kulttuuritaustan vaikutuksesta kasvutapahtuman toteutumiseen (esimerkiksi millainen sosiaalinen perhetausta ja harrasteympäristö oli punaisten puolella taistelleilla). Kaiken tämän tilannetiedon lisäksi kasvattajan tulisi kyetä tiedostamaan konkreettinen kasvatustilanne ja sen riippuvuus ympäristöstä eli kasvattajan pitäisi pystyä soveltamaan näkemyksensä teorioista niihin havaintoihin, joita hän tekee kasvatettavista yksilöistä ja ryhmistä. Tässä tutkimuksessa onkin mielenkiintoista pohtia sitä, miten esimerkiksi Lauri Pihkala onnistui tässä tiedon ja käytännön havainnon soveltamisessa suhteessa työväen urheiluliikkeeseen. (Ibidem 32-33.)

Menetelmätietoa ei voi puolestaan erottaa selvästi tilannetiedosta, sillä menetelmiin voidaan katsoa kuuluvan kaikki ne kasvuvirikkeet, jotka ovat kasvattajan säädeltävissä ja muodostettavissa. Menetelmätieto ei ole siten esimerkiksi didaktiikkaa ahtaassa merkityksessään. Siihen voidaan katsoa kuuluvan kaikki organisatoriset, infrastruktuuriset ja opetussisällölliset järjestelyt, jotka tukevat tietynlaisen kasvutapahtuman aikaansaamista. Tutkimuksessa käytettävän analyysimenetelmän avulla onkin kiinnostavaa tarkastella, miten puolustusvoimien ylin liikuntakasvatusjohto pyrki järjestämään kansalaisten liikuntakasvatuksen esimerkiksi organisaatioiden, liikuntapaikkarakentamisen ja kouluttamisen kautta. (Ibidem, 34-35.)

On huomattava, että tässä esitetty kasvatustoiminnan käsitteistön käyttö analyysimenetelmänä pyrkii ainoastaan jäsentämään kasvatusideologian ja -toiminnan logiikan. Se ei voi olla tyhjentävä kuvaus kasvattajan tietoisuusprosessin todellisesta kulusta, joka saattaa lähteä esim. kasvutilan ja -tilanteen tiedostamisesta. Niinpä puolustusvoimien liikuntakasvatusideologiaa tulkittaessa sitä ei käytetä kaavamaisesti, vaan analyysia tukevana ja helpottavana apumenetelmänä. (vrt. Ibidem, 24.)

Tutkimuksen tarkoituksena on siis analysoida puolustusvoimien liikuntakasvattajien toiminnan ideologisia tavoitteita ja päämääriä kansalaisten maanpuolustuskuntoisuuden kannalta, ei niinkään yksityiskohtaisesti liikuntapedagogisia ja -didaktisia lähtökohtia. Tämän vuoksi voidaan päämäärätiedon ja menetelmätiedon käsitteistö pelkistää ja yhdistää selvittämään ideologisia päämääriä seuraavasti: *missä lähtötilanteessa kasvatuksen kohteena olevat henkilöt ovat, mihin suuntaan heitä haluttiin kasvatettavan, millä keinoin kasvatusta tulisi toteuttaa ja mitkä tekijät uhkaisivat tätä tavoitetta.*

Jotta puolustusvoimien liikuntakasvatustieteologiaa päästään tarkastelemaan, sitä täytyy lähestyä tutkimalla siihen vaikuttaneiden henkilöiden arvoja ja asenteita ja samalla myös heidän ympärillään vaikuttaneiden toimijoiden ja ryhmien toimintaa suhteessa aikakauden aatteellisiin ja poliittisiin ilmiöihin, esimerkiksi muuhun porvarilliseen urheiluliikkeen. Tässä tutkimusasetelmassa lähtökohta korostuu erityisesti sen vuoksi, että puolustusvoimien liikuntakasvattajat olivat keskeisillä luottamus- ja johtopaikoilla myös muussa valtakunnallisessa liikunta- ja urheiluelämässä, esimerkiksi Suojeluskuntajärjestön ja SVUL:n välinen yhteistyö oli hyvin läheistä (Vasara 1997, 316, 691-692). Koska kyseessä ei ole organisaatiotutkimus, puolustusvoimien liikuntakasvatuksen organisaatiota käsitellään vain niiltä osin kuin se havainnollistaa ja selventää puolustusvoimien liikuntakasvatustoimiston asemaa ja toimintaa tämän tutkimuksen kannalta.

Metodisesti tutkimus on ns. loogis-analyttistä (historiallis-kvalitatiivista), sillä lähdeaineiston heterogeenisuus ei mahdollista kvantitatiivista lähestymistapaa. Jo tämän tyyppisen aatehistoriallisen tutkimuksen kysymyksenasettelukin rajaa tarkan mittaamisen ja luokittelun mahdollisuuden. (Ks. Nygård 1982, 18.) Tutkimuskohdetta pyritään lähestymään hermeneuttisesti. Tulkitsemalla tutkimusajanjakson toimijoiden puheita ja toimintaa tekstianalyttisesti ja eläytymällä pyritään selvittämään toimijoiden tarkoitusteriä: mikä merkitys teksteillä tai toimilla on ollut, missä tilanteessa ne ovat syntyneet ja miksi ne ovat syntyneet.

1.6 Lähteet

Päälähteinä tutkimuksessa käytetään vuosien 1932-1939 koulutustoimisto *X/ yleisesikunnan kirjeistöä*, joissa käsitellään laajasti liikunta-asioita. Yleisesikunnan koulutusosastolla toimi tuolloin puolustusvoimien liikuntakasvatustoimisto ja ylin johto. Nämä asiakirjat sisältävät kattavasti kirjelmiä ja kirjeenvaihtoa joukko-osastojen, liikuntakasvatustoimiston, sotaministeriön ja puolustusvoimien ylimmän johdon välillä. Ne tuovat selkeästi esiin, millaisia tavoitteita puolustusvoimien liikuntakasvatukselle asetettiin, millaisten käytännön ongelmien kanssa ylimmässä liikuntakasvatustaljohtossa ja toisaalta joukko-osastotasolla kamppailtiin. Niiden perusteella voidaan arvioida myös ideologisten tavoitteiden, ulospäin luodun propagandan ja arkipäivän realiteettien välistä suhdetta: kenttätason liikuntakasvattajien tasoa, muun päällystön suhtautumista liikuntakasvatukseen, välineistön ja suorituspaikkojen resurssitilannetta ja asevelvollisten todellista fyysistä suorituskykyisyyttä tai sen puutetta.

Ongelmaksi muodostuu vuosien 1918-1931 urheilua koskevat asiakirjat. Jäljellä on ainoastaan neljä diaaria vuosilta 1921-1924, ja ne kertovat ainoastaan sen, että puolustusvoimien urheiluosastolla on vuosina 1922-1924 ollut seuraavat asiakirjat: kilpailumappi, koemappi, painotuotemappi ja välinemappi. Toistaiseksi ne ovat kuitenkin kateissa. Sotaväen osasto II B:n vuoden 1918 - 1922 kirjeistöön kuuluu kirjelmäryhmä "Valistus ja Urheilu", joka sisältää kuitenkin hyvin niukalti uutta tietoa keskittyen lähinnä urheilutuloksiin. Ne ovat melko puutteelliset, sisältäen ainoastaan neljä diaaria vuosilta 1921 - 1924.

Varhaisinta puolustusvoimien liikuntakasvatustaljoaineistoa täydentää kuitenkin T 22580 /1 *liikuntakasvatustoimisto / PE:n rästiasiakirjat vuosilta 1918 - 1939*, jotka sisältävät armeijan liikuntakasvatustaljojen asemaa ja päämääriä koskevia mietintöjä, ehdotuksia ja lausuntoja sisältäviä asiakirjoja kyseisiltä vuosilta. Ne sisältävät mm. Lauri Pihkalan

vuonna 1918 laatiman laajan ja yksityiskohtaisen ehdotuksen urheilutoiminnan järjestämiseksi. Tärkeä asiakirjalähde on myöskin signumilla T/7751/46 olevat asiakirjat vuosilta 1918-1922. Niiden tärkeimpänä antina on erityisesti puolustuslaitoksen hankkeena olleen urheiluopiston perustamista koskevat asiakirjat ja suunnitelmat. Ne sisältävät myös muita liikuntakasvatuksen järjestämistä ja kehittämistä koskevia asiakirjoja, kuten komiteamietintöjä ja valtion liikuntakasvatuksen edistämiseksi asetetun komitean pöytäkirjat ja asiakirjat. Lisäksi edellä mainituista asiakirjoista käy esille liikuntakasvatusupseerien ja muiden liikuntakasvattajien näkemyksiä puolustusvoimien ja koko suomalaisen yhteiskunnan liikuntakasvatuksesta ja tavoitteista. Myös *Sotaväen Päällikön päiväkäskyissä* ryhdyttiin vuodesta 1918 alkaen julkaisemaan urheilua koskevia määräyksiä ja urheilutuloksia, sisältäen erityisesti kenraalimajuri Wilkaman ajalta hyvinkin yksityiskohtaisia arvioita joukko-osastojen liikuntakoulutuksesta. Wilkaman siirtyessä muihin tehtäviin vuonna 1926, nämä arviot jäävät pois ja päiväkäskyt sisältävät liikunnan osalta enää urheilutuloksia ja ilmoituksia. Suurimmaksi ongelmaksi 1920-luvun asiakirjojen suhteen jääkin juuri joukko-osastotason asiakirjojen ja lausuntojen puute. Tilannetta joukko-osastotasolla auttaa ymmärtämään kuitenkin liikuntakasvatusupseerien lausunnot, kriittisesti tarkasteltuna lehtiartikkelit ja 1920-luvulle viittaava 1930-luvun kirjeistö.

Puolustusvoimien liikuntakasvatuksen päämääriä kartoitetaan myös *Sotaväen voimistelun ja urheilun ohjesääntöjen* sisältöön perehtymällä. Myös aikakauden liikunta- ja urheiluopaskirjallisuuden sisältöä analysoimalla pyritään tavoittamaan niitä ideologisia taustoja ja tavoitteita, jotka kohdistettiin lähinnä nuorille miehille ja pojille. Merkittävimmät ja suosituimmat näistä oppaista olivat juuri puolustusvoimien liikuntakasvattajina toimineiden, kuten Lauri Pihkalan ja K. E. Levälähdän, käsialaa. Suojeluskunnan Yliesikunnan urheiluosaston arkistolähteisiin on tutustuttu vain *Suojeluskuntain Sotilasohjaajien neuvottelupäivien pöytäkirjoihin*, mutta niistä käy kuitenkin hyvin ilmi erityisesti järjestön liikuntakasvatuksen organisoitumisen ideologiset perustelut, samoin kuin keskusteluissa ilmenneet ristiriidat ja eroavuudet tavoitteissa.

Alkuperäislähteistöä on täydennetty tutustumalla upseeriliiton äänenkannattajan *Sotilasaikakauslehden*, aliupseeriliiton *Suomen Aliupseeri*-lehden, Suojeluskuntajärjestön *Hakkapeliitta*-lehden, maanpuolustuksellisen aikakauslehden *Sanan ja Miekan* ja *Suomen Urheilulehden* sotilasliikuntaa koskeviin artikkeleihin vuosina 1918-1939. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena olevat henkilöt julkaisivat kyseisissä lehdissä mielipiteitään kansan puolustuskuntoisuuden kehittämistä ja sotilasliikuntakasvatuksesta. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittoa (SVUL) aatteellisesti lähellä olleen Suomen Urheilulehden kirjoituksia tarkastelemalla on lisäksi pyritty ymmärtämään siviiliurheilujärjestön ja armeijan yhteenkietoutumista siinä suhteessa, että useat puolustusvoimien liikuntakasvattajista olivat myös SVUL:n keskeisiä vaikuttajia. Huomionarvoista on myös se, että Pihkalan itsensä toimiessa 1920-luvulla päätoimittajana, artikkelien aihepiirit käsitelivät monipuolisesti maanpuolustuksellisia kysymyksiä ja tämä Pihkalan perintö näkyi eri muodoissa myös tämän jälkeenkin, vaikka sisältö muuttuikin vähitellen viihteellisemmäksi ja huippu-urheilupainotteisemmaksi. Ideologista vastakkainasettelua tarkennetaan *Työväen Urheilulehden* reaktioilla maanpuolustuslähtökohdista nousevaan liikuntakasvatukseen. Lisäksi analysoitavaa artikkelimateriaalia on täydennetty *Suomen liikunta- ja urheilukirjallisuus v. 1697 - 1944* (1974) bibliografian viitteitä hyväksikäyttämällä. *Lauri Pihkalan arkistokokoelmaa* Jyväskylän maakunta-arkistossa on tutkittu niiltä osin, kun ne auttavat ymmärtämään Pihkalan itsensä merkitystä ja arvomaailmaa sotilasliikuntakasvatuksen ja maanpuolustuskuntoisuus-käsitteen kehittäjänä. Tietyin lähdekriittisin varauksin lähdeaineistona on käytetty K. E. Levälähdän muistelmia *Levä kertoo urheilumuistojaan* (1944), jossa käsitellään myös armeijan ja suojeluskuntien liikuntakasvatusta 1920- 1930-luvuilla sekä arvioidaan ajan liikuntavaikuttajia, mm. Lauri Pihkalaa, Ivar Wilskmania ja puolustusvoimien ylintä upseeristoa.

2 1918 - 1922 - PUOLUSTUSVOIMIEN LIKUNTAKASVATUS HAKEE PAIKKAANSA

2.1 Puolustuslaitos organisoituu ja liikuntakasvatustyö alkaa

Puolustusvoimien liikuntakasvatustyön alullepanoon, organisoitumiseen ja ideologiseen sisältöön vaikuttivat osaltaan johdannossa kuvatut historialliset aatevirtaukset, mutta myös sisällissodan jälkeinen sisäpoliittinen tilanne ja Venäjänkysymys. Sisällissodan tapahtumat jättivät kansallisen trauman, joka varsinkin voittaneen valkoisen armeijan joukoissa synnytti pelkoa uuden sisäisen kumouksen mahdollisuudesta. Venäjältä tulevaa sotilaallista vaaraa pidettiin edelleen todellisena ja myös Itä-Karjalan kysymys oli ratkaisematta, joten nämä seikat vaativat ylläpitämään ja rakentamaan korkeaa sotavalmiutta (Kronlund 1988, 135).

Säännöllisen, rauhanaikaisen armeijan rakentaminen oli uudelle valtiolle välttämättömyys, mutta toisaalta taloudelliset tekijät aiheuttivat sille rajoituksia. Menemättä tässä yhteydessä yksityiskohtiin puolustusvoimien organisoitumisessa, voidaan todeta, että varusmiesten palvelusajaksi vakiintui vuoteen 1920 mennessä yksi vuosi. Koulutuksesta vastaava sotaväen esikunta piti koulutusaikaa liian lyhyenä, jotta sinä aikana pystyttäisiin kouluttamaan riittävän tehokas armeija. Sen mielestä yksivuotinen palvelusaika saattoi tuottaa vain heikosti kasvatetun ja sotilaallisesti ala-arvoisen armeijan. (Ibidem 135, 233.) Nämä realiteetit asettivat myös armeijan liikuntakasvatustyön organisoinnille erityisvaatimuksia. Lyhyen palvelusajan puitteissa oli keskityttävä olennaisimpaan ja siten myös liikuntakasvatus joutui taistelemaan rajallisista koulutustunneista.

Yleisen asevelvollisuuden tultua voimaan vuonna 1918 alettiin varsinaisen sotilasteknillisen kasvatuksen lisäksi kiinnittää huomio myös muuhun kasvatukseen. Itsenäisen Suomen puolustusvoimien liikuntakasvatustoiminta käynnistyi 29.5.1918, jolloin reserviluutnantti Lauri Pihkala siirrettiin Itäarmeijan esikunnasta sotaväen ylipäällikön esikuntaan. Pihkalan ensimmäisenä tärkeänä tehtävänä oli laatia liikuntakasvatustavoitteita koskeva muistio, joka laadittiin Sotaväen ylipäällikkö Wilkmanin (vuodesta 1919 Wilkama) käskystä. Muistio valmistui varsin nopeasti 15.6.1918 mennessä, mistä voi päätellä Pihkalan olleen jo ennakolta hyvin tietoinen siitä, mitä päämääriä muistion tuli sisältää. (T22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi liikuntoharjoitusten avulla; ks. myös Matikainen 1987, 1.) Myös selvityksen perinpohjaisuus - muistion laajuus oli 26 sivua - kertoi siitä, että Pihkala oli paneutunut aiheeseen jo ennen varsinaista tehtävänantoa.

Puolustusvoimien liikuntakasvatusideologian muodostumisen kannalta Pihkalan mietintö oli keskeinen. Siinä Pihkala johdonmukaisesti ja yhteen koottuna esitti ne ideologiset päämäärät ja menetelmät, joiden kautta kansallinen maanpuolustuskuntoisuus turvattaisiin. Mietinnön merkitystä täytyy korostaa, vaikka sitä ei laadittu sellaisenaan julkiseksi. Kuitenkin sen pääsisällöt tulivat myöhemmin toistuvasti esille porvarillisen urheiluliikkeen vaikuttajien kirjoituksissa, kun haluttiin painottaa liikunnan ja urheilun maanpuolustusta koskevia arvoja. Siten mietinnöllä oli perustavanlaatuinen merkitys myös porvarillisen urheiluliikkeen ideologiselle kehitykselle 1920-1930-lukujen Suomessa. Samoin puolustusvoimien seuraavat liikuntakasvatuspäälliköt omaksuivat Pihkalan luomat päämäärät erityisesti ideologiselta perustelultaan. Häntä voikin perustellusti pitää puolustusvoimien liikuntakasvatuksen suunnannäyttäjänä, jonka tekemään pohjatyöhön seuraajat tukeutuivat koko maailmansotien välisen ajan. Pihkalan nousu puolustusvoimien keskeiseksi liikuntakasvatusideologiksi ei tapahtunut sattumalta, vaan hänellä oli ansiokas tausta porvarillisen urheiluliikkeen ideologina ja propagoitsijana jo sisällissotaa edeltävältä ajalta, mihin palataan tarkemmin jatkossa.

Muistiossa keskityttiin perustelemaan erityisesti eri liikuntamuotojen kasvatuksellisia vaikutuksia kansalaisten puolustuskuntoisuuden kehittäjänä. Pihkalan suosittamien lajien perusteluna oli ensisijaisesti niiden maanpuolustuskuntoisuutta kehittävät tekijät. Yksityiskohtaisiin didaktisiin ohjeisiin Pihkala ei siinä paneutunut. Tämän voi tulkita johtuneen hänen taustastaan; Pihkala oli innokas uusien lajien kehittäjä tarkkoihinkin yksityiskohtiin saakka, valmennusteoreetikko ja ennen kaikkea idealistinen urheilufilosofi, mutta varsinaista liikuntapedagogin koulutusta hänellä ei ollut (ks. esim. Klemola 1962, 18-19). Pihkalan ideologisen pohdinnan taustalla olikin lähes utopistinen usko liikunnan kahtiajakautunutta kansakuntaa eheyttävästä voimasta ja sen mahdollisuuksista nostaa miespuolisten kansalaisten suorituskykyä. Se että puolustusvoimien ylin johto valitsi juuri Pihkalan tekemään muistiota, saattoi ehdottoman asiantuntemuksen lisäksi perustua juuri Pihkalan perinpohjaiseen kykyyn kehittää liikuntakasvatuksen ideologinen perustelu maanpuolustukselle, mikä puolestaan oli tärkeää jatkossa, kun sotaministeriö taisteli resursseista muiden ministeriöiden kanssa.

Pihkala pyrki esittämillään liikuntakasvatusmenetelmillä vastaamaan nykyaikaisen sodankäynnin haasteisiin, varsinkin taistelutilanteen sotilaiden fysiikalle aiheuttamiin rasituksiin, mutta luomaan siitä myös samalla pitkäjänteisen, erityisesti miespuoliset kansalaiset huomioivan, lapsuudesta miehuusikään vaikuttavan kasvatuksellisen jatkumon. Sodankäynnin muuttuminen pitkälle teknistyneeksi konesodaksi ei Pihkalan mukaan vähentänyt yksittäisen sotilaan ruumiillisen suorituskyvyn tarvetta, vaan päin vastoin lisäsi sitä. Nykyaikainen sodankäynti vaati taistelijalta hyvää ruumiin terveyttä, hermovoimia ja myös "puhtaasti urheilullistakin liikkuvuutta ja neuvokkaisuutta", kuten kykyä väijyä, ryömiä, juosta, hyökätä, heittää käsipommeja, jopa uidakin. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi liikuntoharjoitusten avulla.) Taustalla oli samalla myös ensimmäisen maailmansodan myötä tapahtunut muutos sodankäynnin merkityksessä muulle yhteiskunnalle. Se vaati yhä enemmän kansakuntien kokonaisvaltaisia ponnistuksia ja yhä suurempia resursseja, lisäksi sen vaikutusten ennakoitiin kohdistuvan tulevaisuudessa entistä enemmän siviiliväestöön (ks. esim. Nummela 1993, 74). Suomen puolustuslaitoskaan ei perustunut palkka-armeijalle vaan

asevelvollisuuteen, joten suurten miesjoukkojen tuli luonnollisesti säilyttää kuntoisuutensa myös reservissä.

Pihkalan esityksessä huomioitiin myös Suomen luonnonolosuhteiden sotilaiden kunnolle aiheuttamat erityisvaatimukset. Lisäksi hän halusi huomioida keskeisen turvallisuuspoliittisen tekijän, joka esiintyi jatkuvana uhkakuvana sekä Suomen ulkopoliitikassa että Pihkalan kirjoituksissa ja perusteluissa, eli Neuvosto-Venäjän. Pihkalalla oli vakaa käsitys siitä, että Venäjän sotalaitoksessa suksilla tulisi olemaan jatkossa entistä laajempi merkitys, joten Suomenkin puolustusstrategiassa tuli huomioida hiihtokoulutuksen tarve ja nopealiikkeisten hiihto-osastojen perustaminen. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi liikuntoharjoitusten avulla.) Pihkala tajusi selkeästi Suomen vaativat luonnonolosuhteet sekä uhkana, mutta myös mahdollisuutena, jos niitä osattaisiin käyttää strategisena välineenä yhdistyneenä miesten fyysis- taidolliseen osaamiseen.

Murtomaahiihdon merkitys sekä sotilaskoulutuksessa, kansalaiskasvatuksessa että huippu-urheiluna kasvoikin nopeasti tärkeään asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Hiihtotaidon mahdollisuudet ymmärrettiin pian myös puolustusvoimien taktisissa suunnitelmissa, sillä esimerkiksi sotaväen päällikkö Wilkama painotti syksyllä 1919 puolustussuunnitelmia laadittaessa hiihtojoukkojen sivustahyökkäysten merkitystä, ja vuoden 1922 helmikuussa Yleisesikunnasta lähetettiin joukko-osastoihin Wilkaman allekirjoittama kiertokirje, jossa pyydettiin tietoja suksitilanteesta. Kelvollisia suksipareja löytyi tuolloin vajaat 11 000. (Kronlund 1988, 199; Heikkinen 1981, 54-55.) Pihkalan murtomaahiihdon puolesta tekemän ideologisen työn voi tulkita vaikuttaneen ainakin osaltaan myös näihin toimenpiteisiin.

2.1.1 Pihkalan mietinnön kasvatusideologian tulkinta

Pihkalan mietinnön tavoitteiden tulkinta kasvatusaatteellisen tiedon käsitteistön avulla (ks. Suutarinen 1992, 37) tuo esille ne keskeiset ideologiset perustelut ja menettelytavat joihin Pihkala, Pihkalan jälkeen puolustusvoimien liikuntakasvatusjohdossa seuranneet ja muu maanpuolustusargumentein liikuntakasvatusta perusteleva porvarillinen urheilujohto tukeutui pääpiirteittäin jatkossakin. Pihkalan merkitys maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusideologian perusteiden kehittäjänä muodostuukin myöhemmin tehtävän tarkastelun valossa aivan keskeiseksi, sillä tutkimusajanjakson aikana ei muiden puolustusvoimien liikuntakasvattajien toimesta syntynyt enää ideologisesti mitään merkittävää uutta. Luonnollisesti mielipide-erojakin löytyi, mutta yksityiskohtaisen tiivistyksen avulla erilaisten näkökulmien tarkastelu helpottuu ja eroavaisuudet erityisesti vasemmiston liikuntakasvatusideologiaan tulevat esille.

Mietinnön perusteella voidaan havaita Pihkalan kasvatuspäämääränä olleen fyysisesti liikuntakuntoinen miespuolinen kansalainen. Taustalla vaikutti Suomen valtion päätös asevelvollisuusarmeijan ylläpitämisestä. Erityisesti liikuntaharjoitusten kautta miesten tuli jalostua myös henkisesti päättäväisiksi, neuvokkaiksi ja kuritajuntaisiksi yksilöksi, jotka kriisin tullessa kykenisivät puolustamaan isänmaataan. Tähän ajatukseen Pihkalla liittyi realistinen arvio suomalaisen miehen perusluonteesta, sillä tavoitteena olleet ominaisuudet olivat hänen näkemyksensä mukaan suomalaisen sotilasluonteen heikoimpia puolia. Suomalainen sotilas oli epäluuloinen, arveleva ja arvosteluun taipuvainen. Kasvatukseen tulisi käyttää aikaa, sillä suomalainen luonne oli jääräpäinen ja vaikeasti muokattavissa. Henkisen kasvun tie olikin tapahduttava fyysisen koulutuksen kautta jo varhaislapsuudesta saakka. Näin asepalvelukseen tullessaan suomalaisten miesten ruumiin ja luonteen kasvatus oli jo pitkällä ja vähensi lyhyen sotilaskoulutuksen paineita olennaisimpaan eli taistelukoulutukseen. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi liikuntaharjoitusten avulla). Voidaan helposti nähdä, että tähän Pihkalan ideologiseen tavoitteeseen liittyi keskeisesti myös puolustuslaitoksen riittämät-

tömät taloudelliset resurssit - lyhyen koulutusajan puitteissa ei ollut enää aikaa syvälliseen luonteenkoulutukseen ja liikunnallisen elämäntavan luomiseen.

On mielenkiintoista vertailla, että esimerkiksi sosiologi Knut Pipping jatkosodan aikana suorittamassa tutkimuksessaan teki lähes vastaavan havainnon suomalaisen sotilaan luonteenpiirteistä kuin Pihkalakin. Pippingin käsityksen mukaan nämä luonteenpiirteet toimivat kuitenkin itse asiassa suomalaisen sotilaan vahvuutena ja paineen purkamisväylänä. Kansalliskirjailijan asemaan kohonnut kirjailija Väinö Linna päätyi Pippingin kanssa vastaaviin tulkintoihin suomalaisten jatkosotaa kuvaavassa romaanissaan *Tuntematon Sotilas*. (Pipping 1978, 197-210; Storbom 1992, 129.) Onkin kysyttävää, miksi Pihkala ei nähnyt tilannetta samalla tavoin.

Pihkalan käsitykset muodostuivat kuitenkin sisällissodan taustaa vasten. Vääräksi kokemansa kasvatuksen vaaroista hänellä oli traumaattinen kokemus, sillä lahjakkaita työväen urheilijoita oli taistellut punaisten puolella - vasemmistopoliitikkojen harhaanjohtamana, kuten hän asian ilmaisi. Vihansa ja pettymyksensä Pihkala suuntasi erityisesti punaisten johtajia kohtaan. Lehtimiehenä ja porvarillisen urheiluideologian kehittelijänä hän näki erityisen raskaana esimerkiksi Työväen urheilulehden perustajan ja toimittajan Edvard Valppaan roolin kumouksellisen ideologian palvelijana. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; Hentilä 1982, 579) Katkeruutta ja pettymystä lisäsi se, että Pihkala hänelle ominaiseen idealistiseen tapaansa oli yliarvioinut urheilun ja urheiluaatteen mahdollisuuksia kansakunnan yhdistäjänä. Sisällissodan kokemusten pohjalta Pihkala totesikin, että työväestön pojat ja nuorukaiset tuli ajoissa "irtauttaa raivotaräitiensä vaikutuspiiristä" ja "kesyttää kunnan kansalaisiksi" (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; ks. myös Salimäki 1996, 169-170, 174.) Porvarillisen isänmaallisen kasvatuksen uhkaksi oli Pihkalalle muodostunut kumoukselliseksi osoittautuneen työväenluokan yhteiskuntaa horjuttava ideologia ja työläisperheiden vinouttava kasvatusta tai oikean kasvatuksen puute. Pihkalan tavoite sosiaalistaa työläislapsen porvarillisen valkoisen Suomen arvoihin ei kuitenkaan ollut ainutlaatuaista, sillä samaan aikaan esimerkiksi kansakoululaitos pyrki kansakunnan

yhtenäistämiseen kohdistamalla työväenluokkaan saman tavoitteen (Rantala 2000, 314). Pihkalan liikuntakasvatusideologisten tavoitteiden voikin tulkita yhdeksi tavoitteeksi muiden kansakuntaa eheyttävien pyrkimysten joukossa, jolla varsinkin sisällissodan voittajapuoli pyrki kontrolloimaan uhkana koettua työväenluokkaa.

Toisena uhkana suomalaismiesten kehitykselle oli Pihkalan mukaan yhteiskunnan oma kasvatuslaitos, koulu, joka "ylen intellektuaalina" totutti oppilaat liian varovaisiksi, kasvattaen kyllä älyä, mutta pehmentäen samalla luonteen ja turmellen sotilaallisen päättäväisyyden. Koululaitos edusti porvarillista yhteiskuntaa, samaa järjestelmää, jonka säilymistä Pihkala itse halusi turvata. Pihkalan kriittinen asenne saattaa tuntua yllättävältä, mutta Pihkalle koululaitos, kuten liian suojeleva kotikasvatuskin, perustui auktoriteettiin ja pakkoon, mikä ei Pihkalan mukaan johtanut hyvään lopputulokseen. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi.) Pyrkimyksessä itseohjautuvuuteen saattaa näkyä vaikutteita Suomessa 1900-luvun alkuvuosikymmenillä vaikuttaneeseen herbartilaisen kasvatustraditioon, joka kuitenkin esimerkiksi suhteessa valtioon painotti kasvatuksen autonomisuutta (Suutarinen 1992, 48).

Millaisin menetelmin Pihkala sitten uskoi asetettuihin päämääriin päästävän? Kuinka tulevaisuudessa suomalainen hidas ja epäilevä luonne muokattaisiin siten, ettei sitä johdatettaisi harhateille ja uusiin kansallisiin murhenäytelmiin? Varhaislapsuudesta lähtien käytettyjen metodien tuli olla erityisesti miespuoliseen nuorisoon ja poikiin vetoavia. Tyttöjen fyysisestä kunnosta Pihkala ei ollut yhtä huolestunut, eiväthän he osallistuisi aseelliseen maanpuolustukseen. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi.) Salimäen (1996, 113-119) mukaan näkemyksen taustalla oli se, että Pihkala oli omaksunut saksalaisen tiedemiehen Karl Groosin vaistoteorian ihmisten ja eläinten käyttäytymisestä, joka hänen käsityksensä mukaan selitti poikien vaistomaisen kiinnostuksen urheilullisiin ja sotaisiin leikkeihin, kun taas tytöt suuntautuivat kodinhoitoleikkeihin. Tästä johtuen Pihkalan aiempi myönteinen suhtautuminen naisten liikuntaan muuttui kielteiseksi. Merkittävä vaikutus Pihkalan ajatuksiin oli myös yhdysvaltalaisella, 1910-luvun johtavalla fyysisen harjoittelun ja kasvatuksen edustajalla,

lääkäri-kasvattaja Luther H. Gulickilla, joka korosti voimistelua ja urheilua koko kasvatustapahtuman, ei vain ruumiillisen kasvatuksen perustana. Poikien vaistoihin vetoavia menetelmiä olivat siten leikki ja urheilu, joita Pihkala piti tunne- ja vaistoperäisinä liikkumismuotoina sekä voimistelu, joka oli luonteeltaan ensisijaisesti järkipäisiä. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; Salimäki 2000, 158.)

Pihkalan kasvatustavalle oli ominaista leikin keskeinen merkitys, joka ajatus oli lähtöisin ensisijaisesti Karl Groosin vaistoteoriasta (Salimäki 2000, 202). Sen painoarvoa Pihkala perusteli monipuolisuudella ja terveellisyydellä. Koska se täytti kokonaan lasten mielenkiinnon, se edisti samalla lapsen motorista kehitystä, sisua ja kestävyyttä tuottaen kuitenkin samanaikaisesti henkistä virkistystä. Tähän päästiinkin kuitenkin "paradoksaalisesti" (Pihkalan oma toteamus) parhaiten oikein johdettuna. Pihkala ei kuvaillut tätä johtamista tarkemmin, mutta tämän voi tulkita tarkoittamaan leikin ohjaamista maanpuolustuksen kannalta hyödyllisiin päämääriin, jossa ryhmässä toimintaa ja fyysistä rasitusta oli riittävän paljon. Tähän viittaa aivan ilmeisesti Pihkalan Suomen Urheilulehdessä vuonna 1910 kirjoittama esittely Herbert Spencerin *Kasvusteoksesta*, jossa hän painotti, että leikki tarkoitti fyysisesti aktiivista toimintaa (ks. SUL 1910, 513-514). Pitkään suoritettuna leikki opetti myös taloudellisen liikesuorituksen, minkä voi tulkita hyödyttävän suoraan myös sotilaskuntoisuutta. Leikin merkitys ei päättynytkään lapsuuteen, sillä myös miehuusiän liikuntakoulutuksessa sillä oli erityisesti mielenvirkistystä palveleva tehtävä. Salimäen mukaan Pihkalan päätyminen vaistoteorian kannattajaksi johtui tarpeesta löytää pitävä selitys omalle, lapsuudesta jatkuneeseen, lähes äärimmäisyyksiin menevään leikki - ja urheiluinnostukseen ja toisaalta kestävä teoria kasvatuksen lähtökohdille. Tulkintaa voikin pitää perusteltuna. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; Salimäki 2000, 162.) Tämä ajatusleikin keskeisestä merkityksestä liikuntakasvatuksessa omaksuttiinkin hyvin ja sitä pidettiin muidenkin porvarillisten liikuntakasvattajien keskuudessa varsin onnistuneena kasvatustavoitteena, mikä ilmenee mm. Pihkalan jälkeen toimineiden puolustusvoimien liikuntakasvatuspäälliköiden argumenteissa koulutuksen sisällöistä.

Leikin tehtävä Pihkalalle näytti olevan ensisijaisesti välineellinen, jonka toteuttamisella oli ennalta määrätty ja ohjaillut ehdot. Pihkalan käsitys leikistä ei näyttänyt myöskään sisältävän esimerkiksi lapsille tyypillisiä roolileikkejä, vaan niiden tuli olla fyysisesti kehittäviä pelejä ja kisailuja, leikin muotoja, jotka kuuluivat lähinnä poikien maailmaan (esim. Huizinga 1984, 43). Pihkalan kasvatustieteologiassa leikillä ei siis näyttänyt olevan merkitystä siksi, että se olisi kehittänyt lapsen persoonallisuutta esimerkiksi tämän omista lähtökohdista käsin, vaan Pihkalan näkemys oli jossain määrin mekanistinen, missä lasten kehitystä ohjailaan määrätietoisesti tiettyjen päämäärien vuoksi (ks. esim. Suutarinen 1992, 54). Leikin ollessa kaikille yhteistä ja terveyttä edistävää oli seuraava kasvatustiete, urheilu, erityisesti tulevien sotilaiden, eli poikien keskeinen harjoitusmuoto. Urheilun merkitystä Pihkala perusteli poikien luonteenomaisella, lähes pakonomaisella innostuksella urheilua kohtaan, "jota naiset tai aivan urheilematta jääneet aikamiehet" eivät kyenneet tajuamaan. Urheilunkin hyötyä Pihkala perusteli erityisesti sen psykologisilla eikä fysiologisilla tekijöillä. Missään muussa toiminnassa pojat eivät oppineet yhtä hyvin välillä pitkäaikaista kärsivällisyyttä, välillä hetkellistä aggressiivista tarmoa ja siekailematonta voimien keskittämistä vaatimaa ponnistelua kuin urheilussa. (T22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi.) Kaikki tällainen toiminta luonnollisesti edisti poikien sotilaallisten perusvalmiuksien kehittymistä ennen asepalvelukseen siirtymistä.

Karl Groosin ohella Pihkala painotti englantilaisen kasvatustieteilijä Herbert Spencerin merkitystä kasvatustieteologiansa kehittymiselle. Herbert Spencerin vaikutus pohjoismaisten liberaalien kasvatustieteilijöiden keskuudessa kasvoi 1800-luvun lopulla muodostaen vastakohdan perinteiselle gruntvigilaiselle kristillis-klassiselle kasvatustieteelle, jossa klassisten aineiden, kuten latinan ja kreikan opetuksella oli keskeinen merkitys. Spencerin kasvatusta käsittelevä teos käännettiin useimmissa Pohjoismaissa, Suomessakin jo 1887 "Kasvatus tiedollisessa, siveellisessä ja ruumiillisessa suhteessa" -nimisenä esseekokoelmana. (Meinander 1994, 56-58.) Vaikka spenceriläinen kasvatustieteologian näkemys menettikin suurinta suosiotaan pohjoismaisten kasvatustieteilijöiden keskuudessa varsinkin herbartilaiselle kasvatustieteelle, joka pohjautui Kantin ja Hegelin moraalikäsi-

tyksiin (Ibidiem 1994, 58), se antoi vaikutteita Pihkalan maailmankatsomukseen ja kasvatukseen. Spencerin sosiaalidarwinistisessa kasvatusaatteessa korostui rationaalisuuden ja ruumiillisuuden korostaminen sekä perinteisen klassisten aineiden ja opetusmetodien kyseenalaistaminen. Keskeistä sille oli myös näkemys siitä, että urheilukilpailut ja pelit kuuluivat keskeisesti poikien kehitykseen jo luonnonvalinnan kautta ja että niiden avulla kehittyi poikien itseohjautuvuus, kuritajunta ja kyky vastuulliseen yhteistoimintaan. Erityisesti Pihkalaa innoitti Spencerin näkemys, että yksilöllä oli suorastaan moraalinen vastuu fyysisen kuntonsa huolenpidosta. (Meinander 1994, 56-58, 186-187; Salimäki 2000, 152; SUL 1910, 513.) On myös ilmeistä, että Spencerillä, kuten myös Pihkalan Yhdysvaltoihin suuntautuneilla opintomatkoilla vuosina 1908 ja 1912-1913 oli merkittävä vaikutus Pihkalan viehättymisestä juuri anglosaksiseen liikuntakasvatusjärjestelmään, eikä esimerkiksi saksalaiseen jahnlaiseen maanpuolustusta ja joukkovoimistelua painottavaan kasvatusjärjestelmään. Yliopistourheilun organisoitu tehokkuus ja monipuolisuus innostivat Pihkalaa, jossa kilpaurheilu ja kansalaisten terveydentilan parantaminen hänen mukaansa yhdistyivät tasapainoisella tavalla. (T22580/1, Ehdotuksia kansalaisten liikuntakuntoisuuden kehittämiseksi.)

Leikki ja urheilu edistivät Pihkalan mukaan myös ruumiinhygieniaa. Pihkalan huoli kansalaisten hygieniasta oli aikakaudelle tyypillistä, sillä hygieeninen terveystieteellinen valistus oli ollut voimakasta Suomessakin viimeistään 1800-luvun lopulta asti mm. lääketieteen läpimurtojen johdosta sekä vapaaehtoisjärjestöjen, kuten voimistelu-, nuoris- ja raittiusseurojen sekä työväenliikkeen toimesta. Keuhkotautia pidettiin yhteiskunnallis-lääketieteellistenkin asiantuntijoiden keskuudessa merkittävänä uhkana kansakunnalle. Myös spenceriläinen kasvatusoppi korosti liikunnan hygieenistä ja terveydentilaa parantavaa arvoa. (Hentilä 1982, 218-222; Lehtonen 1995, 206-208; Halmesvirta 1998, 119; Meinander 1994, 57.) Pihkalan mukaan leikin täytyi tapahtua mieluummin ulkoilmassa edistäen siten terveyttä. Päämäärätietoinen urheiluvallmentautuminen opetti puolestaan pojille kehon sekä asuinympäristönsä hygieniaa, säännöllisiä elintapoja ja urheilun synnyttämä voitontahto ja myönteisyys puolestaan edistivät terveyttä paremmin kuin "negatiivinen sairauden pakoileminen". Pihkala kirjoitti todellisesta ongelmasta,

sillä vielä 1910-luvulla Helsingin köyhälistöperheiden lapsista 50 % kärsi tuberkuloosista. Leikin ja urheilun keinoin Pihkala halusi parantaa kansakunnan yleistä terveydentilaa ja hygieniatasoa - kunkin yksilön kykyä huolehtia itsestään kansakunnan parhaaksi. Päämäärät tavoittelivat lopulta vieläkin pitemmälle: hän uskoi vakaasti ruumiinkasvatuksen mahdollisuuksiin ihmisen kokonaisvaltaisen kehittymisen edistäjänä. (T 22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; Ilmanen 1996, 31; Salimäki 2000, 164.)

Pihkalankin terveyshygieeniset ajatukset olivat syntyneet jo ennen sisällissotaa ja hänen kirjoittamansa urheilu- ja terveysoppaat, kuten *Urheiluoppaan* (1908), miehille suunnatun liikuntaoppaan *Jokamiehen koneopin* (1909) ja pojille tarkoitetun *Koulu-laisurheilijan oppaan* (1914) voi katsoa syntyneen laajojen kansalaisryhmien terveyttä ja ruumiinhygienian tasoa edistävän opaskirjallisuuden perinteestä, joiden juuret olivat jo 1800-luvun alun Euroopassa (Mikkeli 1995a, 114-115). Tässä kirjallisessa perinteessä Pihkala ei ollut siis varsinainen uranuurtaja, vaan edusti selkeää historiallista jatkumoa. Suomessa oli julkaistu voimisteluoppaitakin, kuten Dammin *Työväestön opas*, jota Pihkalankin esikoisopas rakenteeltaan muistutti. Omaperäistä Pihkalan oppaissa oli kilpaurheilukäsityksen esiinmurtautuminen sekä ennätyspyrkimys aiemman monipuolisuus- ja voimisteluihanteen tilalle. Näkyvillä olivat myös maanpuolustuskasvatuksessa myöhemmin esille tulleet perusteet: liikunta ja hygienia terveyden parantajana sekä leikin ja urheilun merkitys määrätietoisen muokkausvoimistelun rinnalla. (ks. esim. Pihkala 1909, 12-33; Salimäki 2000, 141.)

Pihkalan huoli kansalaisten ruumiinhygieniasta ja terveydentilasta selittää myös hänen vahvaa kiinnostustaan ruumiinkuntoisuuden laadun säätelyyn ns. rotuhygienian avulla. Luonnontieteen mahdollisuuksiin uskovana Pihkalan kiinnostus rotuhygieniaa kohtaan oli ymmärrettävää, sillä suomalaiset tieteen asiantuntijat olivat vuosisadan alussa hyvin luottavaisia rotuhygienian parantavista mahdollisuuksista kansan terveydentilaan. Rotuhygienia tarkoitti ennen kaikkea väestön lisääntymisen järkipäistä ja tieteellistä ohjailua. Rotuhygienian eli eugeniikan keskeinen ajatus oli, että edellisen sukupolven

tuli vaikuttaa tulevan sukupolven laatuun, sillä perinnöllisyyden lakien uskottiin määräävän jälkeläisten fyysiset, psyykkiset, moraaliset ja sosiaaliset ominaisuudet. Pihkalan näkemykset rotuhygieniasta on nähtävä yleiseurooppalaista taustaa vasten, sillä rotuhygieniset liikkeet vahvistuivat Euroopassa 1900-luvun alussa, erityisesti 1910-luvulla ja rotuteorioiden synnyn taustalla olivat mm. nationalismin aate ja teolliseen vallankumoukseen voimakkaasti liittynyt länsimainen edistysusko. (Mattila 1999, 11; Hietala 1985, 108; Kaikkonen 1985, 22).

Vaikka esimerkiksi Vasara (1997, 143) tulkitsee Pihkalan jyrkäksi eugeenikoksi, Pihkalan näkemyksissä olennaisinta ainakin vielä ennen sisällissotaa oli kansan rotuhygienian parantaminen rotuhygieenikko C.F.S. Schillerin terveyttä hoitavassa hengessä, joka painotti urheilevien nuorukaisten itsehoitoa englantilaispoikien liikunta- ja terveyskasvatusmallin mukaisesti (T22580/1, Ehdotuksia kansan liikuntakuntoisuuden edistämiseksi). Pihkala vaikuttaakin uskoneen hankittujen terveydellisten ominaisuuksien periytymiseen jälkeläisille. Sivistyskansoja uhkasi Pihkalan mukaan rodun rappeutuminen ja sen vuoksi "eugenistien vaatimus terveen ruumiin antamisesta jälkeläisilleen" tuli muodostua kansalaisten siveelliseksi velvoitukseksi. (SUL 1912, 259.) Pihkalan näkemyksissä voi nähdä englantilaisen eugeenikon Francis Galtonin ajatuksen rodusta laadukkaina yksilöinä, jotka ryhmänä määriteltiin hyvin avoimesti, jolloin saatettiin puhua rodusta, kansasta tai heimosta, joka käytännössä saattoi tarkoittaa esimerkiksi ideologisesti omaksi koettua ryhmää (Mattila 1999, 15).

Vasara (1997, 143) muistuttaa Pihkalan jyrkistä kannanotoista välittömästi sisällissodan jälkeen, kuten "väestön sakkakerroksen ylivoimaisesta hedelmällisyydestä," ja "rotuterveydellisestä epäedullisesta valinnasta". Lausuntojen taustalla on kuitenkin huomioitava traumaattisen sisällissodan aiheuttama kuohuva ilmapiiri, sillä toisaalta Pihkala Sotaväen päällikkö Wilkmanille laatimassaan muistiossa korosti työläisnuorison vaatimasta oikeasta kasvatuksesta. Pihkalan näkemyksissä esiintyi vahvana ajatus ns. positiivisesta rotuhygieniasta, jossa yhteiskunnan tukevin toimenpitein, kuten kansalaisten liikunta- ja terveyshygieneikasvatuksella, parannettiin kansalaisten rotuominaisuuksia. Toisaalta

eräissä kannanotoissa Pihkala lähestyi ns. negatiivista rotuhygienia-ajattelua, jossa pyrittiin perinnöllisiksi luokiteltujen vikojen leviämisen estämiseen mm. avioliittokieltoin ja sterilointitoimenpitein. Tällä kannalla olivat selkeämmin hänen veljensä aktivisti ja suojeluskuntalainen Martti Pihkala sekä useat muut suojeluskunta- ja maanpuolustusta valkoisen Suomen hengessä kannattavat vaikuttajat, kuten esimerkiksi uimaliiton puheenjohtaja Toivo Aro sekä voimistelun tarkastajana toiminut Arvo Vartia. (ks. Vasara 1997, 54, 144-145.)

Pihkalan tapauksessa rotuhygieeninen kiinnostus vaikuttaa olleen lähinnä välineellistä, jossa kansalaisten terveyttä ja hygieniaa kehittämällä, valistuksella ja ennakkoehkäisyllä parannettiin rotua. Ruumiillisesti tai henkisesti heikon aineksen tuhoamiseen eivät Pihkalan ajatukset johtaneet. Toisaalta Pihkala piti tärkeänä, että syntyvä uusi sukupolvi saisi vanhemmiltaan parhaan mahdollisen geeniperimän, toisaalta hän korosti myös jokaisen yksilön velvollisuutta kasvaa elinehtojensa mukaan sisäisesti ja fyysisesti vahvaksi "tahtoimiseksi". Tämän katsomuksen Pihkala oli saanut yhdysvaltalaiselta lääkäriltä ja kasvattajalta Luther Gulickilta (Salimäki 2000, 167). Onkin olennaista ymmärtää, että suomalaisen eliitin käsitykset rotuhygieniasta nousivat yleismaailmallisesta suuntauksesta ja uskosta luonnontieteen mahdollisuuksiin, eikä niitä siksi voi tulkita suoraan esimerkiksi myöhäisemmän Hitlerin Saksan ja kansallissosialismin rotuideologian läpi (ks. esim. Mattila 1999, 12). Samalla on muistettava se tosiasia, että nykyäänkin ihmisgenetiikka ja sen manipuloinnin tutkimus ovat yksi lääketieteen ja biologian painopisteistä (Ibidem).

Urheiluleikkien, jollaisina Pihkala piti erityisesti erilaisia pallopelejä, merkitystä hänen kasvatustajajärjestelmässä voi tulkita luonnontieteellisen ja rationaalisen kasvatustajajärjestelmän kautta. Niiden vaikutuksen hän näki spenceriläisittäin "sosiaalipedagogisena", sillä ne kasvattivat pojat "lainalaiseen vapauteen" ja itsehillintään tehokkaammin kuin esimerkiksi koti- ja koulukasvatus. Pihkalan tavoitteena oli urheilun kautta tapahtuva luonteen muokkaus, jossa nuorukaiset armeijan pakkoauktoriteetin alaiseksi tullessaan eivät enää turhaan kyseenalaistasi käskyjä ja noudattaisi niitä

vastentahtoisesti vain auktoriteetin pelossa, vaan olisivat tässä suhteessa valmiita joukkuepelaajia. Tällainen asenne puolestaan kohotti Pihkalan käsityksen mukaan joukkojen taistelukykyisyyttä. Joukkuepelit kehittivät Pihkalan mukaan myös taistelukentällä tarvittavia muita ominaisuuksia kuten reaktioita ja päättäväisyyttä. (T22580/1, Ehdotuksia kansan liikuntakuntoisuuden edistämiseksi). Joukkuepelien merkityksen Pihkala oli oivaltanut viimeistään Yhdysvaltoihin suuntautuneilla opintomatkoillaan. Kansallisen kuningaspallon ja Yhdysvaltalaisen baseballin pohjalta hän alkoi kehittää pitkäpalloa, josta lopulta vuonna 1922 muotoutui pesäpallo, josta tuli välittömästi myös sotilaslaji (ks. esim. Kärkkäinen 1992, 162). Joukkuepeleissä Pihkalle yhdistyi kaksi olennaista seikkaa: ne innostivat miehiä (jo biologisesta evoluutiosta johtuen - näin Pihkala uskoi) urheilemaan omasta tahdostaan ja toisaalta ne kehittivät konkreettisesti sodan käynnissä tarvittavia ominaisuuksia. Jälkimmäinen selittää sen, miksi Pihkala ei tuonut baseball-peliä sellaisenaan Suomeen. Peliin tuli saada enemmän taistelutilanteessa tarvittavaa liikettä. (Salimäki 2000, 203, 213.)

Joukkuepelien merkitystä lisäsi Pihkalan mukaan myös se, että niiden avulla kompaniaupseerit ja alipäälliköt oppivat Pihkalan mukaan myös parhaiten tuntemaan yksittäisten sotilaiden ominaisuuksia. Pihkalan idealismia osoitti hänen uskonsa urheilutoiminnan tasa-arvoistavaan vaikutukseen miehistön ja nuoremman upseeriston keskinäisissä kamppailuissa ja tuoden esille mahdolliset taistelun johtamiseen kelpaamattomat luonnevikaiset kouluttajat. Pihkala korosti joukkuepelejä myös mielenviriktyksen kannalta. Vieläkin tärkeämpänä Pihkala näki niiden merkityksen kansalaisten yleisen mielipiteen vuoksi, sillä jos armeija haluttiin tehdä suosituksi, "lienee tuskin olemassa tehokkaampaa keinoa kuin leikin ja urheilun ottaminen sen ohjelmaan". (T22580/1, Ehdotuksia kansan liikuntakuntoisuuden edistämiseksi.)

Lopullinen sotilaskuntoisuuden hiominen sisälsi Pihkalan suunnitelmissa sotilasvoimistelun ja äksiisin. Niiden harjoittaminen koski ensisijaisesti jo valmiita sotilaita eikä nuoria poikia, joille se saattoi muodostua suorastaan haitalliseksi. Sotilaille urheilu- ja urheiluleikit eivät kuitenkaan sellaisenaan riittäneet, vaan lopullinen suoritusvalmius

Epäonnistumisen mahdollisuus: - suomalainen luonne kasvattamatta itsepäinen ja epäluuloinen - kumoukselliseen ja epäisänmaalliseen ajattelutapaan johdattaminen erityisesti työläisperheiden lasten ja nuorten uhkana - koululaitokselle ominainen tietopohjainen opetus veltoistuttaa nuorison - huono hygienia rapistuttaa kansakunnan henkisesti ja ruumiillisesti
Tilannetieto
Tieto ihmisen kehityksestä, sekä siihen vaikuttaneista sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä: eli a) kasvatettavan ja häntä ympäröivän yhteiskunnan kasvu- ja kehityshistoria   b) kasvatettavan nykyinen kehityksellinen tilanne sekä häntä että kasvattajaa ympäröivä sen hetkisen yhteiskunnan tila   - osa kansalaisista joutunut sosiaalisen ympäristönsä johdosta vääristyneen ideologisen kasvatuksen kohteeksi (kommunismi, vallankumouksellisuus), heidät ohjattava isänmaallisen ja eheyttävän kasvatuksen pariin - häiriö johtuu osin perimästä, osin sosiaalisesta ympäristöstä ja sen virheellisistä kasvatusmenetelmistä - yhteiskunnallinen tilanne yhä epävakaa, sisäisen kumouksen ja ulkoisen hyökkäyksen uhkan vuoksi kasvatusta saatava kohdistumaan mahdollisimman laajoihin kansanosiin (kansallinen cheytyminen) - leikki ja urheilu biologisen evoluution seurauksena pojille ja miehille vaistonvaraista, houkuttelevaa, mitä hyödynnettävä kasvatusprosessissa
Menetelmätieto
Liittyy kiinteästi tilannetietoon eli tietoon kasvavan nykytilasta: - perittyjä ominaisuuksia voidaan muokata Opetussuunnitelmaoppi: - sosiaalidarwinistinen, luonnonvalintaan ja jatkuvaan kehitykseen pohjautuva näkemys, kristillisillä arvoilla ei erityistä merkitystä; leikin, urheilun ja voimistelun ylivertainen kasvattava ja jalostava merkitys henkisessä ja ruumiillisessa kehityksessä - organisatoriset, infrastruktuuriset ja opetussisällölliset tavoitteet: liikuntakasvatusasiat sotaministeriön alaisuuteen, urheilu paikkojen rakennuttaminen, urheiluopiston perustaminen kasvattajien kouluttamiseksi, koordinoitu yhteistyö liikuntakasvatuksessa vapaaehtoisjärjestöjen ja koululaitoksen kanssa
Kasvatustapahtuman rakentuminen   - portaittain varhaislapsuudesta leikin ja urheilun kautta miehuusiän määrätietoiseen sotilaskasvatukseen - myös vapaaehtoisuuteen rakentuvaa leikkiä ohjataan oikeaan, maanpuolustusta hyödyttävään suuntaan, ts. tarjotaan mahdollisuuksia taisteluominaisuuksia kehittäviin peleihin (leikkikentät, urheilukentät)
Kriteerit ohjaajille   - isänmaallinen, liikunnan merkityksen kasvatettavan kehitykselle ymmärtävä ja liikunnan perustaidot hallitseva - ohjaa leikin, urheilun ja isänmaallisuuden pariin - ohjaa pois kumouksellisuudesta - itse esimerkkinä henkisesti vahvasta ja päättäväisestä sekä fyysisesti terveestä, isänmaallisesta yksilöstä

(vrt. Suutarinen 1992, 70-71; ks. myös Wilenius 1987, 26-38)

Vaikka Pihkala myönsi näkemyksensä vielä teoreettisiksi, voi Pihkalan kasvatusideologian sanoa olevan varsin perusteellisesti hahmoteltu kokonaisuus, jolla pyrittiin konkreettisesti antamaan välineitä käytännön kasvatustyöhön (ks. esim. Wilenius 1987,

9). On kuitenkin huomattava, ettei se sitoutunut kuitenkaan orjallisesti kasvatustieteellisiin lähtökohtiinsa - Spenceriin, Gulickiin ja Groosiin - vaan Pihkala muovaili kasvatustieteologiaansa myös yhteiskunnallisen tilanteen mukaan ja usein hyvin impulsiivisesti, pitäytymättä johdonmukaisessa tiukassa teoriassa (ks. Salimäki 2000, 201). Laitinen (1983, 46-50) korostaa Pihkalan käsitystä liikunnan ja urheilun merkityksestä kansallisuusaatteen vahvistajana, Salimäki (2000, 204) puolestaan yltiöidealistiseen uskoon urheilun mahdollisuuksista ihmisen koko sivistys- ja sielullishenkisessä kasvatuksessa sekä yksilön että kansakunnan tasolla. Kumpikaan tulkinta ei kuitenkaan sulje pois toisiaan. Kuten Salimäki (2000, 164-167) osoittaa, Pihkala sanoutui irti vanhempiensa kristillisestä elämänkatsomuksesta, muodostaen urheilusta eräänlaisen uskonnon korvikkeen. Sisällissodan lopputulos osoitti Pihkalalle puutteellisen kasvatuksen järkyttävät seuraukset. Yksilön ja kansakunnan ruumiinkuntoisuutta korostava elämänkatsomus oli vasta itsenäistyneen valtion kriittisillä hetkillä varsin ongelmatonta muokata palvelemaan maanpuolustuksellista isänmaallisen valkoisen Suomen arvomaailmaa ja ideologiaa. Tämä selittää keskeiseltä osaltaan hänen asemaansa maanpuolustuksellisen liikuntakasvatustieteologian rakentajana - myös puolustusvoimien ylin johto oivalsi sen käyttömahdollisuudet. Pihkalalla oli tarjota puolustusvoimille riittävän johdonmukainen ja perusteltu ideologinen kokonaisuus, jolla maanpuolustuksen ja kansallisen liikuntakasvatustyön merkitystä voitaisiin perustella kun liikunnan yhteiskunnallisen suunnasta ja resursseista jatkossa kamppailtaisiin.

Kasvatustieteelliset teoreetikot muodostivat Pihkalalle ainoastaan lähtökohdan, eikä hänen tarkoituksena ollutkaan rakentaa tieteellisesti perusteltuja teoreettisia malleja - Pihkalan ajatukset muovautuivat joustavasti ideologiseen tarkoitukseen. Vaikka Pihkala ei itse ollut kasvatuksen ammattilainen, osoittaa näin pitkälle hahmotellun ohjelman laatijalla olleen kuitenkin vahva tietoinen käsitys kasvatustapahtuman luonteesta, ehdoista, rajoittavista tekijöistä ja mahdollisuuksista. Ihmisiä ei voinut vain pakottaa yhteiskunnan kelvollisiksi jäseniksi, heitä tuli siihen järjestelmällisesti kasvattaa. On kuitenkin huomattava, että Pihkalan kasvatustieteologiansa ajattelussa oli yhtymäkohtia myös aikakauden muihin kasvatustieteellisiin. Menetelmien ja keinojen suhteen Pihkalan ideologiassa oli

piirteitä myös hegeliläisestä ja herbartilaisesta kasvatusaatteista, vaikka muutoin hänen ajattelunsa läheni sosiaalidarwinismia. Opettajan antama esimerkki, itsekuriin harjaanuttaminen, suojele vahingollisilta vaikutteilta, totuttaminen, valvonta, kasvuympäristön vaihtaminen, kilpailu ja palkinnot olivat tyypillisiä hegeliläisen ja herbartilaisen kasvatustajattelun perustekijöitä (Launonen 2001, 188).

Selkein käsitys kasvatuksessa Pihkalalla näyttäisi Wileniuksen (1987, 33) mukaan tarkasteltuna olleen päämäärätiedon ja menetelmätiedon suhteesta. Pihkalalla oli erittäin vahva ja omasta maailmankuvasta katsottuna hyvinkin perusteltu tieto kasvatustapahtuman tavoitteista ja sen etenemisestä. Ongelmallisempi oli Pihkalan käsitys kasvatustiedosta tilannetietona. Hän ymmärsi kasvatustapahtuman lainalaisuuksia ja myös ympäristön sekä sosiaalisen- ja kulttuuritaustan vaikutukset kehityksessä. Sen sijaan hän ei täysin kyennyt tiedostamaan tämän yleisen tiedon pohjalta konkreettiseen kasvatustilanteeseen välttämättä vaikuttavaa kasvatettavien kiinteää ja vaikeasti katkaistavaa vuorovaikutussuhdetta sosiaaliseen ympäristöönsä. Pihkalan tapauksessa se merkitsi jonkinlaista yhteiskunnallisen todellisuuden tajun puutetta erityisesti työväestön ja vasemmiston suhteen sekä näihin liittyvien tekijöiden todellisesta vaikutuksesta hänen muotoilemaansa kasvatusihanteeseen. Tämä liittyy keskeisesti Siltalan esittämään (1985, 471) valkoisen Suomen luonnonoikeudellisen kaltaiseen käsitykseen omien arvojen ehdottomasta oikeutuksesta: oikeat ja "objektiiviset" arvot oivaltavan oli ohjattava "väärin" ajattelevia näiden omaksi ja kansakunnan parhaaksi. Tälle ajattelutavalle oli lähes mahdotonta ymmärtää vasemmiston ja ideologisesti vahvan työväenliikkeen kokemus yhtä "oikeutetuista" ja "objektiivisista", mutta lähes vastakkaisista arvoista. Pihkalan liikuntakasvatusideologian tavoitteiden toteutumista onkin jatkossa tarkasteltava myös tältä kannalta.

2.1.2 Pihkalan liikuntakasvatusideologian lähtökohdat

Suomalaisen liikuntakasvatuksen maanpuolustuksellisia tavoitteita ja lähtökohtia tarkasteltaessa on huomioitava, että muissa Pohjoismaissa kuten esimerkiksi Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa oppikoulujen poikien liikuntakasvatukseen liittyi 1800-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan asti vahvan militaristinen porvarilliseen mieskäsitykseen pohjautuva liikuntakasvatuskulttuuri, opettajien ollessa yleensä ammattiupseereja. Ruotsissa tämä vaikutus näkyi kaikkein vahvimpana aina yli vuosisadan vaihteen, joskin opetuksen intensiteetissä esiintyi sielläkin paikallisia eroja. Suomalaisen liikuntakasvatuksen kehittyminen oli tässä suhteessa poikkeavaa, sillä mm. venäläisten viranomaisten valvonta vaikutti siihen ettei liikuntakasvatus voinut olla avoimen sotilaallista. On kuitenkin uskottavaa, että muiden Pohjoismaiden liikuntakasvatuksesta välittyi vaikutteita myös Suomeen. Niinpä 1920-luvulle tultaessa, kun raskaan maailmansodan vaikutuksesta sotilaallinen liikuntakasvatus oli menettänyt asemansa muissa Pohjoismaissa, sen asema Suomessa puolestaan alkoi vahvistua sisä- ja ulkopoliittisen tilanteen vuoksi. (Meinander 1994, 98-99, 173, 181; Lindroth 1987, 357-358.)

Myös Pihkalan ajattelun kehittymistä ymmärtääkseen on tarkasteltava hänen elämänsä vaiheita ennen puolustusvoimiin siirtymistä. Paitsi että hänestä muodostui puolustusvoimien liikuntakasvatusideologian pääarkkitehti, hänen elämänsä kautta peilautuvat voimakkaasti suomalaisen liikuntakulttuurin muutoskohdat 1900-luvun alkuvuosikymmenillä. Jo ennen sisällissotaa Pihkala oli tärkeä vaikuttaja suomalaisessa urheiluelämässä. Hän osallistui itse kaksiiin olympialaisiin urheilijana (Lontoo 1908, Tukholma 1912), toimi urheilujournalistina, SVUL:n luottamustehtävissä sekä SVUL:n urheilukonsulttina vuosina 1913-1917, luoden laajaa kontaktiverkkoa ympäri maan sen porvarilliseen urheiluelämään. Tie valkoisten puolelle sisällissodassa kävi aktivistisen suojeluskuntia perustaneen Uuden Metsätoimiston palveluksessa vuonna 1917. (ks. esim. Hentilä 1982; 65-66, Salimäki 1996, 141.)

Salimäki (1996, 198) joka on tarkastellut Pihkalan elämännäkemyksen muotoutumista teologisella tutkimusotteella, uskoo Pihkalan ei-kristillisen elämännäkemyksen perusteiden rakentuneen jo lapsuuden henkis-sielullisten ristiriitojen, kodin isänmaallisen kasvatuksen ja nuoren miehen ratkaiseviin kehitysvaiheisiin limittyneiden Suomen autonomista asemaa koskevien tapahtumien ja samanaikaisesti tapahtuneen kansallisen kilpaurheilun läpimurron kokonaisvaikutuksesta. Toisaalta Gummeruksen pappissuvun perintönä hän oli omaksunut isänmaalliskansallisen aatemaailman keisari-alamaisuudella ja -uskollisuudella, mutta muuten ryssän vihalla varustettuna. (Ibidem.) Tälle Salimäen tulkinnalle on kuitenkin asetettava tiettyjä varauksia, sillä ne perustuvat lapsuuden leikkien lausahduksiin Runebergin "Vänrikki Stoolin" hengessä (Salimäki 1996, 28). Tutkimuksessa käytetty lähdeaineisto ei sisällä tietoja Gummeruksen pappissuvun joutumisesta suoranaisesti venäläisen vainon kohteeksi. Tällaiset tapahtumat sukhistoriassa voisivat antaakin varhaislapsuudessa syntyneelle ryssävihalle katetta. Ensimmäisen sortokauden aikana tapahtunut protestointi venäjänkielen lisäämistä vastaan lyseo-opetuksessa kertoo toisaalta ajan ylioppilaspöirien ja Pihkalan itsensä suhtautumisesta venäläistämistoimenpiteisiin (Salimäki 1996, 39). Salimäen tutkimus tuo joka tapauksessa esiin ne sosiaaliset lähtökohdat ja historiallisen tilanteen, jossa nuoren Pihkalan psyyke ja maailmankuva kehittyi.

Vaikka ryssän viha ja pelko on sisällissodan jälkeen keskeinen lähtökohta Pihkalan liikuntakasvatusideologialle, selkeitä todisteita sen olemassaololle tätä ennen ei löydy hänen lehtikirjoituksistaan itsenäisyyttä edeltävältä ajalta Salimäen huomioiden lisäksi. Venäläisen sensuurin mahdollinen vaikutus on kuitenkin otettava huomioon tulkintoja tehtäessä. On muistettava, että Tukholman vuoden 1912 olympialaiset olivat merkinneet Suomelle pienen kansan suurta menestystä ja pyrkimystä henkiseen irtiottoon Venäjästä urheilukentillä saadun menestyksen avulla. Merkille pantavaa Pihkalankin kirjoituksissa autonomian ajalta kuitenkin on, että hän rajasi suomalaiset erilleen slaavilaisesta rodusta ja muistutti suomalaisten omintakeisesta kansallistunnosta. (SUL 1914 no 50, 874.) Vaikka itsenäistyminen ei ehkä vielä tuolloin tuntunut Pihkalastakaan realistiselta, niin pyrkimystä kansallisen erityisyyden korostamiseen hänellä selvästi oli.

Keskeinen työ aktivistisen Uuden Metsätoimiston palveluksessa kevästä 1917 lähtien, käyttäen hyväkseen urheilukonsulttina luomiaan yhteyksiä, kertoi puolestaan Pihkalan valmiudesta radikaaleihinkin toimiin, kun aika oli kypsä (Ks. esim. Salimäki 1996, 170). Pihkalan yhteyksistä vuosisadan alun aktivismiin ei ole kuitenkaan suoranaisia viitteitä. Täydellistä kuvaa Pihkalan mahdollisesta ryssävihasta ja sen kehityksestä ennen sisällissotaa onkin hyvin vaikea saada. Erillisten tapahtumien ja kirjoitusten perusteella voi kuitenkin päätellä, että Pihkalalla oli jo varhain käsitys ainakin erityisestä suomalaisuudesta ja siihen liittyvästä vahvasta kansallistunnosta, johon esimerkiksi sortokausien tapahtumilla on ollut ilmeinen vaikutus.

Tämän ideologisen kehityksen ongelmaa pohdittaessa on tyydyttävä eri tutkijoiden esittämiin tulkintavaihtoehtoihin. Antero Mannisen käsitys (1973, 85-87, vrt. myös Immonen 1987, 449) on, että ryssävihalla oli sittenkin sisällissotaa pitempi historia. Tämä näkemys poikkeaa tässä suhteessa esim. Matti Klingen esittämästä näkemyksestä. Samalle kannalle on asettunut myös Eino Jutikkala (ks. Immonen 1987, 449), jonka mukaan venäläisvastaisuus ei ollut länsimaista tuontitavaraa, vaan monien sotien ja miehitysten kauhuista kasvanut perinne. Pihkalan tapauksessa on huomioitava myös Immosen (1987, 23-24, 449) tulkinta suomalaisten asennoitumisesta venäläisiin. Sen mukaan riittäviä perusteita yleistä asennoitumistyyppiä venäläisiä kohtaan ei ennen 1900-lukua voida todentaa, vaan oli olemassa ajallisesti, paikallisesti ja ryhmäkohtaisesti vaihdelleiden asennoitumistapojen joukko.

Luostarinen (1986, 109) ja Immonen (1987, 100-102) painottavatkin vuoden 1918 merkitystä venäläisvastaisuuden muotoutumiseen siinä merkityksessään, jollaisena se tämän jälkeen nähtiin erityisesti valkoisen Suomen, toisin sanoen sisällissodan voittajapuolen keskuudessa, jotka halusivat luoda Suomesta voimakkaan porvarillisen valtion ja jonka näkemyksen mukaan se ei vielä täysin sisällissodassa (vapaussodassa) täysin toteutunut (ks. myös Siltala 1985, 16 ja Mattila 1999, 2). Mannisen (1982, 221-222) mukaan valkoisen propagandan keskeiset kerrokset olivat olemassa jo ennen sodan syttymistä, mutta vasta sisällissodan aikainen valkoisen Suomen propaganda määritteli

yksiselitteisesti punaisen puolen kapinallisiksi rikollisiksi ja Venäjän sen itsenäisyyttä uhkaavaksi viholliseksi.

Suoria viittauksia liikuntakasvatuksen ja urheilun merkityksestä maanpuolustuksen kannalta ei Pihkalan vuotta 1918 edeltävistä julkisista kirjoituksista löydy. Lähtökohtia voi kuitenkin etsiä Suomen Urheilulehden sivuilta jo vuodelta 1908, jolloin hän vertaili Saksan, Englannin, Amerikan ja Japanin urheilukulttuurien eroja. Saksalaisen liikuntajärjestelmän hän mainitsi Napoleonin sortovallan aikaisesta vapaustaistelusta ja jahnlaisesta turnariliikkeestä periytyväksi, joka tarkoitti ensisijaisesti puolustuskyvyn lisäämistä ja terveydentilan kehittämistä. Saksalaisen sotilaallisuuden hän kuitenkin tuolloin tuomitsi häikäilemättömänä ja "umpisilmäisenä" kiihkoisänmaallisuutena. (SUL 1908, no 6, 359-362.) Yhteiskunnallinen tilanne ei vielä vaatinut eikä sallinut - ainakaan liian kärjekkäästi - liikuntakasvatuksen asettamista suoraan maanpuolustuksellisten tavoitteiden edistäjäksi, mutta Pihkalakin ymmärsi jo tuolloin sen merkityksen myös sotilaalliselta kannalta.

Aikuiselle lukijakunnalle suunnatussa *Urheilijan oppaassa* vuodelta 1908 Pihkala käsitteli aihetta edelleen maltillisesti. Pihkalan mukaan kansallistunto ja kilpailuharrastus olivat oikeutettuja ja luonnollisia, mutta vain tiettyyn rajaan saakka. Heikompien sortamiseen ja sotalaitoksen jumalointiin eksynyt kansallistunto oli liikaa. Jos se johti kilpatoverin halveksimiseen ja vihaamiseen, se tuli hylätä. Pihkala jatkoi:

"Mutta ainakin nykyisissä oloissa on tuollainen vaara paljon lähempänä isänmaallista voimistelua kuin rekordiurheilua. Isänmaallisen imperialismin huumaamia voimistelujoukkoja ei kukaan voi pidättää astumasta sotaväkeen ja lähtemästä kykyjensä mukaan tappamaan naapurimaan asukkaita." (Pihkala 1908, 1-4.)

Amerikkalaiset sen sijaan olivat Pihkalan mielestä onnistuneesti yhdistäneet saksalaisen työkykyisyyteen tähtäävän rationaalisen liikunnan ja englantilaisen "rekordiurheilun". Japanilaiset puolestaan olivat kaikkein kansainvälisemmin yhdistelleet kaikista järjestelmistä soveltuvimmat osaset, mitä esimerkkiä Pihkala toivoi myös suomalaisten seuraavan. Pihkalan näkemys osoitti selkeästi hänen ymmärtäneen jo tuolloin urheilun

ja liikunnan monipuoliset hyödyntämismahdollisuudet yhteiskunnassa. Maanpuolustus-tehtävää selvemmin Pihkala painotti kuitenkin vielä ennen sisällissotaa urheilun ja liikunnan merkitystä kansakunnan "ruumiillisena sivistäjänä". (esim. SUL 1908, 359-362.) Sisällissodan jälkeisiin kirjoituksiin verrattuna Pihkala vaikutti lähes pasifistilta ja näihin Pihkalan varhaisiin kirjoituksiin myös Työvään Urheilulehti ilkeämielisesti palasi 1920-luvun puolivälissä liikuntapoliittisen taistelun käydessä kuumimmillaan (esim. TU 1926, no 11, 3). Pihkalan kirjoitukset ovat kuitenkin täysin ymmärrettäviä, sillä ne julkaistiin venäläisen sortokauden aikana, joten sotalaitokseen ja heikompien sortamiin viittaavat lausahdukset voi tulkita rivien välistä suunnatun suurvaltojen pieniä kansoja kohtaan osoittaman painostuksen arvosteluksi. Sisällissodan jälkeen Suomen asema oli aivan toinen. Se oli itsenäistynyt, mutta sen asema oli uhattuna ja sitä tuli Pihkalan käsityksen mukaan jokaisen suomalaisen miehen suojella.

Pihkalan nousu urheiluelämän vaikuttajaksi liittyi myös kilpaurheilun läpimurtoon. Kansallisen kilpaurheilun läpimurto ajoittui Pihkalan lapsuus- ja nuoruusvuosiin joten urheilun merkityksen painottaminen voidaan hänen näkemyksissään ymmärtää myös tältä pohjalta - olihan hän myös itse olympiaurheilija vuosina 1908 ja 1912. Pihkala halusi kuitenkin johdonmukaisesti irtisanoutua urheilusta itseisarvona, painottaen sitä välineenä kansalaisten terveydentilan hoidossa. Pihkalan mukaan kilpaurheilu ja terveysvoimistelu eivät olleet toisilleen vastakkaisia asioita, vaan molemmat olivat hyviä välineitä "ruumiillisen kansansivistyksen kohottamiseksi". Tätä näkemystään hän joutui puolustamaan jo 1908 Viktor Dammille (Helsingin Ponnistuksen perustaja), kiihkeälle voimisteluaatteen miehelle, joka tuomitsi Pihkalan kilpaurheilun ja erikoistumisen sokeaksi ihailijaksi monipuolisen liikunnan sijasta. (ks. esim. SUL 1908, 92-93, SUL 1909, 212-213; Hentilä, 1982, 573; Salimäki 2000, 97.)

Huoli poikien liikkumisen ohjaamisesta oikeisiin uomiin oli ollut esillä Pihkalan teksteissä jo ennen sisällissotaa, joten asian painottaminen myöhemmin Wilkmanille laatimassaan muistiossa ei sisältänyt tässä mielessä mitään uutta. Oppikoulujen ja nuoriso- ja raittiusseurojen sivistystyötä Pihkala piti kuitenkin vilkkaille pojille ja

nuorisolle liian vaikeatajuisena ja raittiustyön ongelmana suhteessa nuorisoon hän piti sen teennäisyyttä ja epäuskottavuutta. (SUL 1912, 181.) Tämäkin mielipide selittää osaltaan sitä, ettei Pihkalan puolustusvoimille laatimassa mietinnössä kiinnitetty huomiota raittiuskasvatukseen erillisenä kasvatukseen, vaan se sisälsi ajatuksen, että määrätietoinen urheiluvallentautuminen sinällään opetti nuorison huolehtimaan terveydestään. Pihkala todellakin halusi uskoa, kuten Salimäki (2000, 204) on osoittanut, urheilun ja liikunnan mahdollisuuksiin ihmisen koko sivistys- ja sielullis-henkisessä kasvatuksessa sekä yksilön että kansakunnan tasolla.

Vaikka Pihkalan liikuntakasvatustietämysten juuret ovatkin melko selkeästi löydettävissä, on kuitenkin huomattava, että hän ei kuitenkaan kiinnittäytynyt orjallisesti mihinkään yksittäiseen kasvatustietämiseen, vaan selvästikin pyrki suodattamaan kunkin järjestelmän parhaat puolet suomalaisen kansan kuntoisuutta kehittävänä kokonaisuudeksi. Englantilaisesta "rekordiurheilusta" hän piti erinomaisena spenceriläisen käsityksen pohjalta sen miehiä luonnostaan innostavan ominaisuutensa vuoksi. Toisaalta hän ei asettanut voimistelua ja urheilua vastakkaisiksi, vaan toisiaan täydentäviksi liikuntamuodoiksi. Urheilu sinällään ei ollut merkityksellistä, vaan olennaista oli sen välinearvo - se kehitti kansalaisten ruumiinkuntoa. Pelkkä itsekeskeinen voitontavoittelu päinvastoin oli Pihkalan mukaan kielteinen ilmiö, mutta juuri sen luontaisen innostavuuden vuoksi urheilu kannatti valjastaa kansalaisten ruumiinkunnan kohottajaksi. (vrt. esim. Salimäki 2000, 140.)

Pihkalan venäläisvastaisuudesta ja ryssävihasta ei voi tehdä yksiselitteisiä johtopäätöksiä ennen sisällissotaa. On kuitenkin huomioitava Hentilän näkemys, jonka mukaan autonomian puolustustaistelun asetelmat leimasivat kansallisen urheiluliikkeen organisointivaihetta vuosisadan alussa, vaikka suoraan aktivismiin se ei sekaantunutkaan (Hentilä 1989, 221). Pihkalan kirjoituksista voi päätellä hänen olleen voimakkaan isänmaallisen ja kansallistuntoisen, mutta suoraa venäläisvastaisuutta hänen mielipiteistään ei lehtien sivulta eikä urheilua ja liikuntakasvatusta käsittelevissä kirjoituksissa ennen itsenäistymistä kuitenkaan löydy. Pihkalalla oli joka tapauksessa selkeä käsitys

suomalaisen rodun ja kansallisuuden eroavuudesta slaavilaiseen ja venäläiseen rotuun nähden, mikä on ymmärrettävää, sillä sortokaudella ja itsenäistymisen aikana rotuasia oli hyvin ajankohtainen (Kemiläinen 1993, 225-226, ks. myös Halmesvirta 1990, 272-273). Viimeistään kesällä 1917 hän oli jo innokas aktivisti ja 1918 sodan valkoisella osapuolella. Pihkalan toiminnassa näyttää toteutuneen Mannisen (1982, 221) tulkinta, jonka mukaan valkoisen Suomen propagandan keskeiset kerrokset olivat olemassa jo ennen sisällissotaa. Maan kahtiajakautuminen, Venäjän uhkan koettu lisääntyminen sekä vasta itsenäistyneen maan puolustustarve olivat käännekohta, jonka jälkeen liikunnan merkitys täsmentyi. Siitä lähtien sen avulla kehitettäisiin kansallista puolustuskuntoisuutta ja eheyttä.

Pihkalan liikuntakasvatusideologia liittyi omalta osaltaan sisällissodan voittaneen osapuolen valkoisen Suomen ideologiaan, joka katsoi, että "objektiiviset" isänmaalliset arvot oivaltavalla oli oikeus johdattaa "väärin ajattelevia" näiden omaksi parhaakseen ja johdattaa "harhautuneet" "yhteiseen" hyvään (ks. Siltala 1985, 471). Tämän valkoisen ideologian keskeisiä piirteitä olivat länsimainen kulttuuri, kristillinen maailmanjärjestys, pohjoismainen talonpoikaisvapaus ja perinnäinen oikeusjärjestys, eli kaikki ne tekijät, jotka löytyivät jo 1800-luvun fennomanian ja svekomanian ideologioista (Nygård 1982, 36). Pihkalan liikuntakasvatusideologia sopi hyvin tähän kontekstiin. Ainoastaan luonnontieteellisen maailmankatsomuksen suosiminen kristillisyyden sijaan ei sopinut suoranaisesti tähän ideologiamaailmaan, mutta Pihkala ei korostetusti tuonut esille henkilökohtaista suhdettaan uskontoon eikä noussut porvarillisesti hyväksytyjä arvoja ja normeja vastaan.

Ajatus kansan maanpuolustuksellisesta liikuntakasvatuksesta oli lähinnä saksalaisesta nationalistisesta liikuntakulttuurista peräisin. Tästä huolimatta on huomioitava, että merkittävimmät vaikutteensa sekä kasvatuksesta että liikuntakasvatuksesta Pihkala oli 1920-luvulle tultaessa saanut anglo-saksisesta maailmasta, eikä suinkaan Saksasta, jonka oppien ja organisaatiosuunnitelmien osuus muilta osin oli puolustusvoimia perustettaessa merkittävä (Heikkinen 1991, 100; Kronlund 1988, 136-137).

Hentilän (1982, 366) mukaan urheilun ja maanpuolustustyön erityisen läheinen suhde oli tärkeimpiä tekijöitä sille, että urheilulla on suomalaisessa yhteiskunnassa ollut niin vahva ideologiaa luova funktio. Pihkala ei tietenkään henkilökohtaisesti voinut olla ainoa selittävä tekijä tässä ideologisessa kehityksessä, vaan siihen vaikuttivat sellaiset tekijät kuten kansan kahtiajakautuminen myös urheiluelämässä, suojeluskuntien ja porvarillisen urheiluliikkeen läheinen yhteistyö ja ulkopoliittiset uhkatekijät (ks. esim. Hentilä 1982, 366). Mutta Pihkalalla ideologina oli keskeinen merkitys siihen, millaisin argumentein maanpuolustuksellista liikuntakasvatusideologiaa pyrittiin propagoimaan ja myöskin millä keinoilla tavoitteisiin pyrittäisiin.

Pihkalan rooli keskeisimpänä valkoisen Suomen liikuntaideologina perustui hänen arvostettuun asemaansa porvarillisessa urheiluelämässä jo ennen sisällissotaa. Pihkala oli lähes vuosikymmenen pohtinut erityisesti poikien ja nuorten miesten ruumiinkuntoisuuden kehittämistä ja suunnitellut myös sen kansallista organisointia. Vaikka viitteitä itsenäistymistavoitteisiin tai julkituotuun venäläisvastaisuuteen Pihkalan kirjoituksista ennen sisällissotaa on vaikea löytää, voi kuitenkin olettaa, että sellaiset suunnitelmat kuten urheiluopisto, urheilumerkkijärjestelmä ja valtakunnanlaajuisesti organisoitu poikien ja miesten leikki-, voimistelu- ja urheilujärjestelmä ei syntynyt pelkästään kunnossa olemisen itseisarvon vuoksi, sillä Pihkalle liikunnan arvo oli ennen kaikkea välillinen.

Varovastikin arvioiden Pihkalan liikuntakasvatussuunnitelmien taustalla oli jo ainakin 1910-luvun vaihteesta voimakas näkemys liikunnan ja urheilun omaa kansallista omanarvontunnetta kohottavasta vaikutuksesta. On ilmeistä, että viimeistään toimiesaan aktivistisen Uuden Metsätoimiston palveluksessa, vuodesta 1917, Pihkala alkoi yhdistää ideoitaan ja toimintasuunnitelmiaan yhtenäiseksi ideologiaksi, jolla viimeistään kesällä 1918 oli kokonaan maanpuolustusta edistävä ja sisäistä uhkaa torjuva päätavoite. Seuraavaksi tarkastellaan kuinka onnistuneesti nämä ideologiset tavoitteet toteutuivat käytännössä.

2.2 Puolustusvoimien liikuntahallinnolliset tavoitteet - valtio-ohjattuun kansalaiskasvatukseen

Kun Pihkala oli saanut valmiiksi 26 -sivuisen mietintönsä, jossa esitettiin, kuinka kansallinen liikuntakasvatus tuli puolustuskuntoisuuden kannalta organisoida, Sotaväen päällikkö Wilkman suhtautui siihen aluksi varauksellisesti. Todennäköisesti juuri Wilkman oli nimittäin kirjoittanut esityksen loppuun huomioksi: "Erittäin hyvä ja kannatettava ehdotus, mutta liian kallis; aletaan vähemmästä". Wilkman näytti pitävän kansalaisten puolustuskuntoisuuden kehittämistä tärkeänä päämääränä, mutta uskoi valtakunnallisesti organisoidun maanpuolustuskasvatuksen olevan taloudellisesti epärealistinen hanke. (T22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi.)

Pihkalan muistio kuitenkin herätti ylimmän sotilasjohdon liikkeelle. Pihkalan selvitystä aluksi epärealistisena pitänyt kenraalimajuri Wilkman oli lähettänyt jo kesäkuussa 1918 senaatin sota-asiaintoimikunnalle kirjelmän, jossa pohdittiin mahdollisuutta lisätä voimistelutunteja poikakouluissa ja voimistelun muuttamista osittain paremmin sotilaallisia tarkoituksia vastaavaksi (T22580/1, Wilkmanin kirjelmä Suomen Senaatin Sota-asiaintoimituskunnalle 15.7.1918. No 256/68). Myöhemmin asiasta pyydettiin lausuntoa kouluylhallitukselta ja ns. Wilkmanin voimistelu- ja urheiluohejesääntökomitealta, joka valmisteli armeijan liikuntakasvatusohjesääntöä.

Komitea, jonka jäsenenä myös Pihkala oli, suhtautui tähän puolustusvoimien kirjelmään myönteisesti. Myös se piti voimistelutuntien vähäistä määrää suurena epäkohtana, lisäksi varsinaisen sotilaskasvatuksen lisääminen oli näin vähäisellä tuntimäärällä mahdottoisuus. Siksi komitea ehdotti voimistelutuntimäärien kohottamista kansakouluissa kuuteen ja lyseoiden neljällä ylimmällä luokalla kahdesta kolmeen. Lisäperusteluissa mainittiin tämän lisätunnin jo aiemmin riistetyn "venäjänkielen hyväksi ja samalla kansamme puolustuskuntoisuuden heikentämiseksi". (PK 1547/1, liite 3.)

Wilkmanin kirjelmää voidaan pitää puolustusvoimien ensimmäisenä vakavana esityksenä koululaitoksen saamiseksi mukaan lasten ja nuorten fyysiseen koulutukseen maanpuolustuskuntoisuuden edistämiseksi. Samalla siinä ensimmäistä kertaa käytettiin Pihkalan puolustusvoimille kehittämää ideologiaperustelua. Onkin erittäin todennäköistä, että esityksen varsinainen taustavalmistelijä olikin juuri Pihkala itse. 4.7.1918 Wilkmanille laatimassaan lisäselvityksessä hän oli nimittäin ehdottanut siviileistä ja sotilashenkilöistä muodostuvan komitean koollekutsumista, tavoitteenaan voimistelusanaston yhdenmukaistaminen siviili- ja sotilaskoulutuksessa, voimistelu- ja urheiluohjelmien suunnittelemine ja käsikirjojen laatiminen. Sinällään tällainen kokonaisvaltainen maanpuolustuksellinen liikuntakasvatusjärjestelmän idea ei ollut uusi, saksalaiset liikuntakasvattajat GutsMuths ja Jahn olivat jo 1800-luvun vaihteessa esittäneet ajatuksen sotilaskuntoisuuden kohottamisesta liikuntaharjoitusten avulla jokaisen nuorukaisen ja miehen velvollisuudeksi (Heikkinen 1991, 100-104). Professori Ivar Wilkmanin johdolla komitea aloitti työnsä voimistelu- ja urheiluohjesäännön laatimiseksi. Samalla Pihkala esitti puolustusvoimille liikuntakasvattajakurssit aloittamista. Syksyllä 1918 sotaministeriön toimesta suunniteltu kurssi myös toteutettiin upseereille ja aliupseereille, joiden ohjaajana toimi lehtori Klaus Suomela. (PK 1547/1, 1-2.)

Pihkalan erityismerkityksestä puolustuslaitokselle kertoi myös se, että hän oli keskeisenä vaikuttajana myös puolustusvoimien tavoitteita edistävässä komiteatyössä. Puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteita ja -ideologiaa pyrittiin edistämään edellä mainittujen toimenpiteiden lisäksi kahden erillisen komitean avulla, urheiluopistokomitean ja ns. Oeschin komitean avulla. Niiden yksittäisten tavoitteiden välillä löytyi eroja, mutta perusideologia oli sama: kansalaisten liikuntakasvatuksen koordinoiminen maanpuolustusta hyödyttäväksi. Samalla komiteoiden perustaminen liittyi valtiohallinnolliseen taisteluun, jossa sotaministeriö komiteoiden avulla yritti saada valtion liikunta-asiat päätösvaltaansa. Vaihtoehtona ja käytännössä myös kilpailijana sotaministeriöllä oli kirkollis- ja opetusministeriö, joka myös omalla Ivar Wilkmanin johtamalla komiteatyöllään laati ehdotuksia valtiollisen liikuntahallinnon järjestämisestä. (ks. Juppi 1995, 74-76; PK 1547/1, 4; T7751/46, Oeschin komitean mietintö.)

Sotaministeriön hallintomallissa liikuntakulttuurin ohjailu ja sen jakama valtionapu olisi tapahtunut ministeriöön perustettavan liikuntakasvatuksen keskustoimiston kautta. Sen kautta tuli tehdä lisäksi mm. liikuntaa koskeva tarkastustoiminta, rakennustoiminta, tulevan urheiluopiston valvonta ja tietojen kerääminen kentältä. Hallintomallin tavoitteissa korostui maanpuolustuksellisten tekijöiden huomioiminen liikuntatoiminnan eri tasoilla. Wilskmanin eli kirkollis- ja opetusministeriötä edustavan komitean malli oli organisatorisesti hyvin samanlainen - liikuntakasvatuksen keskustoimiston korvasi siinä urheilun keskusvirasto. Puolustusvoimien ja suojeluskuntien asema ei kuitenkaan ollut siinä yhtä korostuneessa asemassa, vaan painopiste oli koululaitoksen ja urheilujärjestötyön tukemisessa, päämäärien ollessa enemmän humanistis-kasvatuksellisesti painottuneita. Aatteellisesti sotaministeriön tavoitteiden takana oli puolustusvoimien edustajien lisäksi suojeluskuntalaisia ja SVUL:n jäseniä, jotka kokivat maanpuolustus- ja suojeluskuntatyön erityisen tärkeäksi. Jaottelu ei kuitenkaan ollut aivan yksiselitteinen, sillä eri ministeriöiden komiteoista löytyi edustajia yli aaterajojen, esimerkiksi Ivar Wilskman toimi myös Oeschin komitean jäsenenä. Tämä puolestaan mahdollisti poliittisen taktikoinnin. (T 7751/46, Oeschin komitean mietintö ; ks. myös Juppi 1995, 74, 79-83.)

Mikä lopulta sai puolustusvoimien ylimmän johdon innostumaan Pihkalan liikuntakasvatusideologian toteuttamista käytännössä, vaikka aluksi sitä pidettiin niin epärealistisena? On muistettava, että valtion ja puolustusvoimien hallinnollinen organisoituminen oli vielä 1918 täysin alussa. Ilmeisesti puolustusvoimien ylin johto vähitellen oivalsi, että liikuntakasvatusasioiden saaminen sotaministeriön hallinnonalaan ei olisikaan rasite, vaan todellakin tärkeä mahdollisuus saada koko maan liikuntakasvatustoiminta sen kontrollin alaiseksi. Tämän johdosta myös Pihkalan keskeinen rooli komiteatöissä korostui. Pihkalan luoma ideologia ja teoreettinen perustelu nähtiin vahvana aseena - puolustuslaitokselle Pihkala oli ideologinen valttikortti kovassa valtionhallinnollisessa taistelussa.

2.2.1 Urheiluopistokomitean perustaminen ja tavoitteet

Urheiluopistokomitean asettamisessa Pihkala sai tukea erityisesti majuri Heinrichsiltä (sittemmin sodanaikainen yleisesikuntapäällikkö ja puolustusvoimien komentaja) ja silloiselta sotaministeri Rudolf Waldenilta (PK 1547/1; Teerijoki 1998, 143). Lauri Pihkala arvioi valtioneuvoston 30.1.1919 asettaman urheiluopistokomitean merkitystä Suomen Urheilulehden pääkirjoituksessa seuraavasti:

" Näin on SVUL:n keskuudessa pohditun ja haaveillun liikunto-opiston aate joutunut ei ainoastaan päiväjärjestykseen, vaan vieläpä tolalle, jolla se, jos koskaan myöskin tulee toteutumisen perille: valtion asiaksi. ...Maan puolustuskysymyksen yhteydessä sen merkitys ymmärretään suuremmaksi ja ollaan valmiita uhraamaan siihen enemmän kuin jos sen takana olisi esim. opetus-, sosiaali- tai oikeusministeriöt, joille se myös kuuluu, sillä maanpuolustusmenot, taustana kansan ja sen yksilöitten koko olemassaolo ja tulevaisuus, tajutaan helpommin välttämättömiksi ja tinkimättömiksi. " (SUL no. 6 1919, 67.)

Lisäksi Pihkala kiitteli sotaministeri Waldenin myötämielisyyttä hankkeelle ja viisasta kaukonäköisyyttä, sillä urheiluopistohankkeen edistäminen oli halpaa maanpuolustuspolitiikkaa tulevaisuuden varalle. Pihkalan voimakas urheiluopiston puolesta puhuminen selittyi myös sen vuoksi, että hanke oli ollut hänen lempilapsensa jo vuodesta 1916, jolloin Pihkala ehdotti Suomen Urheilulehden joulunumerossa kesäurheilulaitoksen perustamista, jossa olisi urheiluohjaajakursseja ja urheilukoulu kaikkien kansalaisluokkien pojille. (SUL, Urheilijan Joulu 1916.)

Komitean jäseninä toimivat mm. puheenjohtajaksi valittu Ivar Wilskman, Uimaliiton puheenjohtajana toiminut maisteri Toivo Aro, Suojeluskuntajärjestön silloinen päällikkö eversti D. v. Essen, Lauri Pihkala, ja lehtori Klaus Suomela, Suojeluskuntajärjestön urheilupäällikkö K.E. Levälahti ja lehtori Arvo Vartia. (T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asettaman komitean mietintö; SUL no. 6. 1919, 67.)

Komitean keskeiset jäsenet edustivat kaikki porvarillista urheiluelämää. Heistä erityisesti Pihkala, Levälahti, Aro, Vartia ja Suomela kuuluivat nuoremman polven urheiluliik-

keen keskeisiin vaikuttajiin, joiden nousu vaikuttajiksi porvarillisen urheiluliikkeen johtoon tapahtui Salimäen (1996, 140) tulkinnan mukaan viimeistään 1914, jolloin SVUL:n perustaja, "Suomen urheilun isä", Ivar Wilskman siirtyi syrjään liiton puheenjohtajan tehtävistä. Kyseisillä henkilöillä tuli olemaan keskeinen merkitys porvarillisen ja maanpuolustushenkisen liikuntakasvatustyön edistäjinä. Levälahti toimi mm. suojeluskuntien urheiluosaston päällikkyyden (1920-1931) lisäksi SVUL:n puheenjohtajana 1925-1927, Suomen olympiakomitean puheenjohtajana 1934-1937 ja Suomen voimisteluliiton puheenjohtajana 1936-1940, Vartia kouluhallituksen voimistelun ja terveydenhoidon tarkastajana ja vuodesta 1927 valtion urheilulautakunnan puheenjohtajana ja Suomela Voimistelulaitoksen kasvatusopillisen voimistelun opettajana vuodesta 1920 sekä myöhemmin merkittävänä urheiluhistorioitsijana. (Laine 1992, 198; Hentilä 1982, 572; Hentilä 1992, 246; Meinander 1992, 294.)

Tällainen henkilömiehitys kertoi jo sinällään komitean päämääristä. Konkreettisesti se näkyi Pihkalan Suomen Urheilulehteen laatimasta pääkirjoituksesta. Urheiluopistohanke olisi halpaa maanpuolustusta, jonka antaman opetuksen voimin koulutettaisiin "voimistelun, urheilun ja leikin johtajia erinäisten laitosten, kuten armeijan, koulujen, kansanopistojen, suojakotien, kasvatustautakuntien, kesäsiirtolaitosten sekä järjestöjen, kuten voimistelu- ja urheiluseurojen, suojeluskuntien j.n.e. tarpeiksi". Urheiluopiston tehtävänä oli toisin sanoen täydentää sellaisten koulutettujen ohjaajien puutetta, jotka kykenisivät antamaan eri ikäisille henkilöille maanpuolustuskuntoisuutta kehittävää liikuntakasvatusta. Komitea korosti erityisesti, että johtajakoulutuksen järjestäminen oli "tärkein ja kiireellisintä ratkaisua vaativa tehtävä liikuntakasvatuksen edistämiseksi maassamme". (T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asettaman komitean mietintö; SUL 1919, 67.) Lopulta taustalla olikin ensisijaisesti huoli puolustusvoimien vähäisistä koulutusresursseista, jonka aiheuttamia puutteita urheiluopiston ohjaajakoulutus olisi vapaaehtoistyön puolella pystynyt tukemaan. Myös suojakotien, kasvatustautakuntien ja kesäsiirtoloiden tarpeiden huomioiminen urheiluopiston ohjaajakoulutuksen avulla osoittivat, että alemmat kansanluokatkin haluttiin ohjata yhteiskunnallisesti vakaan kasvatuksen tielle. Muutoin heitä uhkasi syrjään jääminen tai ajautuminen jopa

kumoukselliseen toimintaan, kuten Pihkala oli Wilkmanille tekemässä selvityksessään varoittanut. (T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asettaman komitean mietintö.)

Lokakuussa 1920 komitea oli saanut mietintönsä valmiiksi ja se vahvisti Pihkalan Suomen Urheilulehdessä esittämät tavoitteet. Komitean tavoitteissa korostettiin kansan yhtenäistämistä ja eheyttämistä liikunnan ja urheilun keinoin, jossa tehtävässä urheiluopistolla tuli olemaan keskeinen tehtävänsä ammattitaitoisten liikuntakasvattajien kouluttajana. Olympialaisten aiheuttama yhteisyyden kokemus tuli jalostaa syvemmälle tasolle "vastoinkäymisissä ja ristiriidoissa kestäväksi" - sisällissota oli osoittanut, ettei se ollut vielä kestänyt .

Johtajakoulutuksen järjestäminen esitettiin mietinnössä kiireellisimmäksi, sillä ennen kaikkea koulutetuista johtajista uskottiin riippuvan, kuinka innostus ja ymmärrys liikunnan merkityksestä saataisiin välittymään paitsi kaikkien kansalaisten niin myös päättäjien keskuuteen - minkä puolestaan toivottiin edistävän liikuntapaikkojen rakentamista. Liikuntakasvatuksen johtajavoimien puute todettiin komitean mietinnössä jopa yleistä opettajapulaa kipeämpänä asiana. Samalla komitea vetosi taitavasti kansalliseen koulutuspoliittiseen ongelmaan. Urheiluopiston kesäkurssien uskottiin houkuttelevan oppikoulujen nuorukaisia voimistelunopettajan uralle, sillä ala ei tuolloin houkuttellut miehiä ja miespula alalla oli ongelmallinen, valmistuneiden miesopettajien määrä oli 1920 -luvun vaihteessa ainoastaan 3-5 opettajaa vuodessa (T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asettaman komitean mietintö; Ilmanen 1982, 126, 173.) Taka-ajatuksena tässäkin tapauksessa komitealla olivat maanpuolustukselliset tekijät: koulutettujen liikuntaohjaajien ja voimisteluopettajien määrän lisääntyminen tulisi tarjoamaan ammattitaitoisia kouluttajia sekä kouluihin että vapaaehtoisjärjestöille. Miespuoliset kansakoulunopettajat ja voimistelunopettajat tulivatkin pääosin johtamaan suojeluskuntien urheilutoimintaa (ks. Vasara 1998, 141). Pohjimmitaan kyseessä olivat kasvatusideologiset syyt. Työväen Urheiluliitto teki samanaikaisesti vahvaa aatteellista liikuntakasvatustyötä, eli Pihkalan luoma uhkakuva työläisnuorison

luisumisesta väärän kasvatuksen ja kumouksen tielle koettiin komiteassa todelliseksi (ks. Hentilä 1982, 80).

Myös luettelo järjestöistä ja laitoksista jotka tarvitsivat koulutettuja johtajia ja ohjaajia kuvasti komitean maanpuolustuksellisia tavoitteita. Niitä olivat mm. vapaaehtoisjärjestöt (voimistelu- ja urheiluseurat, suojeluskunnat), armeija, jonka upseereilta ja aliupseereilta puuttui komitean mukaan valtaosin pätevyys liikuntatoiminnan johtamisessa, suojelukasvatus, kansakoulut, kansanopetus, yksityiskoulut ja opiskeleva nuoriso (T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asettaman komitean mietintö,).

Koulutuslaitoksen perustamissuunnitelmien laatiminen erityisesti miesten ja poikien voimistelun- ja urheilun johtamiskoulutusta varten kertoo urheiluopistokomitean tavoitteiden painotusten olleen selkeän maanpuolustuksellisen. Sitä vahvistaa myös komitean loppulausunto, jonka mukaan tarkoituksenmukainen taloudellinen uhraus urheilun hyväksi todennäköisesti tulisi merkitsemään tulevina vuosikymmeninä huomattavia säästöjä sotilasmenoissa (allev. V.L.) ja samalla puolustuslaitoksen tehon säilymistä. Se että Urheiluopistokomitea ilmoitti toimineensa vuorovaikutuksessa Oeschin komitean kanssa, joka puolestaan laati laajempaa suunnitelmaa kansalaisten liikunnallisen maanpuolustuskasvatuksen kehittämiseksi, kertoo puolustuslaitoksen ja aatteellisesti maanpuolustusta edistämään pyrkivien urheiluvaikuttajien tavoitteiden vakavuudesta - maan liikuntakasvatustoiminta tuli saada sotaministeriön alaiseksi. (ks. T 7751/46, Kansan voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi asetetun komitean mietintö,).

2.2.2 Oeschin komitean perustaminen ja tavoitteet

Oeschin komitea, jonka keskeisenä tehtävänä oli siis suunnitella laaja-alaisesti menetelmiä kansalaisten puolustuskuntoisuuden kohottamiseksi, asetettiin valtioneuvoston toimesta 15.7.1920. Everstiluutnantti Oeschin (myöh. kenraaliluutnantti, Mannerheim-ristin ritari) lisäksi komiteaan kuuluivat opettaja J. U. Antonen, professori Wilskman,

K.E. Levälähti ja Lauri Pihkala. Komitean kokousten sihteerinä oli Pihkalan jälkeen puolustusvoimien liikuntakasvatuspäällikkönä toiminut luutnantti Väinö Tiiri. Myös tämän komitean kokoonpano kertoi sen ajavan vahvasti puolustusvoimien ja toisaalta myös suojeluskuntien tavoitteita. Mietintö valmistui lokakuussa 1920. Komitean käsitys oli, että valtion tarkoituksena oli tarvittaessa suostua suuriinkin uhrauksiin liikuntakasvatuksen vuoksi, olihan valtioneuvosto jo tehtävänannossaan tähdentänyt liikuntakasvatuksen järjestelmällistä edistämistä kansan puolustusvalmiutta silmällä pitäen, kuitenkin niin "ettei kansan sietokykyä ylitetä". Tarkennus kertoo hyvin sisäpoliittisesta tilanteesta. Komitean oli huomioitava erityisesti sosialidemokraattien keskuudesta tulevat kannanotot, sillä puolueella oli edelleen vahva kannatus eduskunnassa. Niissä tähdennettiin liian kohtuuttomiksi kohoavien maanpuolustusmenojen rajoittamista mm. yhteiskuntarauhan säilymisen vuoksi - poiketen tässä suhteessa esimerkiksi suojeluskunnissa vallalla olleesta näkemyksestä. Komitean työtehtävän nimi - täsmälleen sama kuin Pihkalan sotaväen päällikkö Wilkmanille osoittamassa muistiossa - kertoi jälleen kerran Pihkalan tässäkin komiteassa tekemän taustatyön merkityksestä. (T 7751/41, Oeschin komitean mietintö; ks. esim. Hyytiä 1986, 252; Teerijoki 1998, 364).

Päätavoitteena komitea piti kansalaisten sotilaskuntoisuuden kohottamista, joten suunnitelmien tuli kohdistua ensisijaisesti miespuoliseen nuorisoon ja liikunta ja urheilu oli saatava kansalaistavoiksi. Siksi tuli edistää erityisesti niitä liikuntamuotoja, jotka herättivät kiinnostusta suurissa kansanjoukoissa. Liikuntatoiminnasta huolehtiminen tuli kohdistaa kaikkiin niihin laitoksiin ja järjestöihin, joiden välityksellä päämäärä voitiin saavuttaa, eli komitean mukaan koko opetuslaitokseen, sotalaitokseen ja vapaaehtoisein järjestöihin. (allev. V.L.) (T 7751/46, Oeschin komitean mietintö,.)

Mitä näiden päämäärien saavuttaminen olisi sitten vaatinut? Ennen kaikkea sitä, että sotilaallinen näkökulma oli otettava huomioon kaikilla julkisen koulutuksen ja vapaaehtoisen liikuntakasvatustyön tasoilla. Esimerkiksi voimistelun komentosanastossa tuli pyrkiä valmisteilla olevan armeijan voimisteluohjesäännön mukaiseen yhtenäisyyteen. Samoin voimistelu- ja urheilujohtajien korkeakoulu- ja alkeisopetuksessa tuli huomioida

maanpuolustuskoulutuksen alkeisvaatimukset. Mitä korkeammalle koulutusasteelle mentäisiin, sitä järjestelmällisempää sotilaallisen ennakkovalmennuksen tuli olla. Tämän tavoitteen takana oli selkeä huoli ylioppilaiden ja yliopisto-opiskelijoiden fyysisestä kuntoisuudesta. Juuri heistä koulutettiin tulevaisuuden reservin upseerit, joiden fyysisen kuntoisuuden piti olla esimerkillisen hyvä. Samalla tämän kansakunnan parhaimmiston uskottiin loma-aikoinaan levittävän myönteistä esimerkkiä kotiseuduilleen. (Ibidiem.)

Komitea joutui kuitenkin tasapainoilemaan maanpuolustuksellisen ja humanistiskasvatuksellisten vaatimusten välimaastossa, sillä suomalaisten kasvatuksen ammattilaisten pyrkimykset eivät olleet näin suoraviivaisen militaristisia (ks. esim. Rantala 2000, 313). Niinpä kun Oeschin komitea totesi, ettei kouluvoimistelun tarvinnut uhrata pedagogisia tarkoituksiaan, sillä niissäkin tavoiteltiin järjestykseen ja kuriin tottuneen luonteen muokkausta, voi sen tulkita pyrkineen rauhoittelemaan opetusministeriötä ja kouluhallitusta. Toisaalta liikunnalle haluttiin opetussuunnitelmiin lisää oppitunteja ja komitea pyrki perustelemaan tätä voimakkaan ideologisesti. Liikunnan ensisijaisuutta perusteltiin lukuaineiden staattisuudella ja passivoittavalla vaikutuksella, jolloin sillä oli muita oppiaineita suurempi merkitys "kurittomuuden aikana". (Oeschin komitean mietintö, T 7751/46.)

Tämä ei vielä kuitenkaan voinut riittää, sillä kaikki edellä mainittu vaati komitean mukaan lisää ammattitaitoisia opettajia, liikuntasaleja ja koulujen viereen rakennettavia urheilukenttiä (Ibidiem). Tätä propagandatyötä edistämään ilmestyikin 1921 Väinö Teivaalan (ks. 1921, 1-7) kirjoittama ohjekirjanen *Urheilukenttiä rakentamaan*, missä rohkaistiin kuntia ja vapaaehtoisjärjestöjä kenttien rakentamiseen. Lisäksi kansakoulujen liikuntatoiminnan tuli sulautua yhteen alaikäisen nuorison kesätoimintaan leikkikentillä ja kesäsiirtoloissa. Vaikka nuoremmilla ikäluokilla kasvatukseen ei saanut sisältyä varsinaisia sotilasharjoituksia - tästä Pihkala oli erityisesti varoittanut - se sinällään toimi komitean mielestä "tehokkaimpana ajateltavissa olevana ennakkovalmistuksena asevelvollisuutta varten". (T 7751/46, Oeschin komitean mietintö.)

Koululiikunnan, lomatoiminnan ja vapaaehtoisjärjestöjen (voimistelu- ja urheiluseurat, suojeluskunnat) tehtävänä järjestelmässä oli puolustusvoimien liikuntatoiminnan tukeminen. Sen tehtävänä oli puolestaan kiinnostuksen ylläpitäminen voimistelu- ja urheilutoimintaan tai viimeistään tuolloin sen herättäminen niin vahvaksi, että innostus jatkuisi myös siviilissä. Sen tuli lisäksi kouluttaa varusmiehet myös taitoon antaa alkeellista liikuntakoulutusta, jotta reserviin palaavat miehet voisivat säilyttää kuntonsa ja levittää liikunta-aatetta mahdollisimman laajalle kansan keskuuteen. (Ibidiem.)

Vapaaehtoisjärjestöjen tehtävänä oli jatkaa koulutusta luontevasti armeijan jälkeen. Tällä kohtaa sekä Oeschin komitean että Urheiluopistokomitean tavoitteet kohtasivat toisensa. Niinpä Oeschin komiteakin esitti, että vapaaehtoisjärjestöjen toimintaa tuettaisiin järjestämällä niille koulutettuja ohjaajia, joiden puute aiheutti komitean mielestä suurimman haittatekijän vapaaehtoistoiminnalle:

"Välttämättömimpänä edellytyksenä liikuntokasvatustoiminnan edistymiselle ja levenemiselle maassamme on siis ohjaajien ja johtajien valmistuslaitoksen aikaansaaminen". (allev. komitean; 7751/46, Oeschin komitean mietintö.)

Mikä sitten oikeastaan oli näiden kahden komitean lopullisena päämääränä? Sitä selventää osaltaan Oeschin komitean valtakunnallisen liikuntakasvatuksen organisaatioesitys. Kattojärjestöksi tuli perustaa yhteinen keskusliitto, jonka alaisuuteen liikuntakasvatuksesta huolehtivien vapaaehtoisjärjestöjen tuli kuulua saadakseen valtionapua. Järjestelyä perusteltiin Ruotsin ja Norjan vastaavilla organisaatioilla ja mikä tärkeintä, kansallisen eheyden saavuttamiseksi. Toimeenpanevaksi ja valvovaksi elimeksi tuli perustaa liikuntakasvatuksen keskustoimisto. (Ibidiem.) Tällä organisaatoratkaisulla komitea pyrki ilmiselvästi saamaan maan liikuntakasvatuksen "oikeille raiteille", eli palvelemaan kansallista eheytymistä ja lisäämään sisäistä turvallisuutta. Tämän komiteamallin toteutuessa Suomessa olisi toteutettu perusteellista maanpuolustuksellista liikuntakasvatusideologiaa, joka olisi käynnistynyt leikkikentiltä, jatkunut kouluopetuk-

nessa, tiivistynyt yliopistojen sotilaalliseen alkeiskoulutukseen ja jatkunut armeijapalveluksen jälkeen vapaaehtoisjärjestöjen kautta. Liikuntakasvatuksen tavoitteita ja ideologiaa päämääriä olisi samalla ohjattu urheiluopistojen koulutuksen kautta. Yhteisen keskusliiton koordinoiman avustustenjakopolitiikan komitea uskoi pakottavan lopulta Työvään Urheiluliitonkin palaamaan takasin porvarillisen urheiluliikkeen yhteyteen. Kyseessä oli varsin taitavasti suunniteltu organisaatiosuunnitelma, jonka jokaiseen askelmaan kansan puolustuskuntoisuutta edistävän liikuntakasvatusideologian tuli saada otteensa. Se pystyisi kontrolloimaan koko kansallisen urheilun ja liikunnan kenttää ja saisi vihdoinkin pelkoa herättävän työvään urheilutoiminnan sulautumaan porvarilliseen liikuntakasvatuselämään.

Komitean kokouksista paljastuu, että Pihkala ja luutnantti Tiiri saivat laatia kirjallisen perustelun keskustuomiston tarpeellisuudesta. Hanke eteni siten, että Levälahti sai tehtäväkseen selvittää sosiaaliministeriön kiinnostusta ottaa keskusliitto alaisuutensa, mutta se oli ollut epäileväinen ja ehdotti kirkollis- ja opetusministeriötä. Samassa kokouksessa Pihkala ilmoitti Sotaministeriön olevan kiinnostunut tehtävästä. Keskusliittoajatus hyväksyttiin jo seuraavassa kokouksessa, samoin Pihkalan koulujen liikuntakasvatuksen uudelleen järjestelyä koskeva ehdotus. Kokousasiakirjat toivat näin esille keskeiset toimijat ja mietinnön sisällöstä vastanneet - Pihkalan ja Levälähden. (Valtion liikuntakasvatuskomitean kokouspöytäkirjat 4.8.-14.9.1920. T 7751/46.)

Seppo Hentilän (1982, 108-109) mukaan komitean hankkeet olivat armeijan Suojeluskuntajärjestön ja SVUL:n yritys tehostaa yhteistyötään, todeten samalla komitean suositusten hengen urheilua ja voimistelua militarisoivaksi ja maskuliiniseksi. Samoin Vasara (1997, 117) huomioi myös tämän porvarillisen urheiluelämän yhteistyötavoitteen ja toteaa Oeschin komitean taustapiirien ja ajatusmaailman henkilöityvän oivallisesti juuri Pihkalassa. Huomiot ovat sikäli oikeaan osuneita, sillä ideologinen pohjatyö oli suurelta osin juuri Pihkalan käsialaa ja sen tavoite pelkistyi koko kansan maanpuolustusta edistävään liikuntakasvatukseen. Samalla on kuitenkin huomioitava, että myös vasemmisto ja TUL itse toimivat vastakkaisena poliittisena aatteena ja ideologiaa

luovina, eivätkä suinkaan viattomasti pelkän liikunta-aatteen edistäjänä. Päin vastoin TUL varoitti vakavasti työväen urheilijoiden yhteistyöstä porvarillisen urheiluelämän, kuten SVUL:n ja suojeluskuntien kanssa ja pelkäsi eri liittojen urheilijoiden veljeilyä. Tämän vastakkainasettelun aiheuttamiin ongelmiin palataan vielä myöhemmin. (Ks. esim. TU 25.1.1926, 3)

Mihin tahoihin komiteatyöllä sitten haluttiin vaikuttaa? Vasemmisto ei missään tapauksessa voinut lähteä hankkeeseen, jonka se olisi kokenut suunnatuksi omaa aatteellista toimintaansa vastaan. Komitean tavoitteiden voikin tulkita pyrkimykseksi vaikuttaa erityisesti porvarillisiin puolueisiin, sillä niiden turvallisuuspolitiikka painottui puolustuskysymyksiin ja ne pitivät puolustuslaitosta keskeisenä Suomen itsenäisyyden ja vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän perustana. Niiden välillä oli kuitenkin asenne-eroja puolustuslaitoksen kehittämistä korostavan kokoomuspuolueen, maanpuolustushenkeä painottavan, mutta säästäväisyyttä yhteiskuntarauhan vuoksi kannattavan maalaisliiton sekä niiden väliin sijoittuvan edistyspuolueen kesken. (ks. Soikkanen 1983, 9.) Siksi komiteamietintöjen taloudellisilla perusteluilla pyrittiin ilmeisesti saamaan vastakaikua varsinkin maalaisliiton puolelta ja yritettiin siten lieventää muuten kovin maanpuolustuksellisista lähtökohdista syntyneitä esityksiä.

2.2.3 Ministeriöiden komiteataistelun ratkaisu - liikunta-asiat opetusministeriölle

Sotaministeriön pyrkimys saada valtion liikuntakasvatusasiat hallintaansa komiteoiden avulla oli vakava ja tämä taistelu ratkesikin lopullisesti vasta 23.3.1922. Tuolloin tuli voimaan laki valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta, missä yhteydessä urheiluasiat sijoitettiin kirkollis- ja opetusministeriön alaisuuteen. Jupin (1995, 84, 90) mukaan kamppailu ratkesi käytännössä jo joulukuussa 1921, jolloin sotaministeriön valtioneuvostolle lähettämässä kirjelmässä perusteltiin urheiluopistohanketta asevelvollisten ennakoivalla valmistuksella ja sotaväen koulutusajan suppeudella.

Valtioneuvostossa asia päätettiin siirtää kuitenkin kirkollis- ja opetusministeriölle esiteltäväksi, mikä merkitsi käytännössä urheilu- ja liikuntakasvatusasioiden siirtymistä opetusministeriön hallinnonalaan. Samalla urheiluopistohankkeen eteneminen pysähtyi. (T 7751/46, Valtioneuvoston pöytäkirjaote 3.12.1921; ks. myös Juppi 1995, 84, 90).

Mihin hallintotaistelu eri ministeriöiden välillä sitten ratkesi? Useita eri vaiheita läpikäyneen prosessin poliittisen kamppailun kaikki yksityiskohdat eivät tule täydellisesti esille asiakirjoista. Laineen (1992, 171) mukaan tärkein taho, SVUL, hylkäsi "punaisten" poliittisen järjestövoiman pelossa Oeschin komiteaehdotuksen. Lopputuloksen Laine katsoo olleen Wilskmanin ja Pihkalan kaltaisten henkilöiden ansiota.

Tosiasiassa Pihkala oli lopulliseen päätökseen saakka sotaministeriön alaisen hallintoratkaisun takana. 21.5.1921 päivätyssä kirjeessä Sotaväen päällikkö Wilkamalle Pihkala kysyi tuskastuneelta vaikuttaen, miksi Oeschin komitean ehdotus ei sotaministeriön puolelta ollut aiheuttanut mitään näkyviä toimenpiteitä. Vielä 14.9.1921 Pihkala lähestyi kirjeellään Sotaväen esikuntaa ja Sotaväen päällikköä asiaan liittyen. On mahdollista, että hallintoratkaisussa oltiin jo tuolloin siirtymässä kirkollis- ja opetusministeriön puolelle, jolloin Pihkala katsoi tarpeelliseksi vedota suoraan puolustusvoimien ylimpään johtoon. Kirjeessään Pihkala korosti mahdollisuutta liikunta-asioiden saamisesta sotaministeriölle ainutkertaiseksi, mitä ei saanut jättää käyttämättä, viitaten samalla hankkeen vaikeuksiin. "Ainutkertaisuudella" Pihkala osoitti ymmärtävänsä tulevan hallintoratkaisun kauaskantoisuuden. Liikunta- ja urheiluelämän tukea maanpuolustukselle vieroksuttiin Pihkalan mukaan "useilla sellaisillakin tahoilla", joilta sitä ei odottanut, ja lisäksi TUL työskenteli järjestelmällisesti puolustuslaitoksen heikentämistä tarkoittavassa hengessä. Oman etunsa vuoksi sotaministeriön tuli olla valmis tarvittaessa suuriinkin taloudellisiin uhrauksiin. Lisäksi liikuntakasvatuksen keskustuomiston ja "kansan voimistelu- ja urheiluopiston" perustaminen oli Pihkalan mukaan välttämätöntä, joista keskustuomisto oli kiireellisempi. Opistohanke voisi toteutua tarvittaessa jopa yksityisin voimin. (Pihkalan kirje Wilkamalle. Pihkalan arkiston K1 kirjekonseptit 1902-1925; ks. myös Salimäki 2000, 214; T 7751/46, Pihkalan kirje Sotaväen esikunnalle

14.9.1921.) Pihkalan muistutus keskustoimiston asemasta on ymmärrettävää, sillä kuten edellä tuli ilmi, sen perustaminen olisi tehnyt Työväen Urheiluliiton aseman vaikeaksi. Sotaministeriön alaisuus olisi tehnyt tämän hallintoratkaisun mahdolliseksi ja samalla Pihkalan tavoite, kansallisen Urheilu- ja liikuntaelämän eheytyminen, olisi ollut lähempänä toteutumistaan.

Edellä mainittu sotaministeriön valtioneuvostolle lähettämän kirjelmän taustalla oli mitä ilmeisimmin tämä Pihkalan lähettämä kirje. Kirjelmässä viitattiin supistettuun asepalvelukseen ryhdytyn vain sen vuoksi, että valtio lähtisi tukemaan vapaaehtoista liikuntakasvatusta. Varovasti tulkiten kirjelmässä oli kuitenkin kompromissin sävyjä. Eri maiden sotaministeriöiden alaisia hallintoratkaisuja esiteltiin, mutta ehdottomia vaatimuksia ei enää esitetty, ainoastaan puolustusnäkökohtien huomioimista. Suurempi huomio kiinnitettiin urheiluopistohankkeen suotuisalle etenemiselle. (T7751/46, Hallituksen esitys Eduskunnalle määrärahaan myöntämisestä voimistelu- ja urheiluopiston perustamiseksi ja ylläpitämiseksi.)

Laineen mukaan TUL:n järjestövoiman pelosta johtuen SVUL:on johdossa luovuttiin sotaministeriön komiteaehdotuksen kannattamisesta (Laine 1992, 171). Tämä on mahdollista, sillä esimerkiksi Ivar Wilskman, joka toimi molempien kilpailevien ministeriöiden valmistelevissa elimissä, jätti 24.9.1920 eriävän mielipiteensä Oeschin komitean jäsenenä siitä, kumpaan ministeriöön valtion liikunta-asiat tuli yhdistää. Pihkalan viittaus edellä mainitussa kirjeessään "maanpuolustusta vieroksuvilla yllättävillä tahoilla" kohdistuikin todennäköisesti juuri Wilskmaniin, jota idealistisen ehdoton Pihkala saattoi pitää jopa eräänlaisena petturina. Lausunnossaan kirkollis- ja opetusministeriön puolesta Wilskman korosti urheilutoiminnan organisoinnin kasvatuksellista laatua. Lisäksi hän piti ongelmallisena, että sotaministeriön hanke saatettaisiin tulkita vain tietyn kansanryhmän ajamaksi erityisasiaksi, jolloin kehitys voisi olla tuhoisa, johtaen mahdollisesti urheilujärjestöjen eroamisiin urheilutoiminnasta. Wilskman myönsi sotalaitoksen merkityksen maan urheiluelämässä, mutta sivistystoiminnan oli kuitenkin pysyttävä hänen mukaansa puoluetisteluiden yläpuolella. (T7751/46, Ivar

Wilskmanin jättämä vastalause Oeschin komitean jäsenenä 24.9.1920.) Tässä Wilskmanin lausunnossa ilmeni voimakkaasti hänen vastuunsa kasvatuksen ammattilaisena, sillä esimerkiksi tuon ajan herbartilaiselle kasvatuskäsitykselle oli ominaista, ettei kasvattaja saanut olla pelkkä valtion määräyksiä toteuttava virkamies, vaan tietoinen kasvattajan kutsumuksestaan, arvioiden itse mitä se kulloinkin häneltä vaatisi (Grue-Sørensen 1961, 124).

TUL:n järjestövoima oli varmasti eräs syy tapahtumien ratkaisuun. Wilskmanin eriävästä mielipiteestä voi kasvatustieteellisten syiden lisäksi halutessaan löytää tätäkin tulkintaa vahvistavia painotuksia - hän saattoi kokea vasemmiston painostusta. Samalla on kuitenkin muistettava, että Wilskman oli suojeluskunta-aktiiveihin, kuten Pihkalaan ja Levälahteen verrattuna ennen kaikkea voimistelu- ja liikuntapedagogi, jolle kasvatukselliset päämäärät olivat sittenkin maanpuolustusargumentteja tärkeämpiä. Arvostetun Wilskmanin eriävällä kannanotolla lienee ollut tärkeä merkitys prosessin edetessä, varsinkin kun hän toimi molempien ministeriöiden valmistelemissä elimissä, toisin kuin esimerkiksi Pihkala (ks. esim. Juppi. 1995, 74). Tämä yksityiskohta kertookin siitä, että kasvatustieteilijä Wilskmanilla oli tarvittaessa tarkka vaisto myös poliittisessakin pelissä.

Jupin mukaan hallintotaistelussa oli lopulta kysymyksessä laajempi poliittinen ratkaisu, jossa maanpuolustusnäkökantojen ei annettu ratkaista, vaan keskusta-sosialidemokraattisen hallituksen eheyttämistavoitteet ohittivat muut seikat (Juppi 1995, 85). Tämä tulkinta lieneekin varsin oikea. Sosialidemokraatit suhtautuivat kielteisesti puolustusmenojen lisäämiseen sosiaalimenojen kustannuksella, eikä maalaisliittokaan halunnut korostaa liiaksi vuoden 1918 asenteita, vaan pyrki kansalliseen sovintoon ja uudistuspolitiikkaan (ks. esim. Soikkanen 1983, 9-10; Mylly 1998, 44). Kirkollis- ja opetusministeriön hyväksi tapahtunutta päätöstä voi pitää osana niitä poliittisia ratkaisuja, joiden avulla hallituspuolueet pyrkivät maan eheytymiseen. Poliittinen suhdanne oli jyrkimmän oikeistosuuntauksen kannalta toistaiseksi ohi ja vallan painopiste oli siirtynyt keskustan puolueiden sekä sosialidemokraattien suuntaan. Poliittisen ilmapiirin muutos oli

aistittavissa myös siinä, että maanpuolustukseen myönteisesti suhtautunut kokoomuksen ministeri Lauri Ingman oli jo syyskuussa 1920 suositellut Oeschin komitealle Kirkollis- ja opetusministeriöratkaisua ja kaikkein soveliaimpana voimistelun ja urheilun keskus- toimiston jättämistä keskusliiton alaiseksi, mutta asemaltaan puoliviralliseksi (T 7751/46, Oeschin komitean kokouspöytäkirja 14.9.1920). Tällaisessa sisäpoliittisessa tilanteessa kiistaa liikunta- ja urheiluasioista ei kannattanut viedä liian pitkälle, vaan hanke katsottiin todennäköisesti liian merkityksettömäksi, jotta sen vuoksi olisi turhaan kiristetty vasemmiston tunteita. Siksi ratkaisu kirkollis- ja opetusministeriön puolesta oli lopulta helppo tehdä.

Päätöksentekoprosessi tapahtui lisäksi ajanjaksona, joka oli sekä sisä- että ulkopoliittisesti melkoisen epävakaa. Kesällä 1921 syntynyt ns. suojeluskuntaselkkaus lisäsi sosialidemokraattien epäilyjä suojeluskuntien vastavallankumouksellisesta uhasta, joka johti Suojeluskuntien ylipäällikkö von Essenin eroon. Von Essen itse oli jäsenenä Sotaministeriön voimistelu- ja urheilukomiteassa. Vuoden 1921 alussa voimaan tullut Tarton rauhansopimus aiheutti Itä-Karjalan kansannousun ja kriisin sekä samalla Neuvosto-Venäjän ja Suomen suhteiden kiristymisen vuoden 1921 loppua kohti. Poliittista epävakautta ilmensi osaltaan Suomen oloissa poikkeuksellinen sisäministeri Ritavuoren murha helmikuussa 1922. Pihkalan itsensä mukaan juuri edistyspuolueen Ritavuoren aloitteesta sotaministeriön hanke kaatui, sillä hän vaati TUL:n saamista mukaan kokonaisratkaisuun. Ritavuoren murha sen sijaan ei liittynyt mitenkään tähän hallintoratkaisuun, vaan oli äärioikeistolaisen henkilön mielenilmaus. (Hyytiä 1986, 148,154-155 248-249; Kronlund 1988, 112, Roiko-Jokela 1995, 256, Vares 1996, 325, Ståhlberg 1985, 124.)

Kyseisistä poliittisista tapahtumista ei voi vetää suoraa syy-seuraus -suhdetta valtion liikuntahallinnollisiin päätöksiin, mutta ne kertovat siitä poliittisesta ilmapiiristä, jossa päätökset tehtiin. Niistä ilmenee sosialidemokraattien kielteinen asenne suojeluskuntia kohtaan ja toisaalta edelleen konkreettisenä koettu Venäjän uhka erityisesti oikeiston piirissä. Eduskunnan voimasuhteiden - sosialidemokraattien ja maalaisliiton määräenem-

mistön - voi katsoa sinetöineen lopullisen ratkaisun kirkollis- ja opetusministeriön voitoksi. (ks. esim. Jansson 1993, 40 ja Juppi 1995, 90).

Puolustusvoimien sisäisen tilanteen vaikutusta komiteataistelun etenemiseen on tässä yhteydessä vaikea arvioida, sillä suoria viittauksia mihinkään sellaiseen asiakirjojen perusteella ei löydy. Pihkalan kehittämia ajatuksia urheiluopistosta ja kansalaisten liikuntakasvatuksesta ei kuitenkaan pidetty yhdentekevinä, siitä ovat osoituksena Sotaväen päällikkö Wilkaman edellä mainitut toimenpiteet ja sotaministeriön vakavat tavoitteet. Erityisesti sotaministeri Walden kiinnostui Pihkalan hänelle esittämästä opistohankkeesta pitäen sitä erinomaisena suunnitelmana. Pihkalan fanaattisuus näyttää aiheuttaneen usein ensireaktion torjuntaa, sillä aluksi niin Wilkama kuin Waldenkin olivat varsin epäileviä. Walden esimerkiksi epäili aluksi tämän suurisuuntaisten esitysten jälkeen, voiko tämä olla "täysin viisas". Jopa läheinen työtoveri suojeluskunnista, K.E. Levälahti, arvioi muistelmissaan Pihkalan kärsineen mahdollisesti "aatteidenhakuhiemosta". (Juva 1957, 154; Levälahti 1944, 307.) Todennäköistä on, että ylin upseeristo ei sittenkään pitänyt hanketta tarpeeksi tärkeänä, jotta sen edestä olisi ryhdytty politikointaan voimallisesti. Esimerkiksi Meinanader (1994, 201) viittaa vastaavanlaiseen arvostusongelmaan koululaitoksen johtohenkilöiden keskuudessa. On myös huomattava, että ylimmäkin upseeriston kädet olivat ainakin jossain määrin ammattisotilaina sidotut; parlamentarismien mukaisesti politikointi kuului ensisijaisesti poliitikoille. Samaan aikaan paheneva Itä-Karjalan kriisi aiheutti puolustusvoimien johdossa todellista pelkoa Venäjän hyökkäysuhasta (Kronlund 1988, 112). Tässä tilanteessa liikuntakasvatust politiikka jäi ilmeisesti toisarvoiseen asemaan. Hankkeen edistäminen jäikin lähinnä komiteoiden liikunta-asiantuntijoiden varaan. Todellisen arvovaltatappion kilvassa kärsivät lopulta Sotaministeriön komiteoiden "urheilumiehet" Pihkalan johdolla. Samalla se merkitsi sitä, että maanpuolustuksellisen liikuntakasvatustoteutuksen toteuttaminen Sotaministeriön komiteoiden suunnittelemissa laajuudessa valtion alaisuudessa jäi toteutumatta. Lopputulos itse asiassa vahvisti myös Työväen Urheiluliiton itsenäistä asemaa ja ylläpiti ideologisen kamppailun ilmapiiriä oikeiston ja vasemmiston välillä myös kansallisen liikuntakulttuurin kentällä.

2.3 Puolustusvoimien sisäinen liikuntakasvatus vuosina 1918-1924

2.3.1 Voimistelu- ja urheiluohjesäännöt laaditaan

Puolustusvoimien sisäisessä organisaatioissa tapahtui muutoksia siten, että sota-asiantoimituskunnan määräyksestä Lauri Pihkala siirrettiin 5.9.1918 sotaministeriön alaisuuteen hoitamaan valistustyön järjestelyjä. Valistus- ja urheiluasiat yhdistettiin sotarovastin alaiseen toimistoon, jossa sotaministeriön valistus- ja urheilutoimisto hoiti liikunta- ja urheiluasioita vuoden 1920 loppuun. Seuraavan vuoden alusta hallinnollisten uudelleenjärjestelyjen jälkeen Pihkalan johtamasta toimistosta tuli komento- ja koulutustoimistoon kuuluva voimistelu- ja urheiluosasto. (Syrjö, Koulutustoimisto/YE:n arkistoluettelon liite, Sark..)

Koko kansakuntaa koskevien liikuntakasvatussuunnitelmien lisäksi oli voimistelu- ja urheiluosaston Pihkalan johdolla saatava liikkeelle myös puolustusvoimien asevelvollisten ja kantahenkilökunnan kouluttaminen. Tästä johtuen perustettiin edellä mainittu voimistelu- ja urheiluohjesääntökomitea, jonka puheenjohtajana toimi tuolloin kouluhallituksen ylitarkastajana toiminut Ivar Wilskman. Muista jäsenistä voi mainita Lauri Pihkalan, K.E. Levälähdän, Klaus Suomelan ja jääkärikapteeni Oiva Oleniuksen. (T 22580/1, Sotilasvoimistelu- ja urheiluohjesääntökomitean kirje sotaministeriölle 20.2.1920). Järvisen ja Huuhtasen mukaan komitean työn tuloksena oli "ensimmäinen ja todennäköisesti ainoa" voimistelu- ja urheiluohjesääntö. Matikainen on tullut samaan johtopäätökseen ja ajoittanut ilmestymisvuodeksi vuoden 1924. (Kronlund 1988, 258; Järvinen & Huuhtanen 1995, 5-6; Matikainen 1987, 2.)

Tarkkaan ottaen puolustusvoimat saivat kaksi erillistä ohjesääntöä, vuonna 1920 ilmestyneen Klaus. U. Suomelan laatiman *Sotaväen voimistelun ohjesäännön* ja 1924

julkaistun armeijan *Urheiluohjesäännön*. Nimensä mukaisesti voimisteluohtjesääntö keskittyi voimisteluohtjeisiin, kun taas myöhemmin ilmestyneessä urheiluohjesäännössä esiteltiin armeijan liikuntakoulutukseen sisältyvät urheilulajit. Suomela oli laatimassa voimistelun ohjekirjaa armeijan ja suojeluskuntien tarpeiksi, joten komitea päätti ottaa valmisteilla olevan kirjan tulevan ohjesäännön pohjaksi. Sen laajennettu versio hyväksyttiin lopulta armeijan voimisteluohtjesäännöksi. Suomela mainitsi ohjesäännön johdannossa, että käytännön syistä komitea julkaisi sen epävirallisena kirjasena ja jätti sen kytkemättä armeijan ohjesääntöön. On mahdollista, että tällä toimenpiteellä haluttiin antaa liikuntakouluttajille vapaammat mahdollisuudet soveltaa käytännön työ käytettävissä olevien resurssien tasolle, sillä joukko-osastojen liikuntapaikkojen, -välineiden ja ohjaajien koulutuksen taso oli varsin vaihtelevaa, mihin seikkaan kohta palataan. (Suomela 1920, 5-6.) Komitea pyysi Sotaministeriötä ehdottamaan voimisteluohtjeissa käytettyä terminologiaa ja liikesuorituksia myös maan koulujen käytettäväksi (T 22580/1, Sotilasvoimistelu- ja urheiluohjesääntökomitean kirje sotaministeriölle 20.2.1920,). Tästä voi päätellä, että voimisteluohtjealle haluttiin pelkkää armeijan koulutusta laajempi merkitys. Siitä pyrittiin laatimaan selvästikin eräänlainen kokoava liikuntakasvatusopas, joka huomioisi maanpuolustukselliset tekijät ja josta voitaisiin jatkossa muokata sovelletut versiot koulujen liikunnanopetukseen. Tähän sisältyvä ajatus jokaisen miespuolisen henkilön velvollisuudesta isänmaan puolustamisessa ei sinänsä ollut uusi, vaan oli jo Napoleonin sotien aikaista saksalaista perua (Heikkinen 1991, 104).

Perusteluiltaan hyvin samankaltaiset säännöstit esittelivät johdanto-osissaan ruumiinharjoitusten merkityksen ja tehtävät. Urheiluoppaan johdanto-osa olikin laadittu ilmiselvästi voimisteluohtjesäännön pohjalta ja urheiluopasta voi perustellusti pitää sen jatko-osana. Niiden merkitystä lisäsi se, että tätä edeltävät ohjeet olivat Suomen tsaarinaikaisen sotaväen ajalta, vuodelta 1881, jonka ohjeet koskivat sotilasvoimistelua (ks. esim. Suomela 1920; Urheiluohjesääntö 1924, 9-10; Neuvoja sotilasvoimistelussa 1881, 1-5.)

julkaistun armeijan *Urheiluohjesäännön*. Nimensä mukaisesti voimisteluohtjesääntö keskittyi voimisteluohtjeisiin, kun taas myöhemmin ilmestyneessä urheiluohjesäännössä esiteltiin armeijan liikuntakoulutukseen sisältyvät urheilulajit. Suomela oli laatimassa voimistelun ohjekirjaa armeijan ja suojeluskuntien tarpeiksi, joten komitea päätti ottaa valmisteilla olevan kirjan tulevan ohjesäännön pohjaksi. Sen laajennettu versio hyväksyttiin lopulta armeijan voimisteluohtjesäännöksi. Suomela mainitsi ohjesäännön johdannossa, että käytännön syistä komitea julkaisi sen epävirallisena kirjasena ja jätti sen kytkemättä armeijan ohjesääntöön. On mahdollista, että tällä toimenpiteellä haluttiin antaa liikuntakouluttajille vapaammat mahdollisuudet soveltaa käytännön työ käytettävissä olevien resurssien tasolle, sillä joukko-osastojen liikuntapaikkojen, -välineiden ja ohjaajien koulutuksen taso oli varsin vaihtelevaa, mihin seikkaan kohta palataan. (Suomela 1920, 5-6.) Komitea pyysi Sotaministeriötä ehdottamaan voimisteluoppaassa käytettyä terminologiaa ja liikesuorituksia myös maan koulujen käytettäväksi (T 22580/1, Sotilasvoimistelu- ja urheiluohjesääntökomitean kirje sotaministeriölle 20.2.1920,). Tästä voi päätellä, että voimisteluoppaalle haluttiin pelkkää armeijan koulutusta laajempi merkitys. Siitä pyrittiin laatimaan selvästikin eräänlainen kokoava liikuntakasvatusopas, joka huomioisi maanpuolustukselliset tekijät ja josta voitaisiin jatkossa muokata sovelletut versiot koulujen liikunnanopetukseen. Tähän sisältyvä ajatus jokaisen miespuolisen henkilön velvollisuudesta isänmaan puolustamisessa ei sinänsä ollut uusi, vaan oli jo Napoleonin sotien aikaista saksalaista perua (Heikkinen 1991, 104).

Perusteluiltaan hyvin samankaltaiset säännöt esittelivät johdanto-osissaan ruumiinharjoitusten merkityksen ja tehtävät. Urheiluoppaan johdanto-osa olikin laadittu ilmiselvästi voimisteluohtjesäännön pohjalta ja urheiluopasta voi perustellusti pitää sen jatko-osana. Niiden merkitystä lisäksi se, että tätä edeltävät ohjeet olivat Suomen tsaarinaikaisen sotaväen ajalta, vuodelta 1881, jonka ohjeet koskivat sotilasvoimistelua (ks. esim. Suomela 1920; Urheiluohjesääntö 1924, 9-10; Neuvoja sotilasvoimistelussa 1881, 1-5.)

olleen myös eräänlainen ruumiin- ja hengenhygieninen kontrollitehtävä muistuttaessaan siitä, miten hyödylliset liikuntaharrastukset veisivät ajatukset pois vahingoittavista ajanviettotavoista. Tällä "terve sielu terveessä ruumissa" ajattelulla sekä ihannesotilaalle määritellyillä hyveillä oli sotilaskasvatuksessa jo yli vuosisataiset perinteet, minkä saksalainen liikuntakasvattaja J.C.F. GutsMuths oli jo 1700-luvun lopulla esittänyt (Heikkinen 1991, 100-104).

Toisaalta oppaat antoivat liikuntatoiminnan järjestämiseen aivan konkreettisia ohjeitakin. Olennaista oli, että ei harjoiteltu mitä tahansa, vaan hyödylliset liikunta- ja urheilumuodot oli tarkkaan määritelty. Voimistelu jaettiin yksilö- ja joukkovoimisteluun. Yksilövoimistelun tarkoitus oli erityisesti terveyden edistäminen, kun taas joukkovoimistelulla pyrittiin ensisijaisesti kasvattamaan vaikutukseen, mm. toverihengen ja joukkokurin kehittämiseen. Varsinaisella sotilasvoimistelulla oli luonnollisesti puhdasta sotilaskuntoisuutta edistävä tehtävä. Terveys, voimakkuus, notkeus, neuvokkuus, rohkeus, tarkkaavaisuus, täsmällisyys ja kuri olivat tyypillisimpiä ominaisuuksia, joita erilaisilla voimisteluharjoituksilla pyrittiin edistämään. Ne eivät olleet pelkkää "sanahelinää", vaan niillä oli tarkkaan suunniteltu päämäärä. Juuri näitä ominaisuuksia hyvä sotilas taistelutilanteessa tulisi tarvitsemaan. (Suomela 1920, 10-14.)

Vastaava tarkoituksenmukaisuuden päämäärä ilmeni myös eri urheilulajien suhteen. Urheiluohjesääntö muistuttikin urheilun pohjautuvan muinaisajan taisteluharjoituksiin, ollen siten jo luonnostaan "taisteluhengen läpitunkemaa" ja vaatien voittamistahtoa ja sisua. Erityinen merkitys annettiin pallopeleille, koska niiden katsottiin edustavan joukkueittain pelattavaa leikkisotaa, jossa menestyminen vaati osanottajien keskinäistä yhteispeliä, kehittäen samalla sodassa vaadittavia luonteenominaisuuksia. Etusijalla oli Pihkalan juuri taistelutaitojen kehittymiseksi suunnittelema pesäpallo ja jalkapallo. Muilla puolustusvoimien tärkeäksi katsomilla lajeilla oli myös vastaava tarkoituksenmukaisuustehtävänsä. Murtomaahiihto, tiedusteluhiihto, ampumahiihto ja mäenlaskukilpailut kehittivät monipuolisia liikkumataitoja suksilla ja aseiden kanssa. Uintiharjoitusten keskittyminen erityisesti hengenpelastukseen ei ollut sattumanvaraista eikä myöskään

monipuolisen yleisurheilun kuuluminen liikuntakasvatusohjelmistoon. (Urheiluohjesääntö 1924, 10-17.)

Mikä lopulta oli syynä, että ohjesäännöt katsottiin niin merkityksellisiksi, että niitä laadittiin jopa kaksi erillistä, toinen voimistelua, toinen muita urheilulajeja varten? Niille haluttiinkin antaa mahdollisimman monipuolinen maanpuolustuksellista liikuntakasvatusteorologiaa propagoiva tehtävä. Kuten edellä todettiin, niistä toivottiin varmasti eräänlaisia malliesimerkkejä maanpuolustusta edistävimpien liikuntamuotojen valintaan myös sotakoulutuksen ulkopuolelle, kuten kouluihin. Koulutuksessa oleville miehille liikuntakasvatuksesta ja vapaa-ajan kontrolloiduista harrastuksista haluttiin kehittävä vaihtoehtoa "luonnottomille" vapaa-ajanviettotavoille. Niille suunniteltiin tärkeää ohjeistus- ja innoitustehtävää vaillinaisen liikuntakasvatuskoulutuksen saaneelle kantahenkilökunnalle oikeiden taisteluominaisuuksia kehittävien lajien valitsemista varten ja oppituntien sekä kilpailujen järjestämiseen. Niiden avulla haluttiin myös tehdä konkreettisesti selväksi sekä kouluttajille että asepalvelustaan suorittaville miehille, että liikuntakoulutuksella oli oma tärkeä tehtävänsä maanpuolustuskuntoisuuden kohottamisessa, eikä se kuulunut koulutusohjelmiin sattumalta. Ohjesääntöjen perimmäisin tavoite olikin Pihkalan liikuntakasvatusteorologian ihanteellinen päämäärä: asepalveluksesta kotiututtuaan jokainen suomalainen sotilas olisi saanut fyysisen kuntoisuuden peruskoulutuksen, jatkanut ruumiinkuntonsa ylläpitämistä myös siviilielämässä ja levittänyt liikunnan tervehdyttävää ja maanpuolustuskuntoisuutta edistävää sanomaa myös kotikonnuillaan. (ks. esim. Suomela 1920, 19.)

2.3.2 Liikunta- ja urheilumuotojen painopisteet kenttäkoulutuksessa

Miten voimistelu- ja urheiluohjesääntöjen esittämiä koulutustavoitteita sitten toteutettiin käytännössä? Olivatko harjoitetut liikuntamuodot ja lajit yhteneviä säännösten kanssa ja missä määrin joukko-osastoilla oli käytännön resursseja toteuttaa tavoitteita? Jos

tarkastelun pohjana käytetään puolustusvoimissa harrastettuja kilpailulajeja, niin vastaus on myönteinen. Joukko-osastojen yksiköissä harrastettiin Pihkalan kehittelemää pitkäpalloa, joka kehittyi nopeasti pesäpalloksi ja yleisurheilua sekä sotilasvoimistelua. Sotilaskoulutuksen kannalta tärkein laji oli kuitenkin hiihto. Sen merkittävyttä maanpuolustuksen kannalta Pihkala oli vakuuttanut jo Wilkmanille laatimassaan muistiossa ja sen kilpailutoiminta vakiintuikin puolustusvoimissa nopeasti. Vuoden 1922 armeijan talvikisoja koskevassa päiväkäskyssä Wilkama (ent. Wilkman) korostikin erityisesti hiihdon asemaa sotilaallisena harjoitusmuotona (Sotaväen päällikön päiväkäsky no 15, 16.3.1922).

Heikkisen mukaan heti sisällissodan jälkeen, kun armeijan kilpailutoimintaa ei ollut vielä järjestetty, sotilaat ja joukko-osastot osallistuivat urheilujärjestöjen toimeenpanemiin kilpailuihin. Esimerkiksi Helsingin talvikisojen yhteydessä vuonna 1919 oli eri sotilashiihtomuotojen osuus korostetusti esillä, mikä puolestaan kertoo aikakauden korostuneesta myönteisyydestä sotilasurheilua ja maanpuolustusta kohtaan. Lajeina olivat mm. yhdistetty hiihto ja kenttäampuminen, tiedusteluhiihto sekä yhdistetty estehiihto ja ampuminen. Sotaväen päällikkö Wilkama oli antanut jo edellisenä syksynä päiväkäskyssään ohjeet armeijan hiihtokilpailuja varten, mistä voi päätellä lajin olleen erityisen keskeisessä asemassa liikuntakoulutusmuotona. Sen puolesta puhuu myös Wilkaman toivomus siitä, että tärkeintä oli saada osanottajamäärät mahdollisimman korkeiksi Armeijan hiihtokilpailuja varten. Kilpailuja tuli järjestää komppaniatasolla 10 tai 15 km:n matkoilla. Samalla ehdotettiin suppeampia valiohiihtäjien kilpailuja, joissa karsittaisiin pataljoonien edustajia divisioonien kilpailuihin. Lopulta kilpailutoiminta vakiintui moniportaiseksi. Joukko-osastokilpailujen perusteella valittiin 12-miehiset joukkueet kilpailemaan divisioonien mestaruuksista, joiden parhaat valittiin armeijan mestaruuskilpailuihin. Kilpailuohjelman runko oli sama vuodesta 1921 kuin suojeluskuntien talvikisoissa: 20 kilometrin murtomaahiihto, ampumahiihto ja tiedusteluhiihto. (Heikkinen 1981, 54-55; ks. myös SUL 1919 no 9, 140., Kronlund 1988, 260.) Tällä moniportaisuudella tuli olemaan suuri merkitys puolustusvoimien liikuntakasvatuksen käytännön totutukselle, mikä tullaan jatkossa huomaamaan.

Suomessa hiihtourheilu oli ollut tasamaaurheilua, joka suoritettiin usein meren tai järven jäällä, mutta Lauri Pihkala aloitti sisällissodan jälkeen vahvan murtomaahiihdon edistämisen. Heikkisen mukaan Pihkala oli jo vuonna 1916 puhunut murtomaahiihdon puolesta. Tällöin tavoitteena oli ollut ensisijaisesti saada kiinni norjalaisten etumatka ja saavuttaa tulevaisuudessa Holmenkollen-voitto Suomeen sekä säilyttää Suomen asema hiihtourheilumaana. Sisällissodan jälkeen norjalaisten voittaminen ei ollut enää ainoa päämäärä, vaan "Suksissa oli Suomen suoja". Toisin sanoen murtomaahiihdon oivallettiin harjaannuttavan parhaiten talviseen metsäsodankäyntiin. (Heikkinen 1981, 102-104.) Pihkalan propaganda ei saanut täyttä yksimielisyyttä edes porvarillisessa urheiluelämässä, sillä esimerkiksi Suomen Urheilulehden sivuilla Pihkala joutui kirjoittamaan vastineita tasamaahiihdon puolestapuhujia vastaan aina vuoteen 1924 asti. Tällöin suomalaisten menestys kansainvälisissäkin kilpailuissa alkoi kuitenkin olla sitä luokkaa, että murtomaahiihdon läpimurto oli lopullisesti tapahtunut. (ks. esim. SUL 1924 no 46, 2; SUL 1924 no 47, 2; SUL 1924 no 48, 6.) Hiihdon muutos tasamailta murtomaille kertoo kuitenkin sen tosiasian, että maanpuolustukselliset tekijät eivät suinkaan aina tehneet itsestään selvää läpimurtoa porvarillisenkaan urheiluliikkeen piirissä. Kansalliset perinteet, mutta myös kilpaurheilun ideologian itseisarvoinen läpimurto saattoivat aiheuttaa ongelmia rationaalisen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen etenemiselle. Pihkalan propagointi oli kuitenkin taitavasti perusteltua, jossa myös kilpaurheilun päämäärät - kansainvälisen urheilumenestyksen vaatimus - sidottiin älykkäästi kansallisen puolustuskuntoisuuden edistäjäksi.

Pihkalan merkitys murtomaahiihdon juurruttajana maahamme olikin siten kaikkein keskeisin. Hänen hiihtoa koskevassa propagandassaan tuli toistuvasti esiin kansainvälisen tason saavuttaminen kilpailuissa, mutta tätäkin tärkeämpänä murtomaahiihdon maanpuolustusvalmiutta kasvattava merkitys koko kansalle (ks. edellä Pihkalan Sotaväen päällikön toimesta laatima muistio). Heikkisen mukaan murtomaille siirtyminen näkyi 1920 -luvulla myös puolustusvoimien luomassa uudessa suomalaisiin olosuhteisiin sovelletussa taktiikassa. Sen lähtökohtana oli ajatus, että materiaalisesti ylivoimaista vihollista vastaan ei tullut asettua passiiviselle puolustuskannalle, vaan oli ryhdyttävä

hyökkävään puolustukseen käyttäen hyväksi itärajan vaikeita, vihollisen toimintaa hidastavia olosuhteita. Talviolosuhteissa tämä merkitsi mm. nopeasti liikkuvia hiihtopartioita (T22580/1, Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi; Heikkinen 1981, 106.)

Kesäurheilukilpailuja järjestettiin talvikisojen tapaan sekä komppaniatasolla, että joukko-osastojen välillä. Komppaniakilpailuissa asevelvolliset kilpailivat 200 metrin estejuoksussa, 15 kilometrin marssissa ja ammunnessa 150 metrin matkalta. Siviiliarjassa lajit olivat 100 metrin juoksu, 1500 metrin juoksu, 100 metrin uinti, korkeushyppy ja kuulantyöntö. Komppaniakilpailut muuttuivat ensin siviiliarjan mukaiseksi viisiotteluksi ja vuodesta 1923 kolmiotteluksi. Joukko-osastokilpailuja järjestettiin tilapäisinä aina vuoteen 1921, jolloin aloitettiin sotaväen mestaruuskilpailut. Ensimmäiset kilpailut järjestettiin kuitenkin joukko-osastoissa jo syksyllä 1918. Lajeina olivat ammunta tuelta 150 metrin matkalta, korkeushyppy, 100 metrin viestinjuoksu ja 100 metrin viestiestejuoksu. (Kronlund 1988, 260.)

Vuonna 1923 Lahdessa pidetyissä armeijan mestaruuskilpailuissa lajimäärä oli laajentunut jo kahdeksaantoista. Ammunnessa järjestettiin henkilökohtaiset ja joukkuekilpailut pistooli- ja kivääriammunnassa, uinnissa lajeina olivat 100 metriä ja joukko-osastojen välinen viestikilpailu 4x50 metrin matkalla. Yleisurheilussa lajeina olivat kuulantyöntö, pituushyppy, 100 metrin ja 3000 metrin juoksut, 5x100 ja 5x1000 metrin viestinjuoksut ja 5-ottelu. Lisäksi mestaruudet ratkottiin 20 kilometrin marssissa ja jalkapallossa. (SUL 1923 no 42 , 674.)

Pitkätalon, sittemmin pesäpallon leviäminen varsinkin suojeluskunnissa, mutta myös armeijassa oli myös Lauri Pihkalan lannistumattoman kehittelytyön ja propagandatyön tulosta. Lajin kehittäminen alkoi vuosina 1913-1914 Pihkalan ryhtyessä elvyttämään pallonlyöntipeliä kansallisen kuningaspallon pohjalta. Maanpuolustuksellisen sotilaskoulustehtävän se sai Pihkalan omankin näkemyksen mukaan vuosien 1917 ja 1918 tapahtumien vaikutuksesta. Pitkätalloa pelattiin vuodesta 1915 vuoteen 1921, jolloin

pesäpallon säännöt julkaistiin ensimmäistä kertaa sotaväen päällikön päiväkäskyn yhteydessä. Kilpailujärjestelmä oli samanlainen kuin muissakin lajeissa. Komppaniat ottelivat varuskunnan sisäisiä otteluita ja joukko-osastot armeijan mestaruudesta. (Laitinen 56-59, 62, 135.)

Kuinka hyvin puolustusvoimien moniportainen urheilujärjestelmä tavoitti asevelvollisten suuren joukon? Heikkisen mukaan puolustusvoimien hiihtomestaruuskisojen osallistujamäärät 1920-luvulla vaihtelivat 100 osallistujan molemmin puolin. Kilpailijoita oli vähemmän kuin vastaavissa suojeluskuntien kisoissa, mutta Heikkisen mukaan myös karsinta oli armeijassa portaittaisesta kilpailujärjestelmästä johtuen kovempi. Heikkisen mukaan puolustusvoimien hiihtotoiminnan suurin merkitys oli huippuhiittäjiksi kehittyvien asevelvollisten motivaation kehittämisessä. (Heikkinen 1981, 55-56.) Tämä tulkinta vaikuttaa hyvin realistiselta, sillä esimerkiksi Keski-Suomen Rykmentti ilmoitti vuoden 1922 Kuopion Talvikisoihin murtomaahiihtoon 7, hiihtoammuntaan 8 ja tiedusteluhihtoon 6 miestä. Osa kyseisistä kilpailijoista osallistui lisäksi kaikkiin lajeihin, joten rykmentistä miehiä osallistui käytännössä kymmenkunta miestä. Rykmentin sisäisiin kilpailuihin eivät osallistuneet suinkaan komppanioiden kaikki miehet, vaan niistäkin valittiin tai määrättiin kilpailuihin viidestä kuuteen parasta miestä. (KSR v. 1922, kansio 22-23 P.K. no: 399/19b/1a.)

Matikaisen (1987,7) mukaan esimerkiksi vuoden 1918 kesälajien joukko-osastokilpailuihin osallistui kaikkiaan 59 joukkoyksikköä ja kaikkiaan 5000 miestä. Määrä on huomattava, mutta yksittäisen joukko-osastokilpailun perusteella on vaikea arvioida säännöllisesti liikuntakasvatusta saavien asevelvollisten todellista määrää. Realistisemmän kuvan komppania- ja rykmenttitasolla tapahtuneesta liikuntakasvatuksesta antaa edellä kuvattu Keski-Suomen Rykmentin tapaus. Myös kesälajeissa käytäntö oli vastaava. Keski-Suomen rykmentin toimeenpannessa karsintakilpailut 9.9-10.9. 1922 divisioonan mestaruuskilpailuja varten, sai kukin komppania lähettää kuhunkin lajiin korkeintaan viisi miestä. Usein samat urheilijat näyttivät osallistuvan useisiin lajeihin, joten yksittäisten komppanioiden osallistujamäärä jäi varsin vähäiseksi. (KSR 1922, Kansio 23-24,

P.K. no 1510/2981/22) Toisaalta kilpailutapahtumia yksittäisessä rykmentissä oli vuoden aikana runsaasti, alkaen talvella mm. painilla ja hiihtolajeilla ja jatkuen keväällä ja kesällä yleisurheilulla ja palloilulajeilla. Kilpaurheilua harrastaville löytyi kyllä tilaisuuksia urheiluun, ongelmaksi näyttivät jäävän muu asevelvollisten joukko, jonka liikunta jäi yksipuolisemmaksi: marssi- ja taisteluharjoitusten sekä aamuvoimistelun varaan. (KSR 1922, Kansio 23-24, P.K. no 1564/3069/22.) Kun esimerkiksi Laitisen mukaan puolustusvoimien pesäpalloilu ei noussut suoje-luskuntaurheiluun verrattavalle tasolle suosiossa, on arvio miesmäärän suhteen oikeaan osunut. Sen sijaan arvio siitä, että puolustusvoimat opetti lajia vuosien kuluessa kymmenille tuhansille miehille eri puolilla Suomea, on hieman ylimalkainen. Yhden rykmentin (KSR) toiminnan perusteella kilpapelajaat harrastivat ja harjoittelivat lajia hyvinkin aktiivisesti, mutta suuren massan osalta pesäpallo jäi mitä todennäköisimmin korkeintaan lajin sääntöjen tuntemisen asteelle. (Laitinen 1983, 136.)

Kronlund tekeekin Suomen puolustuslaitosta käsittelevässä historiassa tärkeän huomion puolustusvoimien omasta liikuntakasvatuksesta 1920-luvun vaihteessa. Jo kilpailujärjestelmän moniportaisuudesta voi päätellä, että valistukseksi ja virkistykseksi sekä sotilaskuntoisuutta täydentäväksi suunniteltu liikuntakasvatus oli ajautumassa kilpailuksi ja kamppailuksi yksiköitten ja joukko-osastojen välillä (ks. Kronlund 1988, 260). Samaan viittaavat myös Heikkisen (1981, 47-58, 198-199) näkemykset hiihtourheilun merkityksestä puolustusvoimille.

Miten tähän tilanteeseen sitten ajaututtiin? Itse lajivalikoimahan oli pyritty valitsemaan maanpuolustuksellisista lähtökohdista, eikä kilpailullisista tekijöistä käsin. Eräs keskeinen ja hyvin inhimillinen syy tälle kehitykselle oli se, että puolustusvoimissa arvostettiin kilpaurheilumenestystä. Samalla moniportainen ja vain parhaat urheilijat seulova moniportainen kilpailujärjestelmä osaltaan vahvisti tätä kehitystä. Esimerkiksi Sotaväen päällikön päiväkäskyssä, keväällä 1920, etsittiin sopivia upseereita upseerien viisiotteluun eli nykyaikaiseen 5-otteluun sekä aliupseereita ja asevelvollisia muihin lajeihin tuleviin vuoden 1920 Antwerpenin olympialaisiin. Kyseiset käskyt osoitettiin yksittäisiin

rykmentteihin asti, joihin joukko-osastojen komentajat olivat velvollisia vastaamaan. Syyskuussa 1920 kenraali Wilkama kiitti päiväkäskyssään Antwerpenissä menestyneitä sotilasurheilijoita, erityisesti olympiavoittajia Paavo Nurmea ja Ville Pörhölää. Samoin vuoden 1924 Chamonix'n sotilaspartioliihdossa menestynyt hopeamitalijoukkue huomioitiin erityisin kiitoksin sotaväen päällikön päiväkäskyssä. (Sotaväen päällikön päiväkäsky 1924 no 8, 16.2.1924., ks. myös Matikainen 1987, 8; KSR 1919 Kansio 116-119, d no 7149.) Menestyvät huippu-urheilijat olivat hyvää mainosta suomalaiselle sotilaskoulutukselle ja puolustusvoimat täysin ymmärrettävästi halusi hyödyntää palveluksessaan olevien asevelvollisten ja kantahenkilökunnan urheilulliset saavutukset. Tähän asetelmaan sisältyi kuitenkin selviä ongelmia ja uhkia liikuntamyönteisyyden laajalle kehittymiselle puolustusvoimissa. Tällainen erityinen urheilijoiden suosiminen ja arvostus alkoi nopeasti aiheuttaa kateutta ei-urheilevien asevelvollisten ja kantahenkilökunnan keskuudessa, erityisesti urheilijoiden saamien harjoitteluvapaiden ja helpotuksien vuoksi (PK 1547/1, 45).

Yksiköiden ja joukko-osastojen liikuntakasvatuksen todellisen tason arviointi onkin varsin vaikeaa, mutta esimerkiksi Keski-Suomen Rykmentin asiakirjat näyttäisivät vahvistavan sitä käsitystä, että liikuntakasvatus tapahtui kilpailujen ja kilpaurheilijoiden ehdoilla. Myös Sotaväen ylipäällikkö Wilkaman päiväkäskyjensä yhteydessä tekemien huomioiden avulla voidaan tehdä kuitenkin suuntaa antavia johtopäätöksiä. Niiden perusteella voi päätellä, että yksiköiden ja joukko-osastojen liikuntakasvatuksen määrässä ja laadussa oli eroja ja, että yksittäisissä tarkastuksissa arvioitiin liikuntakasvatuksen osalta vain joukkovoimistelua. Kokonaisuutena yleinen koulutuksen taso vaikuttaisi olleen vain välttävää. Suurimpana ongelmana tuntui kauttaaltaan olevan taloudellinen tilanne, sekä ennen kaikkea ammattitaitoisten liikuntakasvatusupseerien ja -aliupseerien puute, mistä myös päiväkäskyjen huomioiden selvästi kertovat.

Rannikkotykistörykmentin tarkastuksessa 14.2.1922, Wilkama totesi, etteivät aliupseerit suorittaneet miehistön mukana liikkeitä, heidän voimisteluohjesäännön tuntemus oli hyvä, mutta liikkeiden suoritustapoja ei kuitenkaan hallittu. Samana päivänä kenttätykis-

törykmentti 2:ssa aliupseerien voimisteluohjesäännön tuntemus oli heikkoa, samoin voimistelun opetus. Ratsastaessaan Suomenlinnan ja Santahaminan ympäristössä 18.2.1922 Wilkama huomioi erään komppanian olevan jäällä aamuvoimistelulla, jota johti korpraali ilman ketään alipäällystön kuuluvaa". Wilkama totesikin alipäällystön ja päällystön puutteen ongelmaksi voimistelukoulutuksessa. (Sotaväen päällikön päiväkäsky no. 9, 14.2.1922; no 10, 18.2.1922.)

1. Erillisen konekiväärikomppanian tarkastuksesta Wilkama huomioi seuraavaa:

"Voimistelu kaikin puolin heikkoa. Voimistelua esitettiin takit yllä ja lakit päässä. Jos voimistelua harjoitetaan tällaisissa puvuissa niin siitä ei voi tulla mitään todellista voimistelua. Välttämättömät voimistelutelineet on hankittava ensi tilassa etenkin au-kouluun ..." (Sotaväen päällikön päiväkäsky no 15,17..3.1922)

Jalkaväen tarkastaja kenraaliluutnantti Löfström puolestaan huomioi Savon Jääkärirykmentin joukko-osaston tarkastuksessa 23-24.7.1923 seuraavaa: 6. komppania oli tehnyt voimisteluesityksillään ja "käsigranaatinheitoillaan" hyvän vaikutuksen. 4. komppanian voimisteluesitys sen sijaan oli vielä alkeellisella tasolla ja tuli saada elävämmäksi. Uudenmaan Rykmentti I:n ja II:n Santahaminassa 26-27.6.1923 tarkastusten jälkeen päiväkäskyssä todettiin voimisteluun laitettun kylläkin paljon työtä, mutta voimistelua ohjaavien aliupseerien koulutukseen ei oltu kiinnitetty tarpeeksi huomiota. (Sotaväen päällikön päiväkäsky no 32, 18.7.1923)

Otteet päiväkäskyistä tuovat esiin suurimmat ongelmat, joista näytettiin kärsivän useimmissa joukko-osastoissa. Yleensä liikuntakasvatustyö oli heikosti järjestetty. Resurssipula oli ilmeinen. Välineistö saattoi olla puutteellista ja asut liikuntaan sopimattomia. Myöskin sopivista sisä- ja ulkoliikuntatiloista vaikuttaa olleen puutetta. Suurimman ongelman näyttää aiheuttaneen kuitenkin edes välttävän liikuntakasvatuskoulutuksen saaneen kouluttajakunnan puute. Eräissä yksiköissä päällystö saattoi laiminlyödä liikuntakoulutustehtäviään kokonaan. Toisaalta tämä oli ymmärrettävää. Kantahenkilökunnan koulutus oli urheiluopistohankkeen pysähtyttyä jäänyt käytännössä tilapäisjärjestelyinä toteutettujen liikuntakasvatusneuvojen urheilukurssien varaan, eikä tämä

kysymys saanut tyydyttävää ratkaisua vielä 1920-luvulla. (Puolustusministeriön käskylehti no 12, 12.6.1919; ks. myös Matikainen 1987, 4.) Toisaalta ongelma kertoi osaltaan myös joukko-osastojen päälliköiden suhtautumisesta liikuntakasvatukseen. Muut koulutusasiat näyttäisivät olleen sittenkin etusijalla.

Mitä tämä kehitys kertoo puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteiden toteutumisesta itsenäisyyden alkutaipaleella? Puolustuslaitoksen koulutuksen järjestäminen oli luonnollisesti vaikeaa toiminnan ensimmäisinä vuosina. Ohjesääntöjen tasolla ideologiset ihanteet ja päämäärät olivat selkeästi esitettynä. Kuitenkin armeijan taloudellinen tilanne oli heikko ja organisaatio vasta rakentumassa. Kun majoitus- ja muonitusolotkin olivat heikot ja kouluttajien taso kirjava, on ymmärrettävää ettei sotaväen päällikkö Wilkmankaan uskonut aluksi armeijan suorituskykyyn, vaan totesi, ettei sitä voinut pitää lainkaan taistelukelpoisena (Kronlund 1988, 233). Kaikki oli rakennettava alusta, kaikesta oli puutetta, niin materiaalista kuin ammattitaitoisesta henkilökunnasta. Tätä taustaa vasten liikuntakasvatuksen keskeneräisyys 1920-luvun vaihteessa tulee ymmärrettäväksi. Säännöllinen raportointi liikuntakoulutuksen tasosta kertoo kuitenkin siitä, ettei ainakaan puolustuslaitoksen ylin johto suhtautunut asevelvollisten liikuntaan yliolkaisesti, vaan sotaväen päällikkö oli henkilökohtaisesti huolissaan koulutuksen kehittamisestä. Samalla kilpaurheilun valtaisan kansallisen suosion aiheuttamat myönteiset, mutta myöskin vääristävät vaikutukset alkoivat välittömästi näkyä tekijänä, joita ei puolustusvoimien ideologisissa tavoitteissa pidetty ensisijaisen tärkeänä päämääränä.

2.4 Puolustusvoimien suhde suojeluskuntien liikuntakasvatukseen

Vuoden 1918 sisällissodan valkoinen armeija koostui suurelta osin suojeluskunnista. Sen vahvimaksi voimaksi osoittautuivat jääkärit, joiden tavoitteet alkoivat vaikuttaa heti sodan päätyttyä. Heidän painostuksensa johti Mannerheimin eroon ylipäällikkyydestä ja saksalaissuuntauksen suosimiseen. Vapaaehtoisuuteen perustuvien suojeluskuntien lakkauttamista suunniteltiin, mutta ne säilyttivät asemansa kahdesta tärkeästä syystä, mikä takasi lopulta vähitellen muodostuvan suojeluskuntajärjestön olemassaolon. Suojeluskuntia ei voitu lakkauttaa, koska niiden katsottiin olevan sisäpoliittinen vastapaino äärivasemmistolle ja toistaiseksi maan ainoa koulutusta saanut reservi. Niitä pidettiin tarpeellisina, jotta saatiin edes jonkinlainen turvallisuustakuu Neuvostovenäjää ja sieltä toimivia punakaartilaisia vastaan. (Kronlund 1998, 84-85.)

Suojeluskuntien asema virallistettiin elokuussa 1918 annetulla asetuksella. Helmikuussa 1919 annettiin vielä uusi asetus suojeluskunnista, jonka mukaan Suojeluskuntajärjestön ylipäällikkö oli sotaministerin alainen, toisin kuin Sotaväen ja yleisesikunnan päälliköt, jotka olivat tasavallan presidentin alaisia. Tämä lisäsi suojeluskuntien itsenäistä asemaa. (Kronlund 1998, 87-88.) Suojeluskunta-asetuksen ensimmäisessä pykälässä määriteltiin suojeluskuntalaisten rooli puolustuslaitoksen rinnalla:

"Suojeluskuntien tarkoituksena on maan hallituksen ohjeiden mukaan edistää kansan puolustuskuntoisuutta sekä turvata laillista yhteiskuntajärjestystä. tämän toteuttamiseksi suojeluskunnat a) antavat sotilaallista kasvatusta suojeluskuntalaisille; b) edistävät urheilua ja kansalaiskunnan kasvamista; c) toimivat tarvittaessa armeijan tukena ja d) avustavat pyydettyä järjestysviranomaisia. (Kronlund 1998, 86-87)

Vasara (1997, 33) painottaa, että Suojeluskuntajärjestö oli ennen kaikkea maanpuolustusjärjestö, jossa urheilu asettui uomiinsa järjestön perustehtävän sanelemin ehdoin. Urheilun keskeinen asema suojeluskuntajärjestössä näkyi kuitenkin jo suojeluskunta-asetuksessa, jossa todettiin sen tehtäväksi edistää kansan puolustuskuntoisuutta edistä-

mällä voimistelua, urheilua ja kansalaiskunnan kasvamista (Suojeluskuntain urheilutoimintaohjeet, Suomen suojeluskuntajärjestö, K1).

Järjestön urheilutoiminta aloitettiin vuoden 1919 keväällä hiihtokilpailuilla ja kesällä yleisurheilukisoilla. Urheilukomitean johtoon valittiin Pohjois-Karjalan sk-piirin päällikkö Kustaa Emil Levälahti. Levälahtihan oli ollut keskeisenä jäsenenä Pihkalan ohella Oeschin komiteassa, joka pyrki puolustusvoimien ja suojeluskuntien etuja ajavana saamaan liikuntakasvatusasiat Sotaministeriön alaisuuteen. Hänen ja Pihkalan merkitys järjestön urheiluelämässä tulikin jatkossa olemaan keskeinen. Jokaiseen suojeluskuntapiiriin nimettiin urheiluohjaajat ja kurssien avulla alettiin kouluttamaan urheiluvastaavia myös paikallistason suojelukuntiin. Yleensä nämä olivat siviilissä voimistelun- tai kansakoulunopettajia (Vasara 1998, 141.) Suojeluskuntaurheilun iskulause "Suppea ohjelma laajalla rintamalla" tarkoitti keskittymistä harvoihin, mutta laajojen joukkojen harrastamiin lajeihin, joilla olisi myös sotilaskuntoa kasvattava merkitys. Periaatteena oli, että jokainen suojeluskuntalainen oli samalla suojeluskuntaurheilija. (Vasara 1998, 142.)

Suojeluskuntajärjestön urheilumuodoista hiihdon asema oli keskeisin (kuten puolustusvoimissakin), mutta myös yleisurheilulla ja varsinkin pesäpallolla oli järjestön toiminnassa tärkeä merkitys. Suojeluskuntajärjestöt olivat 1930-luvun alkuun asti lajin tehokkain levittäjä. Tehokkaan organisoinnin lisäksi lajin leviämiseen vaikutti sen arvo liikuntakoulutuksessa. Varsinkin järjestön alkuaikoina korostettiin sen sotilaskuntoisuutta kohottavaa merkitystä. Muita, joskin vähemmän harrastettuja lajeja olivat uinti, pyöräily, soutu, suunnistus sekä voimistelu, joka oli erityisesti K.E. Levälahden suosiossa. Massaliikunnan kannalta merkittävää oli järjestön käyttämä urheilemaan kannustava kolmeen eri luokkaan perustuva kuntoisuusmerkkijärjestelmä, joita jaettiin ammunnas- ta, rata- ja kenttäurheilusta, taktisesta koulutuksesta sekä hiihtosuorituksista. (Vasara 1998, 143; ks. myös Levälahti 1944, 201.)

Lauri Pihkalan aktiivinen toiminta sekä puolustusvoimien että suojeluskuntien, mutta myös SVUL:n liikuntakasvatuksen kehittäjänä (mm.pv:n liik.kasv.upseeri 1918-1921, suojeluskuntien yliesikunnan urheilutarkastaja v.1921-1926, puolustusministeriön palveluksessa 1926-1927, suojeluskuntien yliesikunnan osastopäällikkö vuodesta 1931, SVUL:n urheilujaoston puheenjohtaja 1927-1928), kuten myös Levälähdén (mm. suojeluskuntien yliesikunnan urheilupäällikkö 1920-1931, puolustusvoimien liikuntakasvatusupseeri 1935-1937, SVUL:n puheenjohtaja 1925-1937) vaikutusvaltainen rooli suomalaisessa porvarillisessa liikuntaelämässä aiheuttaa myös ongelmallisia kysymyksiä: Milloin kyseiset henkilöt toimivat puolustusvoimien edustajina, milloin suojeluskuntalaisina, milloin urheilujärjestöjen edunvalvojina? Sama kysymys koskee myös monia muita porvarillisen urheiluliikkeen sen aikaisia vaikuttajia (Laine 1992, 198; Klemola 1963, 18; Matikainen 1987, 4.) Tällainen jaottelu ei olekaan tässä tapauksessa hedelmällinen, vaan henkilöiden toimintaa onkin tarkasteltava laajemmin - liikuntakasvattajina, joiden tavoitteena oli kansalaisten maanpuolustuksen edistäminen.

Myöskään puolustusvoimien ja suojeluskuntien liikuntakasvatustoiminnan suhdetta ei säädely eikä määritely virallisesti. Näyttää todennäköiseltä, että sekä puolustusvoimien että suojeluskuntien liikuntakasvattajien työskentelymahdollisuudet olivat melko vapaat rajallisten taloudellisten resurssien puitteissa. Samoin on ilmeistä, että yhteistyö näiden eri organisaatioiden välillä oli mahdollista, ainakaan asiakirjoista ei käy esille mainintoja keskinäisestä kilpailusta. Toisaalta keskinäinen yhteistyö näyttäisi jääneen lähinnä korkeimpien upseerien välille. Eräs tällaisista yhteydenotoista oli sotaministeriön tiedustelu 19.10.1921 Suojeluskuntain Yliesikunnalta, voisiko se ryhtyä ylläpitämään perustettavaksi aiottua Urheiluopistoa, mihin järjestö ilmoitti alustavasti olevansa suostuvainen, vaikkei hanke sillä kertaa toteutunutkaan (T 7751/46, kd no 1821.21; T7751/46, Sk Yliesikunnan vastaus sotaministeriölle 24.10.1921 kd no 26/514,).

Kirjavainen (1963, 389) kuitenkin uskoo, että Pihkalan rooli työskennellä puolustusvoimien ja suojeluskuntien keskuudessa oli varsin joustava. Puolustusvoimien ja suojeluskuntien tavoitteiden yhtenevyyttä kannattaakin tarkastella Lauri Pihkalan sotaväen

päällikölle laatimaan liikuntakasvatusmuistion pohjalta. Muistiossa suojeluskunnat mainittiin keskeisimpänä vapaaehtoisjärjestönä urheiluseurojen ohella, jotka tulisivat tekemään miespuolisten kansalaisten liikuntakasvatustyötä maanpuolustusta silmällä pitäen (T 22580/1, Ehdotuksia kansan liikuntakuntoisuuden kehittämiseksi). Ideologisessa mielessä sen voikin katsoa toteuttaneen täydellisimmin puolustusvoimien vapaaehtoisjärjestöille asettamaa tavoitetta kansalaisten fyysisen kuntoisuuden kehittämisestä. Jo tämänkin vuoksi puolustusvoimien suhtautuminen suojeluskuntajärjestön toimintaan oli varsin myönteinen liikuntakasvatusasioissa.

Vaikka asiakirjalähteiden eikä muistelmien perusteella voikaan asiaa todeta, Pihkalan osalta on kuitenkin todennäköistä, että hänen siirtymiseensä puolustusvoimista Suojeluskuntajärjestön puolelle vaikuttivat valtionhallinnolliset ratkaisut, jossa liikunta-asiat siirrettiin kirkollis- ja opetusministeriön haltuun. Pihkala näki vaikutusmahdollisuuksiansa kapenevan, jolloin hän siirtyi suurimman vapaaehtoisjärjestön palvelukseen, jonka keskuudessa urheilulla ja liikunnalla oli keskeinen asema. Sen kautta toimien hän pysyi edelleen urheiluelämän keskeisenä vaikuttajana. Mahdollisesti tästä hallintoratkaisusta oli se seuraus, että suojeluskuntien kiinnostus laajempaan yhteistyöhön puolustusvoimien kanssa väheni, olihan suojeluskunnilla Levälähdän myötä ja Oeschin komitean kautta ollut siinä omat päämääränsä, mm. toistaiseksi pysähtynyt urheiluopistohanke.

Ideologisesta yhtenevyydestä puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteiden kanssa kertoo sekin, että järjestön urheilutoimintaohjeiden kasvatukselliset perustelut eivät eronneet millään tavoin Pihkalan puolustusvoimille tekemästä muistiosta. Olennaista oli, että urheilun ja liikunnan katsottiin edistävän nykyaikaisen sodankäynnin fyysistä kuntoa vaativia ominaisuuksia. Oikein valitun, oikeassa hengessä ja oikealla tavalla ohjatun urheilukasvatuksen avulla nämä ominaisuudet saavutettaisiin kaikkein tehokkaimmin, luonnollisimmin, halvimmin ja "helppohoitoisimmin". (Suojeluskuntain urheilutoimintaohjeet, 4; Suomen suojeluskuntajärjestö, K1.)

Urheilun keskeistä arvoa järjestölle lisäsi myös sen propagandamerkitys. Se toi vaihtelua ja virkistystä koulutukseen. Lisäksi hyvin johdettu urheilutoiminta piti yllä miehistön mielenkiintoa suojeluskuntatyöhön. Suuri merkitys suojeluskuntatyölle urheilulla katsottiin olevan juuri suojeluskuntaikään ehtineen nuorison keskuudessa. Suojeluskuntaurheilun propaganda-arvon uskottiin olevan merkityksellinen myös sen työn ulkopuolella olevaan väestönosaan nähden. Tavoitteeksi asetettujen suurten massakilpailujen ja suojeluskuntien väliset ottelut tulisivat urheilutoimintaohjeiden mukaan "herättämään vilkasta ja yleistä mielenkiintoa ja hyväksymistä". Erityisen merkityksellistä tämän katsottiin olevan niillä seuduilla, joissa varsinainen urheilujärjestötoiminta oli heikkoa. (Suojeluskuntajärjestön urheilutoimintaohjeet, 6; Suomen suojeluskuntajärjestö, K1.)

Suojeluskunta-järjestön urheilutoimintaohjeiden tavoitteet sulautuivat kokonaisuudessaan siihen Pihkalan kansalaisten maanpuolustuskykyisyyttä edistävään päämäärään, jonka vapaaehtoisjärjestöt toteuttaisivat. Suojeluskunnat olivat tässä mielessä erityisen keskeisessä asemassa siksi, että niiden tehtävänä oli maanpuolustuskykyisyyden edistäminen ensisijaisena tehtävänä, jolloin myös harrastetut lajit tukivat maanpuolustusta. Suojeluskuntajärjestö pystyi jatkamaan työtänsä pitkäjänteisesti, sillä se piti jäsenensä käytännössä pysyvääskoulutuksessa (ks. esim. Vasara 1997, 686). Myös propagandamielessä merkitys oli olennainen, sillä sen urheilutoiminnan uskottiin luovan myönteistä ilmapiiriä järjestön toiminnassa kaikkien kansalaisten keskuudessa. Vaikka asiaa ei suoraan sanottu, voi tulkita, että toivottiin reippaan ja näkyvän urheilutoiminnan lieventävän myös sisällissodan jäljiltä syntyneitä epäluuloja. Suojeluskuntaurheilun tavoitteissa ja toiminnassa näkyikin selvimmin Pihkalan ajatus vapaaehtoisjärjestöjen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen edistämisestä mahdollisimman laajoille joukoille. Suojeluskuntaurheilu tuli olemaan merkittävä massaurheiluaatteen levittäjä 1920-1930-lukujen Suomessa.

Käytännössä järjestön piirissä suhtauduttiin Pihkalan tavoitteena olleeseen mahdollisimman laajojen joukkojen tavoittamiseen ristiriitaisesti. Suojeluskuntajärjestön yliesikunnan urheiluosaston alaisuuteen 1.11.1921 siirtynyt Pihkala halusi suojeluskuntien

neuvottelupäivillä, marraskuussa 1921, muistuttaa, että järjestön tuli houkutella urheilun pariin mahdollisimman paljon myös sellaisia asevelvollisuudesta vapautuneita, joita aseharjoitukset eivät kiinnostaneet, mutta kylläkin järjestön urheilutoiminta. Samalla tuli pyrkiä "täyttämään eri yhteiskuntaluokkia erottavaa juovaa". Tämä eheyttämisehdotus sai kyllä osin kannatusta mutta herätti toisaalta pelkoa siitä, että mukaan saattaisi tulla varsinaiselle suojeluskunta-aatteelle vierasta ja sen toiminnan kannalta "epävarmaa ainesta", jotka määrättyissä oloissa saattaisivat osoittautua jopa vihamielisiksi suojeluskunta-aatteelle. (Sotilasohjaajien neuvottelupäivien pöytäkirjat 1920-33, 37, Suomen suojeluskuntajärjestö, K1.) Ilmasen (1982, 163) mukaan eräs urheilun aloittamisen keskeinen syy suojeluskunnissa olikin juuri Työväen Urheiluliiton pelossa. Porvarillisella puolella pelättiin massojen liikuntaharrastuksen liukuvan TUL:n käsiin, kun suuri osa SVUL:n miehistä toimi suojeluskuntaharjoituksissa.

Suojeluskuntaurheilun erääksi ongelmaksi muodostuikin eräänlainen aatteellinen ristiriita. Urheilun avulla oli mahdollista houkutella mukaan miehiä, joille maanpuolustustyö sinänsä ei ollut erityisen tärkeää. Järjestön johdossa oli kuitenkin henkilöitä, jotka halusivat pitää kiinni kahtiajaosta "valkoisen Suomen" ja yhteiskunnan kannalta epäilyttävien henkilöiden välillä. Urheilun eheyttävään voimaan uskovan Pihkalan luoma ideologia törmäsi juuri niihin pelkoihin, joista se syntyi, mutta joita se itse samalla pyrki liennyttämään ja eheyttämään.

Suojeluskuntien liikuntakasvatustyön kasvava merkitys oli tosiasia. Pihkalan laatima liikuntakasvatusideologia perustui vapaaehtois sektorin ja puolustusvoimien kiinteään yhteistyöhön. Valtion hallintoratkaisujen myötä tämä tavoite sellaisenaan epäonnistui. Samalla keskeinen ideologiarakentaja, Pihkala itse, siirtyi Suojeluskuntajärjestön palvelukseen. Järjestö alkoi kaikkein puhtaimmin toteuttaa puolustusvoimien toimintaa tukevaa liikuntakasvatusideologiaa aina lajimuotoja myöten. Samalla puolustusvoimat kuitenkin menetti keskeisen henkilön liikuntakasvatustyössään. Vaikka Pihkala säilytti yhteytensä myös puolustusvoimiin, siirtyi hänen toimintatarmonsa paljolti

suojeluskuntien käyttöön. Tämä merkitsi samalla vapaaehtoisen maanpuolustussektorin merkityksen ja näkyvyyden kasvua suomalaisessa sotilasliikuntakasvatuksessa.

3 1923 - 1933 - IDEOLOGINEN TYÖ PIRSTOUTUU ERI SUUNTIIN

Puolustusvoimien pyrkimyksen taustalla saada valtion liikuntakasvatus keskitetyksi sotaministeriön koordinoimaksi oli vaikuttanut merkittävässä määrin vasemmiston ideologinen uhka, joka koettiin kansallista olemassaoloa vaarantavaksi. Sitä, millaiseen asemaan liikuntakasvatus ja liikuntakulttuuri Suomessa olisi sotaministeriön alaisuudessa kohonnut ja millä volyyymilla ja keinoin sitä olisi alettu propagoida, on luonnollisesti vaikea arvioida. Joitain arvioita voi kuitenkin yrittää tehdä. Yhteinen kattojärjestö olisi mitä todennäköisemmin mahdollistanut vapaaehtoisjärjestöjen yhteistyön puolustusvoimien kanssa erittäin tiiviiksi ja Suojeluskuntajärjestön ohella myös SVUL:n toiminnassa kansallisen puolustuskuntoisuuden ideologiaa olisi ajettu korostetummin. Samalla TUL:oa olisi mm. rahanjakopolitiikan avulla voitu painostaa eheytymään yhteisen kattojärjestön alle. On kuitenkin syytä muistaa, että päämäärän toteutuminen olisi vaatinut sisäpoliittisesti toisenlaisen Suomen, jossa vasemmiston asema ja vaikutusvalta olisi ollut olennaisesti heikompi.

Porvariston ja vasemmiston ideologista kamppailua käytiin liikuntakulttuurin lisäksi muillakin elämänaloilla. Esimerkiksi koululaitoksen puolella ideologinen jännite oli näkynyt jo ennen kansalaissotaa työväenliikkeen vaatimissa muutoksissa opetussuunnitelmiin, mm. uskonnonopetuksen poistamisvaatimuksina (Launonen 2001, 94; Kuikka 1992, 75). Vaikka valkoinen Suomi oli kokenut voiton sisällissodassa ja vaikka hallitus-työskentelyssä oli päästy kansalliselle eheytyksinjalle maalaisliiton ja sosialidemokratian yhteistyön myötä, varsinkin oikeiston piirissä pelättiin koko 1920-luvun ääri-vasemmiston kumouksellista ja ideologisesti voimakasta työtä. Parlamentarismi hyväksyttiin

pääsääntöisesti, mutta samalla varsinkin jyrkin oikeisto korosti sen riittämättömyyttä. Niinpä uuden kansallisen tragedian syntymistä pyrittiin ehkäisemään kasvattamalla nousevaa sukupolvea mahdollisimman suurin joukoin valkoisen Suomen solidaarisuuteen ja identiteettiin. (Ruotsila 2000, 318; Launonen 2001, 158.)

Maanpuolustuksellisesta liikuntakasvatusideologiastakaan ei luovuttu vastoinkäymisistä huolimatta. Vaikka valtakunnallinen keskusorganisaatio jäi toteuttamatta, aatteellinen työ jatkui, joskin sotaministeriöratkaisua ajaneiden komiteoiden suuria suunnitelmia pirstoutuneemmin. Suojeluskuntajärjestön ja sen liikuntakasvatustyön merkitys jatkoi kasvuaan koko 1920-luvun rekrytoiden yhä enemmän nuorisoa urheilun ja maanpuolustuksen pariin. Järjestö näytti konkreettista esimerkkiä kaikkien kansalaisten massaliikunnalle ja urheilukenttien sekä muiden perusliikuntapaikkojen rakentamiselle (ks. esim. Teivaala 1921, 1-5, Levälahti 1929a, 16-22; Levälahti 1929b, 13-15). Suojeluskuntien miehille ja pojille laadittiin myös lukuisia liikuntakasvatusoppaita, jotka omalla tehokkaalla tavallaan edistivät liikuntakasvatuksen kansallista ja maanpuolustuksellista päämäärää. Myös SVUL:n toiminnassa vaikutti suuri joukko urheiluvaikuttajia, jotka toimivat tai olivat toimineet puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatustehtävissä (ks. Salimäki 2000, 174-175). Heidän ideologinen vaikutuksensa näkyi hyvin niissä lukuisissa kansallista puolustuskuntoisuutta propagoivissa kirjoituksissa, joille esimerkiksi porvarillinen Suomen Urheilulehti tai suojeluskuntien julkaisut antoivat näkyvästi tilaa palstoillaan. Keskeistä niille oli ideologisesti maan kahtiajakautuneen liikuntakulttuurin eheyttäminen ja liikuntakasvatustyön isänmaallista henkeä ja maanpuolustuskuntoisuutta korostava merkitys.

Myös puolustusvoimat säilytti mielenkiintonsa kansalaisten liikuntakasvatuksen sisältöihin, vaikka sen tavoite saada valtion liikuntakasvatusasiat sotaministeriön alaisuuteen epäonnistuivatkin. Sen kiinnostuksen kohteena olivat jo 1920-luvun alussa olleet koulujen liikuntakasvatuksen opetussuunnitelmat ja tähän seikkaan se palasi edelleen 1920-luvun edetessä. Sen rooli ulospäin liikuntakasvatusasioissa muuttui kuitenkin 1920-luvun alun tilannetta varovaisemmaksi. Samalla on muistettava, etteivät

maanpuolustukselliset perustelut hävinneet missään vaiheessa esim. valtion liikuntapolitiikassa, kun esim. valtakunnallisista liikunta-avustuksista maailmasotien välisenä aikana päätettiin (ks. Juppi 1995, 288-289). Ideologisesti puolustusvoimien sisäinen liikuntakasvatus näytti noudattavan Lauri Pihkalan luomia tavoitteita. Käytännön kenttätyössä alkoi kuitenkin näkyä ongelmia, johon puolustusvoimien liikuntakasvatustoiminta vuosikymmenen loppupuolella alkoi kiinnittää kasvavaa huomiota.

3.1 Puolustusvoimien liikuntakasvatustoiminta vakiintuu - mutta mihin suuntaan?

Ensimmäisten vuosien organisaatiojärjestelyjen jälkeen puolustusvoimien liikuntakasvatustoiminta alkoi asettua uomiinsa. Kun sotaväen esikunta 1. heinäkuuta 1925 yhdistettiin yleisesikuntaan, urheiluasiat annettiin komentotoimiston hoitoon. Järjestely ei ollut onnistunut ja 1928 urheiluasiat siirrettiin koulutustoimistolle, jolle ne kuuluivat aina vuoteen 1938 saakka. (Syrjö 1982,3.)

Merkittävin osa toiminnasta rakentui koko maan kattavaan kilpailujärjestelmään, joka toimi koko maan joukko-osastoissa saman portaittaisen järjestelmän mukaan. Kilpailujärjestelmä velvoitti joukko-osastot sekä talvi- että kesäkisojen järjestämiseen. Joukko-osastojen suorittamien karsintakilpailujen jälkeen parhaimmat urheilijat valikoituivat puolustusvoimien mestaruuskilpailuihin. Talvella tärkeimpiä lajeja olivat murtomaa, tiedustelu- ja ampumahiihto. Vuonna 1924 murtomaahiihdon matka oli 15 kilometriä ja tämän jälkeen vuoteen 1931 saakka 20 kilometriä. Eräissä joukko-osastoissa harrastettiin myös painia ja nyrkkeilyä. Kesällä joukko-osastoissa lajeina olivat armeijan kesäurheilumestaruuskilpailujen ohjelmaan määrätty yleisurheilulajit (kuula, kiekko, keihäs, pituushyppy, korkeushyppy, 200:n ja 800 metrin juoksut, 4x100 metriä, 5x1000 metriä, murtomaajuoksu), 200 metrin estejuoksu esteradalla, käsikranaatin heitto ja jalkapallo. Erikseen kamppailtiin puolustusvoimien mestaruuteen saakka myös pesäpallossa ja ammunnessa. Uintikilpailut erotettiin yleisurheilukilpailuista vuodesta 1927 lähtien.

Lajiohjelma säilyi edellä esitettynä pienin muutoksin läpi 1920 -luvun. (ks. III/KSR Kansio 837-845, os 1a no 2016/21c, os 3a no 5229/18 ja 2692/21c; Kronlund 1988, 330)

Eräät eivät kuitenkaan pitäneet liikuntakasvatuksen toteutumista puolustusvoimissa erityisen onnistuneena. Vuosikymmenen loppupuolella ja seuraavan vuosikymmenen alussa suomalaisen sotilasliikuntakasvatuksen johto ryhtyi arvovallallaan antamaan kritiikkiä siitä liikuntakasvatustyöstä, jota joukko-osastoissa toteutettiin. Arvosteluperusteet olivat kokonaisuudessaan niin yhdensuuntaisia, että niistä on hyvin vaikeaa löytää mitään konkreettisia linjaerimielisyyksiä. Merkittävimmät kriittiset lausunnot esittivät julkisesti kapteeni Yrjö Valkama vuonna 1928 laatimassaan laajassa esitelmässä puolustusvoimien liikuntakasvatuksen kehityksestä, luutnantti Tauno Lampola vuonna 1930 upseeriliiton julkaisemassa *Sotilasaikakauslehdessä* ja lopulta toukokuussa 1932 puolustusvoimien silloinen liikuntakasvatuspäällikkö Yrjö Tikka laatimissaan liikuntakasvatusohjeissa (ks. T 22580/1, Kapteeni Y. Valkaman arvio sotilasliikuntakasvatuksesta; S.aik. 1930, 600 ; T 14796/11, Liikuntakasvatusohjeet kesäkautta 1932 varten). Kritiikin painoarvoa lisää sekin, että myös Valkama ja Lampola toimivat myöhemmin 1930 -luvulla vuorollaan puolustusvoimien liikuntakasvatuspäällikköinä (Kronlund 1988, 520).

Valkaman esitys oli samalla ensimmäinen perusteellinen arvio saavutetun työn tuloksista. Arvio ei ollut puolustusvoimien työtä mairitteleva. Hän tarkasteli puolustusvoimien liikuntakasvatuksen historiallista kehitystä suhteessa maan muuhun liikuntatoimintaan ja totesi suomalaisen järjestelmän poikkeavuuden verrattuna sotilasliikuntakasvatuksen yleismaailmalliseen kehitykseen. Esimerkiksi muualla Pohjoismaissa sotilasliikuntakasvatus oli kehittynyt juuri maanpuolustustehtävän kautta, Suomessa puolestaan yleisen liikuntaharrastuksen seurauksena, mistä Valkama uskoi johtuvan myös sen suurimman ongelman: se oli käytännössä kilpaurheilua. Suojeluskunnat olivat hänen mielestään onnistuneet tässä suhteessa saamaan huomattavasti suuremmat joukot liikkeelle houkuttelevien kannustinjärjestelmien ansiosta. (T 22580/1, Kapteeni Y. Valkaman arvio sotilasliikuntakasvatuksesta; ks. Meinander 1994, 164.) Valkama osoitti siten Pihkalan

tapaan ymmärtävänsä yhteisten merkki- ja kannustinjärjestelmien mahdollisuudet joukkojen innostajana ja liikuntatoimintaan sosiaalistajana, nähden puolustusvoimien selkeät puutteet tässä suhteessa. (ks. esim. Itkonen 2000b, 166.)

Myös luutnantti Lampola oli kiinnittänyt huomiota samaan perusongelmaan kuin Valkama. Puolustusvoimat keskittyi liikaa edustusurheilijoiden urheilumahdollisuuksien edistämiseen. Kokonaisuudessaan puolustusvoimien terveys- ja kuntotilanne ei ollut Lampolan mielestä edes välttävällä tasolla. Virheellisen tulkinnan hänen mukaansa aiheuttivat armeijan talvi- ja kesäurheilukilpailuissa tehdyt sekä eliittisotilasurheilijoiden ulkomailla tekemät tulokset. Suurten massojen laiminlyöntiä ja yksittäisten kilpaurheilijoiden käyttöä joukko-osastojen ja puolustusvoimien "reklaamitarkoituksiin" kritisoi voimakkaasti myös puolustusvoimien silloinen liikuntakasvatuspäällikkö Yrjö Tikka. (Kapteeni Y. Valkaman arvio sotilasliikuntakasvatuksesta, T 22580/; S aik. 1930, 600-602; T 14796/11 Liikuntakasvatusohjeet kesäkautta 1932 varten) Mistä oli siis kysymys, kun Pihkalan luomaan liikuntakasvatusideologiaan liittynyt ideaali kaikkien suomalaismiesten liikkeelle saamisesta ei näyttänyt toteutuneen, eivätkä johtavat liikuntakasvatuspäälliköt halunneet tilannetta edes kaunistella?

Joukko-osastojen asiakirjat viittaavat selvästi siihen, etteivät kirjoittajat olleet liioitelleet ongelmaa. Moniportainen kilpailujärjestelmä ei suinkaan taannut sitä, että asepalveluksessa olleet suuret massat olisi saatu liikkeelle. Kilpailujärjestelmä oli raskas, siinä kilpailtiin ensin komppanioiden välillä, jonka jälkeen rykmenttien parhaat valittiin edustamaan divisioonien mestaruuskisoihin ja lopulta puolustusvoimien mestaruuskisoihin. Kuitenkaan edes komppaniakisoihin ei saatu läheskään kaikkia miehiä mukaan, vaan enimmäkseen kilpaurheilua jo siviilissä harrastaneita nuorukaisia. Tulevat huippu-urheilijat se kuitenkin toi esille, johdattaen parhaimmat aina olympialaisiin saakka. Joukko-osastojen parhaat urheilijat lajeittain valittiin myös erillisiin valmennusryhmiin, jolloin he voivat keskittyä määrättyinä ajanjaksoina puolustusvoimien mestaruuskilpailuihin ja saaden vapautuksia normaalista palveluksesta. Muun miehistön liikuntakasvatus sen sijaan näytti jäävän vähempiarvoiseen asemaan, jolloin liikuntakasvatus painottui

lähinnä marssiharjoitteluun jaloin ja suksin, mikä sinänsä sisältyi jo taistelukoulutukseen, sekä aamu- että sotilasvoimisteluun (ks. esim. III/KSR Kansio 837-845, os 1a no 2692/21c; os 1a no 1878/21c; os 1a 15.1. 1927 no 136/16a)

Miksi tähän tilanteeseen oli sitten jouduttu, jos ylin johto tiedosti selvästi tilanteen? Edellä Valkama oli jo viitannut suomalaisen sotilasliikuntakasvatuksen saaneen lähtökohtansa paljolti juuri vapaaehtoisen harrasteliikunnan pohjalta, johon viimeistään vuosisadan alussa kilpaurheilun ideologia alkoi voimakkaasti kytkeytyä. Huippu-urheilusaavutukset olympialaisissa noteerattiin aina puolustusvoimien ylimmässä johdossa saakka. Esimerkiksi sotilaslajiksi luokitellun sotilaspartiohiihdon suomalaismenestys vuoden 1924 olympialaisissa (Suomen joukkue oli hopealla) huomioitiin kunnianosoituksin ja urheilijoita kiitettiin erityisesti myös Sotaväen ylipäällikön päiväkäskyssä. Nykyisin kyseistä ilmiötä kutsuttaisiin puolustusvoimien imagonkohotukseksi. Kun samanaikaisesti liikuntakasvatusvastuussa olleen henkilökunnan koulutus kuitenkin ontui ja joukko-osastojen komentajat saattoivat suhtautua laajakantoisen liikuntakasvatustyön merkitykseen vähättelevästi tai antaen suurimman painoarvon kilpaurheilijoiden tuomalle menestykselle, oltiin Valkaman, Lampolan ja Tiirin kuvaamissa ongelmissa. Päälystöpisto tarjosi tosin puolustusvoimien henkilökunnalle mahdollisuuksia kouluttautua liikunnanohjaajakursseilla, mutta vielä 1920-luvulla toiminta ei ollut koordinoitua, eivätkä läheskään kaikki liikuntakasvatuksesta vastanneet upseerit ja aliupseerit olleet suorittaneet kyseessä olevia kursseja. (T 22580/1, Kapteeni Y. Valkaman arvio sotilasliikuntakasvatuksesta; S aik. 1930, 600-602; T 14796/11, Liikuntakasvatusohjeet kesäkautta 1932 varten, III/KSR Kansio 837-845 os 1a 22.12. 1927 no 3582; Sotaväen päällikön päiväkäsky 1924 no 8, 16.2.1924)

Ongelman liikuntakasvatuksen kehitykselle aiheutti myös jatkuva resurssipula. Usein liikuntakasvatuspaikat olivat puutteellisia tai ne puuttuivat kokonaan. Tähän myös Valkama, Lampola ja Tiiri kiinnittivät huomionsa. Myös välineistä oli pulaa ja niiden kunto usein heikko. Usealta joukko-osastolta saattoi puuttua urheilukenttä vielä 1930-luvullakin. Eräs liikuntakasvatusupseeri kirjoittikin Suomen Urheilulehdessä tammi-

kuussa 1930, että majoitusolosuhteet olivat puolustusvoimissa usein hyvin alkeellisella tasolla, mikä latisti miesten mielialoja. Voimisteluharjoitukset suoritettiin usein kompanian majoitustiloissa ja pesumahdollisuudet olivat kehnot, sillä lämmin vesi puuttui yleisesti, eikä miehillä ollut henkilökohtaista urheiluvarustusta. (T 14797/11, 3. divisioonan kirje Yleisesikunta /toimisto X:lle 3.4.1933; SUL 1930, no 7, 2.)

Ratkaisuna tilanteelle kaikki liikuntakasvatuspäälliköt näkivät irrottautumisen koulutuksen kannalta liian suppeaa joukkoa palvelevasta kilpaurheilukeskeisestä liikuntakoulutuksesta. Puolustusvoimat eli liiaksi huippu-urheilun huumassa. Valkaman mukaan kaikki tuli saada mukaan liikkumaan ja liikojen lajimuotojen rönsyt tuli karsia, niin että keskityttäisiin vieläkin tarkemmin sotilaskuntoisuutta edistäviin yksilö- ja joukkuelajeihin. Lampola huomautti lisäksi, että Kadettikoulu oli liiaksi aliarvioinut liikunnan merkitystä koulutuksessa, mikä asenne näkyi lopulta kenttätöissä. Sama ilmiö koski myös muita vastaavia puolustusvoimien koulutuslaitoksia, joskin Taistelukoulussa tehtävään oli paneuduttu huolellisimmin. Koulun liikuntakasvatustuntien määrästä päätellen tämä myös piti paikkansa. Liikuntakasvatuspäälliköt painottivatkin ongelmista pääsemiseksi erityisesti tiedollisen ja taidollisen kouluttamisen merkitystä, jotta upseerit ja aliupseerit tietäisivät miten alaisten ruumiillista ja terveydellistä kuntoa kohotettaisiin. (T 22580/1, Kapteeni Y. Valkaman arvio sotilasliikuntakasvatuksesta; S aik. 1930, 600-602; T 14796/11 Liikuntakasvatusohjeet kesäkautta 1932 varten; Kronlund 1988, 329.)

Liikuntakasvatuspäälliköt korostivat leikin ja joukkuepelien innostavaa vaikutusta, liiasta jäykkyydestä tuli päästä iloiseen ja koulutettavia virkistävään toimintaan. Innostuksen herättämisen korostaminen kirjoituksissa oli ymmärrettävää, sillä asepalvelukseen saapuvilla kovaan fyysiseen, mutta usein yksipuoliseen työntekoon tottuneilla miehillä ei ollut useinkaan mitään käsitystä kuntoliikunnasta. Yleensä liikunta ja urheilu ymmärrettiin urheilijoiden harrastukseksi. Asennekasvatusta tarvittiinkin kouluttajien lisäksi myös asevelvollisten keskuudessa. Kritiikkiä antaneiden liikuntakasvatuskouluttajien ajatuksissa korostuva "pihkalalainen" ajatus yksittäisen sotilaan innostamisesta leikin ja peli kautta perustui käytännön realismiin: Tikka muistutti ettei liikuntakasvatustuntien

määrää voinut lisätä kovin paljon, vaan liikuntakasvatuksen tuli herättää omaehtoinen innostus ja taata mahdollisuudet monipuoliseen virkistysliikuntaan vapaa-ajalla, nostaa siten varsinaista sotilaskuntoisuutta. Valkaman johtopäätökseen tiivistyi johtavien liikuntakasvatusupseerien kokonaisvaltainen tavoite: innostuksen tuli säilyä reserviin siirtymiseen saakka, jotta palvelukseen palaavat miehet säilyttäisivät kuntonsa ja voisivat innostaa muuta nuorisoa sotilaallisesti arvokkaisiin lajeihin. Myös tämä näkemys osoitti, että Pihkalan liikuntakasvatusideologia oli tuloksista huolimatta sisäistetty johtaviin aseisiin kohonneiden liikuntakasvatusupseerien keskuudessa erittäin hyvin. Käytännössä kentän tilanne oli kuitenkin kaukana ideologisista tavoitteista. Kirjoitusten ilmestymisen juuri johtavilta liikuntakasvattajilta kertookin siitä, että ongelma kenttätasolla tajuttiin todelliseksi, miesten kuntoisuuden kohottamisessa ei ollut tavoitteista huolimatta onnistuttu ja ongelmat olivat sekä rakenteellisia, asenteellisia että taloudellisia. (Ibidiem.)

3.2 Liikuntakasvatuspäälliköiden kasvatustavoitteet suhteessa Pihkalan liikuntakasvatusideologiaan

Johtavien liikuntakasvatusupseerien käsitys puolustusvoimien liikuntakasvatuksen ongelmista oli hyvin yhtenäinen, muodostamatta päämäärien ja menetelmätavoitteiden suhteen merkitseviä eriävyyksiä. Tästä syystä heidän esittämiään tekstejä voidaankin tarkastella juuri menetelmien ja päämäärien suhteen yhtenäisenä kokonaisuutena. Taulukkomuotoon laadittu esitys selventääkin, missä määrin Pihkalan kasvatusideologiset perustelut niissä ilmenevät ja esiintyykö niissä konkreettisia vastaväitteitä Pihkalan näkemyksille.

TAULUKKO 2. Liikuntakasvatusupseerien kasvatustavoitteet suhteessa Pihkalan ideologiaan

Pihkala	Johtavat liikuntakasvatusupseerit
fyysisen kunnan kautta taistelijaksi, nykysodan vaatimukset	fyysisen kunnan kautta taistelijaksi, nykysodan vaatimukset
itsekurin kautta ryhmäkuriin	fyysisen harjoittelun ja joukkuepelien kautta ryhmään sopeutuvia taistelijoita
urheilu, leikki ja pelit miesten virkistysenä ja innostajana	urheilu, leikki ja pelit innostamaan massat mukaan myös vapaa-ajalla
urheilun ja leikin merkitys varhaisvuosista miehuusikään	synnytetyn innostuksen tulee jatkua reserviin siirtyä
valkoinen, eheytetty kansakunta	-----
ihmisen toiminnan vaistoperäisyys	erityisesti sotilaskuntoisuutta edistävät lajit ja joukkuepelit tärkeitä
fyysinen harjoittelu ehkäisee sairautta ja huonoa hygieniaa	yksipuolinen fyysinen kehitys korjattava monipuolisella liikunnalla
yksilön häiriötilat johtuvat osin perimästä, osin virheellisestä kasvatuksesta	-----
yksilön ominaisuuksia voidaan muokata	monipuolinen liikunta parantaa yksipuolisen ruumiillisen työn aiheuttamia rasituksia
ohjaaja itse esimerkkinä, ohjaa urheilun pariin	kouluttajien oma fyysinen kunto ja taitotaso puutteellinen, miehistö vailla osaavaa koulutusta
liikunnan välineellinen merkitys, ei itseisarvo	huoli liikuntakasvatuksen vinoumasta: kilpaurheilun hegemonia vallalla
Myös perinteisten upseerilajit hylättävä, jo ne eivät edistä sotilaskuntoisuutta	Upseerilajit traditionaalisesti ja monipuolisilta ominaisuuksiltaan säilytettävä koulutuksessa

Taulukon perusteella käy ilmi, että johtavien liikuntakasvatusupseerien käsitys siitä, mitä sotilasliikuntakasvatuksen tuli olla, oli hyvin samankaltainen Pihkalan maanpuolustukselliseen liikuntakasvatusideologiaan vertailtuna. Leikin, urheilun ja pelien innostava ja virkistävä painotus upseerien kirjoituksissa pohjautui hyvin selkeästi Pihkalan ajatuksiin. Samoin oikeiden, taisteluominaisuuksia kehittävien yksilö- ja joukkuelajien suosiminen.

Yhteistä oli myös laajojen massojen innostaminen juuri virkistysliikuntaa ja leikkimieltä hyväksikäyttäen elinikäiseen liikuntaan, jonka tuli jatkaa myös reserviin siirryttyä. Ainoastaan suhteessa upseerilajeihin, kuten miekkailuun Pihkala otti äärimmäisyysihmisenä persoonalleen ominaisen jyrkän asenteen. Pihkalalle vain täydellinen tarkoituksemukaisuus oli ratkaisevaa, tässä suhteessa hän ei antanut arvoa edes historiallisille traditioille. Upseerilajit, kuten 5-ottelu, miekkailu ja ratsastus olivat menneen ajan taisteluominaisuuksia kehittäviä ja ne tuli siksi hylätä. Tässä asiassa hän joutui sanasotaisille liikuntakasvatuspäälliköistä Väinö E. Tiirin ja Tauno Lampolan kanssa, joiden asenne näihin lajeihin oli huomattavasti suvaitsevampi. (ks. esim. Saik. 1934, 741-744.)

Kuten Pihkalakin, myös Valkama, Lampola ja Tikka huomioivat suomalaisten miesten ruumiillisen heikkouden ja kuluttavan työn aiheuttamat rasitukset. Myös he uskoivat Pihkalan tapaan liikunnan terveyshygieenisiin vaikutuksiin. Kun Pihkala oli painottanut liikuntakasvattajien henkilökohtaisen esimerkin ja koulutustason merkitystä, samaan ongelmaan tarttuivat myös liikuntakasvatusupseerit. Pihkalan puolustusvoimien perustamisvaiheessa tekemään muistioon verrattuna heillä oli yli vuosikymmenen näkemys siitä, mihin koulutus oli kehittynyt. He näkivät ideologisten tavoitteiden ja käytännön ristiriidat. Taloudellisia resursseja oli liian vähän, puolustusvoimien koulutuslaitokset Kadettikoulun johdolla suhtautuivat päällystön liikuntakasvatuskoulutukseen leväperäisesti ja liikuntakasvatus oli muodostunut käytännössä suppean kilpaurheilua harrastavan joukon ehdoilla toimivaksi. Vakiintunut järjestelmä ei innostanut eikä sitouttanut valtaosaa asevelvollisista massaliikuntaan. Vaikka Pihkalan ideologisesti keskeinen päämäärä tiedostettiin liikuntakasvatuspäälliköiden keskuudessa ja he halusivat pyrkiä sitä kohti, käytännön kenttätöiden menetelmät eivät sitä kuitenkaan tukeneet. Myös tässä asiassa johtavat liikuntakasvatusupseerit olivat Pihkalan linjoilla, joka oli korostanut urheilun välin merkitystä, ei kilpailullisen menestyksen ja hurmoksen vuoksi vaan jokaisen suomalaisen miehen kuntoisuuden edistämiseksi.

Sisältöjä analysoimalla kuitenkin ilmenee, etteivät Valkama, Lampola ja Tikka tuoneet kasvatusideologisesti mitään uutta esille Pihkalaan verrattuna. Eräs keskeinen syy siihen

oli, että he olivat kukin Pihkalaan verrattuna käytännöllisiä liikuntakouluttajia, jotka pyrkivät ratkomaan kentällä ilmeneviä koulutustavoitteita jarruttavia ongelmia. Heidän kirjoituksensa eivät sisältäneet voimakkaita ideologisia arvolatauksia vasemmiston aiheuttamasta väärän kasvatustavoitteiden uhasta, kansan eheyttämisestä eikä myöskään Pihkalaan verrattavaa syvällistä pohdintaa kasvatuksen ehdoista ja perusteista. He eivät olleet ideologeja, vaan ensi sijassa kouluttajia. Toisaalta he myös toimivat Pihkalaan vakiintuneemmissa olosuhteissa, joissa uutta ideologiaa ei ollut edes tarve kehittää. On myös huomattava, että puolustusvoimien henkilökunnaltakin edellytettiin suurempaa neutraliteettia kuin kymmenen vuotta aiemmin. Heidän työnsä päämääränä olivat aikuiset nuoret miehet ja ongelmien ratkominen tapahtui käytännössä ilmenneiden ongelmien pohjalta. Kuitenkin päämäärät ja toimintamenetelmät nousivat suoraan Pihkalan ajatuksista, mikä samalla osoittaa sen, miten perustavanlaatuisista ideologista työtä Pihkala oli onnistunut tekemään.

Puolustusvoimien johtavien liikuntakasvatustavoitteiden koulutusmenetelmät, päämäärät ja kritiikin yhdenmukaisuus ei ollut sattumaa. Suutarisen (1992, 35) mukaan kasvatustaiteiden sekoittuminen toisiinsa, diffuusio, on mahdollista vain siten, että prosessi synnyttää uuden kasvatustaiteen tai uusia ajatuksia sulatetaan vanhaan doktriiniin. 1930-luvun vaihteessa ei ollut mitään viitteitä siitä, että Pihkalan ajatukset olisivat joutuneet uudelleenarvioinnin kohteeksi. Tilanteen samankaltainen analysointi ja näkemykset oikeista menetelmistä liikuntakasvatustavoitteiden keskuudessa osoittavat sen, miten kokonaisvaltaisesti Pihkalan liikuntakasvatustavoitteiden keskeiset sisällöt oli hyväksytty. Vaikkeivät he kenties täysin tiedostaneetkaan omaksumiensa kasvatustavoitteensa yhtenäisyyttä suhteessa Pihkalaan, Suutarinen (1992, 38) muistuttaa, että yksilön kasvatustieto pohjautuu siitä huolimatta johonkin järjestäytyneesti rakentuneeseen ja perusajatuksiin nojautuvaan ajatusrakennelmaan, doktriiniin. Voidaankin perustellusti todeta, että Pihkala oli onnistunut laatimaan yleisen hyväksynnän saaneen kasvatustavoitteiden, jonka menetelmät ja tavoitteet olivat saavuttaneet puolustusvoimissa käytännössä kasvatustavoitteiden doktriinin aseman. Samalla se kertoo Pihkalan keskeisestä merkityk-

sestä puolustusvoimille vielä senkin jälkeen kun hän oli jo siirtynyt Suojelukuntajärjestön palvelukseen.

3.3 Massaliikuntaa kaikille - suojeluskunnat etulinjassa

Vaikka sotaministeriön, puolustusvoimien ja suojeluskuntien tavoite liikunta-asioiden yhteisestä keskusliitosta, jonka päämääränä oli tukea ja koordinoita valkoisen Suomen maanpuolustusnäkökohdista rakentuvaa liikuntakasvatusta, epäonnistui, pyrittiin tätä tavoitetta vastoinkäymisistä huolimatta edistämään. Keskitetystä koordinoinnista luopuminen merkitsi puolustuskuntoisuuskasvatuksen sektoroitumista itsenäisemmiksi työkentiksi porvarillisissa vapaaehtoisjärjestöissä ja puolustusvoimissa. Merkittävintä työtä vapaaehtoisjärjestöistä tekivät suojeluskunnat. 1920-luku aina 1930-luvun vaihteeseen merkitsi suojeluskuntaurheiluaatteen innokasta levittämistä maassamme. Järjestön urheilutoimintaa perusteltiin erityisesti sillä, että se houkutteli urheilusta kiinnostunutta nuorisoa yli yhteiskunnallisten rajojen isänmaan turvallisuutta edistävään toimintaan. Urheilulla oli sen toiminnalle välineellinen, järjestöön sitova merkitys. Järjestön tärkeänä, Pihkalalta saatuna periaatteena oli, että harrastetut lajit olisivat edistäneet erityisesti sotilaskuntoisuutta. (ks. Itkonen 2000a, 19; Vasara 1998, 142.)

Suojeluskuntaurheilusta muodostui tärkein sotien välisen ajan massaurheiluaatteen edistäjä. Periaatteena oli, että jokainen suojeluskuntalainen olisi samalla suojeluskuntaurheilija (Vasara 1998, 142). Vaikka Suojelukuntajärjestön toiminta ilmensi hyvin valkoisen ja porvarillisen Suomen asemaa - koettua idän uhkaa ja sisäisen kumouksen pelkoa - ei suojelukuntajärjestöjen toiminta ollut tuon ajan maailmassa mitenkään poikkeuksellinen ilmiö. Suomen oikeisto kohtasi samankaltaiset uhat kuin vastaavat oikeistot vanhoissa länsimaisissa valtioissa. Uusi bolshevistinen järjestelmä uhkasi niitäkin sisältä ja ulkoa. Esimerkiksi suurin osa sekä yhdysvaltalaisista että englantilaisista patrioottis-suojeluskuntalaisista järjestöistä pyrki herättämään kansassa antikommunistisen maailmankatsomuksen. Niiden perusajatuksena oli, että aluksi vapaaehtoisen,

ennen pitkää pakollisen aseoulutuksen, sekä siihen liittyvän kristillis-siveellisen kasvatuksen, urheilun ja muun johdetun fyysisen toiminnan kautta kyettäisiin rakentamaan kansan "älykkyyttä ja luonnetta". (Ruotsila 2000, 320-325.) Suomalaista suoje-luskuntatoimintaa ei pidä tietenkään samaistaa sellaisenaan ulkomaisiin järjestöihin, mutta niillä oli selvästi yhteisiä ideologisia ja menetelmällisiä päämääriä.

Kuten edellä todettiin, Lauri Pihkalan siirtyminen järjestön alaisuuteen puolustusvoimis-ta oli mitä ilmeisimmin seurausta siitä, että sotaministeriön komiteoiden suurisuuntaiset hankkeet jäivät toteutumatta. Pihkala saattoi kokea suunnitelmiansa tulleen suuressa mittakaavassa torjutuiksi ja puolustusvoimatkin joutuivat asettumaan entistä neutraalim-paan rooliin, kun sosialidemokraattien ja keskustaporvarillisten puolueiden yhteistyö toteutui. Pihkalan ideologiselle työlle oli löydyttävä purkautumismuoto vapaaehtoissek-torilta ja luonnollisin ratkaisu olikin Suojeluskuntajärjestö. Pihkalan siirtyminen kuvasi myös suurempaa muutosta - vapaaehtoisjärjestöjen aseman kasvua maanpuolustukselli-sen liikuntakasvatuksen propagoinnissa. Puolustusvoimat keskittyi enemmän omaan liikuntatoimintaansa ja sen julkiset vaatimukset kansallisen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatustoiminnan edistämisestä vähenivät ja laimenivat. Tähän vaikutti varmasti pyrkimys poliittisesti neutraalimpaan rooliin, mutta myös se, että Pihkalan lähdön myötä se menetti keskeisimmän liikuntakasvatusajattelijan ja ideologin. Suoje-luskuntajärjestö kasvatti näin selvästi asemaansa maanpuolustuksellisen liikuntakasva-tustyön puolestapuhujana. Vapaaehtoisjärjestönä se pystyi ottamaan ideologisesti vapaamman roolin, tavoittaen samalla suuret määrät suomalaisia nuoria miehiä. Puolus-tusvoimat ei kuitenkaan menettänyt mielenkiintoaan liikuntakasvatuksen maanpuolus-tuksellisiin mahdollisuuksiin. Se piti yhteyttä suoje-luskuntiin ja esitti myös jatkossa yllättävän suoriakin toivomuksia asian edistämiseksi, mihin palataan hieman myöhem-min.

Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja liikuntakasvatuksen johdossa toimi loppuvuodesta 1921 samanaikaisesti sen kaksi keskeisintä urheilumiestä, urheiluosaston päällikkö K. E. Levälahti ja Pihkala. Tietyistä erimielisyyksistä huolimatta (erityisesti muutamien

lajien painoarvon suhteen) Levälahti ja Pihkala antoivat järjestön käyttöön valtaisan voimavaran. Pihkala ideologina ja teoreetikkona ja Levälahti kokeneena organisaattorina (Vasara 1997, 676-677). Kun Levälahti luopui vuonna 1930 päällikkyydestä, jatkoi Pihkala tehtävässä. Urheilutoiminnan käynnistäminen oli taloudellisestikin puolustusvoimiin verrattuna helpompaa. Urheiluosaston budjetti oli suurimmillaan vuonna 1921 noin miljoona markkaa, joten valtio katsoi Suojeluskuntajärjestön urheilutoiminnan tukemisen erittäin merkittäväksi. Puolustusvoimien liikuntakasvatusbudjetti oli suurimmillaankin, 1930 -luvun viimeisinä vuosina, ainoastaan n. 400 000 silloista markkaa. (Laine 1992, 196; Valtioneuvoston pöytäkirjat 1937-1939, valtion tilinpäätökset.)

Järjestön liikunta- ja urheilutoiminta oli huolellisesti organisoitua. Kuhunkin suojeluskuntapiiriin nimettiin urheiluohtajat, joita vuodesta 1928 alettiin kutsua 3. sotilasohjaajiksi ja paikkakuntien suojeluskuntiin ryhdyttiin kouluttamaan urheiluvastaavia kurssien avulla. Piiriesikuntien ja perustason koulutuksesta vastaavat olivat siviilissä usein peruskoulun tai kansakoulun opettajia. (Vasara 1998, 141.)

Lajeista varsinkin pesäpallolla oli 1920 -luvulla keskeinen merkitys, sillä se oli Lauri Pihkalan lempilapsi ja sen painoarvon katsottiin olevan juuri sotilasominaisuuksien kehittäjänä. Sen asema säilyikin vakaana vuoteen 1934, jolloin järjestön koulutusohjelma uudistettiin ja painopiste siirtyi suoranaisiin sotilaslajeihin kuten ammuntaan, ampumahiihtoon ja sotilaspertiohiihtoon. Taustalla olivat Vasaran (1997, 424-425) mukaan organisaation työpaineiden huojentamien, mutta myös urheilun sitominen entistäkin tiiviimmin sotilaskoulutuksen täydentäjäksi. Suojeluskuntien propagandamerkitys lajin levittämisessä ympäri maata oli kuitenkin Laitisen (1983, 85-86) mukaan merkittävä, sillä tehokas organisaatio levitti sen syrjäseuduille asti. Johtoportaan näkemyseroista kertoo, että K.E. Levälahti ei suuremmin lämmennyt pesäpalloharrastukselle, koska ei pitänyt sitä niin tehokkaana sotilaslajina kuin Pihkala oli vakuutellut (Laine 1992, 197).

Pesäpalloakin merkittävimmäksi lajiksi kohosi murtomaahiihto. Sen merkityksen hyväksyivät niin Pihkala kuin Levälahtikin. Vuonna 1929 Levälahti totesikin : "Suoje-

luskunnissa hiihto on urheilumuodoista no 1... sentähden että se tangeeraa sekä urheilua että sotilastoimintaa." Suojeluskuntahiihto keskittyi kolmeen lajiin, eli murtomaa-, ampuma- ja tiedusteluhiihtoon, joka tosin vuodesta 1927 korvattiin suunnistuksella. Kilpailujärjestelmä oli moniportainen, sillä järjestön mestaruuskisöjen lisäksi piirit, suojeluskunnat ja niiden alaosastot järjestivät omia kilpailujaan. (Heikkinen 1981, 49-50.) Pihkalan ja suojeluskuntien merkitys murtomaahiihdon propagoinnissa ympäri maata olikin aivan keskeinen ja läheistä yhteistyötä asian suhteen pidettiin yllä myös SVUL:iin. Myös sen kilpailutoiminnassa painoivat sotilaalliset näkökohdat ja murtomaa-innostus saatiin viriämään mm. Anton Collinin ja Tapani Nikun vuoden 1922 Holmenkollenin 50 km kaksoisvoiton ansiosta. Varsinkin vuodet 1923 - 24 olivat jo selvää murrosaikaa ja eräänä tärkeänä väylänä murtomaa-aatteen levittämiseen Pihkala käytti *Suomen Urheilulehteä*, jossa hän määrätietoisesti ja jääräpäisestikin perustellen ajoi maanpuolustuksen kannalta elintärkeänä pitämänsä asiaa. (Ibidiem, 106; ks. esim. SUL 1924, no 48 ,6.)

Hiihdon maanpuolustustehtävän korostaminen tuli esiin myös erityisissä murtomaahiihdon oppaissa. Seth Vesan kirjanen *Hiihto urheiluna ja liikuntoharjoituksena* ilmestyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1918. Vuoden 1925 uusintapainoksessa Vesa painotti suksien merkitystä vapaussodan tiedustelu- ja partiointitehtävissä. Voimistelunopettaja ja Mikkelin suojeluskuntapiirin urheiluohjaaja Ranne Roni julkaisi vuonna 1925 selkeästi murtomaahiihtoa propagoivan kirjan *Murtomaahiihto. Opas hiihdon harrastajille*. Kirja pohjautui keskeisiltä osin Pihkalan näkemyksille ja lajia puolusteltiin sen monipuolisuudella ja viehättävyydellä tasamaahiihtoon verrattuna. Oppaan lopussa korostettiin lajin erityistä merkitystä maanpuolustuskuntoisuuden edistäjänä. (Roni 1925, 33-39; ks. Heikkinen 1981, 113.) Myös maakuntien suojeluskuntalehdet olivat huolissaan suksipulasta ja kansalaisten murtomaahiihtoharrastuksen vähäisyydestä. Kyseisten lehtien hiihtopropagandajutut olivatkin varsin monipuolisia aina pääkirjoituksista sarjakuviin asti. (Vasara 1997, 225-226).

Suojeluskunnissa toimeenpantiin myös erillisiä suksentekokursseja. Niillä oli selkeä maanpuolustuksellinen päämäärä, sillä tehdassuokshankintojen ohella kurssien avulla pyrittiin parantamaan puolustusvoimien riittämättömäksi paljastunutta suksitilannetta. Samalla kurssien tavoitteena oli kouluttaa murtomaasuksen tekijöitä levittämään taitoa edelleen kotipaikkakunnilleen ympäri maata. Määrältään ja laajuudeltaan eniten niitä järjestettiin vuosina 1923-1924, jonka jälkeen innostus laimeni. Viimeiset kurssit järjestettiin silti niinkin myöhään kuin vuonna 1935. Heikkisen (1981, 106-107) mukaan kurssien merkitys suojeluskuntien murtomaahiihtoon siirtymisessä olikin merkittävä.

Suurien massojen kannustamiseksi Pihkala ideoi Suojeluskuntajärjestölle myös ns. prosenttihiihdon, hiihtomerkin ja merkkiluokkasuoritukset. Prosenttihiihdot otettiin käyttöön vuosina 1926-1927. Ne hiihdettiin kilpailuna, mutta ratkaisevaa ei ollut aika, vaan se kuinka monta prosenttia suojeluskunnan jäsenistä lähti ladulle. Merkkisuoritukseen vaadittava matka oli 20-24 kilometriä ja ajan perusteella miehet luokiteltiin 1-, 2- ja 3-luokkaan. Massojen innostamisen ohella merkkijärjestelmälle oli suunniteltu myös sotilasstrateginen tehtävä. Sen antamia tietoja miesten hiihtotaidosta oli tarkoitus käyttää hyväksi mahdollisen sodan sattuessa. (Heikkinen 1981, 50; Vasara 1997, 232-239)

Urheilumerkkijärjestelmä ei ollut ainutlaatuinen keksintö, sen toi Suomeen Anni Collan Ruotsista jo vuonna 1912. Pihkala kuitenkin ymmärsi merkkijärjestelmän suuren ideologisen merkityksen maanpuolustukselliseen liikuntakasvatusjärjestelmään sosiaalijärjestäjänä ja urheilusuorituksiin kannustajana. Merkkijärjestelmällä haluttiin myös rajoittaa kilpaurheilun mukana esiin tulleita tulos- ja yksilökeskeisyyden haittoja, joista ainakin puolustusvoimien puolella jo selvästi kärsittiin. Jotta merkkijärjestelmän leviäminen olisi saatu varmistettua, ryhtyivät Suojeluskuntajärjestö ja SVUL - Heikkisen mukaan ilmeisesti juuri Pihkalan aloitteesta - laatimaan yhteistä järjestelmää suojeluskunnille, puolustusvoimille ja SVUL:lle. Vaikeuksien jälkeen merkkijärjestelmä saatiin laadittua SVUL:lle, mutta suojeluskunnista erillisenä järjestelmänä. (Heikkinen 1981, 50; Itkonen 2000b, 165-166; Laine 1984, 469-470; Vasara 1997, 232-239)

Suunnitelma yhteisestä merkkijärjestelmästä puolustusvoimien kanssa ei sekään toteutunut, vaikka esimerkiksi tuleva puolustusvoimien liikuntakasvatuspäällikkö Yrjö Valkama kiittelikin juuri järjestön massahiihtojärjestelmää ja hiihtomerkkiä. Tämä osoitti, että myös puolustusvoimien valistunein liikuntakasvatusupseeristo ymmärsi merkkijärjestelmän sosiaalistamismahdollisuudet (Yrjö Valkaman esitelmä puolustusvoimien liikuntakasvatuksen tilasta, T22580/1). Laajapohjainen yhteistyö puolustusvoimien ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteisen massahiihtojärjestelmän muodossa jäi kuitenkin syntymättä. Toisaalta merkkisuoritusten määrä ei noussut suojeluskunnissakaan niin suositukseksi kuin oli ennalta uskottu. Innokkaimmat olivat aktiiviurheilijoita ja vasta 1930-luvun lopussa päästiin todellisiin massasuorituksiin, yli 24 000 suoritukseen. Jotta suoritusten massaluonnetta olisi saatu korostettua, suoritusrajoja oli kuitenkin tuolloin jo huomattavasti helpotettu. (ks. Vasara 1997, 682.)

Liikunta- ja urheilutoiminnan lisäksi merkittävänä propagandan levittäjänä toimivat liikuntasuorituspaikkojen rakentaminen ja koulutustyö. Kouluttajista suojeluskunnissa oli aluksi pulaa, kuten puolustusvoimissakin, mutta se onnistui kuitenkin tehtävässään paremmin ja uhrasi toimintaan merkittävästi urheilutoimintaan varatuista varoista. Tuusulaan vuonna 1925 valmistunut, olosuhteiltaan erinomainen Suojeluskuntain Päälystökoulu (uimalaitos, hiilimurskapohjainen yleisurheilukenttä nurmetetulla pallokentällä varustettuna ja voimisteluhalli saniteettitiloineen) kertoi omalla tavallaan järjestön määrätietoisesta työstä liikuntakasvatuksen edistämiseksi. Opisto antoi mahdollisuuden järjestön Yliesikunnan organisoimiin valtakunnallisiin kursseihin erityisesti sk-upseereille ja aliupseereille, jossain määrin myös miehistöille. Myös puolustusvoimilla oli mahdollisuus osallistua joillekin kursseille ainakin vuodesta 1927 lähtien, ja koulutusjärjestelmän voikin katsoa toimineen mallina puolustusvoimien omien liikuntakasvatuskurssien säännölliselle käynnistymiselle vuodesta 1933 lähtien. Lisäksi kursseja ja koulutustoimintaa pyrittiin antamaan vaihtelevan tasoisena myös organisaation alemmilla tasoilla, lähinnä piirien urheiluohjaajien toimesta. Tietoa liikunnan merkityksestä edistivät myös lukuisat suojeluskuntalehdissä ilmestyneet urheilua käsittelevät kirjoitukset, joista vastasivat erityisesti Yliesikunnan ja piirien

urheiluvastaavat. Vaikka koulutustyössä ilmeni myös selviä ongelmia, niin esimerkiksi Vasara (1997) pitää kaikesta huolimatta Suojeluskuntajärjestöä Suomen johtavana urheilukouluttajana 1920 -luvulla. (Vasara 1997, 205; ks. myös III/KSR 837-845 os 1a 22.12.1927 no 3582.)

Suojeluskuntien Päälystökoulun tilat olivat malliesimerkkinä järjestön urheilupaikkarakentamiselle, missä tehtävässä se myös nousi valtakunnallisesti varsin merkittävään asemaan. Eri paikkakuntien paikallis- ja suojeluskuntahistoriikeista käy hyvin esille järjestön merkitys erityisesti urheilukenttien rakentajana (ks. esim. Kylmä 1986, 160-161; Mäkelä 1998, 594) Kenttien rakentaminen kohotti järjestön profiilia, vaikkei se huikkeimpiin arvioihin jopa sadoista kentistä aivan pääsytäkään (todellisuudessa yli toistasataa kenttää). Monilla paikkakunnilla suojeluskunnan kenttä saattoi olla ainoa ja järjestö samalla myös ainut urheilutoimintaa harjoittava organisaatio. Usein suojeluskunnat tarjosivat suorituspaikkoja myös muiden tahojen, kuten urheiluseuran tai nuorisoseuran, käyttöön. Väinö Teivaalan vuonna 1921 kirjoittaman ja Suojeluskuntien Yliesikunnan julkaiseman urheilukenttäoppaan, *Urheilukenttiä rakentamaan*, tehtävänä olikin suojeluskuntien kenttätilanteen parantaminen, mutta siinä vedottiin voimakkaasti myös kuntien velvollisuuteen hankkeiden tukemisessa ja kannustettiin selvästi myös terveyshygieneisiin päämääriin vetoamalla kunnollisten koulukenttien ja leikkipaikkojen suunnitteluun. (Vasara 1997, 206- 207, 219, 223; Teivaala 1921, 4-6.)

Tällaisilla suojeluskuntien rakentamilla urheilutiloilla ja -paikoilla oli luonnollisesti tärkeä käytännön liikuntatoiminnan mahdollistava vaikutus. Samalla niillä, kuten edellä mainitun kaltaisella opaskirjallisuudella oli vahva symbolinen merkitys, mikä vahvisti sitoutumista, konkreettisen yhteenkuuluvuuden ja kollektiivisen identiteetin kokemusta. Opaskirjallisuuden avulla lisäksi säädeltiin ja annettiin käytännön ohjeita siitä, kuinka maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen tavoitteita tuli edistää. (Itkonen 2000b, 156.)

Suojeluskuntien liikuntakasvatusta pyrittiin edistämään myös sen poika- ja lottatyössä. Suojeluskuntien poikatoiminta käynnistyi virallisesti vuonna 1928 ja sen voimakkaim-

mat vuodet olivat vasta tulossa 1930-luvulla. Silti ns. oravakomppaniat toimivat epävirallisina ja ylhäältä organisoimattomina jo 1920-luvulla. Ne järjestivät lähinnä sotilaallisia harjoituksia varsinaisesta suojeluskuntatoiminnasta innostuneille ja varsinaiseen järjestötoimintaan liian nuorille, 13-16 -vuotiaille pojille. (Aalto 1984, 8.) Omaehtoinen hakeutuminen poikia kiinnostavan sotilas- ja urheilutoiminnan keskuuteen todisti omalla tavallaan, että Suojeluskuntajärjestön ajatus houkutella nuorisoa isänmaalliseen työhön tarjoamalla sitä kiinnostavaa toimintaa, oli onnistunut. Myös suojeluskuntien lottatyö antoi arvoa urheilulle ja liikunnalle, rakensivatpa lotat vuonna 1932 Sääksmäelle paikkakunnan ainoan urheilukentän (Ohlsson 1999, 166). Urheilutoiminnassa tavoiteltiin kuten suojeluskunnissakin varsinaisen kilpailutoiminnan ohella massasuorituksia hiihdon ja kävelyn ns. prosenttisuurituksin. Vaikka liikunta- ja urheilutoiminta jäikin vaatimattommaksi kuin suojeluskunnissa (Vasara 1997, 498-499), sen merkitystä ei propagandamielessä väheksytty. Esimerkiksi tyttöjen kouluvoimistelun tarkastajan Anni Collanin Tampereen seudun lotille vuonna 1928 pitämän puhe-esitelmän aiheena oli maanpuolustuksen ja liikuntakasvatuksen suhde toisiinsa. Siinä hän korosti myös lottien tarvitsevan isänmaan asiaa edistääkseen jaksavaisuutta, vahvoja lihaksia, kestäväää sydäntä, terveitä keuhkoja ja pirteätä aivotoimintaa. Voimistelu ja retkeily herättivät elämänhalua ja urheilu kasvatti sukkeluutta. Voimistelu edisti itseuria, antoi ryhtiä ja nostatti urhoollisen mielialan. (Anni Collanin esitelmä Tampereen Lotille 1928, Kansio Maanpuolustusaiheisia esitelmiä, kirjoituksia yms. 1928-42.) Collan päättikin esitelmänsä:

"Puku ei tee teistä Lottia, sen tekee ryhdikkyys ja rivikuri. Leikilläkin on suuren suuri tehtävä. Leikissä ei saa tehdä mitä itse tahtoo. Leikissä on opittava alistumaan yhteiskunnallisiin lakeihin". (Ibidem.)

Vaikka Vasaran (1998, 701) mukaan suojeluskuntaurheilu ei aina toiminutkaan kitkattomasti ja myös se kärsi paikkakunnista riippuen ohjaajien koulutustason puutteesta, oli sillä kuitenkin huomattava merkitys massaliikunnan ja maanpuolustuskuntoisuuden puolestapuhujana ympäri Suomea. Siitä piti huolen jo järjestön organisaation laajuus, yli 600 suojeluskuntaa alaosastoineen ympäri Suomea ja lopulta n. 100 000 jäsentä. Se ei kuitenkaan saanut niin paljon miehiä liikkumaan, kuin olisi halunnut. Se halusi kuitenkin

ideologisista syistä korostaa järjestön joukkovoimaa, samalla kuin tällaisella viestillä pyrittiin myös vahvistamaan kentän ja sen rivijäsenten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Niinpä se mielellään esittikin toimintansa vieläkin suurempana kuin se oli, eikä sen näkyvyys ja toiminta eri puolilla maata sekä ideologinen päämäärä - kansalaiskuntoisuuden kohottaminen - voinut jäädä ihmisiltä täysin huomaamatta. Tällaiseen propaganda-työhön tosin suhtauduttiin kriittisesti vastakkaisessa ideologisessa leirissä, niinpä esimerkiksi Työväen Urheilulehti oli hyvin karkäs kommentoimaan ivallisesti Suojeluskuntajärjestön taipumusta myös liioitella urheilutapahtumien osallistujamääriä (ks. esim. TU no 7, 1925, 2).

Suojeluskuntajärjestöllä oli jo lainsäädännönkin perusteella kiinteä yhteys valtiovaltaan, hyödyttäen siten myös puolustusvoimien tavoitteita (Vasara 1997, 33-34, 359). Myös liikuntakoulutuksessa sillä ja puolustusvoimilla oli pyrkimyksiä keskitetympään yhteistyöhön erityisesti edellä käsitellyn luokkahiihtojärjestelmän osalta. Toteutuessaan suojeluskuntien, armeijan ja SVUL:n yhteinen merkkijärjestelmä suomalaisten miesten hiihtokuntoisuudesta olisikin muodostunut kattavaksi rekisteriksi mahdollista sotatilannetta varten. Sen toteutumisella olisi ollut luonnollisesti myös ideologisesti vahva kollektiivisuutta ja yhteisyyttä ilmentävä lataus. Siinä voi olla eräs syy hankkeen kariutumiselle. Se olisi saattanut herättää kielteistä huomiota työväen urheiluliikkeen ja vasemmiston piirissä, sillä myös sen jäsenet olivat asevelvollisia. Parlamentarismin vahvistuminen vaati myös puolustusvoimilta riittävää neutraalisuutta, jotta se olisi voinut nauttia koko kansan luottamusta. Siviileihin kohdistuva, näkyvä kansallista puolustuskuntoisuutta edistävä, ideologinen työ konkretisoitui yhä selkeämmin Suojeluskuntajärjestön ja SVUL:n tehtäväksi. Hentilän (1982, 364) kuvaama Suojeluskuntien ja SVUL:n välinen "personaaliunioni" antoikin työlle hyvät lähtökohdat: Pihkala ja Levälahti toimivat SVUL:n organisaatiossa tiivisti ja myös toimintamahdollisuudet porvarillisten vapaaehtoisjärjestöjen välillä muodostuivat siten joustavammiksi kuin valtion ohjailman puolustusvoimien organisaation kanssa.

3.4 Muut propagandavälineet - lehdistö ja radio

Massaliikunnan ja kansalaisten puolustuskuntoisuuden puolesta tehdyn propagandatyön näkyvyys heijastui lopulta myös suomalaiseen sanomalehdistöön. Aihealue sai tilaa tärkeimmissä laajalevikkisissä lehdissä kuten *Helsingin Sanomissa*, *Uudessa Suomessa* ja *Hufvudstadsbladetissa* (Ks. esim. HS 8.1.1937, US 17.10.1937; Kulha 1989, 386-387; Vasara 1997, 646), kun maailmanpoliittinen tilanne alkoi 1930-luvulla kiristyä. Uutisointi kuvasti kuitenkin näiden lehtien osalta pikemminkin aikakauden ilmapiiriä kuin mitään tavoitteellista ideologianlevitystyötä, vaikka lehdet olivatkin porvarillisia. Selvemmän maanpuolustushenkisen sävyn otti sen sijaan äärioikeistolaisen IKL:n äänenkannattaja *Ajan Suunta*, jonka sivuilla 1930-luvun puolivälin jälkeen käsiteltiin laajalti opetuslalla käytyä keskustelua maanpuolustusopetuksen ja liikuntatuntien lisäämisestä kansa- ja oppikouluissa. (ks. esim. AS 9.1.1937, 22.4.1937, 30.12.1937; ks. Nygård 1982, 102-103.)

Puolustusvoimien omien lehtien merkitys liikuntakasvatuspropagandan levittämisessä omille asevelvolliselle oli kuitenkin olematonta. Varusmiehille tarkoitettujen julkaisujen aika oli vasta kaukana edessäpäin. Ongelmana oli se, että huolimatta valistus- ja tiedotustyöstään, puolustusvoimia sitoivat vielä 1920- ja 1930-luvuilla tiukat salaamisvaatimukset sekä ulos- että sisäänpäin. (Kilkki 1991, 197.) Ammattilehdistä maininnan arvoinen on kuitenkin Upseeriliiton vuodesta 1920 ilmestynyt *Suomen sotilasaikakauslehti*, jonka nimi 1935 lyhentyi *Sotilasaikakauslehdeksi*. Sen tavoitteeksi oli asetettu mm. sotatieteellisen ja ammatillisen harrastuksen ylläpito, ja tämä näkyi myös julkaisun sisällössä. Artikkelit olivat usein asiallisia sotaa käsitteleviä tieteellistyyppejä esityksiä Suomesta ja ulkomailta. Kuitenkin myös sotilasliikuntakasvatusta koskevat artikkelit saivat lehdessä tilaa, käsitellen upseerilajeja, mutta myös laajemmin liikuntakuntoisuuden merkitystä sodanlänynnin kannalta sekä eri maiden sotilaallista nuorisokasvatusta. (esim. Saik. 1927, 91; 1930, 613). Lehden merkityksestä upseeriston keskustelu-

kanavana kertoo hyvin se, miten Lauri Pihkala käytti lehteä propagandavälineenään, arvostellen mm. upseeri 5-ottelun merkitystä sotilasliikuntalajina ja saaden näin aikaan tavoittelemansa vilkkaan keskustelun. (katso Saik. 1934, 664-669; 1934, 741- 744; 1934, 187-192). Myös aliupseeriliiton vuodesta 1929 ilmestynyt julkaisu *Suomen Aliupseeri* antoi varsinkin 1930-luvulla runsaasti tilaa artikkeleille sotilasliikuntakasvatuksesta eri joukko-osastoissa, mutta se esitteli puolustusvoimien liikuntakasvatusta vähemmän analysoivasti ja kuvaukset koulutuksesta eri joukko-osastoissa ja kouluissa esitettiin usein silotellusti, epäkohtiin suuremmin puuttumatta. (Esim. SA 1932 no 6, 1934, no 3; 1936, no 4; 1937, no 13). Kummankaan lehden levikki ei ollut vielä kovin suuri, molemmilla enimmillään n. 2000, toisaalta erityisammattilehtinä ne kylläkin tavoittivat oman ammattikuntansa lukijat (Kilkki 1991, 200-202).

Vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen lehdet sen sijaan tavoittivat laajemmat lukijakunnat, kuten vuodesta 1926 ilmestynyt *Hakkapeliitta* ja *Sana ja Miekka*. Erityisesti Hakkapeliitta sisälsi runsaasti urheilua ja sotilaallista liikuntakasvatusta käsittelevää materiaalia. Esimerkiksi vuonna 1929 Hakkapeliitan sisällöstä lähes 30 % koostui urheilusta käsitellen mm. nuorison sotilaallista koulutusta Euroopan eri maissa (ks. esim. HP 1929 no 2, 44-45). Lauri Pihkala puolestaan kuului Sanan ja Miekan toimituskuntaan käsitellen mm. urheilun merkitystä sotilaiden luonteenkasvattajana sekä liikunnan ja urheilun merkitystä oppikoulujen että yleensä kansalaisten puolustuskuntoisuuden edistäjänä. (ks. SM 1924, 11-14, 381-390, 1926, 56-63.) Näiden lehtien olikin mahdollista esittää kantansa paljon voimakkaammin julistaen kuin puolustusvoimien omien lehtien. Hyvänä esimerkkinä puolustusvoimien pidättyvästä asenteesta liian suorasukaisen ideologian julistukseen voidaan mainita, että se joutui varoittamaan ns. joukko-osastolehtiin kuulunutta *Hakku* -lehteä liiallisen "ryssävihan" lietsonnasta, vaikkeivät kyseiset lehdet olleet edes sen virallista julkaisuaineistoa (Kilkki 1991, 202).

Oma tärkeä merkityksensä maanpuolustusaatteen levittäjänä oli myös porvarillisella *Suomen Urheilulehdellä*. Sen päätoimittajaksi valittiin vuonna 1919 Lauri Pihkala, joka jatkoi päätoimittajana vuoteen 1930 saakka (Perko 1991, 231). Pihkalan aikana lehden

sisältö oli hyvin maanpuolustushenkinen, joskin ideologisesti voimakkain vaihe sijoittui, luonnollista kyllä, heti sisällissotaa seuraaviin vuosiin. Nygård (1982, 63) selittää tällaisen kehityksen lehdistössä liittyvän paljolti sodan jälkikuohuntaan. Maanpuolustuksellista liikuntakasvatusideologiaa pyrittiin edistämään erityisesti lehden pääkirjoitusten avulla. Lehdessä propagoitiin alkuvuosina vahvasti liikunnan ja urheilun merkityksestä kahtiajakautuneen kansan yhdistäjänä, usein artikkelien takana olivat juuri Pihkala itse, Arvo Vartia, Klaus U. Suomela, Toivo Aro tai K.E. Levälahti. Varsinkin sisällissodan jälkeen lehti toivotti "harhaan johdettujen" työläisurheilijoiden palaavan takaisin SVUL:n joukkoihin. Kirjoituksissa haluttiin herättää kiinnostusta mm. suojeluskuntaurheiluun, koulujen opetussuunnitelmien sisältöön ja niiden liikuntakasvatuksen materiaaliin mahdollisuuksiin, SVUL:n ja suojeluskuntaliikunnan yhteistyöhön, suunnitteilla olevaan urheiluopistohankkeeseen, maan puutteelliseen urheilupaikkatilanteeseen ja murtomaahiihdon edistämiseen. Lehden sivuilla oli näkyvästi esillä myös maanpuolustuksellisesti keskeisiä lajeja, kuten murtomaahiihtoa, pitkä- ja pesäpalloa, yleisurheilua ja ammuntaa. Se kannusti kouluja liikunnanopetuksen kehittämiseen, korosti liikunnan ja urheilun merkitystä nuorison ja koko kansan terveyshygienian ja maanpuolustuskuntoisuuden kannalta. (ks. esim. SUL 1919, 1-3, 37, 52, 67, 140, 187, 291-292; SUL 1922, 3-4, 64; SUL 1923, 14.)

Lehteen kirjoitteli 1920-luvulla säännöllisesti myös Pihkalaa puolustusvoimien liikuntakasvatuspäällikön tehtävässä seurannut Väinö E. Tiiri, kampanjoiden voimakkaasti Pihkalan ohella mm. murtomaahiihdon puolesta (ks. esim. SUL 1922, 64). Näin myös puolustusvoimien liikuntakasvatusjohdolla säilyi kanava itselleen tärkeiden asioiden propagoimiseen myös siviililehdistön puolella. Tiirin kirjoittelu ja entinen kiinteä työtoveruus Pihkalan kanssa on hyvä esimerkki siitä vapaamuotoisesta, mutta todennäköisesti varsin toimivasta yhteydenpidosta maanpuolustuksellista liikuntakasvatusta edistävien järjestöjen ja puolustusvoimien välillä. Alkuvuosien isänmaallisista ja puolustushenkisistä tavoitteista kertoo lehden vuonna 1919 toiminnalleen asettamat päämäärät: voimistelu- ja urheiluaatteen levittäminen kaikkien asiaksi ja sellaisten vapaaehtoisjärjestöjen tukeminen, silloin kun ne "todella pyrkivät voimistelun ja

urheilun sisäisen hengen kanssa sopusoinnussa oleviin kansallisen yhteishengen elähdyttämiin päämääriin". Lehti asettui maanpuolustusaatteen tukijaksi muistuttamalla läheisistä yhteyksistään paitsi SVUL:oon, mutta myös puolustusvoimiin ja suojeluskuntiin, joiden toiminta oli lehden mukaan muodostuva suomalaisille nuorukaisille "suureksi voimistelu- ja urheilukouluksi" ja kahtiajakautuneen kansan eheyttäjäksi. (SUL 1919 no 1-3, 3-4.)

Koska maanpuolustuksellinen liikuntakasvatusideologia oli lehdessä niin korostuneesti esillä, se muodosti varsinkin 1920-luvulla ideologisen vastakohtan vasemmistolaiselle Työväen Urheilulehdelle, joka useissa artikkeleissaan 1920-luvulla hyökkäsi juuri Lauri Pihkalan kimppuun, kritisoiden samalla SVUL:n ja Suojeluskuntajärjestön läheistä, vasemmiston militaristiseksi kokemaa yhteistyötä, jota Hentilä (1982, 364) kuvaa eräänlaiseksi "personaaliunioniksi". Näiden urheiluelämän eheyttämistavoitteiden perimmäisenä päämääränä se katsoi olevan työväen urheiluelämän ja samalla koko vasemmiston vaarattomaksi tekemisen. Pääideologina lehti piti suurelta osin juuri Pihkalaa, mikä osaltaan kertoo hänen merkityksestään niin porvarillisessa kuin työväen liikuntakulttuurissa. Tämä porvarillisen ja työväenurheiluliikkeen vastakkainasettelu oli osaltaan ruokkimassa molempien lehtien ideologista sisältöä (ks. esim. TU 1926 no 44, 4).

Myöhemmin, erityisesti 1930-luvulle tultaessa, Suomen Urheilulehden sävy muuttui kilpaurheiluvoittoisemmaksi, kun sittemmin mm. Berliinin olympialaisten radioselostuksista legendaariseen maineeseen noussut Martti Jukola tuli sen päätoimittajaksi. Pihkalan vaihtuminen Jukolaan kuvasi myös erään aikakauden vaihtumista. Huippu-urheilun merkitys mediassa alkoi kasvaa entisestään, mitä vauhditti myös radion tekemä läpimurto julkisena tiedotusvälineenä. Vaikka esimerkiksi Hentilä (1982, 372-373) pitää Jukolaa porvarillisen ja militaristisen urheilu-aikakauden ilmentymänä - hän oli toki syvästi isänmaallinen ja maanpuolustusmyönteinen - niin hän lisäsi lehden tyyliä viihdyttävämmäksi ennen kaikkea kilpaurheilun eikä niinkään maanpuolustuksen ehdoilla. Puolustusvoimien liikuntakasvatusta ja maanpuolustusta koskevat artikkelit

eivät kuitenkaan kokonaan hävinneet lehdestä, kysymys oli pikemminkin aste-eroista. Viihteellistymisestä ja huippu-urheilun suosion kasvusta kertoo myös levikkikehitys: vuonna 1921 lehden levikki oli 3900 kappaletta ja Berliinin olympiavuonna 1936 peräti 30 000 kappaletta (Perko 1991, 231). Kyseessä oli myös eräänlainen sukupolviero. Kun Pihkalaa voidaan perustellusti pitää valkoisen Suomen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusideologian isänä, Jukola loi puolestaan urheiluselostuskielen ja huippu-urheilua ihannoivan ideologian (jossa silti näkyi aikakaudelle ominainen maanpuolustusmyönteisyys ja taistelukenttien kielikuvat siirrettynä urheilukentille) mikä pelkistyi hänen vuonna 1930 julkaistussa kirjassaan *Me uskomme urheiluun* (ks. Kanerva 2000, 251-253). Samalla kun huippu-urheilu toimi 1920-1930-lukujen tärkeimpänä propagandavaltina Suomelle (Ibidiem, 250), se alkoi saavuttaa viihteenä ja itseisarvona sellaisen aseman, mitä Pihkala ei missään tapauksessa ollut tarkoittanut - hänelle urheilulla oli vain välineellinen merkitys maanpuolustuskuntoisuuden ja kansan terveyshygienian kohottamiseksi. Tätä kehitystä voi pitää osaltaan selityksenä kilpaurheilumyönteisyyden korostuessa myös puolustusvoimien liikuntakoulutuksessa.

Porvarillisen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusideologian propagoinnilla oli kuitenkin merkityksensä, sillä se huomioitiin tarkasti ainakin vasemmiston piirissä. Vasemmisto ja Työväen Urheiluliitto - varsinkin sen kommunistinen siipi - oli sisällissodasta lähtien asettunut poliittisesti ja ideologisesti Suojeluskuntajärjestön ja SVUL:n edustamia valkoisen Suomen aatteita vastaan. Käytännössä kyse oli siitä, että suojeluskunnat ja sitä lähellä olevat tahot SVUL:sta olisivat halunneet eheyttää maan urheiluelämän siten, että maahan olisi perustettu jo edellä mainittu yhteinen keskusjärjestö, jolloin myös TUL olisi sulautunut siihen. TUL koki koko 1920-luvun nämä voimakkaat eheytyspyrkimykset, joita mm. Pihkala ja Vartia propagoivat SUL:n sivuilla, voimakkaana hyökkäyksenä sitä vastaan. Taustalla porvaristolla olivat turvallisuutta ja maanpuolustusta edistävät tavoitteet: kun urheileva nuoriso saataisiin yhden järjestön alaisuuteen, se merkitsisi TUL:n lakkauttamista ja samalla kansalaisten aatteellista eheytymistä, pois kommunismin houkutuksista. (Hentilä 1982, 102, 364, 374; ks. esim. SUL 1919 no 6, 2 ja no 4, 1-2). Vasaran (1997, 117) mukaan myös sotaministeriön

komiteahankkeet edustivat tätä pyrkimystä, konkretisoituen Lauri Pihkalan persoonassa. Eheyttämispropaganda sopi sinänsä hyvin myös aikakauden keskustapoliittiseen ja demokraattista vakautta tavoittelevaan ilmapiiriin, mutta TUL tulkitsi, että näissä eheytystavoitteissa toteutuisivat ideologisesti ainoastaan porvarillisen valkoisen Suomen tavoitteet. Eräistä lausunnoista käy selvästi ilmi, että kommunistit todella pelkäsivät, että työväen ja porvarillisen liikkeen urheilijoiden pääseminen samoille urheilukentille merkitsisi poliittisen vastakkaisuuden laimenemista ja aatteellista rapautumista, sillä tällaisesta veljeilystä urheilijoiden kesken oli saatu varoittavia esimerkkejä jo ennen sisällissotaa (ks. TU 25.1.1926).

Tässä yhteydessä ei ole aiheellista puuttua kaikkiin niihin urheilupoliittisiin vaiheisiin ja kiistoihin, joita porvarillisen ja työväen urheiluliikkeen kahtiajakautuminen 1920 -luvun vaihteesta 1930-luvulle aiheutti, eikä myöskään TUL:ssa ilmenneisiin sisäisiin suuntariitoihin, joita Seppo Hentilä on *Suomen Työläisurheilun historiassa* käsitellyt yksityiskohtaisesti. Tämä jyrkkä vastakkainasettelu varsinkin 1930-luvun alkuun saakka ideologiaa luovana tekijänä on kuitenkin syytä muistaa. Vasta kommunistilakien säätäminen vuonna 1930, äärioikeiston vaikutuksen kääntyminen laskuun Mäntsälän kapinan jälkeen ja demokratian vakiintuminen suomalaisessa yhteiskunnassa toi TUL:oa ja porvarillista urheiluliikettä lähemmäs toisiaan. Tällä oli kuitenkin puolestaan oma vaikutuksensa SVUL:n ja suojeluskuntien yhteistyön vähenemiseen. Suojeluskunnilla oli ollut kosketuskohtansa Lapuan liikkeeseen, vaikka sen jäsenten suhtautuminen liikkeeseen vaihteli. Näillä yhteyksillä saattoi olla merkityksensä, kun SVUL:n uuden polven johtajat, kuten Urho Kekkonen ja Jukka Rangell pyrkivät luomaan porvarien ja TUL:n yhteistyötä, ottaen samalla enemmän etäisyyttä Suojeluskuntajärjestykseen. Samalla SVUL:n ja suojeluskuntien välinen "personaaliunioni" alkoi rapautua. (ks. Hentilä 1982, 311, 364, 374; Jansson 1993, 102; ks. Selén 1998, 219.)

Vaikka Hentilän (1997, 27) mukaan TUL:ssa suhtauduttiin kielteisesti puolustusurheilun kytkemiseen urheiluliikkeeseen (tähän vaikutti todennäköisesti paljolti sisällissodan tapahtumat ja suojeluskuntien toiminta, sillä muualla Euroopassa työväen puolustusur-

heilu oli sängen yleistä (huom. V.L.)), on kiinnostavaa, että sekä vasemmiston että oikeiston parissa liikuntakasvatusta perusteltiin ideologisesta vastakkainasettelusta huolimatta muutoin lähes samoin perustein.

Toivo Nygård (1982, 2-3) on hahmotellut suomalaista äärioikeistoa käsittelevässä tutkimuksessaan, kuinka ideologisesti vastakkaiset liikkeet voivat kuitenkin menettelytapoiltaan olla varsin samankaltaisia. Vaikkei esimerkiksi SVUL:oa, Suojeluskuntajärjestöä tai Työväen Urheiluliittoa pidäkään sellaisenaan vertauttaa poliittisiin ääriliikkeisiin, niin näkemys menettelytapojen samankaltaisuudesta, tai tässä tapauksessa paremmin liikuntakasvatusideologioiden sisältöjen samankaltaisuudesta on varsin toimiva. Valkoisen Suomen maanpuolustuksellinen liikuntakasvatusideologia ja työväen urheiluideologia puhtaimmillaan käytti hyvin samankaltaisia menettelytapoja ja liikuntakasvatustyön perusteluja, jos vain ideologinen "etumerkki" jätetään huomioimatta.

Molemmat ideologiat korostivat ainoastaan urheilun "välinearvoa" ja merkitystä sidostoimintana, jolla tärkeintä aatteellisen työn kohdetta, nuorisoa, houkuteltiin mukaan toimintaan. Huippu-urheilun asemaa itseisarvona pidettiin kielteisenä. Ideologisessa taistelussa TUL pyrki osoittamaan ideologiansa terveyden porvarilliseen urheiluun verrattuna juuri tällä argumentilla, vaikka senkin urheilutoiminta joutui antamaan jatkuvasti periksi "porvarillisen", yksilöllisyyttä korostavan, kilpaurheilun houkutuksille (ks. esim. Hentilä 1982, 57; Itkonen 2000, 19; TU:n joulunumero 1926, 9).

Liikuntakasvatuksen tärkeyden perustelut nousivat kummallakin puolella ajan terveyshygieenisistä, rotuhygieenisistä, raittius- ja siveyskäsityksistä ja niillä haluttiin kontrolloida ja yhtenäistää kansalaisia paremman tulevan yhteiskunnan vuoksi. (ks. Itkonen 1996, 172; ks. myös TU no 12, 1925, 2; TU no 18 1926, 2; TU:n joulunumero 1926, 22.) Tällaisia piirteitä olivat erityisesti massaurheilun propagointi, nuorison raittiusihanteet ja usko liikunnan sekä urheilun rotua ja moraalista kasvua edistäviin vaikutuksiin. (vrt. esim. TU 1925 no 12, 2, 1926; TU:n joulunumero 1926, 22.) Myös organisoitumisen ja

koulutus-, valmennus- ja neuvontatyön toteuttamisessa oli nähtävissä hyvin samankaltaisia piirteitä. (ks. Hentilä 1982, 112-115, 129-132.)

TAULUKKO 3. Valkoisen Suomen liikuntakasvatusideologian ja työväen urheiluideologian ulottuvuuksien vertailua

Valkoisen Suomen Maanpuolustuslinen liikuntakasvatusideologia	Työväen liikuntakasvatusideologia
Yhtenevät piirteet:	
Urheilu ei itseisarvo, vaan väline maanpuolustuskuntoisuuteen ja nuorison houkuttelemiseksi tavoitteiden edistämiseen	Urheilu ei itseisarvo, vaan väline työläisnuorison houkuttelemiseksi aatteelliseen kasvatukseen (eräissä Euroopan maissa myös puolustuskuntoisuus)
Massaurheilun merkitys	Massaurheilun merkitys
Siveellinen ja raitis isänmaan puolustaja	Siveellinen ja raitis työläinen
Liikunnan avulla parannetaan terveyshygieniaa ja tervehdytetään kansan rotuominaisuuksia	Liikunnan avulla parannetaan työväestön terveyttä ja parannetaan rotuominaisuuksia
Merkittävimmät erot:	
Urheilun avulla eheytetään ja kasvatetaan myös työväestö valkoisen Suomen arvoihin	Työväen Urheiluliiton liikuntakasvatus ja urheilutoiminta tukee työväenarvoita ja estää työväen urheilijoiden siirtymisen porvarilliseen urheiluliikkeeseen

Esimerkkinä propagandatyön suureksi koetusta merkityksestä kertokoon Työväen Urheilulehden antama tunnustus porvarilehdille siitä, kuinka hyvin ne propagoivat urheilun ja oman järjestötoimintansa puolesta. Radion merkitystä propagandavälineenä enteili kyseisen lehden huomio siitä, kuinka taitavasti, mutta kyseenalaisesti Pihkala käytti sitä hyväkseen tavoittaen nekin, joille sanomalehti ei tullut. (TU 1925 12.10, 4; TU 1926 15.12.26, 3.) Tässä suhteessa radion merkitystä tuskin kannattaa liioitella, mainitussa tapauksessa kyseessä lienee ollut Pihkalan sodankäynnin vaatimuksia

käsitellyt radioesitykset radiotoiminnan alussa vuonna 1925. K.E. Levälahden toimesta radiossa joka tapauksessa toimi jo 1920-luvulla voimisteluohjelma, joka oli suunnattu selkeästi kansalaisten voimisteluaktiivisuuden kohottamiseksi. (ks. SUL 11.10.1929, 6.) Puolustusvoimien tiedottaminen sidottiin puolestaan puolustusministeriön alaisen sanomakeskuksen koordinoimaksi ja vaikka sen yleisradiolle tarjottu ohjelmisto lisääntyi jossain määrin 1930-luvun loppua kohti, varsinaisia sotilaskuntoisuutta ja liikuntakasvatushenkisiä ohjelmia ei kuitenkaan säännöllisesti kuuntelijoille tarjottu (ks. Kronlund 1988, 509-511).

3.5 Puolustusvoimien yhteistyöpyrkimykset koululaitoksen kanssa

Puolustusvoimat säilytti kiinnostuksensa maanpuolustukselliseen liikuntakasvatustyöhön koululaitoksen kanssa läpi 1920 -1930 -lukujen. Yhteydenottoja ei ollut kovin useita, eikä niihin näytä sisältyneen varsinkaan 1920 -luvulla kovin voimakasta painostusta koululaitosta kohtaan. Näkyvin toimenpide tehtiinkin jo vuonna 1919, jolloin Sotaväen päällikkö Wilkman laati kirjelmän, jossa ehdotettiin poikakoulujen voimistelutuntien lisäämistä sekä voimistelun osittaista muuttamista sotilaallisia tarkoituksia vastaavaksi, sillä Wilkmanin sanoin "sotilaallinen kansanhenki, johon miehistön kurin täytyy perustua on istutettava kasvavaan polveen, erittäinkin koulunuorisoon." Asiasta pyydettiin lausunto mm. kouluylivaltuutukselta, mutta ehdotus ei johtanut toimenpiteisiin. (PK 1547/1, liite 2) Samoin Oeschin komitean tavoitteena oli yhdenmukaistaa ja liittää yliopistojen, oppikoulujen ja kansakoulujen liikuntakasvatus yhdenmukaisemmaksi sotilaskoulutukseen nähden. Tämän asian valmistelu oli erityisesti Pihkalan käsialaa (T 7751/46, Oeschin komitean mietintö kd no 918/20 K2). Sotaministeriön komiteahankkeiden kariuduttua suurisuuntaisemmat hankkeet näyttivät loppuvan. Ilmeisesti puolustusvoimien johdossa ei haluttu kärjittää sisäpoliittista tilannetta äänekkäillä vaatimuksilla, sillä vasemmiston suhtautuminen jo pelkästään Suojeluskuntien ja SVUL:n läheiseen yhteistyöhön oli erittäin kielteistä, kuten jo edellä on ilmennyt.

SVUL:n ja Suojeluskuntien taholta asiaan kiinnitettiin kuitenkin huomiota läpi 1920-luvun. SVUL:n ja kouluhallituksen yhteistyönä saatiin laadituksi oppikouluihin ja kansakouluihin urheilumerkkijärjestelmä, vaikka liikunnanopetuksen taso olikin muutoin yleensä melko vaatimatonta (Meinander 1992, 289). Julkisenä keskusteluareenana tästäkin aiheesta toimi näkyvimmin Suomen Urheilulehti, jonka sivuilla esimerkiksi kouluhallituksen voimistelun ja terveydenhoidon ylitarkastaja Arvo Vartia tammikuussa 1923 kommentoi kriittisesti kouluvoimistelun tilaa, vaatien eri kouluasteille lisätunteja silloisesta kolmesta tunnista kuuteen, sillä perusteella, että Saksassakin pyrittiin kaikissa kouluissa tähän määrään. Saksassa oli nimittäin Vartian mukaan huomattu, että koulunkäynti heikensi nuorison fyysistä kuntoisuutta. Koulun fyysisesti passivoitettavaa vaikutusta oli myös Pihkala useaan otteeseen kritisoinut ja nyt myös Vartian mukaan tehokkain keino koulunuorison heikentymistä vastaan olikin liikuntakasvatustuntien lisääminen. Lapselle oli luontaista leikki, joka oli voimakkaan leikki- ja liikuntavaiston johtamaa toimintaa. Liiallisesti henkiseen työhön painottuva ainejako ja opiskelu sen sijaan kuolettivat nämä vaistot, näin Vartia Pihkalan sosiaalidarwinistisia ajatuksia seuraten totesi. (SUL 31.1.1923, 14-15; ks. Hentilä 1992, 246.)

Vasara (1997, 678) pitää sekä Pihkalan että Vartian käsityksiä liikunnan merkityksestä kouluopetuksessa Natsi-Saksaan verrattavina. Saman johtopäätöksen Pihkalan ajatuksista tekee Meinander (1994, 207). Vertailu on kuitenkin liian yksioikoinen. Tarkemman arvion tässä suhteessa tekeekin Salimäki (2000, 251), joka myöntää Pihkalan saksalaisihailun todelliseksi, mutta painottaa sen syntyneen tarkoituksenmukaisuussyistä: häntä viehätti ainoastaan saksalainen tehokkuus liikuntakoulutuksen järjestämisessä. Myös Pihkala itse halusi tehdä tämän ideologisen eron saksalaisiin ilmoittavalla luottavansa mieluummin englantilaiseen lihasten, hermojen ja vaistojen kasvatukseen, kuin saksalaiseen järjen ja "ylitajunnan" kasvatukseen (Pihkala, Kansakoulumme ja puolustuskunto; ei painovuotta, 24.)

Myös Vartian huoli oppikoulunuorison fyysisestä tilasta peilautui Pihkalan ideologian kautta, sillä juuri oppikoululaisista koulutettiin pääosa tulevista reserviupseereista, jotka

sodan tullen joutuisivat kestämaan suuria fyysisiä ja henkisiä rasituksia. Merkittävää kirjoituksessa Vartian yhteiskunnallisen aseman lisäksi oli, että Suomen Urheilulehden julkaisema puhe oli Vartian toimesta esitetty aiemmin seminaariopettajain kokouksessa Helsingissä. (SUL 31.1.1923, 14) Voimistelunopettajien ja miespuolisten kansakouluopettajien keskuudessa olikin varsin yleisesti halua maanpuolustushenkiseen liikuntakasvatukseen, olihan moni heistä reservinupseereita. Usein liikuntatunnit saattoivatkin muodostua varsin sotilaallisiksi (ks. T/22580/1; A. Vartian raportti voimistelunopettajien jatkokurssilta 29.6 - 11.7.1931).

Useimpien opettajien omaksuma oikeistolainen arvomaailma itsenäisyyden alkuvuosina perustui paljolti siihen, että he ottivat yhteiskunnallisen asemansa mukaisen roolin, johon heidät oli jo seminaareissa valmistettu. Usein paikkakunnan poliittinen eliitti edellytti opettajan ottavan osaa mm. suojeluskuntien ja Lotta Svärd -järjestön toimintaan. Niiden ja muiden ei-sosialististen seurojen ja yhdistysten jäsenyys lankesi kuin itsestään ja opettajat sitoutuivat niiden arvomaailmaan. (Rantala 2000, 313; ks. myös Rinne & Jauhiainen 1988, 212.) Rantalan (2000, 313) mukaan valkoisen Suomen perintö tuli yhteiskunnassa niin vahvana esille, että opettajien oli helpointa myötällä sitä. Tältä pohjalta selittyy paljolti opettajiston aktiivisuus maanpuolustuksellisessa työssä. Launonen (2001, 191) onkin todennut, että vuosien 1920-1930 valkoisen Suomen arvoja ilmentäneessä kasvatustajatteluissa vallan ja kasvatustajattelu välillä vallitseva suhde tuli hyvin selkeästi esille. Tätä taustaa vasten tulee ymmärrettäväksi myös kouluvoimistelun tarkastajien, Vartian ja Anni Collanin liikuntakasvatuksen ja maanpuolustuskuntoisuuden yhteyttä vahvasti korostava ideologinen työ.

Puolustusvoimissa vaikutti läpi 1920-1930 lukujen olleen jatkuvaa kiinnostusta siihen, mitä koulujen liikuntakasvatuksessa tapahtui. Arvo Vartian ja kouluhallituksen toimesta sille raportoitiin voimistelunopettajien jatkokurssien sisällöstä ja tapahtumista. Esimerkiksi Kiviniemen Urheiluopistossa kesä-heinäkuun vaihteessa järjestetyllä kurssilla vuonna 1931 pohdittiin mahdollisuuksista järjestää sotilasvoimistelua liikunnanopetuksessa, mutta se todettiin mahdottomaksi lähinnä vähäisen tuntimäärän vuoksi. (T

22580/1, A. Vartian raportti voimistelunopettajien jatkokurssilta, 29.6-11.7.1931) Erityisen mielenkiintoinen tässä suhteessa on Lauri Pihkalan laaja kirjoitus otsikolla "Koulumme ja puolustuskunto". Sen ilmestymisajasta ei ole varmaa tietoa, mutta todennäköisesti se on laadittu aikaisintaan vuoden 1928 aikana, sillä Pihkala oli jossain vaiheessa lähettänyt siitä kappaleen ainakin eversti Heinrichsille (eversti 15.6.1928 lähtien). Tämä kertoo siitä, että puolustusvoimien ja suojeluskuntien välinen yhteydenpito oli tosiasia ainakin epävirallisella tasolla. (Koulumme ja puolustuskunto, P Fen kaps Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto, ei painovuotta; ks. Sutela 1979, 92, 313).

Pihkalan kirjoituksen pääargumentti rakentui siitä perusolettamuksesta, että Suomen asema Venäjän (Neuvostoliiton) rajanaapurina oli historiallisesti osoittautunut turvattomaksi. Lähtökohtana Pihkala piti sitä, että Venäjä on todennäköinen hyökkääjä, jolla oli pyrkimys laajentaa alueitaan. Pihkalamaiseen tyyliin hän esittikin: "...ryssä on vaistoltaan hellittämättömän ekspansiivista, himoaa maata niin pitkälle kuin meri tulee eteen." Suomen sisäiseksi ongelmaksi Pihkala katsoi kansan kahtiajakautuneisuuden. Suomella tuli olla ulkoista uhkaa turvaamaan puolustusvalmiutta, puolustuskuntoa ja puolustustahtoa. Tähän kaikkeen puolustusvoimat ei Pihkalan mielestä yksin kyennyt, sillä sen täytyi keskittyä ennen muuta sotilastoimintaan. Puolustusvoimat tarvitsi koululaitoksen tukea. Kansakunta oli velvollinen antamaan sellaisen koulukasvatuksen, että nuoret miehet palvelukseen tullessaan olisivat henkisesti ja fyysisesti valmiita asevelvollisuuden suorittamiseen. Opetussuunnitelmissa tuli huomioida liikuntatuntien radikaali lisääminen ja sellaisten pelien ja leikkien ja lajien harjoittaminen, jotka innostaisivat nuorisoa ja kehittäisivät samalla heidän maanpuolustuskuntoisuuttaan. Pihkala teki myös ehdotuksia lukuaineiden oppisisältöjen, kuten historianopetuksen, muokkaamisesta isänmaallisia arvoja paremmin esille tuoviksi, mikä heijasteli jo 1930-luvun lopun vilkasta keskustelua suojelu- ja maanpuolustuskoulutuksen asemasta kouluopetuksessa. (Pihkala, Koulumme ja puolustuskunto; ei painovuotta, 12-19, 24-44.)

On mahdollista, että Pihkalan esitys oli tehty ennen puolustusvoimien omaa yhteistyöehdotusta kouluhallitukselle. Puolustusvoimien ehdotusta saattoi vauhdittaa myös

Rauhanliiton vuoden 1928 lopussa tekemä ehdotus, jossa se vaati koulujen maantiedon ja historian opetuksen perustaksi rauhan aatetta ja paheksui sotasaaevutusten korostamista historianopetuksessa. Joka tapauksessa Sotaväen päällikön Aarne Sihvon ja osastopäällikkö eversti Paavo Talvelan 28.2.1928 kouluhallitukselle osoittamassa kirjeessä armeijan johto muistutti, että "niin kauan kunnes kylliksi pätevät rauhantakeet on onnistuttu luomaan, valtioiden on pidettävä yllä maapuolustusta, kuten nykyhetkellä kaikki valtiot tekevätkin". Kirjeessä mainittiin myös, miten naapurin heikkous houkutteli toisia hyökkäämään sen kimppuun. Sen mukaan koulun lukuaineissa, esimerkiksi historiassa, oli korostettava isänmaallisen hengen ja kansallisen itsenäisyyden merkitystä ja voimistelutunneille oli saatava lisää oppitunteja poikien fyysisen kunnon säilyttämiseksi ja liikunnallisen elämäntavan oppimiseksi sotilaallisista syistä. Voimistelutuntien lisäystä tarvittaisiin varsinkin asevelvollisuuden lyhyiden vuoksi. Lausuntoja voi tulkita siten, ettei puolustusvoimien johto vuonna 1928 pitänyt Suomen asemaa suhteessa Neuvostoliittoon turvattuna ja oli huolissaan nuorison maanpuolustushengen ja -kuntoisuuden kehittymisestä. Kirjeen sisältö kertoo myös, miten suuressa määrin puolustusvoimien johto lopulta asettui kuuntelemaan Lauri Pihkalan ajatuksia. Suojeluskuntajärjestö kannatti kirjelmää lämpimästi ja esimerkiksi professorit Gunnar Suolahti ja Einar V. Juvelius (myöh. Juva) Hakkapeliitta-lehden haastattelussa pitivät sodan realiteettien kertomista ja maanpuolustuksen tarpeista huolehtimista kouluissa välttämättömänä. (ks. esim. Anni Collanin maanpuolustusta käsittelevä leikekirja, S Um.; Vasara 1997, 645-646.) Heidän lausunnoissaan puolestaan näkyy selkeästi, miten oikeistolaisessa sivistyneistössä pelättiin sisäistä kahtiajakautuneisuutta ja Neuvostoliiton uhkaa.

Puolustusvoimien pyrkimykset eivät johtaneet tulokseen, mutta eri osapuolten keskinäinen yhteydenpito loi osaltaan pohjaa seuraavalla vuosikymmenellä lisääntyvälle keskustelulle. Lisäksi maanpuolustuskasvatuksella oli selvästi kannatusta niin koululaitoksen kuin osin yliopistojenkin keskuudessa. Tästä oli hyvänä esimerkkinä Suomen Voimistelunopettajaliiton puolustusvoimille Yleisesikuntaan vuonna 1933 lähettämä kirjelmä, jossa esitettiin liiton opettajapäivillä laadittu ponsi Voimistelulaitoksen ja puolustuslai-

toksen yhteistyön suuntaviivoista voimistelulaitoksen opetusohjelman suhteen (T 14797/12, Suomen Voimistelunopettajaliiton kirjelmä Yleisesikunnalle).

Puolustusvoimat piti siis edelleen yhteyksiä koululaitokseen maanpuolustuksellisten syiden vuoksi. Tässä yhteydessä on myös muistettava, että kansallinen koulutusjärjestelmä oli muuttunut vuonna 1921, jolloin maahan oli saatu yleinen oppivelvollisuuslaki (Kuikka 1991, 87). Oppivelvollisuuskoulu mahdollisti entistä paremmin harjoittaa sosiaalista kontrollia ja kansallista integraatiota (Rinne & Salmi 1998, 183). Koulupolitiikoista erityisesti edistyspuolueen Mikael Soininen ja Oskari Mantere uskoivat koko ikäluokan yhteisen koulun vähentävän yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja epäluuloa (Rantala 1997, 30). Rantala (1997, 795-797), joka on tutkinut väitöskirjassaan yhteiskunnan opettajiin kohdistamaa kontrollia, katsoo sisällissodan voittajaosapuolen pyrkineen oppivelvollisuuden säätämällä saamaan kansan yhtenäiseksi. Koulun tehtävänä oli kasvattaa hävinneen osapuolen lapsia yhteisiin arvoihin ja estää kumouksellisuutta (Ibidem). Siten myös puolustusvoimat ja valkoisen Suomen arvoja kannattava sivistyneistö ymmärsivät yhä suuremmat väestönosat tavoittavan koulutusjärjestelmän mahdollisuudet myös tässä maanpuolustusideologisessa mielessä.

4 1934-1939 - KILPAKENTILTÄ SOTAKENTILLE

Vuosien 1934-1939 ajanjaksolle on tutkimuksen kannalta huomioitava kaksi merkittävää taustatekijää. Ensinnäkin poliittisten ääriliikkeiden voima oli merkittävästi heikentynyt ja samalla poliittisen kentän eheytyminen edistynyt. Toisaalta vuosikymmenen kuluessa kohti loppuaan kansainvälinen tilanne kiristyi, mikä aiheutti sodan uhkan reaalisen kasvun. Nämä molemmat seikat olivat taustalla vaikuttamassa myös siihen, miten maanpuolustuskuntoisuutta edistävää liikuntakasvatusta pyrittiin toteuttamaan niin puolustusvoimissa kuin vapaaehtoisjärjestöjen keskuudessa. Suuntauksena sekä puolustusvoimien ja erityisesti Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatuksessa oli pyrkimys toiminnan tiivistämiseen ja pelkistämiseen siten, että koulutus palvelisi entistä selkeämmin sotilaskuntoisuutta. Maailmanpoliittisen tilanteen kiristyminen lisäsi myös julkista keskustelua maanpuolustuskasvatuksen ottamisesta selkeämmin mukaan koulujen opetussuunnitelmiin. Myös puolustusministeriö halusi puuttua vuosikymmenen lopulla yhä voimakkaammin koulujen opetussuunnitelmiin niiden muuttamiseksi entistä enemmän omia maanpuolustustarpeitaan vastaaviksi.

4.1 Puolustusvoimien liikuntakasvatuksen viimeiset vuodet ennen sotaa - toiminnan kriittistä uudelleenarviointia ja järjestelmän tehostamista

Puolustusvoimien liikuntakoulutukseen kuuluivat talvisotaan asti eri hiihtolajien lisäksi edelleenkin uinti, voimistelu, joukkuepelit (mm. pesäpallo, jalkapallo ja vuodesta 1934 yhä vahvemmin käsipallo), leikit ja erilaiset ottelut sekä yleisurheilu. Lajivalikoiman suhteen koulutus alkoi löytää selvästi uomansa. Pihkalan lempilapsen, pesäpallon, asemansa sijaan horjui vuosikymmenen loppua kohti. Sitä ei poistettu koulutusohjelmista, mutta sen entinen vahva asema kyseenalaistettiin entistä voimakkaammin liikuntakasvattajien keskuudessa. Siitä huolimatta, vaikka laji oli suunniteltu erityisesti taiste-

luominaisuuksia parantamaan, se oli teknisesti melko vaativa ja se olikin osoittautunut joukkuelajina liian vaativaksi useimmille varusmiehille. (T 14797/11, Yleisesikunnan ohjeet liikuntakasvatuskoulutusta varten 1932; T/14797/12 Ye:n kirjeistöä 27.4.1933, 20.6.1933, Armeijan liikuntakasvatuskoulutus.; T/14861/12 Sotaväen liikuntakasvatus vuodelle 1936; T22580/1 30.11. 1938, Kl.3./12822/38.; T 14797/ 11,)

Sodan uhkan lisääntyminen ei voinut olla jättämättä jälkiään puolustusvoimien liikuntakasvatukseen. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla liikuntakasvatusohjelmiin liitettiin mukaan esterata- ja lähitaisteluharjoitusten kaltaiset erikoisharjoitteet. Samoin murto- maahiihtokoulutuksessa pyrittiin entistä suurempaan tarkoituksenmukaisuuteen taisteluominaisuuksien harjoittamiseksi yhdistämällä siihen esteidenylitysharjoitteita ja sauvoitta hiihtoa. Myös käsipallon aseman vahvistamisella haluttiin mitä ilmeisemmin löytää sotilasominaisuuksia kehittävää ja teknisesti riittävän helppoa vastinetta usein liian vaikeaksi osoittautuneelle pesäpallolle. (T/14861/12 Sotaväen liikuntakasvatus vuodelle 1936; T22580/1 30.11. 1938, Kl.3./12822/38.)

Vaikka lajivalikoima pysyikin hyvin samanlaisena, tapahtui liikuntakoulutuksessa eräs varsin merkittävä muutos. Raskaaksi ja kalliiksi koettu moniportainen kilpailujärjestelmä päätettiin sellaisenaan purkaa, jolloin esimerkiksi divisioonien välisistä kilpailuista käytännössä luovuttiin. Samalla myös puolustusvoimien mestaruuskilpailujen määrää vähennettiin ja ne jätettiin eräiden lajien osalta jopa pitämättä. Liikuntapropagandistisessa mielessä tätä pidettiin eräiden puolustusvoimien urheilumiesten mielestä jopa tappiona. Toimenpiteen taustalla eivät olleet kuitenkaan ainoastaan taloudelliset ja organisatoriset syyt. Liikuntakasvatustoimiston asiakirjoista ilmenee, että keskeisempi syy toimenpiteelle oli itse asiassa se, että raskas järjestelmä ei liikuntakasvatusjohdon mielestä vastannut tarkoitustaan. Kilpailujärjestelmästä oli tullut itsetarkoitus, sen sijaan että se olisi toiminut välineenä liikuntaharrastuksen lisäämiseksi suurille massoille. Päällystön keskuudessa oli lisäksi ilmennyt kielteisiä asenteita tämän tyyppisenä toteutettua kilpaurheilua ja kilpaurheilijoita suosivaa liikuntakasvatusmallia kohtaan.

(T/14797/11 Ye:n kirjeistöä 20.6.1933, Armeijan liikuntakasvatuskoulutus; PK 1547/1, 45.)

Raskaan kilpailuorganisaation purkaminen oli alku niille liikuntakasvatusjärjestelmän tehostamispyrkimyksille, joita puolustusvoimien liikuntakasvatustoimisto yritti ajaa läpi talvisotaan saakka. Koulutuksen linjantarkistusta edisti se, että pääosa kritiikkiä ja uudistustavoitteita ajaneista liikuntakasvatuspäälliköistä oli esittänyt arvostelua järjestelmää kohtaan jo 1920-luvun lopulta lähtien. Kuten edellä todettiin, Yrjö Valkama, Tauno Lampola ja Yrjö Tikka olivat tehneet samansuuntaisia johtopäätöksiä puolustusvoimien liikuntakasvatuksen tilasta. 1930-luvulla he kukin vuorollaan liikuntakasvatuspäällikköinä toimiessaan pyrkivät muuttamaan joukko-osastojen liikuntakasvatustyötä takaisin Lauri Pihkalan alkuperäisen liikuntakasvatusideologian suuntaan, jossa urheilulla oli ainoastaan välineellinen, joukkoja innostava tehtävä.

Tästä seuraa luonnollisesti kysymys, oliko vääristymä kilpaurheilun suuntaan Väinö Tiirin pitkän (1921-1932) päällikkökauden tulosta (ks. Matikainen 1987, 4). Käytetyt asiakirjat eivät kuitenkaan anna tälle tulkinnalle mitään selkeää vahvistusta. Todennäköisintä on, että myös Tiirin kaudella pyrkimys oli Pihkalan luomien tavoitteiden mukainen, olihan Tiiri itsekin osallistunut Pihkalan ohella Oeschin komitean työhön (ks. T/7751/46, Oeschin komitean mietintö), mutta järjestelmän muotoutumista kilpaurheilun ehdoilla toimivaksi ei osattu riittävästi ennakoita. Ongelmien hahmottaminen vaati lopulta lähes vuosikymmenen ennen kuin siihen todella havahduttiin. Näin ollen ongelmien synnyn voi katsoa johtuneen enemmänkin kilpa- ja huippu-urheilun arvostuksen jatkuvasta kasvusta koko länsimaisessa yhteiskunnassa, sekä liikuntakasvatusupseerien ja -aliupseerien heikosta koulutustasosta. (ks. esim. SUL 1930, no 1,2; PK 1547/1,45).

Eric Hobsbawmin (1994, 157) mukaan kilpaurheilusta tuli joukkotiedotusvälineiden kehityksen ansiosta maailmasotien välisenä aikana tehokas keino kansallistunteen iskostamiseksi ihmisten mieliin, minkä seurauksena kaikkein epäpoliittisimmatkin

yksilöt saattoivat samaistua helposti kansakuntaan. Näin tapahtui Suomessakin, mutta se ei kuitenkaan johtanut suurten massojen liikkeelle saamiseen siinä mittakaavassa, kuin esimerkiksi Pihkalan kaltaiset maanpuolustuskuntoisuuden edistäjät olivat toivoneet, vaan sittenkin ensisijaisesti huippu-urheilijoiden ja kilpaurheilun palvontaan itseisarvona. Se kohotti kylläkin kansallista itsetuntoa, muttei samassa määrin kansalaiskuntoa. Tämän kehityksen Pihkala itse oli yrittänyt pysäyttää, mistä äärimmäisenä osoituksena oli hänen organisoimansa ns. olympialakko, joka toteutuessaan olisi merkinnyt Suomen joukkueen poisjäämistä vuoden 1928 kesäolympialaisista. Salimäki (2000, 233) esittää perustellusti, että radikaalin toimenpiteen taustalla oli Pihkalan halu kiinnittää valtiovalan huomio eliittuurheilusta koko kansan liikuntakulttuurin laajentamiseen.

Kun kapteeni Yrjö Tikan kaudella (1932-1933) raskasta valtakunnallista kilpailujärjestelmää alettiin purkaa, niin kapteeni Tauno Lampola oman kautensa (1933-1935) päätteeksi laati perusteellisen ja kriittisen selvityksen puolustusvoimien liikuntakasvatuksen todellisesta tilasta suoraan Sotaväen päällikölle syksyllä 1935 (T/14861/11, os. 4. tstoX/Ye. kapteeni Lampolan selvitys Sotaväen päällikölle; Matikainen 1987, 4). Selvitys sisälsi kaunistelematta koulutuksen pahimmat ongelmakohdat, ehdotukset tilanteen korjaamiseksi, sekä päämäärät miesten koulutukselle. Suurimpana ongelmana Lampola piti organisaation rakentamista kilpailulliselle pohjalle, joka oli tullut kaiken lisäksi liian kalliiksi. Joukko-osastot kokivat järjestelmän häiritsevän varsinaista sotilaskoulutusta, aiheuttaen vain lisääntyvää katkeruutta kilpaurheilua kohtaan. Supistukset eivät olleet kuitenkaan riittävä toimenpide, sillä joukko-osastoista puuttuivat suurelta osin kunnolliset voimistelusalit, kentät ja voimisteluasut. Pahinta Lampolan mukaan oli se, että liikuntakasvattajien taso kenttäkoulutuksessa oli edelleen heikko, mikä oli tulosta kadettikoulun ja kanta-aliupseerien vähäisestä liikuntakasvatuskoulutuksesta. Näin ollen liikuntakoulutuksen järjestely joukko-osastoissa muodostui epäyhtenäiseksi ja puutteelliseksi. (T/14861/11, os. 4. tstoX/Ye. Kapteeni Lampolan selvitys Sotaväen päällikölle.)

Tiedot joukko-osastoista kertovat, ettei Lampola ollut liioitellut tilannetta. Kriittisellä selvityksellä hän halusi luonnollisesti havahduttaa puolustusvoimien johdon näkemään tilanteen surkeuden, mutta myös käytännön todellisuus vastasi hyvin pitkälle Lampolan esitystä. Kadettikoululta puuttui voimistelusalit ja kunnollinen urheilukenttä, Maasotakoulun liikuntaohjelmaa oli jouduttu supistamaan, sillä mm. voimistelusalit ja peseytymismahdollisuudet puuttuivat. Vastaavia kertomuksia puolustusvoimien liikuntakasvatustoimistoon tuli ympäri maata joukko-osastoista, eikä kantahenkilökunnan olosuhteet olleet tässä suhteessa useinkaan asevelvollisia paremmat. Tyypillistä oli, että liikuntakoulutuksen pääosa suoritettiin joko kasarmin käytävillä tai huoneissa ja ulkoliikunta siihen soveltumattomalla koulutuskentillä, mikä johti helposti loukkaantumisiin. (ks. esim. T /14797, 2.D:n kirje Ye:lle 1.11.1933; T /14797/11 Kadettikoulun johtaja T. Laatikaisen raha-anomus; SA 1932 no 6, 94; T/14857/16, tsto X/Ye yleistä kirjeistöä, 1934.)

Vaikka puitteet liikuntakasvatukselle olivat heikot, niin ammattilehdistössä annettu kuva liikuntakasvatuksesta oli sen sijaan ristiriitainen. Upseerien *Sotilasajakauslehti* oli varsin avoin kriittiselle keskustelulle, olihan sen palstoilla mm. Lampola ja Pihkala esittäneet kriittisiä näkemyksiään (ks. Saik. 1930, 600-606; 1934, 664-674). Viihteellisempi päällystöaliupseerien *Suomen Aliupseeri* esitti lukijoilleen sen sijaan melko ihanteellista ja kaunisteltua kuvaa liikuntakasvatustyöstä puolustusvoimien eri koulutuspaikoissa Kadettikoulusta joukko-osastoihin saakka. Silloin tällöin sen pääkirjoitukset ottivat kantaa liikuntakasvatustyön tärkeyteen. Merkille pantavaa näille kaikille kirjoituksille on, että niiden sisältö on säilyttänyt pihkalalaisen ideologisen ajatuksen massojen saamisesta liikkumaan ja nuorison koulumisesta tervehenkisiksi ja fyysiseltä kunnoltaan ensiluokkaisiksi sotilaisiksi, jotka olivat asepalveluksesta vapauduttuaan valmiita levittämään urheiluharrastusta myös kotiseuduilleen. (ks. esim. SA 1934, no 3, 50-51; SA 1936 no 4, 61-62; no 17, 335.) Lampolan selvitys kuitenkin antaa vastauksen siihen, miksi ideologisen ulkokuoren ja käytännön toteutuksen välille muodostui niin suuri kuilu. Liikuntakasvatuksen merkitys tuotiin lehtien sivuilla ja puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteissa julki ja massojen liikkeelle saamiseksi lietsottiin intoa, mutta rahaa

ja resursseja kunnollisiin suorituspaikkoihin ja koulutukseen puuttui. Lisäksi kilpaurheilun suosiminen oli saanut liiallisen yliotteen kenttätöissä, aiheuttaen samalla sen, että urheilun vastaiset kouluttajat suhtautuivat liikuntakasvatukseen hyvin kielteisesti (PK 1547/1, 45).

Puolustusvoimien johto ei ollut täysin tietämätön ongelmista, sillä Suojeluskuntajärjestön Hakkapeliitta-lehdessä, keväällä 1935, sotaväen päällikkö Hugo Österman käsitteli liikuntakasvatuksen ongelmia vakinaisessa armeijassa. Hän toi esiin asevelvollisuusajan lyhyiden, aseharjoitusten lukuisuuden, uudelleenjärjestelyt ja vastaavat tekijät, jotka olivat haittaamassa koulutuksen onnistumista. Östermanin lausuntoja voi samalla pitää puolustusvoimien ylijohdon virallisena näkökulmana liikuntakoulutukseen. Kun liikuntakasvattajat halusivat luonnollisesti lisää aikaa, koulutusta ja resursseja, ylin johto joutui puolestaan koko ajan arvottamaan, mihin puutteelliset resurssit ja rajoitettu koulutusaika käytettäisiin. Österman halusikin puolustusvoimien ongelmista johtuen kannustaa suojeluskuntalaisia erityisesti urheilun pariin, korostaen varsinkin sotilasominaisuuksien kehittämistä ja kiinnittämistä huomiota joukkokilpailuihin. (Hakkapeliitta 1935, no 13-14, 418; ks. myös Vasara 1997, 423.) Lausuntoa ei voi tulkita siten, että puolustusvoimien johto olisi resurssien puutteessa päättänyt siirtää liikuntakoulutusvastuuta suoraviiivaisemmin Suojeluskuntajärjestölle - eihän se laajuudestaan huolimatta tavoittanut läheskään kaikkia asevelvollisia. Kuitenkin Österman halusi tehdä suojeluskuntajärjestölle tietäväksi puolustusvoimien rajoitukset tässä suhteessa ja edelleen kannustaa järjestöä liikuntakasvatustyöhön miesten taistelukuntoisuuden ylläpitämiseksi.

Myös Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatustoiminnassa tapahtui 1930-luvulle tultaessa selkeitä muutoksia - itse asiassa huomattavasti puolustusvoimia merkittävämpiä. Se siirtyi vuonna 1934 ns. aluejärjestelmään, mikä merkitsi käytännössä sitä, että varsinaisesta sotilaskoulutuksesta tuli entistä keskeisempi osa sen toimintaa ja siitä tuli yhä selkeämmin todellinen maanpuolustusjärjestö. Sen merkitys laajeni vapaaehtoisen maanpuolustustyön ja kansalaiskunnan kasvattamisesta liikekannallepanosta huolehtivaksi puolustusvoimien osaksi. (Lehtonen 1999, 73-76.)

Kansainvälisen ilmapiirin kiristyminen näkyi myös siinä, että urheilun laajapohjaisuus väheni ja koko järjestön mestaruuskilpailut lopetettiin mm. yleisurheilussa ja pesäpallossa. Tässä suhteessa kehitys puolustusvoimien liikuntakasvatuksen kanssa oli samansuuntainen. Myös paikallistasolla urheilun osuus väheni, mutta murtomaahiihto ja ampumahiihto tärkeinä sotilaslajeina säilyttivät asemansa. Lajivalikoiman erikoistumisesta entistä enemmän sotilasominaisuuksia kehittävään suuntaan kertoo ns. sotilasottelun mukaanotto kilpailumuodoksi. Siihen kuuluivat rynnäkköjuoksu, käsikranaatin tarkkuus- ja pituusheitto, pistintaistelu, taisteluummunta sekä kaivautuminen. (Vasara 1997, 648; Vasara 1998, 145.) Syyt kehitykseen olivat osin samat kuin puolustusvoimissa. Myös sen koulutuksessa oli puutteita sekä lajivalikoimassa ja kilpailujärjestelmässä liikaa rönsyjä. Urheilutoiminnan tärkeyttä suojeluskuntaurheilun johtomiehet olivat perustelleet kaksikymmenluvun alussa erityisesti sen mahdollisuuksilla houkutellessa lisää jäsenistöä innostumaan myös muusta suojeluskuntatoiminnasta. Käytännössä kävi kuitenkin lähes samoin kuin puolustusvoimissakin. Myös suojeluskuntalaisille urheilusta tuli itsetarkoituksellista. Jo lapsuudessaan eri urheilumuodoista innostuneet nuoret miehet harrastaisivat suojeluskunnissakin liikuntaa pitkälti kilpailuvietin vuoksi, ei niinkään sotaan valmistautuakseen. Myönteistä oli kuitenkin se, että vaikka määrällisistä tavoitteista jäätiin selvästi, urheilevien miesten joukko nousi kuitenkin kriittistenkin arvioiden mukaan useampiin tuhansiin. (Vasara 1997, 685.)

4.2 Konkreettisiin toimenpiteisiin kohti alkuperäisiä tavoitteita

Kapteeni Lampola oli ongelmien kartoituksen lisäksi laatinut Sotaväen päällikölle annettuun selvitykseen myös ehdotuksensa ongelmien ratkaisemiseksi. Ensimmäisen miesten fyysistä kuntoisuutta tuli kohottaa selkeästi, muuten taistelukykyisyyden ja sotilaskoulutuksen vaatimat ominaisuudet jäisivät kehittymättä. Lampola oli havainnut asepalvelukseen saapuvien miesten olevan valtaosaltaan fyysisesti huonosti kehittyneitä, usein raskaan työn kuluttamia ja vailla innostusta. Yksittäisen sotilaan yleistä ryhtiä,

reippautta, toimintavalppautta ja moraalisia sekä siveellisiä ominaisuuksia tuli parantaa. Lisäksi tuli huolehtia miesten viihtyisyyden parantamisesta ja toverihengen kohottamisesta. Lampola oli tehnyt aivan olennaisia havaintoja suomalaisten asevelvollisten yleisestä fyysisestä ja henkisestä tilasta. Suuri osa miehistä oli joutunut tekemään kovaa ja kuluttavaa työtä siviilissä. Kansallinen eheytyminen oli vielä aluillaan, eikä sosialidemokraattien ja porvariston lähentyminen poistanut täysin työväestön ennakkoluuloja puolustusvoimia kohtaan, varsinkaan kun äärivasemmisto oli lisäksi käytännössä vaiennettu. Tämä saattoi selittää osaltaan joidenkin innotonta mielialaa. Merkittävämpi vaikutus asenteisiin lienee kuitenkin suurella osalla miehistä ollut kasarmien olosuhteiden heikolla tasolla sekä koulutuksen yksitoikkoisuudella, kuten Lampola aivan oikein oli päätellytkin. Vain paremmat olosuhteet ja innostavampi koulutus sitouttaisi miehet paremmin koulutustavoitteisiin. (T/14861/11, os. 4. tsto X/Ye. kapteeni Lampolan selvitys Sotaväen päällikölle.; ks. myös Kronlund 1988, 351, 409-411.)

Tuloksiin pääseminen vaati kuitenkin konkreettisia toimenpiteitä. Liikuntakasvatuksen tasoa tuli kohottaa ja olosuhteita parantaa. Kaikkiin joukko-osastoihin tuli saada tärkeimmät liikunnan suorituspaikat, eli voimistelusalit, urheilukentät ja uimalat sekä miehille voimisteluasut. Yleistä asennetta liikuntakasvatusta kohtaan tuli kohottaa myös kouluttajien keskuudessa. Siksi Lampolan mukaan kadettikouluun tuli saada pätevä voimistelunopettajakoulutuksen saanut liikuntakasvatusupseeri, liikuntakasvatuksen asemaa oppiaineena tuli kohottaa ja puolustusvoimien liikuntakasvatustehtävissä toimivien upseerien ja kanta-aliupseerien pätevyyttä tuli parantaa urheiluopistossa järjestettävillä kursseilla. Joukko-osastojen ylimmille upseereille tuli antaa liikuntakasvatuksesta tiedottavia koulutustilaisuuksia ja lisäksi tuli palkata joukko-osastojen koulutusta valvomaan kiertävä liikuntaneuvoja. (T/14861/11, tsto X/Ye, Lampolan selvitys Sotaväen päällikölle.)

Ehdotuksen sisältö kertoo selkeästi, että Lampola halusi liikuntakasvattajakunnan ammattitaidon lisäksi muuttaa joukko-osastojen päälliköiden ja ylempien upseerien ennakkoluuloisia asenteita liikuntakoulutusta kohtaan, tästähän hän oli tehnyt huomiota

jo vuosia aiemmin. Kun maanpuolustuksellinen liikuntakasvatusideologia muualla yhteiskunnassa kohtasi vastustusta lähinnä vasemmiston suunnalta, niin puolustusvoimien puolella se törmäsi usein joukko-osastojen upseeriston kielteisiin asenteisiin. Liikuntakasvatuksen uskottiin syövän muulta koulutukselta kohtuuttomasti aikaa. Kielteinen asenne oli syntynyt yleensä korostuneen kilpaurheilupainotteisen koulutuksen seurauksena ja kilpaurheilun vastaisten kouluttajien keskuudessa olikin syntynyt lentävä lausahdus "urheilu on armeijan syöpä". Tämän seurauksena myöskään harvat koulutetut liikuntakasvatupseerit - heitäkin sentään oli - eivät useinkaan päässeet toteuttamaan ideoitaan, vaan saattoivat saada komppanioiden päälliköiltä heille kuulumattomia tehtäviä. Tämän ongelmavyyhden ratkaisemiseksi Lampola pyysi voimavaroja lopulta Sotaväen päälliköltä. (Saik 1930, 600-606; PK 1547/1, 45; ks. myös T 14859/12, Levälähdän raportti liikuntaupseerien neuvottelupäiviltä 7.-9. 1. 1936.)

Lampolan työtä jatkamaan valittiin jo Suojeluskuntajärjestön puolella vankan kokemuksen saavuttanut K.E. Levälahti. Häntä pidettiin erityisesti hyvänä organisaattorina, joten valinnan taustalla saattoivat painaa vahvasti Levälähdän suuri arvostus ja meriitit, varsinkin kun Lampola oli vaatinut suhteellisen merkittäviä muutoksia liikuntakasvatuksen toteuttamiseen. Levälahti olikin hyvin tietoinen Lampolan selvityksestä ja halusi välittömästi kartoittaa liikuntapaikkatilanteen joukko-osastoissa. Kartoitus tehtiin kiireellisenä, kevättalvella 1936, sillä joukko-osastot ja sotakoulut saivat vastausaikaa vain vajaan kuukauden. (T 14861/11 Ye:n kiertokirje joukko-osastoille 26.2.1936.) Joukko-osastojen palauttamat selvitykset vahvistivat Lampolan esittämät puutteet. Voimistelusalit ja urheilukentät puuttuivat hyvin useista joukko-osastoista, voimistelut suoritettiin yleensä käytävillä tai ulkosalla. Kadettikoulun tilanne kuvasti hyvin yleistä tasoa: omaa eikä vuokrattua urheilukenttää ollut ja voimistelusalina käytettiin alimittaista Munkkiniemen kansakoulun salia. (T 14861/11, joukko-osastojen selvitykset.)

Levälahti lähetti puolustusministeriölle asiasta selvityksen, jonka sisältö kertoi tämän olleen huolestunut puolustusvoimien liikuntakasvatuksen tilasta. Hän ei kuitenkaan tuonut epäkohtia yhtä jyrkästi esille kuin Lampola. Liikuntapaikkatilanne joukko-

osastoissa oli kieltämättä kehno, Kadettikoulun tilanne melkein kestämaton. Kouluttajien osalta tilanne ei kuitenkaan Levälähden mukaan ollutkaan niin puutteellinen kuin hän oli luullut. Kadettikoulun ja Taistelukoulun Aliupseeriosaston antama koulutus takasi hänen mukaansa ainakin tyydyttävän tason. Kokemustensa perusteella Levälahti katsoi, että suunta, jota koulutuksessa oli noudatettu "on yleensä ollut oikea". Lausunnon voi katsoa sisältäneen kuitenkin varauksia, sillä hän painotti lopuksi, että kouluttajien määrän lisäämiseksi liikuntakasvatuskoulutuksen määrää tuli lisätä niin Kadettikoulussa, Taistelukoulussa kuin joukko-osastoissakin. Viimeksi mainituissa erityisesti liikuntakasvatustupseerien jatkokoulutuskursseja tuli lisätä. (T 14860/11 Pl.M liikuntakasvatuksen tilasta ja hoidosta sotaväessä maaliskuulla 1936.)

Levälähden esitys oli varsin maltillinen, kenties hän valitsi esitystapansa tarkasti harkiten, kokeneena liikuntakasvattajana ja -vaikuttajana. Vajaa kymmenen vuotta myöhemmin laadituissa muistelmissaan hän kertoi todellisista vaikutelmistaan huomattavasti kriittisemmin. Levälähdellä oli hyvin kielteisiä kokemuksia toimintamahdollisuuksien rajoittamisesta jo 1920-luvun lopulla, toimiessaan hetken aikaa kadettikoululaisten liikuntakasvatuksen opettajana (Levälahti 1944, 240-241). Liikuntakoulutus oli sivuroolissa suhteessa muuhun koulutukseen ja joutui tarvittaessa antamaan tilaa varsinaiselle taistelukoulutukselle. Saman kaltaiseksi hän arvioi koulutuksen tason muissakin joukko-osastoissa:

"Opetus jäi puolinaiseksi, mutta semmoiseksihan liikunnan opetus yleensäkin armeijassa siihen aikaan jäi. Liikunnalle osoitettiin tuntimäärät viikko-ohjelmissa, mutta niitä ei siihen tarkoitukseen useinkaan käytetty, ja jos käytettiin, niin kompaniat lähetettiin - aliupseerien johdolla jotakin touhuamaan, upseereja näihin tilaisuuksiin yleensä ei riittänyt! Liikuntaharjoitusten käyttämistä virkistykseenä muodollisten ynnä muiden harjoitusten lomassa kouluttajilla ei ollut aavistustakaan, eivätkä suuremmatkaan kihot osanneet sitä esim. tarkastuksissa vaatia!" (Ibidem, 241.)

Puolustusministeriölle osoitetussa raportissa hän oli maltillisuudestaan huolimatta huomauttanut liikuntakasvatuksen huolimattomasta hoidosta joukko-osastoissa, koska sen koulutusta ei Levälähden käsityksen mukaan kukaan tarkistanut, vaatien samalla joko koulutustarkastusten yhteydessä toteutettavia tai erillisiä tarkastuksia (T 14860/11 Pl.M liikuntakasvatuksen tilasta ja hoidosta sotaväessä maaliskuulla 1936.) Muistelmissa-

saan Levälähti paljasti lopulta todelliset tuntemuksensa ja turhaumansa puolustusvoimien ylintä johtoa kohtaan.

"Koetin myöhemmin palvellessani vv:na 1936-37 Yleisesikunnassa saada asiaan parannusta, mutta ilman pysyvää tulosta. Korkein johto tunnusti sanoissaan liikunnan merkityksen sotilaan koulutuksessa, mutta ei antanut mahdollisuuksia sen saattamiseen järjestelmällisen hoidon alaiseksi. Kun suuret kihot suhtautuivat asiaan näin, niin pienemmät seurasivat heidän esimerkkiään, joten liikuntakasvatus armeijassa kulki kuin huono niittäjä ladullaan: hampsi pisimmät korret (=ennen koulutetut miehet) näkyville, mutta jätti varsinaisen heinän (asevelvollisten suuren massan) liikuttamatta. Eksyin sivulle teemastani, mutta en tahtonut itseäni rajoittaakaan, sillä jossakinhan liikuntamme tuonkin puolen hoidosta on totuus sanottava, varsinkin kun siitä puheissa ja paperilla on suurta todistettu" (Levälähti 1944,241-242)

Todellisen vastuun sotilaiden kouluttamisesta ennen sotia kantoivatkin Levälähden mukaan siviiliseuraturat ja suojeluskunnat (Ibidiem). Niillä oli kuitenkin rajoituksensa, sillä koulutusta saatiin luonnollisesti vain siinä tapauksessa, että niihin kuului. Suojeluskuntien merkityksestä huolimatta suuri osa suomalaismiehistä ei kuulunut kyseisen järjestön, eikä myöskään SVUL:n tai TUL:n jäsenistöön (ks. Vasara 1997, 682; Hentilä 1982, 582).

Mitä johtopäätöksiä Lampolan ja Levälähden lausunnoista ja toimenpiteistä voi lopulta tehdä? Selvää on, että liikuntakasvatuspäälliköt näkivät voimakkaan ristiriidan ideologisten päämäärien, julkisuuteen annettujen kaunisteltujen kuvausten ja todellisen kenttätöiden ongelmien välillä. Liikuntakasvatuskoulutus oli sivuosassa koulutustavoitteissa. Varsinainen koulutus oli jäänyt suurelta osin puutteellisen liikuntakasvatuskoulutuksen saaneiden, kilpaurheilua harrastavien kouluttajien tehtäväksi. Näiden kiinnostus ohjautui asevelvollisiin, jotka olivat siviilissä aktiiviurheilijoita. Ilmeisesti joukko-osastojen komentajillakaan ei ollut todellista käsitystä siitä, millaista tasokkaan liikuntakasvatuksen tuli olla, vaan tyydyttiin urheilijoiden tuomaan "imagonkohotusarvoon". Näin joukko-osastojen liikuntakoulutus vääristyi ja unohti todellista fyysistä koulutusta tarvitsevat suuret massat. Puolustusvoimien liikuntakasvatustavoitteiden kenttätason toteuttamisvaikeudet ovat tässä suhteessa verrattavissa tuon ajan koulujen opetussuunnitelmiin. Molempiin liittyi voimakas ideologinen sisältö koulutuksen avulla tuotettavista toivotuista yhteiskunnallisista päämääristä. Varsinaisen ongelman muodostikin se, kuinka virallisen liikuntakasvatussuunnitelman ja kenttätason käytäntöjen välille olisi

saatu muodostumaan yhteinen tulkintajärjestelmä, jotta suunnitelman koulutuksellinen, tiedotuksellinen ja valistuksellinen "alastuonti" olisi onnistunut. (vrt. Rinne 1986, 102-103.) Tässä suhteessa puolustusvoimien koulutusjärjestelmä kangerteli pahemman kerran. Puutteellisen koulutuksen saaneet upseerit ja aliupseerit eivät pohjimmiltaan ymmärtäneet mitä heiltä vaadittiin.

Asennekasvatusta näytti kenttäkouluttajien lisäksi tarvitsevan myös puolustusvoimien ja puolustusministeriön ylin johto. Se ei antanut toiminnalle edes riittäviä taloudellisia resursseja, sillä liikuntakasvatuksen vuotuinen budjetti ei talvisotaa edeltävinäkään vuosina kohonnut n. 400 000 silloista markkaa suuremmaksi. Budjetin mittasuhteet tarkentuvat, kun yhden joukko-osaston urheilukentän rakentamis- tai kunnostustöihin 1930-luvulla tarvittiin n. 25 000-100 000 markkaa. Budjetista irtosi luonnollisesti vain murto-osa liikuntapaikkarakentamiseen, joten liikuntapaikkatilanteen säilyminen sotaan saakka heikkona selittyi jo tästäkin syystä. Liikuntakasvatuspäälliköt eivät voineet olla myöskään huomaamatta joukko-osastoista liikuntapaikkarakentamista varten lähetettyjen useimpien anomusten sävyä: liikuntakoulutus oli lamassa ja innotonta, koska olosuhteet olivat surkeat. (ks. Valtioneuvoston pöytäkirjat 1937 - 1939, valtion tilinpäätökset; T 14797, tsto X/Ye:n yleistä kirjeistöä, KKR:n kirje 11.5.1932)

Tätä ideologisten päämäärien ja käytännön todellisuuden ristiriitaa sekä Lampola että Levälahti pyrkivät toimenpiteillään ja esityksillään omalta osaltaan kaventamaan. Ongelmana oli, että puolustusvoimien liikuntakasvatusteorioita oli liikuntakasvattajien rakentama (Pihkala) ja puolustusvoimien ylimpien liikuntakasvattajien sisäistämä, mutta organisaatioiden muilla portailla sen todellisia mahdollisuuksia ei ilmeisestikään täysin ymmärretty. Sekä ylimmän johdon että joukko-osastojen upseerien keskuudessa se näytti jäävän sekä puolustusvoimien puutteellisten taloudellisten resurssien ja yleisen asenteen vuoksi sivurooliin. Ongelmasta ei kuitenkaan täydellisesti päästy vielä talvisotaan mennessä, sillä silloinen liikuntakasvatusteorioita Yrjö Vasama raportoi samoista arvostusongelmista kesällä 1940 (PK 1547/1, 45).

Vuodesta 1936 lähtien aina talvisodan syttymiseen saakka on kuitenkin puolustusvoimien liikuntakasvatustyössä nähtävissä eräitä muutoksia, joilla selvästi pyrittiin tehostamaan koulutusta määrätietoisemmaksi. Sellaiseksi ei voi kuitenkaan katsoa vuoden 1938 organisaatiouudistusta, jonka seurauksena Yleisesikunnan koulustoitimisto muuttui puolustusministeriön koulutusosastoksi, jonka yhtenä toimistona oli liikuntakasvatus- ja valistustoimisto (Syrjö 1981, 2). Sen sijaan joukko-osastojen liikuntakasvatusupseerien koulutusta pyrittiin tiivistämään, minkä toimenpiteen taustalla vaikuttivat varmasti sekä Lampolan että Levälahden tekemät kriittiset huomiot kouluttajien tasosta. Kesä- ja talvikursseja oli järjestetty säännöllisesti jo vuodesta 1933 saakka, jota ennen koulutus oli ollut satunnaisempaa ja lähinnä Suojeluskuntajärjestön Päälystökoulun urheiluohjaajakurssien muodossa tapahtunutta. Lauri Pihkalan unelma valtakunnallisesta urheiluopistosta oli toteutunut jo 1927, mutta vasta 1937 se sai vakinaisen sijaintinsa Lahden kupeesta, Vierumäeltä. Vihkiäistilaisuudesta muodostuikin suuri kansallinen liikuntakasvatuksen propagandatilaisuus, jossa tasavallan presidentti Kallion lisäksi paikalla olivat mm. SVUL:n, Suojeluskuntajärjestön ja puolustusvoimien ylintä johtoa, mikä osoitti selkeästi, keiden aloitteiden ja ponnistelujen seurauksena opisto oli vihdoinkin toteutunut ja mitkä olivat hankkeen ideologiset lähtökohdat. Ne olivat löydettävissä puolustusministeriön tavoitteita ajaneiden Urheiluopistokomitean ja Oeschin komitean mietinnöistä. Parantuneet olosuhteet mahdollistivat aiemmin parin viikon mittaisina pidettyjen Sotaväen liikuntakasvatuskursseiden keston pidentämisen kuukauteen, joille osallistui sekä upseeriston ja aliupseeriston liikuntakouluttajia. Kursseilla painopiste oli ongelmalliseksi osoittautuneen käytännön liikuntakasvatustoiminnan harjoittelussa. (T 14859/12 Kertomus Sotaväen liikuntakasvatuskursseista 2.-30.9. 1937; Juurtola 1977, 26)

Asiakirjoista ilmenee, että joukko-osastot eivät kaikissa tapauksissa lähettäneet kursseille sopivimpia koulutettavia, mikä heijasteli edelleen välinpitämätöntä asennetta liikuntakasvatusta kohtaan. Kursseilla kuitenkin koulutettiin viimeisinä vuosina ennen talvisotaa varsin kohtuullinen määrä upseereita ja aliupseereita. Vuoden 1938 syksyn kursseille osallistui 65 aliupseeria ja viimeisille tammikuussa järjestetyille talvikursseille yhteensä 30 upseeria. Kursseilla kävi vuodesta 1933 yhteensä 412 upseeria ja aliupseeria, mutta

tähän lukumäärään sisältyi mahdollisesti useamman kerran kursseilla olleita. Yhdestä joukko-osastosta kursseille määrättiin yleensä 1-3 miestä. Kursseilla käytiin läpi pääosin puolustusvoimien liikuntakasvatusohjelmien mukaisia lajeja. Näitä olivat voimistelu, pallopelit, maastourheilu, uinti ja hengenpelastus - toisin sanoen sotilaskuntoisuutta suoraan tai välillisesti kehittäviä lajeja. Myös liikuntakasvatusohjelmien sisältöjen yleistä merkitystä pyrittiin opettamaan, mikä kertoo, että Lampolan ja Levälahden tekemiin huomioihin kouluttajien asenteista pyrittiin myös aktiivisesti vaikuttamaan. (T 14859/12 Kertomus Sotaväen liikuntakasvatuskursseista 2.-30.9.1937.)

Viimeisiä käytännön pyrkimyksiä liikuntakasvatusasenteiden ja -koulutuksen parantamiseksi olivat liikuntakasvatustoimiston vaatimukset saada Kadettikouluun ja Taistelukouluun perustettavaksi ensimmäiset liikuntakasvatusopettajan virat, jotta kenttäkoulutukseen menevät upseerit ja aliupseerit olisivat vihdoinkin saaneet asianmukaisen liikuntakasvatuskoulutuksen. Vaihtuvuus sekä sotakouluissa että joukko-osastoissa oli havaittu liian suureksi, sillä vakanssit puuttuivat ja virkaumahdollisuudet olivat siten heikot. Perusteltu hanke jäi kuitenkin toteutumatta. Sen sijaan joukko-osastojen hajanaiseksi todetun koulutuksen yhdenmukaistamista ja terävöittämistä varten saatiin perustettua kiertävän liikuntakasvatusneuvojan virka, jota tuli hoitamaan 1.11.1938 lähtien liikunnanopettaja Kalle Karvonen. Hän ehti kiertää vajaan vuoden aikana ennen talvisotaa 37 eri joukko-osastoa, antaen lajiopetusta liikuntakasvatuksesta vastaaville. Lisäksi hänen tehtäviinsä kuului asennekasvatuksen muokkaaminen antamalla yksiköissä näytetunteja, joihin toivottiin kantahenkilökunnan osallistuvan mahdollisimman runsain joukoin. (T 17648/21, Koulutuksen suuntaviivat 1939; T 17648/21 kl. 829/39/63F) Muutoinkin joukko-osastojen kantahenkilökunnan asenteiden muokkaamiseen kiinnitettiin entistä suurempaa huomiota, sillä puolustusvoimien liikuntakasvatustoimisto suositti liikuntakasvatuskurssit suorittaneita kouluttajia järjestämään lyhyitä kursseja joukko-osastojen muulle kantahenkilökunnalle. (T 22580/I Pl.M. 30.11.1938).

Kansainvälisen tilanteen kiristyttyä sykäyksittäin noin vuodesta 1936 ja sodan uhkan tultua yhä realistisemmaksi, puolustusvoimien ylin johto näytti vihdoinkin havahtuvan

liikuntakasvatuksen tilaan ja sen merkitykseen puolustusvoimissa. Kesästä 1938 saakka Neuvostoliitto esitti Suomelle selkeitä viestejä: se odotti saksalaisten hyökkäystä myös Suomen alueiden kautta, ja Suomelle esitettiin sotilaallista avunantoa ja alueluovutuksia. Lokakuussa 1938 puolustusministeriö esittikin kirjelmässään, että säästöloimat oli lopetettava ja kaikki asekuntoiset miehet saatava palvelukseen. Lisäksi kirjelmässä huomioitiin, että miehistön fyysisen ja henkisen kunnon kohottamiseksi oli saatava lisämäärärahoja liikuntakasvatukseen ja valistukseen. Kun puolustusvoimien ylimmiltä komentajilta pyydettiin esityksiä valmisteilla olevaan *Jalkaväen koulutus* -kirjaan, painotti kenraaliluutnantti Öhqvist joustavan ja varusmiesaineksen erot huomioivan liikuntakasvatuksen merkitystä. Hän vaati kiinnittämään erityistä huomiota myös suunnistustaitojen opettamiseen. (PK 1547/1, 22-26; Hentilä 2000, 170-172.) Erääksi osoitukseksi puolustusvoimien johdon kasvavasta kiinnostuksesta voi tulkita myös sen, että viimeiselle liikuntakasvatusupseerien talvikursseille tekivät lyhyen vierailukäynnin myös joukko-osastojen komentajat. Heille esiteltiin mm. liikuntakasvatuksen yleisperiaatteita, hiihtotekniikkaa ja hiihtovälineiden hoitoa. (T 17648/22, Kertomus upseerien liikuntakasvatuskursseilta 4.-13.9. 1939; PK 1547/1, 29.) Sodan mahdollisuus havahdutti puolustusvoimien johdon huomaamaan paitsi armeijan tekniset ja materiaaliset puutteet (ks. Kronlund 1988, 457), niin myös suomalaisten miesten puutteellisen kuntoisuuden niin työväestön kuin sivistyneistönkin keskuudessa (T 17648/22, puolustusministeri Niukkasen kirje opetusministeriölle). Konkreettisena osoituksena tästä oli puolustusvoimien ja puolustusministeriön pyrkimys puuttua opetusministeriön hallinnonalaan, pääosin asettamalla vaatimuksia koulujen opetussuunnitelmien muuttamisesta maanpuolustusseikat ja -kuntoisuuden paremmin huomioon ottavaksi. Tätä kysymystä tarkastellaan enemmän seuraavassa luvussa.

1930-luvun vaihteessa johtavien liikuntakasvatusupseerien keskuudessa syntynyt kritiikki puolustusvoimien liikuntakasvatuksen ongelmista jatkui läpi vuosikymmenen. Ongelmaksi johtavat liikuntakasvatusupseerit kokivat sen, että käytännön koulutus oli etäännyntynyt liiaksi kilpaurheilun ja suppean eliitin toiminnaksi alkuperäisestä Pihkalan laatimasta liikuntakasvatusideologiasta. Ongelman ratkaisua vaikeuttivat kenttätason

liikuntakasvatusupseerien ja -aliupseerien puutteellinen koulutus, josta syystä liikuntakasvatustavoitteiden ideologisia päämääriä ei sittenkään pohjimmiltaan ymmärretty. Tästä johtunut kilpaurheilun korostuminen laukaisi puolestaan muiden upseerien kielteiset asenteet. Myöskin joukko-osastojen suorituspaikkataso säilyi pääsääntöisesti kehnona talvisotaan saakka. Puolustusministeriö ja puolustusvoimien ylin johto heräsi ongelmaan, mutta liian myöhään. Suurin osa miehistä joutui talvisodan tulikokeeseen puutteellisen liikuntakoulutuksen saaneena. Kun tottumus pitempiä aikaisiin rasituksiin moneltakin puuttui, oli viimeinen pelastus useimmilla sodan rasituksissa pelkkä sisu ja venymiskyky (PK 1547/1, liite 13).

Vaikka johtavat liikuntakasvatusupseerit pyrkivät muuttamaan liikuntakasvatuksen vääristymiä, kilpaurheilu säilytti asemansa vahvana joukko-osastojen liikuntakoulutusmuotona aina sotaan saakka. Joukko-osastoihin saapuvien kilpaurheilijoiden asema päinvastoin tuntui vain vahvistuvan. Ylevistä tavoitteista huolimatta urheilijoiden tuomaa "reklaamihyötyä" ei maltettu olla käyttämättä hyväksi. Joukko-osastoilla oli omat urheilijoiden harjoitusryhmänsä ja kaikkein parhaimmat saivat mahdollisuuden lähes ammattimaiseen valmentautumiseen. Selkeimmän esimerkin tässä suhteessa muodostavat puolustusvoimien edustusotilaspartion hiihtovalmennettavat, jotka kerättiin parhaista päällystön ja asevelvollisten urheilijoiden joukosta valmentautumaan samaan joukko-osastoon talviolympialaisia varten (ks. T 14589 Ye os. 4., Sotilashiihtäjien valmentautuminen olympialaisiin talvikisoihin. 21.9.1935.; T 17648/22 Pl.M. 24.4. 1939 no 1292/39/63F).

Kuten edellä todettiin, myös Suojeluskuntaurheilun piirissä liikuntakasvatuksella oli samankaltaisia ongelmia. Kilpaurheilun merkitys muuhun suojeluskuntatoimintaan sosiaalistajana ei ollut onnistunut toivotulla tavalla, vaan myös tämän järjestön keskuudessa se oli saanut itseisarvoisia piirteitä. Resursseja alettiinkin 1930 -luvulla entistä enemmän ohjata varsinaisen sotilaskoulutuksen suuntaan. Myös johtavat liikuntakasvatuspäälliköt alkoivat tiedostaa järjestelmän ongelmakohdat. Satatuhantisesta suojeluskuntalaisten joukosta Vasara (1997, 690) arvioi noin neljäsosan saaneen erinomaiset

taistelijan taidot. Se oli huomattavasti suppeampi joukko, kuin esimerkiksi Hersalon (1962, 285) suojeluskuntahistoriikissa esitetään. Kuitenkaan järjestön liikuntakasvatustyön merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa ei pidä aliarvioida. Sillä oli puolustusvoimien liikuntakoulutukseen verrattuna aikaetu. Aikaa miesten koulutukseen oli jopa vuosia. Kun puolustusvoimat tekivät työtään varsin itsenäisesti erillisissä varuskunnissaan, suojeluskunnat olivat usein osin yhteisten jäsenten kautta läheisessä yhteistyössä paikkakuntien SVUL:n seurojen kanssa ja varsinkin piiritasolla niillä oli kiinteää toimintaa valistus- ja koulutustyön muodossa. Näin siitäkin huolimatta, että SVUL:n uuden polven johtajisto Urho Kekkosen johdolla pyrki lapualaisvuosien jälkeen laimentamaan liiton suhteita Suojeluskuntajärjestöön, pyrkiessään samalla eheyttämään suhteitaan TUL:oon. (Hentilä 1982, 364; Vasara 1997, 686-690)

Suojeluskuntajärjestön merkitys maanpuolustusaatteen ideologisena levittäjänä oli ongelmista huolimatta hyvin näkyvä. Järjestö tunnettiin miehille ja pojille antamansa koulutuksen vuoksi maanlaajuisesti, eikä myöskään liikuntakasvatuksen ja urheilun käyttämistä jäsenistön houkuttelemisessa kannata väheksyä. Urheilu, kuten myös järjestön kilpailutoiminnan kautta kansainväliselle tasolle nousseet huippu-urheilijatkin saattoivat itse asiassa olla monelle nuorelle miehelle ratkaiseva epäröinnin poistaja, häivyttäen järjestön aiheuttamaa muutoin hyvin sotilaallista mielikuvaa. Suojeluskuntien tekemä ideologinen propagandatyö näkyi myös erilaisten kurssien, opaskirjallisuuden ja urheilupaikkarakentamisen muodossa. Saadun koulutuksen sekä kouluttajina toimineiden voimistelun- ja kansakoulunopettajien myötä valkoisen Suomen aatemaailma siirtyi sotien jälkeisenkin SVUL-nuorison keskuuteen pitäjissä ja kylillä kautta maan. (ks. Vasara 1997, 690).

Koulutukselliset, taloudelliset ja asenteelliset tekijät vaikuttivat siihen, että puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatustoiminnan ideologiset päämäärät eivät kuitenkaan toteutuneet siinä määrin kuin niiden johtavat liikuntakasvattajat olisivat toivoneet. On syytä muistaa, että ongelmien kehittymisen taustalla näkyi lopulta myös laajempi yhteiskunnallinen muutos, johon verrattuna maanpuolustuksellinen liikuntakas-

vatusideologia jäi sittenkin alakynteen. Kilpaurheilun hegemonia löi läpi maailmalla ja suomalaisessa yhteiskunnassa erityisesti 1930-luvulla. Sen kehitys johti yhä selkeämmin lajien eriytymiseen ja valmentautumisen tehostumiseen. Samaan aikaan yhtenäiseen aatemaailmaan perustunut suomalainen järjestöliikuntakulttuurikauden rapautuminen käynnistyi. Kilpa- ja huippu-urheilulla oli selkeitä yhteyksiä nationalismiin, mutta maanpuolustukselliseen ideologiaan verrattuna sillä oli myös itseisarvollista ja ennen kaikkea viihteellistä merkitystä, jota joukkotiedotusvälineiden kehitys edisti. (Hobsbawm 1994, 157-156, Itkonen 2000, 20.)

4.3 Puolustusvoimien ideologiset yhteistyöpyrkimykset koululaitoksen kanssa

Jo 1920-luvulla puolustusvoimat olivat pyrkineet vaikuttamaan koulujen opetussuunnitelmiin, jotta maanpuolustuskuntoisuutta ja kansallista yhtenäisyyttä edistäviä aineksia olisi saatu lisättyä oppiaineisiin. Mihinkään merkittäviin konkreettisiin toimenpiteisiin ei kuitenkaan ryhdytty. Taustalla vaikuttivat varmasti paljolti poliittiset syyt, sillä suurista hallituspuolueista erityisesti sosialidemokraatit suhtautuivat tällaisiin hankkeisiin pääsääntöisesti kielteisesti. Seuraavalla vuosikymmenellä, kansainvälisen tilanteen kiristyessä, yhteydenotot koululaitukseen ja opetusministeriöön jälleen tiivistyivät. Myös opettajat itse heräsivät vuosikymmenen loppupuolella vilkkaaseen keskusteluun maanpuolustusopetuksen tarpeellisuudesta.

On tärkeää muistaa, että keskustelu maanpuolustuskasvatuksen ulottamisesta kouluihin ei ollut mikään poikkeuksellinen ilmiö 1930-luvun Euroopassa. Sotilaallinen alkeisvalmennus oli itse asiassa säännönmukaisempaa muualla Euroopassa kuin Suomessa. Perusteellisinta varhaiskasvatus oli diktatuurimaissa, joissa pyrittiin luomaan kokonaisvaltaisia, varhaisnuorisoon ulottuvia yhteiskunnallis-poliittisia kasvatusjärjestelmiä. Mutta myös demokraattisissa maissa, kuten Sveitsissä, Tsekkoslovakiassa ja Ruotsissa, annettiin nuorisokasvatusta, joiden toiminta lähti maanpuolustustarkoituksista. Suomessa

toiminnan syntyyn vaikutti luonnollisesti sisä- ja ulkopoliittinen tilanne. (Aalto 1984, 56, 156.)

Puolustusvoimien kasvava kiinnostus opetussuunnitelmien sisältöihin keskittyi pääosin 1930-luvun loppupuoliskolle, joten kyseessä vaikuttaa olleen suora yhteys maailmanpoliittisen tilanteen kiristymiseen. Marraskuussa 1934 pidettiin ns. Urheiluliiton edistämislähtöisen perustamiskokous. Sen puheenjohtajana toimi opetusministeri Oskari Mantere, ja edustettuina olivat porvarilliset urheiluliitot, suojeluskuntajärjestö, puolustusvoimat, kouluhallitus ja Suomen Voimistelunopettajien liitto. Hankkeen tavoitteena oli vapaaehtoisesta liikuntakasvatustyön sekä koulujen että puolustusvoimien liikunnanopetuksen tehostaminen "kansanterveyden, siveellisen kunnon ja maanpuolustustahdon" lujittamiseksi. Hanke jäi lopulta SVUL:n ja TUL:n eheytymispyrkimysten jalkoihin. (Hentilä 1982, 376.) Puolustusvoimat säilytti kuitenkin kiinnostuksensa asiaan, sillä seuraavana vuonna Yleisesikunta teki puolustusvoimien johdon määräyksestä ehdotuksen laiksi nuorison sotilaallisesta alkeisvalmennuksesta, mutta hanke pysähtyi jälleen, eikä johtanut tuloksiin (Aalto 1984, 56; Väänänen 1941, 261). Vuosien 1937-1939 välisenä aikana opettajat itse aloittivat vilkkaan keskustelun koulujen maanpuolustuskasvatuksesta, mikä sai myös runsaasti julkisuutta erityisesti porvarillisiksi luettavien lehtien välityksellä. Keskustelua uutisoivat valtaehdistä mm. Uusi-Suomi ja Helsingin Sanomat. Erityistä huomiota sivuillaan asialle uhrasi äärioikeistolaisen Isänmaallisen Kansaliikkeen äänenkannattaja Ajan Suunta. (ks. Anni Collanin leikekirja; Maanpuolustus.)

Uutisoinnin sisältö koostui lähinnä maanpuolustuksen aseman tarkastelusta maamme koululaitoksessa. Lisäksi esiteltiin sotilaallista nuorisokoulutusta eri puolilla Eurooppaa. Lehtien uutisista käy selkeästi ilmi, miten innokkaasti varsinkin kansakoulunopettajat ja voimistelunopettajat sekä maalaiskansakoulujen tarkastajat laativat mietintöjä ja ponsia, joissa hyvin yksimielisesti ehdotettiin maanpuolustuskasvatuksen ottamista opetusohjelmaan ja liikuntatuntien merkityksen huomioimista. Opetussuunnitelmiin ehdotettiin entistä enemmän mm. topografiaa, kotiseutuoppia, maastoleikkejä, suunnistusta ja ylipäätään fyysisen liikunnan harjoituksia. Vuoden 1937 kansakoulunopettajien

maanpuolustuskurssit joulukuussa päättyivätkin ponteen, jossa todettiin, että kouluhallituksen olisi määrättävä, että "kansakoulujen eri aineiden yhteyksissä on oppilaassa herätettävä puolustustahtoa, sekä opetettava hänelle maanpuolustuksen alkeita". (Ibidem.)

Myös opettajien aktiivisuuden kasvaminen 1930 -luvun loppuvuosina näyttäisi olleen suorassa yhteydessä sodan uhkan tunteen lisääntymiseen. Maailmanpoliittisen tilanteen kiristymisen aistivat poliittisen ja sotilaallisen johdon lisäksi tiedotusvälineitä aktiivisesti seuraavat siviilitkin. Opettajakunta oli tässä suhteessa varmasti hyvin informoitua. Jo edellä todettiin, kuinka varsinkin kansakoulujen opettajisto sitoutui ideologisesti suurelta osin oikeistolaiseen arvomaailmaan ja monet heistä toimivat myös koulun ulkopuolella vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä, kuten Lotta Svärd- ja Suojeluskuntajärjestössä. He vastasivat myös pääosin näiden järjestöjen nuorisotyöstä. Toisin sanoen he valitsivat sen yhteiskunnallisen asemansa mukaisen roolin, johon heitä oli jo opettajaseminaarissa valmistettu: esivallalle uskollisiksi, maineeltaan nuhteettomiksi ja ahkeriksi mallikansalaiseen ihannetyypeiksi. Samalla koulujen tarkastajat valvoivat opettajia, etteivät nämä toimineet tämän ihannetyypin vastaisesti. (ks. Rantala 2000, 313.) Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää opettajiston aktiivisuus myös maanpuolustusasioissa. Tällaisen vilkkaan julkisen keskustelun keskellä puolustusministeriö teki vuonna 1938 ehdotuksen opetusministeriölle maanpuolustuskasvatuksen liittämistä koulujen opetusohjelmaan. Puolustusministeriö toivoi lisää oppitunteja liikunnanopetukseen ja liikuntamuodoissa painopiste tuli saada maastoliikuntaan, jotta opittaisiin selviytymään ja pukeutumaan ulkona. Liikuntamuodoiksi suositeltiin marssikävelyä, suunnistusta, retkeilyä ja leiriytymistä. Vaikkei sotilaallisuutta haluttu liiaksi painottaa, ministeriö kuitenkin uskoi, ettei "mikään estäne ottamasta voimistelunopetuksessa käytäntöön ... komentosanoja yms." Tähän toimintaan toivottiin yhdistettävän myös kotiseutuhistoriaa, maantiedettä sekä kasvi- ja eläinoppia. Maantiedon opetuksessa suositeltiin painotettavan geostrategista opetusta ja historiassa tuli painottaa isänmaan historiaa, siten että se kasvattaisi isänmaan rakkauteen. (T 17648/22 no 1108/1 64D, Pl.M:n ehdotus opetusministeriölle.) Puolustusministeriön selkeänä päämääränä oli siis

oppituntien sisältöjen painopisteiden muuttaminen ja integroiminen entistä enemmän maanpuolustusta tukevaksi.

Huolestuttavan maailmanpoliittisen kehityksen johdosta puolustusvoimat huolestuivat erityisesti koulutetuimman nuorison fyysisestä kuntoisuudesta - niiden henkilöiden, jotka reservin upseereina ja aliupseereina joutuisivat suurimman henkisen ja fyysisen rasituksen kohteeksi sodan kohdatessa. Alokaspalvelukseen astuneet oppikoululaiset olivatkin osoittautuneet usein ruumiilliselta kunnoltaan heikoiksi. Niinpä koululaitoksen toivottiin tukevan puolustusvoimia, kasvattamalla liikuntakasvatuksen määrää opetussuunnitelmis- sa. Fyysisen kuntoisuuden ohella puolustusvoimissa oltiin hyvin huolestuneita myös sivistyneistön isänmaanrakkaudesta ja puolustustahdosta, jonka se pelkäsi muuttuneen itsestänselvyydeksi ja alkaneen vähitellen rapautua. (Ibidiem.)

Opettajiston ja puolustusministeriön toiminnassa kuvastui selvästi aikakauden valkoisen Suomen ilmapiiri syvänä isänmaallisuuden ja kansalaisvelvollisuuden korostamisena (vrt. Launonen 2001, 186-187). Sekä opettajistolla että puolustuslaitoksella oli kysymyksessä yhteinen etu eheyttää kansaa vallitsevan järjestelmän ideologiaan ja estää uutta kumouksellisuutta. Opettajien kasvatusmahdollisuudet koettiin merkittävinä, sillä heillä oli mahdollisuus vaikuttaa koko nuorison maailmankatsomukseen. Uhkaavana ja arveluttavana ideologisenä kilpailijana molemmat kokivat työväenliikkeen, joka toisaalta piti työväen kouluttautumista ja sivistymistä tärkeänä, mutta suhtautui kielteisesti koulujen opetuksen sisältämään valkoisen Suomen päämääriin. (Rantala 1997, 27-33.)

Rinteen (1987, 95) mukaan yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuen, voi opetussuunnitelma saada koulutuksen ohjausjärjestelmänä tiukemmin sidotun ja kansallisesti yhtenäisemmän, valtiokeskeisemmän muodon. Maailmansotien välisenä aikana Suomen aikana tilanne oli suurelta osin tällainen. Opetussuunnitelmissa ilmaistaan tulevien kansalaisten ominaisuuksiksi suunniteltu valtion tahto yhteiskunnan halutusta kehityssuunnasta (Ibidiem, 102). Tärkeäksi koettujen arvojen ja itsenäisyyden tultua uhatuksi useat opettajista sekä puolustusvoimien johto kokivat, että opetussuunnitelmien jo olemassa

olevia päämääriä tuli vahvistaa entistä enemmän maanpuolustusseikat sekä henkisesti että fyysisesti huomioon ottaviksi. Tätä taustaa vasten puolustusvoimien halu vaikuttaa konkreettisesti opetussuunnitelmien sisältöihin oli täysin ymmärrettävää.

Opettajien ja puolustusvoimien päämääriä, jotka näyttäytyvät tämän päivän näkökulmasta varsin militaristisilta, on muistettava tarkastella oman aikakautensa lähtökohdista käsin. Rinne (1982, 390) muistuttaa, että yhteiskunnassa oleva ideologia ei ole hege moninen siksi, että opettajat opettavat sitä, tai sen vuoksi, että oppilaat tietoisesti petkutetaan tai indoktrinoidaan siihen, vaan syynä on se, että vallitseva ideologia on järkevä vallitsevassa yhteiskunnassa. Se soveltuu parhaiten käytäntöön ja vallitseviin normeihin, eikä ideologinen kasvatus perustu sinänsä valheeseen, vaan arkipäivän raakaan todellisuuteen ja pätemiseen tässä todellisuudessa. (Ibidem.) Myös puolustusvoimien opetusministeriölle lähettämän kirjelmän ajattelutavan voi nähdä nousevan tällaiselta pohjalta. Se halusi korostaa, ettei sen suunnitelmana ollut "lapsisotilas"-tyypin luominen, sillä sotilaiksi kasvattaminen kuului ensisijaisesti puolustusvoimille. Tällä haluttiin mitä ilmeisimmin korostaa eroa saksalaistyyppisestä, kokonaisvaltaisesta, diktatuurimaalle ominaisesta nuorison sotilaskasvatuksesta. Puolustusministeriö antoi kuitenkin ymmärtää, että kansainvälisen tilanteen kiristymisen vuoksi puolustusvalmiutta oli parannettava sekä sisäistä eheyttä parantaen että nuorison fyysistä kuntoisuutta kohentaen. (T 17648/22 no 1108/1 64D, Pl.M:n ehdotus opetusministeriölle.)

Vilkkaasta julkisesta keskustelusta, suojeluskuntahenkisten opettajien osoittamasta innostuksesta ja puolustusministeriön vakavasta pyrkimyksestä huolimatta erillinen maanpuolustuskoulutus jäi eräitä vapaaehtoisia kursseja lukuun ottamatta toteutumatta ennen talvisotaa (Aalto 1984, 53). Myös opetussuunnitelmat syntyvät poliittisten ja intressiristiriitojen välisten taistelujen tuloksina ja lopulta aina jonkin asteisina kompromisseina, valtion "kaikkien tahdon" ilmentyminä (Rinne 1987, 102). Todennäköisesti tavoitteet esti sosialidemokraattien vastustus. Huolimatta poliittisen kentän eheytymisestä kohti talvisotaa, vasemmisto, jolle koulutusasiat olivat tärkeitä (ks. Rantala 2000, 313), suhtautui kaikesta huolimatta kielteisesti militaristisiin pyrkimyksiin koululaitok-

nessa. Samalla porvaristo sisäisen eheyden nimissä joutui tällaisissa asioissa huomioimaan vasemmiston mielipiteet.

Vaikkei puolustusministeriön ja useiden opettajien päämääriin päästykään, on muistettava, että koululaitos pyrki toteuttamaan valkoisen Suomen ideologiaa ja eheyttämään kansaa näiden päämäärien suuntaan. Launosen (2001) Suomalaisen koululaitoksen kasvatustajatteluun kehitystä tarkastelleesta tutkimuksesta ilmenee, että 1920-1930 -lukujen Suomen kansakoululaitoksen opetussuunnitelmien kasvatukselliset ihanteet nousivat valkoisen Suomen ideologisten päämäärien pohjalta ja niissä onkin nähtävissä paljon yhtymäkohtia myös maanpuolustukselliseen liikuntakasvatustajatteluun. Tällaisiksi yhteisiksi ihanteiksi voi lukea esimerkiksi isänmaallisuuden, kansalaisvelvollisuuden täyttämisen, ruumiin hoidon, puhtauden, raittiuden, rohkeuden, itsekurin, täsmällisyyden, kestävyuden ja siveyden. (ks. Launonen 2001, 186-187.) Myös Saarisen (1999) kansakoulujen historian, maantiedon ja äidinkielen oppikirjojen sisältöjä tarkastellut tutkimus painottaa, että 1920-1930-luvun oppikirjat pyrkivät omalta osaltaan eheyttämään sisällissodan jakamaa kansaa ja niissä korostui myös maanpuolustus. Ei kuitenkaan sotaisan ekspansiivisena, vaan isänmaallisuutta ja kulttuurinationalismia korostavana puolustuksellisuutena. (Saarinen 1999, 117-118.)

Puolustusvoimien kiinnostus koululaitosta kohtaan selittyikin lopulta tämän ideologisen yhteyden kautta. Launosen (2000, 191) mukaan koululaitoksen sen aikaisissa kasvatustavoitteissa näkyvät vallan ja kasvatustajatteluun väliset suhteet erityisen selkeinä. Puolustusvoimat ja puolustusministeriö pyrkivät tavoitteillaan kontrolloimaan entistä enemmän kansallisia opetussuunnitelmia. Niistäkään ei niiden militaristisuudesta huolimatta voi löytää tavoitteita muokata nuorisosta sotaisaa ja ekspansiivista, vaan tavoitteissa korostuivat ensisijaisesti huoli kansallisesta eheydestä ja puolustuskuntoisuudesta.

Se, mikä ei koulujen opetussuunnitelmien kautta toteutunut, kanavoitui vapaaehtoisjärjestöjen toiminnan kautta. Merkittävintä sotilaallista alkeiskoulutusta ja maanpuolustuksellista propagandatyötä nuorison keskuudessa teki Suojeluskuntajärjestö, joka aloitti

suojeluskuntapoikatoimintansa lakkautettujen Oravakomppanioiden tilalle vuonna 1928. Eräänä tärkeänä lähtökohtana sillä oli toimia vielä tuolloin sallitun kommunistisen liikkeen järjestötoiminnan vastapainona. Vielä ennen vuoden 1930 säädettyjä kommunistilakeja vasemmiston nuorisjärjestöillä oli varsin merkittävää nuorisotoimintaa. (Aalto 1984, 9-10; Vasara 1998, 146.)

Suojelukuntajärjestön poikatyö oli erityisesti K.E. Levälahden sydämenasia. Poikien koulutuksessa käytettiin apuna Levälahden toimittamaa *Poika-Kirjaa*, jota Vasara (1997, 572) kuvaa yleishyödylliseksi käytännön oppaaksi hyvästä käytöksestä, toveruudesta sekä erilaisista urheilulajeista, sekä retkeilystä, suunnistuksesta ja puukäsitöistä, jonka ihanteena oli reipas, maastossa yksin ja ryhmässä toimeen tuleva, moraalisesti oikeamielinen poika, joka kunnioittaa vanhempiaan ja on kumppaneilleen kelpo toveri. Näissä tavoitteissa oli nähtävissä selvästi piirteitä valkoisen Suomen koulujen kasvatustavoitteen, mutta samalla myös Pihkalan liikuntakasvatustavoitteen (vrt. Launonen 2001, 186-187; T 22580, Ehdotuksia kansan liikuntokuntoisuuden edistämiseksi).

Suojelukuntajärjestön poikatoiminnan painopiste oli luonnollisesti urheilussa, retkeilyssä ja maastoliikunnassa, päämääränä esisotilaallisen koulutuksen antaminen nuorille pojille. Vasaran (1997, 688) mukaan poikatyö oli yksi sovellutus kaksi- ja kolmekymmentälukujen porvarillisesta kasvatustavoitteen, jota valkoisen Suomen eri järjestöt noudattivat jäsentensä suuntaan. Tässä mielessä sille oli asetettu myös nuorisoa eheyttävä, isänmaallisiin ja maanpuolustusajatteluun ohjaava kasvatustavoite. Sen monimuotoisessa toiminnassa oli yhteyksiä myös partioliikkeeseen, jonka kanssa se ajautui talvisodan alla jopa suoraan taisteluun poikien suosioista. Kiistelystä käytettiin tällöin myös sotilaallisia ja maanpuolustuksellisia argumentteja. Lukumäärältään suojeluskuntien poikatyö kuitenkin säilytti suosituimmuutensa, vuonna 1938 jäsenmäärä oli lähes 30 000, kun partiotoiminnan jäsenmäärä enimmillään ennen sotaa oli n. 14 000. (Aalto 1984, 37-38; Vasara 1997, 559)

Valkoisen Suomen henki nuorisokasvatuksessa kulminoitui lopulta koulujen ohjelmassa edelleenkin olevan hiihtolomaviikon toteutumisessa. Se toteutettiin ensin vuodesta 1934 oppikouluissa ja vuotta myöhemmin myös kansakouluissa. Hiihtolomaviikon lähtökohdat olivat puhtaasti maanpuolustukselliset ja terveyshygieeniset. Lauri Pihkalan vaikutus hankkeen toteutumisessa oli merkittävin, vaikkei hän ollutkaan idean alkuperäinen keksijä. Eräistä opettajakunnan vastustavista mielipiteistä huolimatta hanke ajettiin Arvo Vartian johdolla läpi kouluhallituksessa ja laki hiihtolomasta vahvistettiin vuonna 1939. (Pihkalan urheilua koskevat muistiinpanot, hiihtoloma, Kansio I./9, Vasara 1997, 637)

Kouluhallituksen kiertokirjeessä oppikoulujen rehtoreille ja opettajakunnalle 6.12.1936 korostettiin loman terveysmerkitystä ja urheilullista arvoa. Opettajia pyydettiin kiinnittämään huomio tiedottamiseen, jotta loman perimmäinen tarkoitus myös ymmärrettäisiin. Lisäksi haluttiin myös koulukohtaiset tiedot siitä, kuinka loma oli toteutunut. Vasara (1997, 638) muistuttaakin, että vaikka hiihtoloma oli siviiliviranomaisten toteuttama ja opetushallinnon alaan kuulunut hanke, sillä oli selvä suojeluskuntatausta. Sillä pyrittiin välillisesti kasvattamaan nuorison hiihtotaitoa mahdollisen talvisodan varalle ja samalla saamaan painopistettä koulujen liiallisesta teoriapainotteisuudesta fyysisen liikunnan suuntaan. (Pihkalan urheilua koskevat muistiinpanot, hiihtoloma, Kansio I./9; Vasara 1997, 638)

5 POHDINTA

Itsenäistymisen ja traumaattisen sisällissodan jälkeinen Suomi oli poliittisesti ja ideologisesti voimakkaasti kahtiajakautunut: sodan voittaneen porvarillisen valkoisen Suomen ja toisaalta hävinneen, punaisen, työväenluokan edustajiin. Valkoisen Suomen edustajat, erityisesti Suojeluskuntajärjestö ja sitä lähellä olevat piirit, pelkäsivät vasemmiston järjestämää uutta sisäistä kumousta ja toisaalta Neuvosto-Venäjän ekspansiohankkeita Suomea kohtaan. Kun samalla kansallisesta turvallisuudesta vastannut puolustusvoimat kärsi resurssipulasta materiaalin ja koulutusmahdollisuuksien suhteen, pyrittiin sen toimintaa tukemaan ja kansallista puolustuskuntoisuutta lisäämään ns. maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusteorian avulla, jonka keskeisin alullepanija ja rakentaja oli puolustusvoimien palvelukseen siirtynyt Lauri "Tahko" Pihkala.

Pihkalan roolia ideologian rakentamisessa ja ideoinnissa on korostettava, sillä sen sisältö oli käytännössä hänen laatima ja liikkeelle laittama. Hankkeen etenemiselle oli kuitenkin välttämätöntä, että sen taakse asettuivat myös puolustusvoimien ylin johto, puolustusministeriö, suojeluskunnat sekä SVUL:n johtajista lähellä Suojeluskuntajärjestöä olevat miehet. Liikuntakasvatusteorian tavoitteena oli suomalaisten miesten sotilaskuntoisuuden kohentaminen mahdollisimman laaja-alaisesti ja samalla kansallisen eheyden edistäminen liikuntakasvatustyön avulla. Organisaatiotasolla sen tuli yhdistää puolustusvoimien ja porvarillisten vapaaehtoisjärjestöjen liikuntakasvatustoiminta keskenään koordinoituksi ja toisiaan tukevaksi, jolloin maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusteorian tavoitteet olisivat ohjailleet valtaosan liikuntatottumuksia suomalaisista pojista ja miehistä.

Liikuntakasvatuksen ja urheilun käyttäminen maanpuolustustarkoituksiin ei ollut tuon ajan Euroopassa mikään poikkeuksellinen suomalaiskansallinen ilmiö, mutta maamme poliittinen tilanne loi sille oman erityismerkityksensä. Valkoisen Suomen edustajat kokivat maan olemassaolon uhatuksi sekä sisäisesti että ulkoisesti, mikä vaikutti myös

suoranaisesti maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen ideologisiin päämääriin. Sen tuli torjua sekä ulkoista että sisäistä uhkaa.

Kansallisen puolustuskuntoisuuden idea oli myös historiallisesti vanhempaa eurooppalaista perua, jonka jäljet johtivat 1800-luvun nousevaan nationalismiin. Sen aatteelliset juuret löytyivät saksalaisesta jahnlaisesta turnariliikkeestä. Puolustuskuntoisuusajattelu levisi aatteena nopeasti muuallekin Eurooppaan, mm. pohjoismaihin. Suomessa jofennomaaninen liike huomioi urheilun kansallisen ja maanpuolustuksellisen merkityksen ja täällä sille syntyi yhteydet myös koulumaailmaan, erityisesti voimistelunopettajakoulutuksen kautta. Kehitys muista Euroopan maista erosi kuitenkin siinä suhteessa, että maanpuolustukselliset tavoitteet pyrittiin Venäjän vallan aikana esittämään sopeuttavina, perustuen valtiojärjestelmän tukemiseen. Esimerkiksi samaan aikaan Ruotsissa maanpuolustuksellinen liikuntakasvatus kouluissa oli selkeämmin sotilaalliseen alkeisvalmennukseen tähtäävää. Varsinkin ensimmäisestä sortokaudesta lähtien maanpuolustuskuntoisuusajatteluun näyttää sisältyneen radikaalimpiakin tavoitteita, mutta ennen itsenäistymistä tällaiset lataukset pyrittiin peittämään lähinnä urheiluseuratoiminnan puitteisiin. Varsinaisista kumouksellisista aikeista ei olekaan asiakirjalähteiden perusteella selviä viitteitä.

Lauri Pihkalan muotoilemassa liikuntakasvatusideologiassa sotilaskuntoisuuden päämäärä oli kuitenkin jo konkreettisesti esillä. Suomalaiset miehet tuli saada jo leikkikentiltä saakka ohjattua leikin, urheilun ja voimistelun pariin, jotta kansallinen maanpuolustuskuntoisuus ja terveyshygienia kohotettaisiin mahdollisimman korkealle tasolle. Samalla tarkoituksena oli huolehtia myös siitä, ettei nuoriso joutunut väärän, kumouksellisen kasvatusjärjestelmän uhriksi. Pihkalalainen ideologia oli saanut vaikutteita monelta eri taholta. Siinä oli nähtävissä piirteitä jo edellä mainitusta saksalaisperäisestä maanpuolustuskuntoisuusajattelusta, mutta tässä suhteessa Pihkalaa kiinnosti lähinnä saksalaisen järjestelmän organisatorinen tehokkuus. Ideologisesti saksalainen jäykkä sotilaskasvatus ja hyökkäyksellisyys ei sen sijaan häntä kiehtonut, vaan Pihkalan kiinnostus suuntautui anglo-amerikkalaiseen järjestelmään, jossa urheilun, pelien ja leikkien osuus oli keskei-

nen. Niiden tehtävänä oli houkutella tehokkaammin nuorisoa liikkeelle kuin sotilaallisen kurinalaisen, "äksiisimäisen" sotilaskoulutuksen, jolloin lopputulos maanpuolustuskuntoisuuden kannalta tulisi olemaan jopa parempi. Toisaalta harrastettujen lajien tuli varsinkin myöhemmällä iällä olla sotilaskuntoisuuden kannalta tarkoituksenmukaisia, lähinnä joukkuepelejä, murtomaahiihtoa ja yleisurheilua.

Urheilun, pelien ja leikkien merkitys, samoin kuin ajatus liikunnan henkistä ja siveellistä kuntoisuutta kohottavasta vaikutuksesta oli peräisin pääosin englantilaiselta kasvatustieteilijältä Herbert Spenceriltä, jonka ajattelun sosiaali-darwinistiset piirteet siirtyivät myös Pihkalan ideologiaan. Eräs keskeinen ajatus, jonka Pihkala häneltä omaksui, oli se, että jokaisen ihmisen eettinen velvollisuus oli huolehtia fyysisestä kunnostaan. Myös 1900-luvun alkupuolen eurooppalaisessa tieteessä vaikuttanut innostus terveyshygieneiaan ja rotuoppeihin näkyivät Pihkalan liikuntakasvatustieteessä. Tiivistetysti esitettyä ideologiaa tavoitteena oli kasvattaa mahdollisimman monesta suomalaismiehestä valkoisen Suomen arvoille lojaali, rohkea, moraalinen ja velvollisuudentuntoinen ja fyysisestä kuntoisuudestaan huolehtiva terve kansalainen.

Puolustusvoimien ylin johto vakuuttui Pihkalan ideologian merkityksestä: se oli perinpohjaisesti perusteltu ja Pihkala itse nautti arvonantoa suomalaisessa urheiluliik-
keessä juuri ideologina ja filosofina. Ideologia pyrittiin toteuttamaan täysimittaisesti puolustusministeriön alaisena hallintohankkeena, jossa valtion liikuntakasvatustieteet olivat tarkoitus siirtää puolustusministeriön alaisuuteen. Hanketta ajoivat eteenpäin kaksi komiteaa, Oeschin komitea ja Urheiluopistokomitea ja näiden keskeisinä jäseninä toimivat Pihkala, eräitä puolustusvoimien ja suojeluskuntien ylimpiä upseereita sekä SVUL:n edustajia, kuten K.E. Levälahti ja Arvo Vartia.

Puolustusministeriön ja sen komiteoiden tavoitteena oli puolustuskuntoisuuden edistämisen ohella myös kansallisen eheytyksen tavoite valkoisen Suomen hengessä. Niinpä sen hallintomalliin oli suunniteltu liikunnan keskusliiton perustaminen, mikä olisi toteutuksessaan tukahduttanut ideologisen kilpailijan eli Työväen Urheiluliiton toiminnan. Sisäpo-

liittisen tilanteen muutos - sosialidemokraattien, maalaisliiton ja edistyspuolueen lähentyminen toisiaan - aiheutti kuitenkin lopulta sen, että hallintoratkaisu ei koskaan toteutunut. Kehityksellä oli ratkaiseva vaikutus siihen, millaisena puolustusvoimien liikuntakasvatusideologiaa pyrittiin jatkossa edistämään. Jos Suomen sisäpoliittinen tilanne olisi mahdollistanut puolustusministeriön tavoitteet, on todennäköistä että suomalainen vapaehtoinen järjestötoiminta olisi rakentunut hyvin tiivisti puolustusvoimien ympärille tukemaan sen päämääriä ja kansallinen urheiluopistohanke olisi toteutettu tyydyttämään ensisijaisesti puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön koulutustarpeita. Samalla TUL olisi joutunut hyvin vaikeaan asemaan.

Hankkeen kariutuminen oli suuri henkilökohtainen tappio myös Pihkalalle itselleen. Hän siirtyikin ratkaisun myötä Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatustyöhön K. E. Levälähden rinnalle. Pihkalan lähtö ilmensi myös muutosta puolustusvoimien liikuntakasvatusideologian toteuttamispäämäärissä. Tiukka ylhäältä ohjailtu malli oli unohdettava ja toimintatavat pirstoutuivat. Puolustusvoimien ideologinen työ suhteessa vapaaehtoisjärjestöihin passivoitui. Tähän vaikutti varmasti se, että valtion organisaationa sen täytyi osoittaa lojaalisuuttaan poliittiselle johdolle, joka oli liukumassa oikeistosuuntauksesta keskustaryhmien ja sosialidemokraattien haltuun. Sen johto kuitenkin seurasi tarkasti maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen kehitystä lähinnä Suojeluskuntajärjestön puolella ja oli kiinnostunut myös koululaitoksen opetussuunnitelmien sisällöistä erityisesti liikunnanopetuksen suhteen.

Suojeluskuntajärjestön ja SVUL:n yhteistyö oli tiiviimpää, koska niiden johdossa vaikuttivat keskeisesti samat henkilöt: mm. Pihkala, Levälahti ja Vartia. Varsinkin suojeluskuntien toiminta maanpuolustuksellisen liikuntakasvatuksen propagoitsijana 1920-luvulla oli keskeinen. Se käytti urheilua eräänlaisena sidostoimintana, jonka avulla se pyrki houkuttelemaan mahdollisimman paljon miehiä myös sotilastoimintaan. Se järjesti urheilukilpailuja, massaurheilutapahtumia ja liikuntakasvatuskursseja sekä rakensi maahan liikuntapaikkoja. Myös puolustusvoimissa seurattiin varmasti tyytyväisittäin suojeluskuntien tekemää työtä. Suojeluskuntien ja SVUL:n keskeinen tavoite koko

1920 -luvun oli liikuntakasvatustoiminnan ohella ideologisen kilpailijan, TUL:n toiminnan lamauttaminen, mikä vastasi niiden näkemystä liikuntakasvatuskentän ideologisesta eheyttämisestä. Kova ideologinen taistelu kuvastui hyvin SVUL:on, Suojelukuntajärjestön ja puolustusvoimien tavoitteita tukevan Suomen Urheilulehden sekä vastapuolella Työväen Urheilulehden sivuilla.

1930-luvulle tultaessa erityisesti puolustusvoimien, mutta myös Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatuspäälliköt havahtuivat niiden liikuntakasvatustyössä ilmenneisiin ongelmiin. Molempien liikuntakasvatusjärjestelmät pohjautuivat olennaisesti moniportaiseen kilpaurheilujärjestelmään. Niiden lajivalikoimissa oli pyritty huomioimaan Pihkalan ideologian mukaisesti tarkoituksenmukaisuus, ts. niiden piti edistää sotilaskuntoisuutta. Moniportaisen kilpailujärjestelmän ongelmaksi muodostui kuitenkin se, ettei se saanut suuria massoja liikkeelle, vaan valikoitui jo aikaisemminkin kilpaurheilua harrastaneiden aktiivien toiminnaksi. Tarkoitus oli ollut erinomainen: urheilun tuli innostaa miehet sankoin joukoin liikkumaan ja innostuksen piti tarttua niihinkin, jotka eivät olleet aiemmin liikkuneet. Kilpaurheilun hegemonia kuitenkin kasvoi jatkuvasti 1920-1930-luvun Suomessa. Lopulta (kilpa)urheilusta oli tullut itseisarvo välineen sijasta - asia, josta Pihkala oli aina varoitellut.

Puolustusvoimien liikuntakasvatuspäälliköt huomioivat ongelman vakavuuden ja yrittivät 1930 -luvulla ratkaista ongelmaa. Ongelman taustalla he näkivät kilpaurheilun hegemonian lisäksi liikuntakasvatusupseerien ja -aliupseerien puutteellisen koulutuksen ja puolustusvoimien puutteelliset resurssit mm. liikuntapaikkojen suhteen. Vaikka tavoitteita ei ollut saavutettu, liikuntakasvatuspäälliköiden kannanotoista kuitenkin käy selkeästi ilmi, ettei puolustusvoimien liikuntakasvatusideologian keskeisiin sisältöihin ollut tullut mitään olennaista muutosta, vaan niissä pitäydettiin tiukasti Pihkalan ajatuksissa. Pihkalan tekemän ideologisen työn perusteellisuus ja arvostus paljastui tässä konkreettisella tavalla. Miehet oli saatava innostumaan liikunnasta suurella joukolla, mutta vääristymät oli korjattava. Sekä puolustusvoimat että suojeluskuntajärjestö

ryhtyvät riisumaan raskasta kilpailuorganisaatiota ja pyrkivät poistamaan rönsyjä myös sotilaskuntoisuuden kannalta turhiksi todettujen lajien suhteen.

Viimeistään 1930-luvun puolivälin jälkeen kansainvälisen ilmapiiriin kiristyminen ja sodan uhkan lisääntyminen aiheutti selkeää toimenpiteiden vilkastumista myös puolustusvoimien liikuntakasvatustyössä. Kuten suojeluskunnissakin, sen koulutuksessa alettiin harjoittamaan yhä selkeämmin myös suoranaisia taisteluvälineitä parantamaan suunniteltuja liikuntasuorituksia. Myös liikuntakoulutukselle annettiin lisää määrärahoja ja koulutusta pyrittiin tehostamaan. Merkittävintä kuitenkin on, että puolustusvoimat ja puolustusministeriö osoitti vuosikymmenen loppua kohti kasvavaa kiinnostusta koulujen opetussuunnitelmien sisältöihin. Sen päämääränä oli saada opetussuunnitelmiin lisää liikuntatunteja ja maanpuolustushenkeä kasvattavia oppisisältöjä. Maanpuolustuksellinen henki tarttui myös valkoisen Suomen arvot sisäistäneihin kansakoulun- ja voimistelunopettajiin, jotka innokkaina laativat ponsia ja ehdotuksia maanpuolustusopetuksen lisäämiseksi.

Siitä huolimatta, että puolustusministeriön ja opettajakunnan tavoitteet eivät ehtineetkään toteutua ennen talvisodan syttymistä, niistä käy ilmi historiallisten murroskohtien merkitys. Puolustusvoimat ja puolustusministeriö pyrkivät ottamaan sitä näkyvämmän roolin myös kansallisen puolustuskuntoisuuden kehittämiseksi mitä epävakaaammaksi turvallisuuspoliittisen ilmapiirin koettiin muuttuvan. Seesteisempänä kautena se otti tai joutui ottamaan passiivisemmän roolin maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusteorian edistämisen suhteen. Kun sodan uhka kasvoi riittävän suureksi, sen täytyi pyrkiä vaikuttamaan kansalaisten puolustuskyvyn kohottamiseen myös tällä tavoin. (ks. Taulukko 4.)

Seuraavassa taulukossa on tiivistetysti esitetty puolustusvoimien liikuntakasvatusteorisessa työssä tapahtuneet muutokset, sekä ideologisen työn vertailu suhteessa sitä tukeviin vapaaehtoisjärjestöihin vuosina 1918-1939. Lisäksi taulukkoon on kuvattu

TUL:n ideologisen työn ja asennoitumisen muutokset suhteessa näihin järjestöihin vastaavana ajanjaksona.

TAULUKKO 4.

Liikuntakasvatusideologisen työn vertailua puolustusvoimissa ja sen toimintaa tukevissa vapaaehtoisjärjestöissä sekä Työväen Urheiluliitossa 1918 -1939.

Organisaatio	Puolustusvoimat	Suojeluskunnat	SVUL	TUL
Vuodet 1918-1922	*Voimakas ideologinen vaihe Pyritään saamaan koko maan liikuntakasvatus tukemaan maanpuolustusta * Komiteatyö *Kansan eheyttäminen myös liikuntakasvatuksen avulla *Pyrkii vaikuttamaan vahvasti myös koulujen opetussuunnitelmien sisältöihin	*Järjestön liikuntakasvatustyö organisoidaan, liikunnan ja urheilun ideologista ja sitouttavaa merkitystä painotetaan *Ideologinen taistelu TUL:n kanssa, eheyttämistavoitteet	*Organisaation johdossa paljon myös Suojeluskunta-järjestön liikuntakasvatusmiehiä; "personaaliunioni" Sk-järjestön kanssa *Tavoitteena urheilun toimintakentän eheytyminen TUL:n toiminnan lakkauttamisen kautta - kansallisen kumouksen uhan vähentämistavoite	* Valkoisen Suomen ideologinen kilpailija * 1920 -luvulla myös äärivasemmistolaiset ilmaukset vahvoja, haluttiin estää kansallinen eheytyminen valkoisen Suomen lähtökohdista käsin, pelättiin Sk-järjestön ja SVUL:n työtä tässä suhteessa
Organisaatio	Puolustusvoimat	Suojeluskunnat	SVUL	TUL
Vuodet 1923-1933	*Ajatus keskitetystä liikuntakasvatusideologian levittämisestä pirstaloituu -PV:n ja SK-järjestön ideologinen perusta liikuntakasvatuksen tehtävistä kuitenkin säilyy *Ideologisesti aiempaa ajanjaksoa varovaisempi suhteessa vapaaehtoisjärjestöihin ja koululaitokseen; suhteet kuitenkin säilyvät	*Suojeluskuntaurheilun vahvat vuodet, propagandatyö tuodaan näkyvästi esille; myös Lauri Pihkala ja K.E. Levälähti lähes koko ajanjakson järjestön liikuntakasvatuksen organisaattoreina *Ideologinen taistelu suhteessa TUL:oon SVUL:n kanssa	*Eheyttäminen ja TUL:n lakkauttamisen yhä näkyvä tavoite, kiinteät suhteet Sk-järjestöön * Jakson lopulla uusi johtajisto hakee lähentymistä TUL:oon ja "personaaliunioni" Sk-järjestön kanssa alkaa rakoilla	*Ideologinen työ jatkuu *Vuoden 1930 kommunistilait hiljentävät äärivasemmiston, sos. dem. johto sovittelevampi suhteessa SVUL:oon

Vuodet 1934-1939	* Omaa liikuntakasvatusjärjestelmää pyritään korjaamaan alkuperäistä ideologiaa paremmin vastavaksi * Sodan lähestyessä pyrkimykset vaikuttaa koulujen opetussuunnitelmiin kasvavat uudelleen * Myös pyrkimyksiä liikuntakentän kattojärjestön saamiseksi näkyvissä	*Liikuntakasvatusjärjestelmän supistaminen, keskittyminen suoraan taistelukuntoisuutta kohottaviin lajeihin * Järjestön personaaliunionimainen yhteys SVUL:n laimenee	* Uuden polven johdon myötä järjestö ottaa selkeämmin etäisyyttä SK-järjestöön maanpuolustuksellisessa hengessä *Lähentymispyrkimykset TUL:n kanssa konkreettisia * Kilpa- ja huippu-urheilun merkitys suhteessa maanpuolustuskysymyksiin järjestön johdon tavoitteissa entistäkin vahvempi	* Järjestön läheneminen SVUL:n kanssa * Maanpuolustuskuntoisuuden yhdistämisen valkoisen Suomen hengessä liikuntakulttuuriin yhä kielteinen asia

Puolustusvoimien sisäinen ongelma kuitenkin oli, ettei se saanut siirrettyä liikuntakasvatustavoitteittensa ideologisia sisältöjä alas kouluttajatasolle. Tähän vaikutti kilpaurheilun vahva asema, mutta myös puolustusvoimien resurssipula - kunnollista liikuntakoulutusta ei saatu järjestettyä. Myös Suojeluskuntajärjestön liikuntatoiminnassa oli vastaavia piirteitä, sielläkin näkyi eliittuurheilun kielteisiä piirteitä, eikä miehiä saatu todellisuudessa houkutelua massaurheiluun siinä määrin kuin sen liikuntakasvatusjohto halusi ulospäin osoittaa. Se kuitenkin onnistui tehtävässään puolustusvoimia paremmin. Vaikka todellinen vaikutus olisi ollut uskoteltua vähäisempi, sen maanpuolustuksellisen liikuntakasvatusideologian eteen tekemä propagandatyö oli näkyvää. Myös puolustusvoimien ylin johto sekä myös sen liikuntakasvatuspäälliköt antoivat vilpittömästi tunnustusta järjestön tekemälle työlle, painottaen sen merkitystä myös puolustusvoimille ja tunnustamisen samalla vaikeutensa omassa liikuntakasvatustyössään.

On tosiasia, ettei Lauri Pihkalan puolustusvoimien toimintaa tukemaan luoma liikuntakasvatusideologia päässyt missään vaiheessa toteutumaan siinä intensiivisyydessään kuin hän itse ja monet muutkin suunnittelivat. Toisaalta sen ideologisen sisällön täytyi soveltua varsin hyvin aikakauden vallitseviin arvoihin ja päämääriin. Siitä on osoitukseksi, miten kokonaisvaltaisesti myös muut liikuntakasvattajat sekä puolustusvoimissa

että porvarillisen Suomen vapaaehtoisjärjestöissä omaksuivat sen retoriikan ja perustelut, eikä ideologian sisältö myöskään olennaisesti muuttunut talvisotaan mennessä. Se tavoitti jotain hyvin olennaista valkoisen Suomen päämääristä ja ihanteista. Valkoisen Suomen ideologian voikin perustellusti väittää saaneen rinnalleen Pihkalan luomana valkoisen Suomen liikuntakasvatusideologian, jonka vaikutus levisi ongelmista huolimatta puolustusvoimien lisäksi niin vapaaehtoisjärjestöjen kuin koululaitoksen keskuudessa. SVUL:n urheilumiesten ja suojeluskunnissa toimineiden opettajien kautta sen vaikutus nuorisoon jatkui vielä sotien jälkeenkin. Ideologista taistelua se ei lopulta hävinnyt vasemmistolle, vaan kasvavalle kilpaurheilun ideologialle. Siihenkin se löi tosin vahvasti leimansa, näkyen mm. urheilusuorituksiin liitetyn korostetun isänmaallisuuden ja maanpuolustuksellisia termejä sisältäneen urheilukielen kautta.

Tutkimuksen pohjalta voidaan löytää muutamia mielenkiintoisia kysymyksiä jatkotutkimuksen aiheiksi, joihin tämän työn puitteissa ei ollut mahdollista vastata. Puolustusvoimien liikuntakasvatuksen kannalta olisi erittäin mielenkiintoista tutkia, miten suojeluskuntajärjestön lakkauttaminen sekä valkoisen Suomen ideologisen ilmapiirin muutos erittäin tiukkoihin rauhanehtoihin ja Neuvostoliiton kontrolliin toisen maailmansodan jälkeen vaikuttivat puolustusvoimien omaan liikuntakasvatustyöhön. Kuinka paljon suomalaista sotilaallista liikuntakasvatustyötä suojeluskuntien urheilutoiminnan lopettamisen kautta menetettiin lopullisesti ja millaisin ideologisin tavoittein sitä edistettiin jatkossa. Ilmapiirin muuttumisesta kertovat mm. sotilasurheilun merkeissä aloitetut maaottelut Suomen ja Neuvostoliiton välillä 1950-luvulta alkaen. Varsin mielenkiintoista olisi tarkastella myös eroavuuksia ja yhtenevyyksiä tämän tutkimuksen ja nykypäivän sotilasliikuntakasvatuksen tavoitteiden välillä. Mitä yhdistäviä ja erottavia piirteitä niistä on löydettävissä ja miten paljon "pihkalalaista" ideologiaa on vielä jäljellä?

Koulujen liikuntakasvatustyötä tarkasteltaessa kysymyksiä herättää, missä määrin puolustusvoimien ja Suojeluskuntajärjestön liikuntakasvatusihanteet jäivät näkymään vielä sotien jälkeenkin esimerkiksi kansakoulun- ja liikunnanopettajien liikuntakasvatustyössä? Viittauksia ja arvioita siitä, että näin ainakin jossain määrin tapahtui on jo

eräiden tutkijoiden toimesta tehty. Tämän tyyppinen tutkimus voisi liittyä myös laajempaan tutkimushankkeeseen, jossa selviteltäisiin, missä määrin poliittisen ilmapiirin jyrkkä muutos jatkosodan jälkeen vaikutti koulujen opettajiston ideologisessa ajattelussa tapahtuneisiin muutoksiin.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Sota-arkisto, Helsinki (Sark)

Sotaväen päällikön päiväkäskyt 1918-1926

Yleisesikunnan arkisto

TstoX/YE: Yleistä kirjeistöä 1932 - 1939 Kansiot T 14797/2, T 14797/11, T14797/12, T 14797/16, T 14859/12, T 14859/16, T 14860/11, T 14861/11, T 14796/11, T 14796/12, T 14861/12, T 14862/11-12, T 17648/21

Sotaväen osasto IIB/SE kirjeistöä 1919 35/2201 f6-a1.

Keski-Suomen Rykmentin voimistelua ja urheilua koskevat kansiot vuosilta 1919-1928:

K 860-866, K 639-642, K 23-24, K 837-845

T 22580/1 Liikuntakasvatustoimisto/PE: rästiasiakirjoja 1918-1939. Ehdotuksia kansan puolustuskuntoisuuden edistämiseksi liikuntoharjoitusten avulla.

T 7751/46 Voimisteluopiston perustamista sekä liikuntakasvatuksen kehittämistä ja järjestämistä koskevia asiakirjoja 1918-1922.

PK 1547 Unto Huuhtasen kokoelma; Liikuntakasvatus Suomen puolustusvoimissa jatkosodan aikana

Suomen Urheilun keskusarkisto, Helsinki (Sua)

Suomen Suojeluskuntajärjestö. Kansio 1. Sotilasohjaajien neuvottelupäivien pöytäkirja 1920-1933, 1937.

Anni Collanin kokoelma: Maanpuolustusta koskevat puheet, esitelmät, kirjoitukset ja konseptit.

Jyväskylän maakunta-arkisto, Jyväskylä (JyMA)

Lauri Pihkalan kokoelma. Urheilua koskevat käsikirjoitukset, konseptit ja muistiinpanot: hiihtoloma 1933 -1934. Kansio I 9.

Urheilua koskevat käsikirjoitukset, konseptit ja muistiinpanot: urheilu ja puolustusvoimat. Kansio I 14.

Alkuperäislähteinä käytetty kirjallisuus

Levälahti, K.E. 1929a. Poika-Kirja. Helsinki: Suojeluskuntain kustannusosakeyhtiö.

Levälahti, K.E. 1929b. Jokamiehen voimistelu. Voimistelun käsikirja I. Helsinki: Otava.

Levälahti, K.E. 1944. Levä kertoo urheilumuistojaan. Karisto. Painopaikkaa ei merkitty.

Neuvoja sotilasvoimistelussa. 1881. Helsinki: G.W. Englund.

Pihkala, L. 1908. Urheilijan opas. Jyväskylä: Gummerus.

Pihkala, L. Jokamiehen koneoppi. 1909. Eli liikunnan merkityksestä. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton julkaisusarja no 2. Porvoo: WSOY.

Pihkala, L. 1914. Koululaisurheilijan opas. Helsinki: Urheilijain Kustannus oy.

Pihkala, L. Koulumme ja puolustuskunto. Ei painovuotta eikä painopaikkaa. Säilytetään maanpuolustuskorkeakoulun kirjastossa kokoelmassa Fen P kaps.

Roni, R. 1925. Murtomaahiihto. Opas hiihdon harrastajille. Helsinki: Otava.

Suomela, K. 1920. Sotaväen voimisteluohjelmisto. Vapaa- ja kivääriharjoituksia.
Helsinki: Otava.

Teivaala, V. 1921. Urheilukenttiä rakentamaan! Helsinki: Suomen Sotilas.

Urheiluohjesääntö. (U.O) 1924. Helsinki: Otava.

Vesa, S. 1918. Hiihto urheiluna ja liikuntoharjoituksena. Helsinki: Urheilijain kustannus
oy.

Lehdet

Ajan Suunta 1937 (AS)

Hakkapeliitta 1929 (HP)

Helsingin Sanomat 1937 (HS)

Hufvudstadsbladet 1937

Sana ja Miekka 1924-1926 (SM)

Suomen Aliupseeri 1929-1939 (SA)

Suomen Sotilasaikakauslehti (vuodesta 1935 Sotilasaikakauslehti) 1920 -1937 (Saik)

Suomen Urheilulehti 1907- 1939 (SUL)

Työväen Urheilulehti 1924-1926 (TU)

Uusi Suomi 1937 (US)

Tutkimuskirjallisuus

- Aalto, M. 1984. Suojeluskuntien poikatoiminta 1928-1944. Toimintamuodot, aatemaailma ja suhteet muihin nuorisjärjestöihin. Suomen historian pro gradu tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Borg, O. 1964. Suomen puolueideologiat. Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin. Porvoo: WSOY.
- Grue-Sørensen, K. 1961. Kasvatuksen historia. Toinen osa. Pestalozzista nykyaikaan. Alkuteos Opdragelsens historie. Suomentanut Kai Kaila. Porvoo: WSOY.
- Halmesvirta, A. 1990. The British Conception of the Finnish "race", nation and culture, 1760-1918. Suomen Historiallinen Seura. Studia Historica 34. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Halmesvirta, A. 1995. Kansan elinvoimaa kokoamassa - Ivar Wilskmanin voimistelun ja ruumiinhoidon ideologiaa 1870 - 1920. Teoksessa A. Nevala (toim.) Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1995.
- Halmesvirta, A. 1996. Puhtaus on puoli ruokaa. Modernin mentaalihygienian oireilu Suomessa tämän vuosisadan alussa. Teoksessa H. Roiko-Jokela (toim.) Siperiasta siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy. 135-161.
- Halmesvirta, A., Ojala J., Roiko-Jokela H. & Vilkkuna K. H. J. 1997. Historian sanakirja. Jyväskylä: Gummerus.

- Heikkinen, A. 1981. Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918 - 1940. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 82.
- Heikkinen, A. 1991. Terveyden ja ilon tähden. Herrasväki liikkeellä Suomessa 1700- ja 1800- luvuilla. Suomen Historiallisen Seuran tutkimuksia 160. Helsinki.
- Hentilä, S. 1982. Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919 - 1944. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Hentilä, S. 1989. Urheilu, kansakunta ja luokat. Teoksessa R. Alapuro, I. Liikanen, K. Smeds, & H. Stenius, (toim.) Kansa liikkeessä. Vaasa: Kirjayhtymä Oy. 213-235.
- Hentilä, S. 1997. Puolustusurheilu - itsepuolustuksen vai vallankumouksen väline? Teoksessa V. Vares (toim.) Urheilu ja historia. Turun Historiallinen arkisto no 51. Turku. 9-38.
- Hentilä, S. 2000. Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917-1944. Teoksessa O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi. (toim.) Suomen poliittinen historia 1809-1999. Juva: WSOY. 97-206.
- Hietala, M. 1985. Rotuhygienia. Teoksessa A. Kemiläinen, M. Hietala & P. Suvanto (toim.) Mongoleja vai germaaneja?- rotuteorioiden suomalaiset. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 86. Helsinki. 105-162.
- Hobsbawm, E. 1994. Nationalismi. Alkuperäisteos: Nations and Nationalism Since 1780. Cambridge University Press 1992. Suomentanut Sedergren, J., Träskilä, J. & Kunnari, R. Tampere: Vastapaino.

- Huizinga, J. 1984. Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineuksen määrittelemiseksi. Suomentanut S. Salomaa. Alkuperäisteos Homo Ludens. Versuch einer Bestimmung des Spielelements der Kultur. Basel 1944. Kolmas painos. Juva: WSOY.
- Hyvämäki, L. 1971. Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista. Helsinki: Otava.
- Hyytiä, O. 1986. Puolueettomuuden ja rauhan raja. SDP:n suhtautuminen Suomen ulkopoliittikkaan ja turvallisuuskysymyksiin. Toukokuu 1918- toukokuu 1922. Suomen historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 137. Helsinki.
- Ilmanen, K. 1982. Voimistelunopettajakoulutuksen kuusi ensimmäistä vuosikymmentä. Teoksessa K. Ilmanen & T. Voutilainen (toim.) Jumpasta Tiedekunnaksi. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja nro 84. Helsinki. 13-173.
- Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Studies in Sport, Physical Education and Health 43. Jyväskylä.
- Immonen, K. 1987. Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918-1939. Keuruu: Otava.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: GaudeamusKirja.

- Itkonen, H. 2000a. Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa H. Itkonen, J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 152. Tampere. 11-25.
- Itkonen, H. 2000b. Liikunnan kansalaistoimijoiden kulttuurinen merkityksenanto. Teoksessa H. Itkonen, J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta. Muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 152. Tampere. 155-170.
- Jansson, J-M. 1993. Hajaannuksesta yhteistoimintaan. Suomalaisen parlamentarismien vaiheita. Suomentanut Asko Puumalainen. Ruotsink. alkuteos Från splittring till samverkan. Parlamentarismen i Finland. 1991. Tampere: Gaudeamus.
- Juppi, J. 1995. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtiohallinnon näkökulmasta vuosina 1917-1994. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja no 140. Jyväskylä.
- Jussila, O. 1979. Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899-1914. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 110. Helsinki.
- Jutikkala, E. 1999. Itsenäinen Suomi. Teoksessa E. Jutikkala & K. Pirinen (toim.) Suomen historia. Asutuksen alusta Ahtisaareen. Juva: WSOY.
- Juurtola, T. 1977. Suomen Urheiluopisto. 1927-1977. Lahti.
- Juva, E.W. 1957. Rudolf Walden. 1878-1946. Porvoo: WSOY.

- Järvinen, L. & Huuhtanen, U. 1995. Liikuntakasvatus Suomen Puolustusvoimissa jatkosodan aikana. Raabe.
- Kaikkonen, O. 1985. Eriarvoisuusajattelu, rotukäsitykset ja sosiaalidarwinismi. Teoksessa A. Kemiläinen, M. Hietala & P. Suvanto (toim.) Mongoleja vai germaaneja?- rotuteorioiden suomalaiset. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 86. Helsinki. 19-35.
- Kanerva, J. 2000. Urheiluvaikuttaja ilmanjäsenkirjaa. Teoksessa A.O. Arponen, M. Hannus & J. Kanerva (toim.) Martti Jukola. Suomen urheilun suuri tulkki. Juva: WS Bookwell Oy. 218-254.
- Kemiläinen, A. 1993. Suomalaiset, outo pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 177. Tampere.
- Kilkki, P. 1991. Suomen maanpuolustuslehdistö. Teoksessa P. Tommila (toim.) Suomen sanomalehdistön historia 9. Aikakauslehdistön historia. Erikoisai- kauslehdet. Kuopio: Kustannuskiila Oy. 183-216.
- Kirjavainen, J. 1963. Pihkala puolustusvoimien ja suojeluskunnan urheiluasiantuntijana. Teoksessa H. Klemola (toim.) Tahkon latu. Helsinki: Otava.
- Klemola, H. 1963. Tahkon latu. Lauri Pihkala eilen ja tänään. Liikuntatieteellinen Seura ry. Helsinki: Otava.
- Klinge, M. 1972. Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Porvoo: WSOY.

- Kulha, K. 1989. Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomain poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Helsingin Sanomain toimituksia IV. Vantaa: Sanomapaino.
- Kuikka, M.T. 1992. Suomalaisen koulutuksen vaiheet. Keuruu: Otava.
- Kylmälä, J. 1986. Urheilutoiminta ja poikatyö. Teoksessa J. Rantanen & J. Kylmälä (toim.) Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918 -1944. Saarijärvi. 130-178.
- Kärkkäinen, P. 1992. Kisailusta urheiluksi. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 131. Helsinki. 155-163.
- Laine, L. 1984. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856 - 1917. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu No 93 A. Lappeenranta.
- Laine, L. 1992. Urheilu valtaa mielet. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu No 131. Helsinki. 101-131.
- Launonen, L. 2000. Eettinen kasvatustajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä Studies in Education, psychology and social research 168. Jyväskylän yliopisto.
- Laurila, S. 1974. Suomen liikunta- ja urheilukirjallisuus v. 1697- 1944. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 36. Helsinki.

- Lehtonen, O.-P. 1999. Kenen puolesta - ketä vastaan. Tammelan suojeluskunta valkoista Suomea luomassa 1918 - 1939. Suomen historian pro gradu-työ. Jyväskylän yliopiston historian laitos.
- Lehtonen, T.-K. 1995. Bakteerit ja henkisten ruttotautien siemenet. Puhdas elämä suomalaisessa terveystieteessä 1890-luvulla. Teoksessa T. Joutsivuo & H. Mikkeli (toim.) Terveystieteiden lähteillä. Länsimaisen terveystieteiden kulttuurihistoriaa. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 106. Helsinki. 205-252.
- Lindroth, J. 1987. Idrott mellan krigen. Organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919-39. Stockholm: HLS Förlag.
- Luostarinen, H. Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941-1944: tausta ja sisältö. Tampere: Vastapaino.
- Mannheim, K. 1976. Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge. London: Routledge & Kegan Paul.
- Manninen, A. 1973. Vaillinainen palapeli. Historiallinen aikakauskirja no 1/1973. 85-87.
- Manninen, T. 1982. Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918. Studia Historica Jyväskyläensia 24. Jyväskylän Yliopisto.
- Mattila, M. 1999. Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Suomen Historiallinen Seura. Bibliotheca historica 44. Jyväskylä.

- Meinander, H. 1994. Towards a Bourgeois Manhood. Boys' Physical Education in Nordic Secondary Schools 1880 - 1940. The Finnish Society and Sciences and Letters. Helsinki.
- Mikkeli, H. 1995a. Hygeia, Asklepoksen tytär terveyden linnassa. Dietetiikka ja terveystapaat uuden ajan alussa. Teoksessa T. Joutsivuo & H. Mikkeli (toim.) Terveyden lähteillä. Länsimaisen terveystapausten kulttuurihistoriaa. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 106. Helsinki. 85-119.
- Mikkeli, H. 1995b. Terveystapa ihanteena - terveystapa elämäntapana. Teoksessa T. Joutsivuo & H. Mikkeli (toim.) Terveyden lähteillä. Länsimaisen terveystapausten kulttuurihistoriaa. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 106. Helsinki. 9-27.
- Mylly, J. 1998. Porvarilliset puolueet ja suojeluskunnat. Teoksessa R. Alapuro (toim.) Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo: WSOY. 37-58.
- Mäkelä, P. 1998. Urheiluelämä. Teoksessa H. Roiko-Jokela (toim.) Karstulan kirja. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisuja no 36. 591-612.
- Nummela, I. 1993. Inter arma silent revisores rationum. Toisen maailmansodan aiheuttama taloudellinen rasitus Suomessa vuosina 1939 - 1952. Studia Historica Jyväskyläensia 46. Jyväskylän yliopisto.
- Nuutinen, P. 1994. Lapsesta subjektiksi. Tutkimus vallasta ja kasvatuksesta. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja no 18.
- Nygård, T. 1978. Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Keuruu: Otava.

- Nygård, T. 1982. Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot. Jyväskylän yliopisto.
- Ojakangas, M. 1995. Mentaalihygieniä ja lapsuus. Lapsen sopeutuminen onnellisuuden ja hyvinvoinnin ehtona 1920-40-lukujen Suomessa. Teoksessa T. Joutsivuo & H. Mikkeli (toim.) Terveyden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. Suomen Historiallinen Seura. Historiallinen Arkisto 106. Helsinki.
- Ohlsson, P. 1999. Eteen vapahan valkean Suomen. Kansantieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939. Kansantieteellinen arkisto 45. Hämeenlinna: Karisto.
- Paasivirta, J. 1988. Pienet valtiot Euroopassa. Kansainvälisen järjestelmän muutoksia 1800- ja 1900-luvuilla. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 139. Helsinki.
- Perko, T. 1974. Tk-miehet jatkosodassa. Päämajan kotirintaman propaganda 1941-1944. Keuruu: Otava.
- Perko, T. 1991. Suomalainen urheilulehdistö. Teoksessa P. Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 9. Aikakauslehdistön historia. Erikoisaikakauslehdet. Kuopio: Kustannuskiila Oy. 217-261.
- Pipping, K. 1979. Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941-1944. Suomentanut Heikki Vilén. Keuruu: Otava.

- Rantala, J. 1997. Sopimaton kasvattajaksi! Opettajiin kohdistuneet poliittiset puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944-1948. *Bibliotheca Historica* 26. Helsinki.
- Rantala, J. 2000. Opettajien arvokasvatuksen kritiikki. Julkaisussa *Historiallinen aikakauskirja* 4/2000. 311-317.
- Rinne, R. 1982. Näkökohtia kasvatuksen ja ideologian välisistä suhteista. Opetussuunnitelma aikakautensa sosiaalisten ehtojen raamittamana skenaariona. Julkaisussa *Kasvatus. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*.6/1982. Jyväskylän Yliopisto. 388-393.
- Rinne, R. 1987. Onko opetussuunnitelma ideologiaa? Teoksessa P. Malinen & P. Kansanen (toim.) *Opetussuunnitelman tutkimukselliset kehukset. Opetussuunnitelmatutkijoiden yhteistyöryhmän ja Suomen kasvatustieteellisen seuran järjestämä opetussuunnitelmaseminaari 25.-26.9.1986. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia* 48. Helsinki. 95-129.
- Rinne, R. & Jauhiainen, A. 1988. Koulutus, professionaalistuminen ja valtio. Julkisen sektorin koulutettujen reproductioammattikuntien muotoutumien Suomessa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. *Julkaisusarja A:128*. Turku.
- Rinne, R. & Salmi, E. 1998. Oppimisen uusi järjestys. Uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämänmittaisen opiskelun haasteena. Tampere: Vastapaino.

- Roiko-Jokela, H. 1995. Ihanteita ja reaalipolitiikkaa. Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure -tunnustamisen ja reunavaltioyhteistyön puolesta 1918-1922. *Studia Historiaca Jyväskyläensia* 52. Jyväskylän Yliopisto.
- Ruotsila, M. 2001. Suojeluskunta-aatteen vastineet englantia puhuvissa maissa. Julkaisussa *Historiallinen Aikakauskirja* no 4/2000. 318-331.
- Römpötti, K. 1988. Suomen Sotilasurheiluliitto. 20-vuotistaival. Jyväskylä: Gummerus.
- Saarikoski, V. 1997. Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Näkökulma aseellisen voiman ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen itsenäistymisen muutoksesta paasikivestä toiseen toiseen tasavaltaan. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Saarinen, J. 1999. Isänmaan kasvot - Suomalaiskansallinen nationalismi kansakoulun historian ja maantiedon oppikirjoissa sekä äidinkielen lukukirjoissa 1925-1939. Suomen historian pro gradu-tutkimus. Jyväskylän yliopiston historian laitos.
- Salimäki, H. 1996. Urheilun ja urheilu-uskon mies. Nuori Lauri Pihkala urheiluaatteen apostolina ja esitaistelijana. Liikuntapedagogiikan lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Salimäki, H. 2000. Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. *Bibliotheca Historica* 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Selén, K. 1998. Suojeluskuntien Suomi? Teoksessa R. Alapuro (toim.) *Raja railona aukeaa. Näkökulmia suojeluskuntiin*. Porvoo: WSOY. 197-219.

- Siltala, J. 1985. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu: Otava.
- Soikkanen, T. 1983. Kansallinen eheytyminen - myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939. Turun yliopiston julkaisuja. Juva: WSOY.
- Storbom, N-B. 1992. Väinö Linna. Kirjailijan tie ja teokset. Juva: WSOY.
- Ståhlberg, E. 1985. Ester Ståhlbegin kauniit, katkerat vuodet. Presidentin rouvan päiväkirja 1920- 25. Toim. H. & O. Vitikka. Porvoo: WSOY.
- Suomela, K. 1944. Suomen urheilun historia. Iosa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kivi.
- Sutela, E. 1979. Heinrichsin adjutanttina. Keuruu: Otava.
- Suutarinen, S. 1992. Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa. Jyväskylän yliopisto.
- Syrjö, S. 1982. P.M. Urheiluasioiden käsittelystä ja asiakirjoista korkeimmissa esikunnissa 1918-1939. Koulutustoimisto (Tsto X) / YE:n arkistoluettelon liite.
- Tarkiainen, K. 1986. Se vanha vainooja. Käsitykset itäisestä naapurista Iivana Julmasta Pietari Suureen. Historiallisia tutkimuksia 132. Helsinki.
- Teerijoki, I. 1998. Suomen historia. Teoksessa Nenonen, K.-M. & Teerjoki I. Historian suursanakirja. Juva: WSOY. 9-608.

- Telama, R. 1989. Liikuntapedagogiikka. Teoksessa R. Telama, J. Juppi & L. Nieminen (toim.) Liikuntatiede. Mitä se on? Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no. 118. Helsinki. 32-34.
- Vares, V. 1996. Vanhasuomalainen Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa. Juva: WSOY.
- Vasara, E. 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta 1918 - 1939. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Vasara, E. 1998. Suojeluskuntajärjestön valistus-, urheilu- ja poikatoiminta. Teoksessa Raja railona aukeaa. Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo: WSOY. 123-150.
- Vasara, E. 1999. "Terveys, kunto maallesi anna!" Julkaisussa T. Pyykkönen & E. Vasara (toim.) Impulssi. Viinamäen urheilumiehet. Urheilu ja raittius 1900-luvulla. No 16. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki. 12-24.
- Väänänen, O. 1941. Nuoriso aseissa. Maanpuolustuskasvatus Euroopan eri maissa. Jyväskylä: Gummerus.
- Wilenius, R. 1987. Kasvatuksen ehdot. Kasvatusfilosofian murros. Jyväskylä: Atena.
- Wuolio, E-L. 1982. Suomen liikuntahistoria. Liikuntatieteellinen Seuran julkaisuja No 88. Helsinki.